

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΜΠΣ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ,
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ
ΠΟΛΙΤΗ

Διπλωματική εργασία

“Το στίγμα και η διαχείρισή
του μέσα από τη μελέτη
ιστοριών ζωής
απεξαρτημένων ατόμων”

ΒΑΡΒΙΕ Βαρβάρα Μαρκάκη

Επιβλέπων καθηγητής: Καρύδης

Βασίλειος

Ακαδημαϊκό έτος : 2014-2015

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ τον καθηγητή και επιβλέποντα της εργασίας μου, κύριο Καρύδη Βασίλειο, όλους τους καθηγητές μου, τους φίλους μου και την οικογένειά μου. Ευχαριστώ τους ανθρώπους που δέχθηκαν να μου παραχωρήσουν συνέντευξη για τους σκοπούς αυτής της εργασίας. Χωρίς τη βοήθειά τους, η ολοκλήρωσή της δε θα ήταν εφικτή.

«Μέσω της χρήσης της ιστορίας ζωής, μπορούμε να δούμε τον παραβάτη σαν κάτι περισσότερο από παραβάτη... η παρέκκλιση αποτελεί ένα μικρό μόνο τμήμα της ζωής του οιοδήποτε ατόμου»

Plummer, 2000

Αφιερωμένα στην Ελένη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	6
---------------	---

Κεφάλαιο πρώτο: Θεωρητικό μέρος

1.1. Εισαγωγή.....	7
1.2. Τα ναρκωτικά και η εξάρτηση	8
1.3. Φορείς απεξάρτησης στην Ελλάδα.....	9
1.3.1. Κυριότεροι επίσημοι φορείς.....	9
1.3.2. Ανεπίσημοι φορείς- Οι ομάδες αυτοβοήθειας.....	10
1.4. Θεωρητικό υπόβαθρο έρευνας: κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές προσεγγίσεις.....	13
1.4.1. Η αλλαγή "παραδείγματος" στην Κοινωνιολογία και την Εγκληματολογία....	13
1.4.2. Η θεωρία της ετικέτας.....	15
1.4.3. Η χρήση ουσιών ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά.....	19
1.4.4. Το στίγμα και η διαχείρισή του.....	22

Κεφάλαιο δεύτερο: μεθοδολογικός σχεδιασμός

2.1. Προγενέστερες έρευνες: Το σχετικό με τη χρήση ουσιών στίγμα.....	26
2.2 Ερευνητικό αντικείμενο- Στόχοι της έρευνας.....	29
2.3 Η μεθοδολογία της έρευνας.....	30
2.4. Οι φάσεις της έρευνας και η διαδικασία παραγωγής δεδομένων.....	34

Κεφάλαιο τρίτο: Σύνδεση θεωρητικού με ερευνητικό μέρος

4.1. Αποτελέσματα της έρευνας.....	44
------------------------------------	----

Κεφάλαιο τέταρτο: Συμπεράσματα της έρευνας

5.1. Συμπεράσματα.....	89
5.2. Η χρήση ουσιών και το στίγμα ως έναυσμα περαιτέρω εμπειρικής διερεύνησης.....	92

Βιβλιογραφία94

Παράρτημα101

Περίληψη

Η ταχύτατη εξάπλωση του φαινομένου της κατάχρησης ουσιών στις δυτικές κοινωνίες έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον για τη μελέτη του φαινομένου από διάφορους επιστημονικούς κλάδους. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, κατά τη μελέτη αυτή, το ζήτημα εξετάζεται ελάχιστα από τη σκοπιά του κοινωνικοπολιτικού περιβάλλοντος που πλαισιώνει τη συμπεριφορά της χρήσης ουσιών. Η σχετική νομοθεσία λαμβάνεται ως αδιαμφισβήτητο δεδομένο.

Η παρούσα εργασία θα εστιαστεί αποκλειστικά στη μελέτη του κοινωνικού περιβάλλοντος που πλαισιώνει τη συμπεριφορά της χρήσης ουσιών. Συγκεκριμένα το ενδιαφέρον θα επικεντρωθεί στο ρόλο που διαδραματίζει ο στιγματισμός στις ζωές των ανθρώπων αυτής της ομάδας, μέσα από τη μελέτη του λόγου των ίδιων των πρώην χρηστών.

Γίνεται αναφορά στους φορείς απεξάρτησης στην Ελλάδα, με έμφαση στους ανεπίσημους φορείς και συγκεκριμένα στις ομάδες αυτοβοήθειας, περιγράφονται οι θεωρίες της κοινωνικής κατασκευής της παρέκκλισης και εξετάζονται οι ομοιότητες αλλά και οι διαφορές στην οικοδόμηση και τη διαχείριση του σχετικού με τη χρήση ουσιών στίγματος μεταξύ των υποκειμένων της έρευνας.

Η εργασία αποτελείται από τα ακόλουθα μέρη: Περίληψη, Εισαγωγή, Ορισμοί εννοιών, Φορείς απεξάρτησης, Θεωρητικό υπόβαθρο έρευνας, Μεθοδολογικός σχεδιασμός, Αποτελέσματα της έρευνας, Συμπεράσματα, Η χρήση ουσιών και το στίγμα ως έναυσμα περαιτέρω εμπειρικής διερεύνησης, Βιβλιογραφία, Παράρτημα (Συνεντεύξεις).

Λέξεις κλειδιά: στίγμα, διαχείριση στίγματος, χρήση ουσιών, απεξάρτηση, ιστορίες ζωής

Κεφάλαιο πρώτο: Θεωρητικό μέρος

1.1.Εισαγωγή

Η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών δεν αποτελεί ένα σύγχρονο φαινόμενο. Στην ιστορία της ανθρωπότητας, σε διάφορους γεωγραφικούς τόπους και χρονικές περιόδους, η χρήση ουσιών αποτελούσε και συχνά αποτελεί μέχρι και σήμερα, μια συνήθη και νόμιμη πρακτική.

Στη σημερινή εποχή, τα προβλήματα εξάρτησης από ουσίες παρουσιάζουν μια τεράστια εξάπλωση στις δυτικές κοινωνίες. Αυτή η ταχύτατη εξάπλωση και οι συνέπειες του φαινομένου σε πολλαπλά επίπεδα, προκάλεσαν την ενδελεχή μελέτη του από τις κοινωνικές επιστήμες και τις επιστήμες υγείας.

Οι πολιτικές που υιοθετούν τα σύγχρονα δυτικά κράτη για την αντιμετώπιση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, στηρίζονται σε θεωρίες βιολογικής έμπνευσης, παρά το γεγονός ότι δε φαίνεται να έχουν αποτελέσματα. Ζούμε σε μια εποχή όπου κοινωνικά προβλήματα, καθώς και κοινωνικές συμπεριφορές ιατρικοποιούνται, δηλαδή τους δίνεται ένας ιατρικός χαρακτήρας και αντιμετωπίζονται συνήθως με φαρμακευτική αγωγή. Για παράδειγμα, το Αμερικανικό Στατιστικό Εγχειρίδιο των Ψυχικών Παθήσεων (DSM) κυκλοφορεί σε αναθεωρημένη έκδοση κάθε χρόνο, εμπλουτίζοντας τον ήδη μακρύ κατάλογο των ψυχικών παθήσεων.

Στενά συνυφασμένη με τις πολιτικές που ακολουθούνται, είναι η κυρίαρχη τάση της επιστημονικής έρευνας να αναζητά τα αίτια των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων αποκλειστικά σε ατομικούς, βιολογικούς ή ψυχοκοινωνικούς μηχανισμούς. Η ευθύνη μεταφέρεται στο άτομο. Η υποβάθμιση της σημασίας του κοινωνικού, πολιτικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος που πλαισιώνουν τα προβλήματα αυτά, δεν είναι τυχαία, αλλά συνιστά μια ιδεολογική επιλογή, η οποία εξυπηρετεί στην παγίωση επιλεγμένων, με πολιτικά κριτήρια, αντιλήψεων.

Αυτή η κατάσταση αποτυπώνεται χαρακτηριστικά τόσο στη μελέτη, όσο και στην αντιμετώπιση του φαινομένου της κατάχρησης ουσιών. Το φαινόμενο της ουσιοεξάρτησης είναι ουσιαστικά αντικείμενο της ιατρικής και της νομικής επιστήμης, οι οποίες αποτελούν τους βασικούς πρωταγωνιστές όσον αφορά τη

διαχείριση της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Από τη μία πλευρά, η ιατρική επιστήμη και κυρίως η ψυχιατρική, αντιμετωπίζει την εξάρτηση ως χρόνια υποτροπιάζουσα νόσο του εγκεφάλου. Από την άλλη, ο νόμος ορίζει τη χρήση ουσιών ως ποινικό αδίκημα, στοχεύοντας αποκλειστικά στην καταστολή του φαινομένου, αν όχι στην απομάκρυνση του ίδιου του δράστη. Και στις δύο περιπτώσεις, διαμορφώνονται καθολικά πρότυπα φυσιολογικότητας, από τα οποία ο χρήστης ουσιών παρεκκλίνει. Αυτά τα πρότυπα φυσιολογικότητας διαχέονται στο κοινωνικό σύνολο και διαμορφώνουν τις αντιλήψεις και τις στάσεις των ανθρώπων απέναντι στο χρήστη ουσιών.

Η εργασία αυτή θα εστιαστεί αποκλειστικά στη μελέτη του κοινωνικού περιβάλλοντος των απεξαρτημένων ατόμων μέσα από τη χρήση των ιστοριών ζωής τους. Συγκεκριμένα, το ενδιαφέρον θα επικεντρωθεί στο ρόλο που διαδραματίζει ο στιγματισμός στην πορεία ζωής των ατόμων, μέσα από το λόγο των ίδιων των απεξαρτημένων. Σκοπός αποτελεί η ανάδειξη της σημασίας του κοινωνικού περιβάλλοντος στην πορεία του βίου αυτής της συγκεκριμένης στιγματισμένης ομάδας ανθρώπων.

1.2. Τα ναρκωτικά και η εξάρτηση

Σύμφωνα με τη σημερινή ελληνική νομοθεσία, με τον όρο «ναρκωτικά», νοούνται ουσίες με διαφορετική χημική δομή και διαφορετική δράση στο κεντρικό νευρικό σύστημα και με κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τη μεταβολή της θυμικής κατάστασης του χρήστη και την πρόκληση εξάρτησης διαφορετικής φύσης, ψυχικής ή και σωματικής και ποικίλου βαθμού. Στα ναρκωτικά περιλαμβάνονται οι παράνομες ψυχότροπες ουσίες, των οποίων η παραγωγή, η διακίνηση και η χρήση απαγορεύονται, αλλά και οι νόμιμα παραγόμενες ουσίες (π.χ. ψυχοφάρμακα), των οποίων η διακίνηση και η χρήση πρέπει να ελέγχονται (Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 2013:961).

Στη βιβλιογραφία απαντώνται διάφορες κατηγοριοποιήσεις των ναρκωτικών ουσιών, με συνηθέστερη την ταξινόμηση των ναρκωτικών ουσιών βάσει του τρόπου

επίδρασής τους στον ανθρώπινο εγκέφαλο. Ανάλογα συνεπώς με τον τρόπο επίδρασής τους, τα ναρκωτικά διακρίνονται σε διεγερτικά (αμφεταμίνες, κοκαΐνη), ηρεμιστικά (όπιο, μορφίνη, ηρωίνη, κωδεΐνη, ηρεμιστικά, βαρβιτουρικά) και παραισθησιογόνα (έκσταση, κάνναβη, LSD,MDMA) (Erickson, 2008).

Αξιοσημείωτο είναι το ότι στην κατηγορία "ναρκωτικές ουσίες" δε συμπεριλαμβάνονται ουσίες όπως το αλκοόλ και ο καπνός, παρά το γεγονός ότι προκαλούν σωματική εξάρτηση (Clinard & Meier, 2008: 204-208).

Η εξάρτηση ορίζεται ως "δέσμη γνωσιακών, συμπεριφορικών και φυσιολογικών συμπτωμάτων, που υποδηλώνουν ότι το άτομο έχει μειωμένο έλεγχο της χρήσης των ψυχοδραστικών ουσιών και συνεχίζει την πρόσληψη της ουσίας παρά τις δυσμενείς συνέπειες" (<http://www.buppractice.com/node/4621>).

1.3. Φορείς απεξάρτησης στην Ελλάδα

1.3.1. Κυριότεροι επίσημοι φορείς

Στην Ελλάδα λειτουργούν σήμερα συνολικά 77 επίσημα αναγνωρισμένα θεραπευτικά προγράμματα. Τα προγράμματα αυτά παρέχουν θεραπεία για εξαρτήσεις από τα ναρκωτικά, τις διατροφικές διαταραχές, το διαδίκτυο, καθώς και παρεμβάσεις για φυλακισμένα / αποφυλακισμένα άτομα.

Οι επίσημα αναγνωρισμένοι φορείς που παρέχουν θεραπεία σε εξαρτημένα άτομα στη χώρα μας είναι οι εξής: ο ΟΚΑΝΑ, το ΚΕΘΕΑ, η Μονάδα Απεξάρτησης 18 ΑΝΩ – Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής (ΨΝΑ), το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης (ΨΝΘ), η Ψυχιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών, γενικά τα δημόσια νοσοκομεία (σε συνεργασία με τον ΟΚΑΝΑ), το σωματείο ΘΗΣΕΑΣ – Δήμος Καλλιθέας, το Ελληνικό Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής και Ερευνών και το Υπουργείο Δικαιοσύνης (φυλακές Ελεώνα).

Οι θεραπευτικές μονάδες απεξάρτησης διακρίνονται στους ακόλουθους τύπους: (α) θεραπευτικές μονάδες υποκατάστασης και (β) "στεγνά" θεραπευτικά

προγράμματα (<http://www.moh.gov.gr/articles/news/551-pagkosmia-hmera-kata-twn-narkwtikwn>).

1.3.2. Ανεπίσημοι φορείς- Οι ομάδες αυτοβοήθειας

Οι Ναρκομανείς Ανώνυμοι (N.A) είναι μαζί με τους Αλκοολικούς Ανώνυμους (A.A) τα δύο πιο γνωστά προγράμματα αυτοβοήθειας παγκοσμίως, τα οποία βασίζονται στο πρόγραμμα των 12 βημάτων. Οι A.A ως ξεχωριστή οντότητα ξεκίνησαν το 1930 από δύο μέλη του "Oxford group"(πρόκειται για μια προτεσταντική οργάνωση, η οποία εξελίχθηκε σε καταφύγιο για τους αλκοολικούς), έναν χρηματιστή από τη Νέα Υόρκη, (William Wilson) και έναν γιατρό από το Akron OH (Robert Smith), ως αντίδραση στη θρησκευτική έμφαση του Oxford Group και στη μη σαφή επικέντρωσή του στον αλκοολισμό. Οι ιδρυτές των A.A αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα κατάχρησης αλκοόλ και ξεκίνησαν μια σειρά από συναντήσεις, ωθούμενοι από την ανάγκη να μοιραστούν το πρόβλημά τους με έναν άλλο άνθρωπο που έχει το ίδιο πρόβλημα (Kelly, 2007:24-25).

Οι ομάδες των A.A. και N.A. εξαπλώθηκαν ταχύτατα και διεθνώς. Χαρακτηριστικό της αυξανόμενης εκτίμησης που χαίρουν από την επιστημονική κοινότητα και τις επίσημες αρχές οι ομάδες των N.A., είναι και το γεγονός ότι σε ορισμένες χώρες όπως οι Η.Π.Α., η συμμετοχή σε τέτοιες ομάδες προτείνεται από τις δικαστικές αρχές ως προϋπόθεση αναστολής των επιβληθεισών ποινών (Ζαφειρίδης, 2001:2). Πολλοί επιστήμονες υποστηρίζουν την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων αυτοβοήθειας στο πεδίο της εξάρτησης (Nowinski, 2003:33-41), (Finley, 2004:2-8), (Kelly, 2007:23-44), (Humphreys K et al., 2007:44-56), (Ζαφειρίδης και Λαϊνάς, 2007). Η αποτελεσματικότητά τους στο να βοηθούν εξαρτημένους οδήγησε στη δημιουργία και άλλων οργάνωσεων. Οι πιο γνωστές είναι οι Narcotics Anonymous (Ναρκομανείς Ανώνυμοι με έτος ίδρυσης το 1947 στο Kentucky), οι Cocaine Anonymous (Κ.Α Κοκαΐνομανείς Ανώνυμοι με έτος ίδρυσης το 1982), οι Women for Sobriety (WFS, Γυναίκες για τη Νηφαλιότητα) και άλλοι (Kelly, 2007:24-25).

Οι Ναρκομανείς Ανώνυμοι είναι μία διεθνής αδελφότητα. Η λειτουργία των ομάδων των N.A. βασίζεται στην εκούσια προσέλευση των μελών, την ομαδικότητα, την αλληλεγγύη και την αλληλοσυμπάρσταση. Μέλη της είναι ναρκομανείς σε

ανάρρωση, οι οποίοι συναντιούνται τακτικά στο πλαίσιο μίας ομάδας με συγκεκριμένη δομή, για να βοηθήσουν ο ένας τον άλλον να παραμείνουν μακριά από ουσίες. Στις συναντήσεις των ομάδων αυτών κάθε μέλος μοιράζεται τις προσωπικές του εμπειρίες με άλλους αναζητώντας βοήθεια όχι από κάποιους ειδικούς, αλλά από ανθρώπους που έχουν βιώσει παρόμοιες καταστάσεις και βρήκαν τη λύση (Ζαφειρίδης, 2001). Δεν συνδέονται με κανέναν άλλο οργανισμό ούτε και με καμία πολιτική, θρησκευτική ή νομική παράταξη. Τα παλαιότερα μέλη ενθαρρύνουν τα νεότερα στην παραδοχή του προβλήματος, την αναζήτηση βοήθειας, την αυτοαποκάλυψη, την επανόρθωση. Βασική αρχή τους είναι η διαφύλαξη της ανωνυμίας των μελών, βάση της οποίας δημιουργείται ένα κλίμα ασφάλειας, εμπιστοσύνης και ισότητας. Πρωταρχικός σκοπός των ομάδων θεωρείται η μεταφορά του μηνύματος (το ότι δηλαδή υπάρχει λύση) στο ναρκομανή ο οποίος υποφέρει στη χρήση, για αυτό το λόγο και το σημαντικότερο πρόσωπο σε κάθε συνάντηση θεωρείται το νεοφερμένο μέλος. Οι ομάδες των Ν.Α. είναι δωρεάν και ανοικτές σε οποιονδήποτε ανεξάρτητα από το θρήσκευμα, την κοινωνικοοικονομική θέση, το φύλο, την εθνικότητα ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό (Ναρκομανείς Ανώνυμοι, 2008). Βασική προϋπόθεση ώστε να γίνει κάποιος μέλος είναι μόνο η επιθυμία να κάνει κάτι για το πρόβλημά του (Nowinski, 2003:37). Παρόλα αυτά, πρόκειται για ένα πρόγραμμα πλήρους αποχής από τα ναρκωτικά, συμπεριλαμβανομένου και του αλκοόλ, η αποχή από το οποίο προτείνεται από το πρόγραμμα (Ναρκομανείς Ανώνυμοι, 2008).

Οι Ναρκομανείς Ανώνυμοι (όπως και οι Α.Α) βασίζονται στα 12 βήματα και τις 12 παραδόσεις, οι οποίες δημιουργήθηκαν με σκοπό να διαφυλάξουν την ενότητα της κάθε ομάδας. Όσον αφορά τα 12 βήματα, πρόκειται για κάποιες κατευθυντήριες αρχές, που σκοπό έχουν να καθοδηγήσουν κάθε μέλος της ομάδας στην προσπάθειά του να αποφύγει τη χρήση ναρκωτικών και να αποκτήσει μια ζωή δημιουργική, γεμάτη νόημα. (Nowinski, 2003:35). Πολύ σημαντική είναι η άποψη των ανωνύμων για τη θεραπεία της εξάρτησης, καθώς στόχος δεν είναι μόνο το σταμάτημα της χρήσης, αλλά η υιοθέτηση ενός νέου τρόπου ζωής που ενσωματώνει ηθικές και πνευματικές αξίες, όπως την εντιμότητα, την αγάπη, την αυτογνωσία (Ζαφειρίδης, 2001:5-6). Προτρέπουν το κάθε μέλος στην παραδοχή του προβλήματος, την αναζήτηση βοήθειας, τη διεύρυνση της αυτογνωσίας, την πνευματική αφύπνιση, την επανόρθωση, την αλληλοβοήθεια (Ναρκομανείς Ανώνυμοι, 2008).

Οι ομάδες των Ν.Α. διακρίνονται σε κλειστές, οι οποίες είναι μόνο για μέλη του προγράμματος και σε ανοικτές, για επισκέπτες μη μέλη. Υπάρχουν ακόμη ομάδες υποστήριξης των γονέων και των συγγενών των ανθρώπων με προβλήματα εξάρτησης (F.A.-Family Anonymous) (Nowinski, 2003:40-41).

Η βιβλιογραφία των Ν.Α είναι σήμερα διαθέσιμη σε 45 γλώσσες (Narcotics Anonymous, 2013). Η διάχυση των ομάδων των 12 βημάτων είναι τεράστια, καθώς αποτελούν την πολυπληθέστερη πρόταση θεραπείας των εξαρτήσεων σε διεθνές επίπεδο (Λαϊνάς, 2008). Όλο και περισσότερες θεραπευτικές προσεγγίσεις στηρίζονται πλέον αποκλειστικά στη φιλοσοφία των 12 βημάτων των Ανωνύμων Αλκοολικών και Нарκομανών (Ζαφειρίδης, 2001), (Λαϊνάς, 2007:77-88). Οι Нарκομανείς Αώνυμοι έχουν σήμερα επεκταθεί σε ολόκληρο τον κόσμο (βόρεια και νότια Αμερική, Ασία, Αφρική, Ευρώπη, Αυστραλία) και περισσότερες από 61.000 συγκεντρώσεις εβδομαδιαίως πραγματοποιούνται σε 129 χώρες (Narcotics Anonymous, 2013). Στην Ελλάδα, λειτουργούν ομάδες Ν.Α. σε περίπου 20 περιοχές της ευρύτερης περιοχής της Αττικής καθώς και σε πόλεις όπως το Ναύπλιο, η Κόρινθο, το Λουτράκι, η Λάρισα, η Θεσσαλονίκη, η Αλεξανδρούπολη και άλλες, αλλά και σε νησιά (Ζάκυνθος, Κρήτη, Κέρκυρα, Ρόδος) (www.na-greece.gr). Η τεράστια εξάπλωση αυτών των ομάδων, η οποία συμβαίνει χωρίς κανένα δευτερογενές όφελος για τα μέλη της, όπως συμβαίνει στα επαγγελματικά θεραπευτικά προγράμματα, αποτελεί έναν έμμεσο δείκτη της αποτελεσματικότητάς τους (Λαϊνάς, 2008:65).

Παρά τη μεγάλη συνεισφορά της αυτοβοήθειας στο τομέα των εξαρτήσεων, η μελέτη του φαινομένου από την επιστημονική κοινότητα έχει αναπτυχθεί τα τελευταία περίπου 15 χρόνια. Πολλοί συγγραφείς διαπίστωσαν ότι υπάρχουν κενά γνώσης και η αναγκαιότητα για περαιτέρω έρευνα προκειμένου να καταστεί δυνατή η κατανόηση της δυναμικής των ομάδων αυτοβοήθειας (Kelly, 2007:37-38), ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι τα παραδείγματα των Α.Α και των Ν.Α., υποχρεώνουν τους ειδικούς να απομακρυνθούν από την υπεροπτική στάση του παρελθόντος και να δείξουν ένα μεγαλύτερο ενδιαφέρον απέναντι στις πρωτοβουλίες των πολιτών. Θεωρούν αναγκαίο ένα ενδιαφέρον όχι "ακαδημαϊκού τύπου", εποπτείας αυτών των προσπαθειών, αλλά περισσότερο συνεργασίας, απόκτησης γνώσης και σε ορισμένες περιπτώσεις και μαθητείας (Ζαφειρίδης & Λαϊνάς, 2007:4-8)

1.4. Θεωρητικό υπόβαθρο έρευνας: κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές προσεγγίσεις

1.4.1. Η αλλαγή "παραδείγματος" στην Κοινωνιολογία και την Εγκληματολογία

Σύμφωνα με την κλασική σχολή της Εγκληματολογίας του 18^{ου} αιώνα, με κυριότερο εκπρόσωπο τον Cesare Beccaria, το έγκλημα πλήττει συλλογικά αγαθά και ο παραβάτης του νόμου είναι ταυτόχρονα παραβάτης της σύμβασης μεταξύ του κράτους και των ελεύθερων πολιτών. Οι κλασικές θεωρίες περί ποινής, αποτέλεσμα της επικράτησης του Διαφωτισμού και του Ορθού Λόγου, αποδίδουν το έγκλημα στο «έλλογο» του ατόμου, το οποίο αποφασίζει ελεύθερα και οργανώνει τη δράση του προς όφελός του (Vold G. et.al, 1998:7, 14-20). Η Εγκληματολογία ως αυτόνομη επιστήμη εμφανίζεται στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, όταν ο Ιταλός γιατρός Lombroso εξέδωσε το διάσημο σύγγραμμά του "Ο εγκληματίας άνθρωπος" στο οποίο διατύπωνε την άποψή του για τον εκ γενετής εγκληματία.

Η κοινωνία, ως ιδιαίτερο αντικείμενο έρευνας και μελέτης έναντι της πολιτικής ή του κράτους, ήταν προϊόν του 18^{ου} αιώνα. Πρώτος ο Auguste Comte προτρέπει τον ερευνητή να μελετά τα κοινωνικά φαινόμενα, όπως ο φυσικός μελετά τα φυσικά φαινόμενα, θέτοντας έτσι τα θεμέλια της Κοινωνιολογίας. Η κοινωνία, η οποία έχει προτεραιότητα έναντι του ατόμου, διέπεται από αρχές και νόμους, κατ'αναλογία των νόμων της φύσης. Το άτομο προσαρμόζεται στις ανάγκες της ομαλής λειτουργίας του κοινωνικού συστήματος. Αντίστοιχα, για τον πατέρα της Κοινωνιολογίας, όπως ονομάστηκε, Emile Durkheim, η κοινωνία είναι μια πραγματικότητα που υπερβαίνει το άτομο και επιβάλλεται σε αυτό. Προορισμός της κοινωνικής επιστήμης είναι η μελέτη των αρχών που διέπουν την κοινωνική ζωή (Αντωνοπούλου, 2011: 8-173).

Με την επικράτηση του θετικισμού, υπογραμμίζεται η καθορισμένη φύση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, η οποία δεν εξαρτάται πλέον από την ελεύθερη βούληση του δράντος υποκειμένου, αλλά από μια σειρά παράγοντες οι οποίοι (συν)λειτουργούν έξω από τον έλεγχό του. Στα πλαίσια του θετικιστικού παραδείγματος, σύμφωνα με το Michalowski, η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι

αποτέλεσμα νομοτελειακών σχέσεων αιτίου-αποτελέσματος, οι οποίες μπορούν να αποκαλυφθούν με την ίδια επιστημονική μέθοδο που χρησιμοποιείται για την κατανόηση του φυσικού κόσμου. Αυτή η επιστημονική μέθοδος δίνει έμφαση στα αντικειμενικά ποσοτικά δεδομένα και θεωρείται αξιολογικά ουδέτερη (Χαίδου, 1996:13-20). Η θετικιστική σκέψη επικράτησε σε πολλά επιστημονικά πεδία όπως αυτό της Κοινωνιολογίας, της Ψυχολογίας και της Φιλοσοφίας. Στο χώρο της Εγκληματολογίας, οι θετικιστικές θεωρίες επικράτησαν 100 περίπου χρόνια, ορίζοντας την παρέκκλιση ως αποτέλεσμα βιολογικών ανωμαλιών, ψυχικών ασθενειών ή κοινωνικών προβλημάτων (Χαίδου, 1996), (Vold, G., et.al, 1998), (Γεωργούλας: 2000)

Οι δεκαετίες του 1960 και 1970 χαρακτηρίστηκαν από την ανάδειξη του «ερμηνευτικού» παραδείγματος στις κοινωνικές επιστήμες. Πραγματοποιήθηκε μια μετατόπιση από το θεωρητικό μοντέλο του δομολειτουργισμού-που επιφύλασσε μια παθητική θέση στα δρώντα υποκείμενα-προς τις ερμηνευτικές μικροκοινωνιολογίες, οι οποίες βασίζονται στη θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης (Symbolic Interactionism) της κοινωνικής ψυχολογίας και της σχολής του Max Weber. Το πρότυπο των φυσικών επιστημών κρίνεται ακατάλληλο για τη μελέτη του κοινωνικού κόσμου. Η κοινωνία δε συνιστά μια αυτόνομη, αντικειμενική πραγματικότητα, η οποία λειτουργεί ερήμην των ανθρώπων. Δεν υπάρχει έμφαση σε ντετερμινιστικά σχήματα και αιτιοκρατικές σχέσεις, αλλά στην υποκειμενική οπτική, στον τρόπο με τον οποίο τα κοινωνικά νοήματα εγγράφονται στα άτομα διαμέσου των διαδικασιών της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Στο επίπεδο της μεθοδολογίας, η στροφή προς το ερμηνευτικό παράδειγμα εκφράστηκε με την κριτική του θετικιστικού υποδείγματος της ποσοτικής έρευνας και τη μετατόπιση προς τις έρευνες ευέλικτου σχεδίου που υιοθετούν ποιοτικές μεθόδους (Jupp, 1989:29,79-80), (Αντωνοπούλου, 2008:274-309) και (Τσιώλης, 2013:386-388). Αντιπαραβάλλοντας το ερμηνευτικό και το κανονιστικό παράδειγμα στις κοινωνικές επιστήμες, ο Plummer αναφέρει: " ...Οι διαφορές είναι ευρύτατες: είναι το χάσμα μεταξύ της συμπάθειας σ'εκείνον που υποφέρει και της ουδετερότητας απέναντι σ'αυτόν ή αυτήν, το χάσμα ανάμεσα στο να κοιτάζει κανείς μέσα, να εξερευνά, να νιώθει και να φαντάζεται- ή να καταγράφει εξωτερικά πράγματα, να προσμετρά, να γενικεύει και να θεωρητικοποιεί " (Plummer, 2000: 23-24).

Όσον αφορά την εγκληματολογία, παρατηρείται η στροφή της μελέτης του εγκληματικού φαινομένου από την οπτική της θετικιστικής εγκληματολογίας σε μια

πιο ριζοσπαστική προσέγγιση, στηριζόμενη στις έννοιες του κοινωνικού ελέγχου και της κοινωνικής αντίδρασης. Η θεωρία της αλληλεπίδρασης ή θεωρία της ετικέτας αμφισβητεί για πρώτη φορά την αντικειμενική υπόσταση της παρέκκλισης και της εγκληματικότητας. Η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά μελετάται ως κοινωνική κατασκευή, απόρροια του χαρακτηρισμού της πράξης ως παρεκκλίνουσας και του ατόμου που την εκδηλώνει ως παρεκκλίνοντος. Κατά συνέπεια διαφέρει και η μεθοδολογία στην έρευνα, καθώς και οι σκοποί της εγκληματολογίας της κοινωνικής αντίδρασης. Η χρησιμοποίηση των εγκληματολογικών στατιστικών κρίνεται απρόσφορη, διότι η εικόνα της πραγματικής εγκληματικότητας αλλοιώνεται από την επιλεκτική άσκηση του κοινωνικού ελέγχου. Η έρευνα εστιάζεται στην ανάλυση των προσδιορισμένων δομών και των κέντρων εξουσίας μιας κοινωνίας, στους παράγοντες που επιδρούν στην επιλεκτική άσκηση του κοινωνικού ελέγχου, καθώς και στην μετέπειτα εξέλιξη των ατόμων που διώκονται ποινικά. Σκοποί αυτής της εγκληματολογίας είναι ο έλεγχος των καταχρήσεων του ποινικού μηχανισμού και ο εξανθρωπισμός και η ριζική απεγκληματοποίηση του ποινικού δικαίου (Κουκουτσάκη, 2002:17-40), (Κουράκης, 2005).

Η παρούσα εργασία θα αντλήσει τις ερευνητικές υποθέσεις της από το πλαίσιο που διαμορφώνουν οι θεωρίες της κοινωνικής κατασκευής της παρέκκλισης, οι οποίες θα αναλυθούν αμέσως παρακάτω. Στη συνέχεια, υιοθετούνται και περιγράφονται οι θέσεις του Goffman για το στίγμα και τους τρόπους με τους οποίους το υποκείμενο διαχειρίζεται τη φθαρμένη ταυτότητα.

1.4.2. Η θεωρία της ετικέτας

Η θεωρία της ετικέτας κατακρίθηκε ότι υπογραμμίζει υπερβολικά τις συνέπειες του χαρακτηρισμού. Ο Vold υποστηρίζει ότι η αποδοχή της ταμπέλας του εγκληματία δεν είναι δεδομένη σε κάθε περίπτωση. Επιπλέον, ο ανεπίσημος ή επίσημος στιγματισμός, δεν αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη διαμόρφωση της παρεκκλίνουσας ταυτότητας (Vold G. et.al, 1998: 219-225).

Η θεωρία της ετικέτας διέπεται από δύο βασικές αρχές: α). η κυρίαρχη τάξη είναι αυτή που καθορίζει ποια συμπεριφορά χαρακτηρίζεται ως παρεκκλίνουσα και ποιο άτομο ως παρεκκλίνον και β). η απόδοση σε ένα άτομο της ετικέτας του

«παρεκκλίνοντος» επιφέρει την περιθωριοποίηση και την υποτροπή του. Καμία πράξη δε μπορεί να χαρακτηριστεί ως εγγενώς παρεκκλίνουσα. Η εκάστοτε κυρίαρχη τάξη, που ασκεί την πολιτική και οικονομική εξουσία, θεσπίζει τους κοινωνικούς κανόνες που ορίζουν τι είναι η παρέκκλιση, παρατηρείται δε διαφορετική εφαρμογή των κανόνων αυτών στις κοινωνικές ομάδες, καθώς παρεισφρύνουν κατά την επιβολή τους διάφοροι παράγοντες, όπως η φυλή και το οικονομικό status. Το άτομο που παρουσιάζει εγκληματική συμπεριφορά και στιγματίζεται ως παρεκκλίνον άτομο, εσωτερικεύει την ταμπέλα και προσαρμόζεται στον σχετικό του ρόλο (Κοντοπούλου 2015:26-28). Η εγκληματική συμπεριφορά παγιώνεται μέσω του αποκλεισμού του ατόμου από συμβατικές ευκαιρίες και συμβατικούς κοινωνικούς ρόλους.

Σημαντικοί εκπρόσωποι της θεωρίας της ετικέτας ή του χαρακτηρισμού υπήρξαν οι Lemert, Goffman, Becker, Erickson, Kitsuse, Schur και άλλοι. Η συνεισφορά του Mead με το γνωστό έργο του με τον τίτλο “Mind, Self and Society: from the stand point of a social behaviorist” (1934), στην ανάπτυξη της θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης και κατ’ επέκταση στη θεωρία της ετικέτας, θεωρείται μείζονος σημασίας, γιατί έθεσε τις βάσεις για μια διαφορετική, σε σχέση με την παραδοσιακή κοινωνιολογική και ψυχολογική θεώρηση, προσέγγιση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, της ατομικής και κοινωνικής δράσης, των κοινωνικών ομάδων και των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου. Αντίθετα στην κυρίαρχη θετικιστική αντίληψη, ο Mead υποστήριξε ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά διαμορφώνεται με βάση το νόημα και την ερμηνεία που αποδίδει το υποκείμενο στις αντιδράσεις και τις συμπεριφορές των άλλων υποκειμένων. Ο Mead αντιλαμβάνεται το ανθρώπινο ον ως έναν οργανισμό, ο οποίος διαθέτει κοινωνικό εαυτό (social self), δηλαδή μια κοινωνική κατασκευή, η οποία εξελίσσεται μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης των υποκειμένων. Ο άνθρωπος καλείται να αντιληφθεί, να διαχειριστεί την πραγματικότητα και να δομήσει τη δράση του, όχι να την εκδηλώσει ως αντανακλαστική διαδικασία σε κάποιο ερέθισμα. Οι σκέψεις του Mead αποτέλεσαν αντικείμενο μελέτης για τον Blumer, ο οποίος θεμελίωσε ένα ρεύμα κοινωνιολογικών ερευνών που ονομάστηκε Symbolic Interactionism (Matsueda, 2006:77-85) και (Κοντοπούλου, 2015:26-30). Ο Blumer υποστήριξε ότι τα άτομα ενεργούν προς τα πράγματα ανάλογα με τη σημασία που τους αποδίδουν, ενώ αυτή η σημασία αποτελεί αντικείμενο συλλογικών συσχετίσεων. Αντίστοιχα, σύμφωνα με τον ίδιο, μετατρέπουν και τους εαυτούς τους σε αντικείμενα επιδεκτικά αυτοερμηνείας (Τάτσης, 1988:50-51)

Σημαντικό υπήρξε το έργο του F.Tannenbaum με τίτλο “Crime and Community” (1938), ο οποίος υποστήριξε ότι όχι μόνο δεν υπάρχει καμία εγκληματική προδιάθεση, αλλά μια εκπληκτική διαφοροποίηση ως προς το τι συνιστά παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Ο Tannenbaum ανέπτυξε τη θεωρία του για τη λεγόμενη “δραματοποίηση του κακού”. Το έκτροπο («εγκληματικό») άτομο διαμορφώνεται μέσα από μια διαδικασία, κατά την οποία τα χαρακτηριστικά της όποιας κοινωνικής δράσης, κρίνονται από την κυρίαρχη ομάδα ως αντιβαίνοντα στην ηθική της. Η διαμόρφωση του εγκληματία δε συντελείται μόνο από τους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου, ούτε μόνο αφού έχει συντελεστεί η παράνομη πράξη. Αφορά και τις άτυπες μορφές κοινωνικού ελέγχου και τις αξιολογικές κρίσεις του κοινωνικού συνόλου. Πρόκειται για μια διαδικασία ετικετοποίησης, προσδιορισμού ταυτότητας όπου στο τέλος «το άτομο καθίσταται ό,τι περιγράφεται ότι είναι» (Αρχιμανδρίτου, 1996: 20-23), (Matsueda, 2006:92-93).

Ο Becker, στο έργο του «Outsiders: Studies in the Sociology of deviance», περιέγραψε τη διαμόρφωση της ταυτότητας του χρήστη μαριχουάνας ως μια διαδικασία κοινωνικής μάθησης της χρήσης μέσω της ένταξης σε μια παρεκκλίνουσα ομάδα. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει την αναγνώριση και θετική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της χρήσης, την απόκρυψη της συμπεριφοράς από τους μη χρήστες, την ουδετεροποίηση ή εξουδετέρωση της αξιολόγησης της συμπεριφοράς ως ανήθικης και την τελική αποδοχή του ρόλου του καπνιστή (Becker, 1963:41-53), (Τάτσης, 1988:61-63), (Matsueda, 2006:87).

Σύμφωνα με τον ίδιο, ο δημόσιος χαρακτηρισμός του ατόμου ως παρεκκλίνοντος και η εμπειρία της σύλληψής του είναι δύο παράγοντες, που επιδρούν καθοριστικά στην παγίωση μίας παρεκκλίνουσας σταδιοδρομίας και θέτουν σε λειτουργία τον μηχανισμό της «αυτοεκπληρούμενης προφητείας». Οι τρίτοι τον αντιμετωπίζουν ως άτομο γενικώς και όχι ειδικώς παρεκκλίνον και ο ίδιος αποδέχεται την αξιολόγησή τους. Εν συνεχεία, το άτομο απομονώνεται από τις «συμβατικές» κοινωνικές ομάδες, περιθωριοποιείται και εν τέλει εντάσσεται σε παρεκκλίνουσες ομάδες – συμμορίες, παγιώνοντας την εγκληματική του δράση. Υπάρχει, ωστόσο, και η δυνατότητα αποτροπής της υποτροπής, όταν το οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον είναι δομημένο κατά τέτοιο τρόπο ώστε να του παρέχει και εναλλακτικές γραμμές δράσης.

Ο Lemert, σπουδαίος εκπρόσωπος της θεωρίας της ετικέτας, προχώρησε στη θεμελιώδη διάκριση μεταξύ της “πρωτογενούς”(primary) και της

“δευτερογενούς”(secondary) παρέκκλισης. Ο Lemert αποδίδει την πρωτογενή παρέκκλιση, δηλαδή την παραβίαση ενός κανόνα, σε διάφορους παράγοντες, ψυχολογικούς, κοινωνικούς ή πολιτισμικούς, υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα την περιορισμένη αξία αυτών των παραγόντων στην επεξήγηση του φαινομένου της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Εκείνο που έχει αδιαμφισβήτητη αξία και παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση μιας συστηματικά παρεκκλίνουσας δράσης είναι η δευτερογενής παρέκκλιση, την οποία οι άνθρωποι εκδηλώνουν ως απάντηση στα προβλήματα που προκύπτουν από την κοινωνική αντίδραση στην παραβατικότητά τους. Ενώ στην περίπτωση της πρωτογενούς παρέκκλισης το άτομο οργανώνει τη ζωή του γύρω από συμβατικούς ρόλους, στην περίπτωση της δευτερογενούς παρέκκλισης η ταυτότητα του ατόμου οργανώνεται αποκλειστικά γύρω από την παρέκκλιση (Matsueda,2006:93), (Κοντοπούλου, 2015:33-34).

Η επιτυχής έκβαση ενός τελετουργικού υποβάθμισης του status και της δημόσιας ταυτότητας του ατόμου εξαρτάται από την ύπαρξη ενός κοινωνικού ακροατηρίου, το οποίο θα καταστεί μάρτυρας της συνολικής διαδικασίας απαξίωσης του αποκλίνοντος υποκειμένου. Η σύλληψη της έννοιας του κοινωνικού ακροατηρίου (social audience) στη διαδικασία ετικετοποίησης του αποκλίνοντος αποδίδεται αποκλειστικά στον Erickson. Εάν μια παρεκκλίνουσα πράξη δε γίνει αντιληπτή από κάποιο κοινωνικό ακροατήριο, είτε κατά το χρόνο τέλεσής της είτε σε μεταγενέστερο χρόνο, τότε ο παρεκκλίνων δε θα στιγματιστεί, ούτε θα τεθεί σε κίνηση ο μηχανισμός της αυτοεκπληρούμενης προφητείας. Η ποινική δίκη αποτελεί το πιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα τελετουργικού απαξίωσης του ατόμου με αποτελέσματα μόνιμα και μη αναστρέψιμα.

Τέλος, ο Schur ανέφερε τρεις κατηγορίες παραγόντων, οι οποίοι παίζουν ρόλο τόσο στην πιθανότητα διάπραξης της παρεκκλίνουσας πράξης όσο και στο βαθμό ευπάθειας του ατόμου απέναντι στο στιγματισμό. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν παράγοντες όπως το κοινωνικό και οικονομικό status, η ηλικία, το φύλο, η φυλή, το μορφωτικό επίπεδο. Στη δεύτερη κατηγορία τοποθέτησε την παράμετρο ευκαιρία-περίσταση και στην τρίτη διάφορους ψυχολογικούς παράγοντες όπως τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, το βαθμό αλλοτρίωσης και το είδος της αυτοεικόνας του ατόμου (Κοντοπούλου, 2015: 35-36).

Είναι εμφανές ότι η δημιουργία και η επιβολή των νόμων, η πρωτογενής και η δευτερογενής παρέκκλιση, η διαδικασία της ετικετοποίησης και του στιγματισμού είναι φαινόμενα συνυφασμένα με τη δημιουργία και την ύπαρξη κάθε κοινωνικής

οργάνωσης. Η θεωρία της ετικέτας ανέδειξε τα συγκεκριμένα προβλήματα της επανένταξης των αποφυλακισμένων στην κοινωνία, τις δυσκολίες στην ανεύρεση εργασίας, τις δυσκολίες διατήρησης σχέσεων με τους σημαντικούς άλλους, την δυσκολία διακοπής των σχέσεων με εγκληματικούς κύκλους. Πλήθος ερευνών υποστηρίζουν ότι η ύπαρξη εγκληματικού μητρώου αποτελεί εμπόδιο για την ομαλή επανένταξη του ατόμου στην κοινωνία και ότι η εμπειρία της φυλάκισης μπορεί να οδηγήσει στη διάπραξη νέων εγκλημάτων (Matsueda, 2006:94-95).

1.4.3. Η χρήση ουσιών ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα, η ερμηνεία και η διαχείριση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, γίνονται κατά κανόνα από ειδικούς της νομικής και της ιατρικής επιστήμης. Τόσο η ιατρική όσο και η νομική, πριμοδοτημένες με το κύρος των αντικειμενικών και αξιολογικά ουδέτερων επιστημών, αξιοποιούνται για το χαρακτηρισμό των αποκλίσεων από ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πρότυπο, ορίζοντας καθολικά και αδιαμφισβήτητα πρότυπα φυσιολογικότητας (Ανδριάκαινα, 2005:48-58). Στο χώρο της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών, οι επιστήμονες των προαναφερθέντων κλάδων, μελετούν το φαινόμενο κάτω από το πρίσμα της παρεκκλίνουσας-εγκληματικής συμπεριφοράς και της παθογένειας, μέσα από ένα θετικιστικό μοντέλο αναζήτησης των παραγόντων που οδηγούν σε αυτήν. Τα αίτια, ψυχικά ή κοινωνικά, επενεργούν στα άτομα και μέσα από ένα σχήμα αιτίου-αιτιατού, τα καθιστούν υπεύθυνα για την εκδήλωση της συμπεριφοράς της χρήσης (Χαίδου, 1996), (Κουκουτσάκη, 2002).

Η κοινωνική παρέκκλιση ή παρεκκλίνουσα συμπεριφορά (deviant behavior/deviance) είναι η συμπεριφορά που παραβιάζει τους κοινωνικούς κανόνες ή τις προσδοκίες μιας κοινωνικής ομάδας ή μιας ολόκληρης κοινωνίας. Πρόκειται για μια διαδικασία, κατά την οποία τα μέλη μιας κοινωνίας ερμηνεύουν μια συμπεριφορά ως παρεκκλίνουσα, προσδιορίζουν τα άτομα, τα οποία συμπεριφέρονται κατ'αυτόν τον τρόπο, ως παρεκκλίνοντα και αποφασίζουν τη μεταχείριση που θεωρούν κατάλληλη για αυτά τα παρεκκλίνοντα άτομα. Απέναντι στην παρέκκλιση, η

κοινωνία αντιτάσσει κάποια μορφή κοινωνικού ελέγχου, είτε επίσημη είτε ανεπίσημη.

Μια πράξη δηλαδή είναι παρεκκλίνουσα αν χαρακτηριστεί από το κοινωνικό σύνολο ως τέτοια. Επομένως βασική και καθοριστική μεταβλητή στη μελέτη της παρέκκλισης, είναι το κοινωνικό ακροατήριο, παρά ο μεμονωμένος δράστης, γιατί το κοινό είναι εκείνο που θα προσδιορίσει τη συγκεκριμένη συμπεριφορά ως παρεκκλίνουσα. Πρόκειται για μια κοινωνικά προσδιορισμένη συμπεριφορά. Με άλλα λόγια, ο χαρακτηρισμός μιας συμπεριφοράς ως παρεκκλίνουσας, ποικίλλει ανάλογα με την ιστορική εποχή, τον τόπο και την κοινωνική ομάδα (Αναστασιάδης, 1993:181-183), (Χάιδου, 1996), (Κουκουτσάκη, 2002). Για παράδειγμα, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στην Ελλάδα, η χρήση ουσιών αποτελούσε όχι μόνο συνήθη και νόμιμη πρακτική για τα μέλη διάφορων πολιτισμικών ομάδων (ρεμπέτες, Έλληνες ναυτικοί, Έλληνες της Μικράς Ασίας), αλλά και κριτήριο βάσει του οποίου τα άτομα αποκτούσαν ιδιαίτερο κύρος και γόητρο και καταλάμβαναν μια θέση στην κλίμακα της κοινωνικής ιεραρχίας. Από την πλευρά του, το ελληνικό κράτος δεν ασχολήθηκε με το ζήτημα της κάνναβης, από την ίδρυσή του μέχρι και το τέλος του 19^{ου} αιώνα (Ανδριάκαινα, 2005:75-83).

Πολλοί θεωρούν ότι η χρήση ναρκωτικών είναι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες κοινωνίες. Οι ίδιοι, όμως, αποδέχονται τη χρήση ορισμένων ουσιών ανάλογα με το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο γίνεται αυτή η χρήση, ως μια ευρέως αποδεκτή πρακτική (π.χ. στα πλαίσια της ιατρικής). Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν ναρκωτικές ουσίες για πολλούς και διάφορους λόγους. π.χ. άλλες ουσίες χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της ιατρικής για τη θεραπεία κάποιας ασθένειας, άλλες χρησιμοποιούνται για ευχαρίστηση, άλλες γιατί αυξάνουν τις σεξουαλικές επιδόσεις (Clinard & Meier, 2008: 204-208).

Ο παρεκκλίνων χαρακτήρας της χρήσης ουσιών προκύπτει από το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο γίνεται αυτή η χρήση. Κριτήριο για το χαρακτηρισμό της συμπεριφοράς της χρήσης ουσιών ως παρεκκλίνουσας αποτελεί ο σκοπός για τον οποίο γίνεται η χρήση, π.χ. η χρήση οπιοειδών επιτρέπεται στα πλαίσια της ιατρικής για την αποφυγή του πόνου, ενώ έξω από αυτό το πλαίσιο θεωρείται παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Επιπλέον, οι φυσικές ιδιότητες κάποιας ναρκωτικής ουσίας δεν αποτελούν κριτήριο για το χαρακτηρισμό της χρήσης της ουσίας ως παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Μεταξύ των ουσιών που προκαλούν σωματική εξάρτηση, άλλες ουσίες ταυτίζονται με την παρεκκλίνουσα/εγκληματική συμπεριφορά, π.χ. η ηρωίνη,

ενώ άλλες, όπως η καφεΐνη, η νικοτίνη ή το αλκοόλ, δε συνδέονται με ανάλογο στιγματισμό. Με λίγα λόγια, υπάρχει κοινωνική αποδοχή για τη χρήση κάποιων ουσιών, ενώ για άλλες όχι (Clinard & Meier, 2008: 204-208).

Για τους Clinard και Meier (2008), λίγοι όροι είναι τόσο παρεξηγημένοι όπως ο όρος «ναρκωτικές ουσίες», καθώς περιλαμβάνει πολλές και διαφορετικές μεταξύ τους ουσίες, όπως το αλκοόλ, η νικοτίνη, η κοκαΐνη, η ηρωΐνη κ.τ.λ.

Η βασική έννοια της λέξης «ναρκωτικά» αναφέρεται σε κάποια χημική ουσία, πέρα όμως από αυτή τη γενικότητα, τίποτα άλλο δε διακρίνει την παρεκκλίνουσα από τη μη παρεκκλίνουσα, την κοινωνικά αποδεκτή χρήση ουσιών. Ουσιαστικά κανένας συνδυασμός χημικών ιδιοτήτων δε διαχωρίζει τα ναρκωτικά από τις υπόλοιπες ουσίες. Το μόνο κοινό χαρακτηριστικό των ναρκωτικών είναι ότι έχουν χαρακτηριστεί με αυτόν τον τρόπο. Ο παρεκκλίνων χαρακτηρισμός της χρήσης κάποιας συγκεκριμένης ουσίας βασίζεται σε κανόνες, οι οποίοι έχουν διαμορφωθεί κοινωνικά και οι οποίοι αλλάζουν ανάλογα με την ιστορική περίοδο. π.χ. Η χρήση του οπίου και δύο παράγωγων ουσιών του, της μορφίνης και της ηρωΐνης, ήταν ευρύτατα διαδεδομένη στις Η.Π.Α. κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα (Clinard & Meier, 2008: 204-208).

Συνεπώς, ο χαρακτηρισμός μιας πράξης ως παρεκκλίνουσας εξαρτάται από το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εμφανίζεται η πράξη αυτή. Σχετικά με την παρέκκλιση, ο H.Becker αναφέρει: *«Η παρέκκλιση δεν είναι ένα χαρακτηριστικό, το οποίο υπάρχει σε ορισμένες μορφές συμπεριφοράς και απουσιάζει από άλλες. Περισσότερο πρόκειται για το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας που έχει να κάνει με τις αντιδράσεις των άλλων ατόμων στη συμπεριφορά. Η ίδια συμπεριφορά μπορεί να αποτελεί παραβίαση των κανόνων σε μια χρονική στιγμή και όχι σε μια άλλη. Μπορεί να είναι παραβίαση όταν διαπράττεται από ένα άτομο και όχι όταν διαπράττεται από κάποιο άλλο. Μερικοί κανόνες παραβιάζονται ατιμωρητί ενώ άλλοι όχι. Η παρέκκλιση δεν είναι ένα χαρακτηριστικό που βρίσκεται στην ίδια τη συμπεριφορά, αλλά στην αλληλεπίδραση ανάμεσα στο άτομο που διαπράττει τη συμπεριφορά και τους άλλους που αντιδρούν σε αυτήν. Παρεκκλίνων τελικά είναι αυτός στον οποίο έχει εφαρμοστεί επιτυχώς το στίγμα.»* (Becker, 1963: 8-14).

Στη σημερινή εποχή, αν ένα κοινωνικά και οικονομικά καταξιωμένο άτομο κάνει χρήση ουσιών, αυτό συχνά παραμένει αδιάφορο, σε σχέση με το αν κάνει χρήση ένα άτομο, το οποίο ανήκει στο περιθώριο. Στην πρώτη περίπτωση, μπορεί αυτό το άτομο να αποτελεί και πρότυπο για ένα μέρος του κοινωνικού συνόλου και

κανείς δε θα σπεύσει να επαναφέρει τον παρεκκλίνοντα στο «σωστό» δρόμο. Στη περίπτωση αυτή, έχει τη δυνατότητα να διαχειριστεί μόνο του την κατάστασή του σε όλες τις φάσεις της ζωής του, που σχετίζονται με την απόκτηση και τη χρήση ουσιών ή ακόμη και την απεξάρτηση. Στη δεύτερη περίπτωση όμως, η παρέμβαση είναι βέβαιη, πλαισιωμένη από μια φιλοσοφία απεξάρτησης και επιλογής ενός ορθού τρόπου ζωής. Το ζήτημα της επιλεκτικότητας του ποινικού μηχανισμού έχει καταδειχθεί από πλήθος επιστημόνων (Δασκαλάκης, 1985), (Κουκουτσάκη, 2002), (Ζαραφονίτου, 2004). Αιτία του στιγματισμού μπορεί να γίνει το ανδρικό φύλο, ως πιο επιρρεπές στο έγκλημα και συνεπώς και στη χρήση ουσιών, το μορφωτικό επίπεδο, η φυλή ή η εθνοτική ομάδα και η κοινωνικοοικονομική τάξη. Η σύνθεση του ποινικού πληθυσμού παρουσιάζει σε πολύ μεγάλα ποσοστά τα χαρακτηριστικά των ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων (Κουκουτσάκη, 2002: 35), (Μαγγανάς, 2004:42-61).

Αναμφίβολα η ουσιοεξάρτηση πλήττει όλες τις κοινωνικές τάξεις, ζήτημα είναι ο τρόπος με τον οποίο τη διαχειρίζεται κανείς, ανάλογα με τις δυνατότητές του, κυρίως τις οικονομικές. Και στο θέμα των ναρκωτικών λοιπόν τίθεται ένα ταξικό θέμα.

1.4.4. Το στίγμα και η διαχείρισή του

Στιγματισμός είναι η διαδικασία εγκαθίδρυσης αρνητικής κοινωνικής ταυτότητας (Δασκαλάκης, 1985:146). Με τον όρο στίγμα, ο Goffman αναφέρεται σε βαθιά απαξιωτικά και εξευτελιστικά γνώρισμα- πάντα σύμφωνα με τα ισχύοντα κοινωνικά κριτήρια-, σε ανεπιθύμητες μορφές διαφορετικότητας τόσο καθοριστικές για το είδος της κοινωνικής ταυτότητας που αποδίδεται στο άτομο, ώστε αυτό να καθίσταται «μη ανθρώπινο». Το στίγμα δεν είναι οποιοδήποτε αρνητικό γνώρισμα αλλά ότι δε συμφωνεί με τα στερεοτυπικά γνώρισμα μιας κατηγορίας. Πρόκειται για μια ιδιαίτερη σχέση ανάμεσα σε ένα γνώρισμα και το στερεότυπο. Ο στιγματισμένος προσδιορίζεται ως τέτοιος, ακριβώς επειδή δεν πληροί με ικανοποιητικό και επαρκή τρόπο τις προσδοκίες περί κοινωνικής ταυτότητας. Αυτού του είδους η παρέκκλιση συνιστά τη βασική αιτιολογία για την κοινωνική του περιθωριοποίηση, τη συρρίκνωση της ανθρώπινης ιδιότητάς του και τον περιορισμό των ευκαιριών της ζωής του (Μακρυνιώτη, 2001:15-18).

Ο Goffman στη μελέτη του για το στίγμα εστιάζει το ενδιαφέρον του στην αλληλεπίδραση μεταξύ των προσώπων στο πλαίσιο της καθημερινής ζωής. Προβάλλει το στίγμα ως ασυμφωνία μεταξύ της "δυννητικής κοινωνικής ταυτότητας" και της "πραγματικής κοινωνικής ταυτότητας". Με τον όρο "δυννητική κοινωνική ταυτότητα", νοούνται οι κοινωνικές αξιώσεις σχετικά με το τι θα έπρεπε να είναι ένα άτομο. Ο όρος "πραγματική κοινωνική ταυτότητα" αναφέρεται στα χαρακτηριστικά που πραγματικά κατέχει το άτομο αυτό. Όταν η πραγματική κοινωνική ταυτότητα του ατόμου δεν ικανοποιεί τις κανονιστικές προσδοκίες της κοινωνίας, τότε η ταυτότητα του ατόμου φθείρεται, το άτομο υποτίθεται ότι είναι ανίκανο για τις απαιτήσεις του ρόλου του κατά τη διαδικασία της κοινωνικής αλληλεπίδρασης (Goffman, 2001:64).

Ο Goffman αναφέρεται σε τρεις διαφορετικούς τύπους στίγματος. Ο πρώτος αφορά στις διάφορες φυσικές δυσμορφίες. Έπειτα υπάρχουν ψεγάδια του προσωπικού χαρακτήρα, που γίνονται αντιληπτά ως ασθενής θέληση, αφύσικα πάθη, δόλιες ή άκαμπτες πεποιθήσεις και ανεντιμότητα, συνάγονται δε από κάποιο προσωπικό ιστορικό νοητικής διαταραχής, φυλάκισης, εξάρτησης, αλκοολισμού, ομοφυλοφιλίας, ανεργίας, τάσεων αυτοκτονίας, ριζοσπαστικής πολιτικής συμπεριφοράς. Υπάρχουν, τέλος, τα συλλογικά στίγματα της φυλής, του έθνους και της θρησκείας, τα οποία μεταδίδονται μέσω της καταγωγής και μολύνουν εξίσου όλα τα μέλη μιας οικογένειας (Goffman, 2001:66-67). Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, η έννοια του στίγματος δεν είναι εγγενής. Ο Goffman προσεγγίζει το στίγμα ως κοινωνική κατασκευή: η κοινωνία επινοεί κατηγορίες και καθορίζει τα μέσα κατάταξης των ατόμων σε αυτές, ορίζοντας άλλα γνωρίσματα ως φυσιολογικά και άλλα ως αφύσικα και απαξιωτικά.

Το στιγματισμένο άτομο είτε υποθέτει ότι η διαφορετικότητά του είναι ήδη γνωστή ή γίνεται φανερή και καταλαμβάνει τη θέση του απαξιωμένου, είτε υποθέτει ότι το στίγμα του δεν είναι γνωστό, ούτε γίνεται αντιληπτό και καταλαμβάνει τη θέση του απαξιώσιμου. Σε κάθε περίπτωση όμως, ο Goffman διατηρεί την έννοια του ενεργητικού υποκειμένου, καθώς το στιγματισμένο άτομο, επιχειρεί να διαχειριστεί προς όφελός του τις απαξιωτικές για αυτό πληροφορίες. Το στιγματισμένο άτομο που βρίσκεται στη θέση του απαξιωμένου αντιδρά με τρεις κυρίως τρόπους. Σε ορισμένες περιπτώσεις χρησιμοποιεί μια τεχνική διαχείρισης του στίγματος που το διαφοροποιεί από άλλα άτομα (π.χ. όταν έχει ένα ιδιαίτερο σωματικό χαρακτηριστικό και καταφεύγει σε μια χειρουργική επέμβαση). Μπορεί να επιδιώξει να αποφύγει τις αρνητικές συνέπειες της προκατάληψης, είτε προσπαθώντας να αποφύγει

καταστάσεις από όπου είναι πιθανό να προκύψουν στερεότυπα, είτε προσπαθώντας να διακριθεί σε κάτι άλλο, καταβάλλοντας πολύ προσωπική προσπάθεια. Υιοθετεί πρακτικές προκειμένου να γίνει αποδεκτός, σαν να ήταν φυσιολογικός. Ακόμη, είναι δυνατό τα στιγματισμένα άτομα να αποκοπούν από την πραγματικότητα, υιοθετώντας μια μη συμβατική συμπεριφορά. Πολλά στιγματισμένα άτομα, φοβούμενα τις αντιδράσεις των φυσιολογικών, μπορεί να περιορίσουν τις συνδιαλλαγές τους με τους μη στιγματισμένους. Εν συνεχεία, εντάσσονται σε κύκλους ατόμων, οι οποίοι έχουν χαρακτηριστεί όπως ο ίδιος, συνδέονται με μέλη της έσω-ομάδας τους και νιώθουν αποδεκτοί, όπως κάθε φυσιολογικός άνθρωπος. (Goffman, 2001:66-73).

. Όταν το στιγματισμένο άτομο βρίσκεται στη θέση του απαξιώσιμου, αντιμετωπίζει το δίλημμα να φανερώσει ή όχι τη διαφορετικότητά του (Goffman, 2001:111-112). Στην περίπτωση ομολογίας του στίγματος, το άτομο χωρίζει τον εαυτό του σε δύο μέρη: στον ένοχο με μεγάλο αίσθημα ντροπής και σε εκείνον που αποσυνδέεται από αυτό και δηλώνει πίστη στους κανόνες της κοινωνίας, τους οποίους παραβίασε. Μια μέθοδος αποκάλυψης είναι το να φέρει ένα σύμβολο στίγματος ή να προσφέρει φευγαλέες ενδείξεις στους άλλους, περιμένοντας την κατάλληλη στιγμή, να κάνει γνωστό το στίγμα του (Goffman, 2001:179-181). Μπορεί όμως να εκτεθεί και χωρίς προσχήματα, αψηφώντας τις απαιτήσεις του κοινωνικού του ρόλου (ο στιγματισμένος γίνεται μερικώς αποδεκτός μόνο όταν αποδέχεται την κοινωνική υστέρηση που τον συνοδεύει) (Μακρυγιάννη, 2001:42-53) Στην περίπτωση της απόκρυψης από την άλλη, το άτομο υιοθετεί τεχνάσματα αποσιώπησης των απαξιωτικών για αυτό πληροφοριών, δημιουργώντας μια ψεύτικη εντύπωση για την πραγματική του ταυτότητα. Ένας τρόπος απόκρυψης επιτυγχάνεται μέσω της προεργασίας της εξωτερικής του εμφάνισης, προκειμένου να δηλώσει τη στήριξή του στους ισχύοντες κανόνες. Άλλοτε πάλι το άτομο επιδίδεται στην απόκρυψη των πραγματικών συναισθημάτων του, καλλιεργώντας έναν ευχάριστο και εξωστρεφή χαρακτήρα (Goffman, 2001: 44-50).

Ανάμεσα στις δύο παραπάνω περιπτώσεις, υπάρχουν βέβαια και άλλες. Υπάρχουν σημαντικά στίγματα, όπως αυτά που φέρουν οι ομοφυλόφιλοι και οι ναρκομανείς, τα οποία απαιτούν από τα στιγματισμένα άτομα να τα αποκρύβουν από κάποιες κοινωνικές ομάδες και να τα φανερώνουν σε άλλες. (Goffman, 2001:147-148). Συχνά, το στιγματισμένο άτομο θα ανακαλύψει ότι υπάρχουν οι συμπονετικοί άλλοι, οι οποίοι είναι πρόθυμοι να μοιραστούν μαζί του την αίσθηση ότι είναι άνθρωπος και ότι είναι ουσιαστικά φυσιολογικός, παρά την εξωτερική του εμφάνιση

ή τις δικές του αμφιβολίες. Μια κατηγορία συμπονετικών άλλων είναι βεβαίως εκείνοι που μοιράζονται το στίγμα του. Γνωρίζοντας το τι σημαίνει να έχει κανείς το συγκεκριμένο στίγμα, μερικοί από αυτούς μπορεί να διδάξουν στο άτομο τρόπους επιβίωσης και θα του προσφέρουν ένα κύκλο ομοιοπαθών, στον οποίο μπορεί να αποσύρεται για να αναζητήσει ηθική υποστήριξη και να νιώσει άνετα, αποδεκτός όπως κάθε φυσιολογικός άνθρωπος (Goffman, 2001:84-107).

Σχετικά με την περίπτωση των αλκοολικών και ναρκομανών, ο Goffman αναφέρει: *«Υπάρχουν σύλλογοι αυτοβοήθειας που λειτουργούν περισσότερο ή λιγότερο εθελοντικά, ως κέντρα διαμονής για πρώην αλκοολικούς ή πρώην ναρκομανείς. Υπάρχουν εθνικά σωματεία, όπως οι Ανώνυμοι Αλκοολικοί, που παρέχουν στα μέλη τους ένα πλήρες δόγμα και σχεδόν έναν τρόπο ζωής. Αυτά τα σωματεία είναι το αποτέλεσμα πολυετούς προσπάθειας ποικίλων ατόμων και ομάδων και συνιστούν υποδειγματικά αντικείμενα μελέτης ως κοινωνικά κινήματα»* (Goffman, 2001:88).

Συμπερασματικά, υπάρχουν και θετικές και αρνητικές αποκρίσεις των στιγματισμένων ατόμων, οι οποίες απορρέουν από το στίγμα τους. Στις αρνητικές συμπεριλαμβάνονται: βαθιά ανησυχία και ανασφάλεια, κοινωνική απόσυρση και παθητικότητα, προκατάληψη απέναντι σε άλλες ομάδες, υπερβολικός μόχθος για κοινωνική αναγνώριση. Από την άλλη, μια θετική απόκριση από την αποκάλυψη του στιγματισμού μπορεί να είναι η ενίσχυση των δεσμών με τα μέλη της οικείας ομάδας και η αμοιβαία υποστήριξη.

Κεφάλαιο δεύτερο: μεθοδολογικός σχεδιασμός

2.1. Προγενέστερες έρευνες: Το σχετικό με τη χρήση ουσιών στίγμα

Προκειμένου να συναγάγει συμπεράσματα για το φυσιολογικό και το καθιερωμένο, ο Goffman στο *Στίγμα*, εστιάζει στο πάσχον σώμα. Ένα από τα είδη στίγματος που χαρακτηρίζουν το πάσχον σώμα, αφορά στον τρόπο με τον οποίο το άτομο διαθέτει το σώμα του. Η διάθεση και η χρήση του σώματος προδίδουν αρνητικά γνωρίσματα, όποτε αποκλίνουν από την κοινωνικά οροθετημένη «ορθότητα» και «κανονικότητα»: ο ναρκομανής ανήκει στους στιγματισμένους, όχι μόνο γιατί καταπατά τους κοινωνικούς κανόνες, αλλά κυρίως επειδή η προσωπική του βιογραφία έχει επιβαρυνθεί από την κακή χρήση του σώματός του. Το άτομο γίνεται αντικείμενο ηθικής αξιολόγησης με βάση την ικανότητά του να ελέγχει τα πάθη και τις καταχρήσεις (Μακρυνιώτη, 2001: 38-42). Η επικρατούσα αντίληψη για τη χρήση ουσιών είναι ότι αυτή αποτελεί μια επιλογή ζωής των ατόμων και οφείλεται σε ανηθικότητα ή αδύναμη θέληση, δηλαδή έναν ασθενή χαρακτήρα (Buchman & Reiner, 2008)

Είναι πραγματικότητα το ότι τα άτομα, τα οποία πάσχουν από προβλήματα χρήσης ουσιών, αντιμετωπίζονται περισσότερο επικριτικά σε σχέση με άλλες στιγματιστικές καταστάσεις. Για παράδειγμα, οι Blendon και Young κατέγραψαν ότι η πλειονότητα του κοινού στις Η.Π.Α., τα θεωρεί «τεμπέληδες», «άχρηστους» και «χωρίς μέλλον». Επιπλέον, σε έρευνα που διεξήγαγε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας σε 14 χώρες σχετικά με διάφορες στιγματιστικές καταστάσεις (όπως το να είναι κανείς άστεγος, να είναι φορέας HIV ή να έχει εγκληματικό μητρώο), η χρήση ναρκωτικών καταδείχθηκε ως η περισσότερο στιγματιστική, ενώ η κατάχρηση αλκοόλ είχε την τέταρτη θέση (Kulesza et al., 2014) '

Ένα σημαντικό στοιχείο που αφορά το σχετικό με τη χρήση ουσιών στίγμα είναι το ότι η χρήση ουσιών συνιστά ποινικό αδίκημα (Mason et al, 2001:190-191). Ο χρήστης ουσιών λοιπόν είναι σύμφωνα με το ποινικό δίκαιο, παραβάτης του ποινικού νόμου, δηλαδή εγκληματίας. Η αρνητική στάση του κοινωνικού συνόλου απέναντι

στους χρήστες σχετίζεται άμεσα με το χαρακτηρισμό της συμπεριφοράς ως εγκληματικής (Kulesza et al., 2013).

Αλλά και ο όρος "τοξικομανία" ή "εξάρτηση (addiction)", δημιουργεί στιγματιστικές καταστάσεις από μόνος του, καθώς υποδηλώνει ασθένεια (Buchman & Reiner, 2008), (Μάτσα, 2009:15). Πολλοί επιστήμονες υποστήριξαν ότι η αντιμετώπιση της εξάρτησης μέσω του ιατρικού μοντέλου θα συντελούσε στην άμβλυνση των κοινωνικών διακρίσεων σε βάρος των εξαρτημένων ατόμων. Άλλοι επιστήμονες πάλι, όπως η Μάτσα, υποστηρίζουν ότι, όταν μια προβληματική κοινωνική συμπεριφορά ιατροκοινοποιείται, εξασφαλίζεται με μεγαλύτερη επιτυχία ο έλεγχος του διαφορετικού, ο κοινωνικός έλεγχος. Αυτές οι διαδικασίες στιγματισμού και κοινωνικού αποκλεισμού εντάσσονται στις τεχνολογίες βίο-εξουσίας, αυτό που ο Foucault ονόμασε "βίο-πολιτική" (Μάτσα, 2009:16), (Ανδριάκαινα, 2005: 49). Ούτως ή άλλως, η επικράτηση του ιατρικού μοντέλου στο χώρο της απεξάρτησης, δεν άμβλυνε τις κοινωνικές προκαταλήψεις απέναντι στο φαινόμενο (Buchman & Reiner, 2008) ούτε προσέφερε αποτελεσματικές λύσεις στο ζήτημα (Ζαφειρίδης & Λαϊνάς, 2007), (Μάτσα, 2009:15-20). Στη συλλογική συνείδηση, ο εξαρτημένος είναι ένα άτομο που πάσχει και εξαιτίας αυτής της αρρώστιας του, γίνεται επικίνδυνος και διαπράττει διάφορες πράξεις, παραβατικές ή εγκληματικές. Η ταμπέλα "τοξικομανής" περιλαμβάνει μια σειρά από αναπαραστάσεις: του αποστεωμένου ναρκομανούς ή του ναρκομανούς που κλέβει ή γίνεται βίαιος προκειμένου να αποκτήσει τη δόση του. Από την ίδια τη φύση της, λοιπόν, αυτή η "αρρώστια" ταυτίζεται με την επικινδυνότητα και την εγκληματικότητα.

Παρόλα αυτά, υπάρχουν πολλά στοιχεία και έρευνες (Αγγλία και Η.Π.Α.), σύμφωνα με τις οποίες πολλά από τα άτομα, τα οποία πειραματίζονται με ναρκωτικές ουσίες, σύντομα εγκαταλείπουν τη χρήση και δεν εμφανίζουν προβλήματα κατάχρησης. Η επικρατούσα αντίληψη ότι η χρήση ουσιών καταλήγει αναπόφευκτα σε σωματικό, ηθικό, πνευματικό και συναισθηματικό θάνατο είναι εσφαλμένη (Mason et al., 2001:190-191).

Δε στιγματίζονται όλοι οι χρήστες ουσιών το ίδιο, ο στιγματισμός εξαρτάται και από την ουσία χρήσης (Kulesza et al., 2013). Επιπλέον, ο πληθυσμός των χρηστών αποτελεί σε μεγάλα ποσοστά έναν "κρυμμένο" πληθυσμό. Σε αντίθεση με άλλα στιγματιστικά χαρακτηριστικά (π.χ. κάποια σωματική παραμόρφωση), το σχετικό με τη χρήση ουσιών στίγμα μπορεί εύκολα να κρατηθεί κρυφό από το φορέα του. Αποτελεί παραπληροφόρηση το ότι πρόκειται για έναν πληθυσμό που μπορεί να

εντοπιστεί εύκολα. Παρόλα αυτά η ετικέτα "τοξικομανής" είναι πραγματική στις συνέπειες της όσον αφορά τις σχέσεις του παρεκκλίνοντος ατόμου με τους άλλους (Mason et al., 2001:190-191).

Το στίγμα καθορίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό το χαρακτήρα των σχέσεων που διαμορφώνει το ουσιοεξαρτημένο άτομο με το περιβάλλον του και το κοινωνικό σύνολο γενικότερα. Οι σχέσεις του καθορίζονται με βάση το ότι το ουσιοεξαρτημένο άτομο αντιπροσωπεύει το διαφορετικό, την απόκλιση από το κανονικό, αυτό που γίνεται ευρέως αποδεκτό με βάση τα κυρίαρχα κανονιστικά πρότυπα. Επειδή αντιπροσωπεύει το διαφορετικό στην κοινωνία, συνιστά απειλή, απειλή για τη δημόσια τάξη, την ησυχία, την περιουσία, την υγεία των άλλων, τις κυρίαρχες αξίες. Πρόκειται για μια αίσθηση απειλής, η οποία αναπαράγεται διαρκώς και συντελεί στο να αντιμετωπίζεται ο ουσιοεξαρτημένος με προκαταλήψεις. Αυτή η κοινωνική κατά κύριο λόγο διαδικασία, ενισχυμένη πάρα πολύ και από τις κυρίαρχες ιατρικές αντιλήψεις, εσωτερικεύεται από τον ουσιοεξαρτημένο, ο οποίος αυτοστιγματίζεται, διαμορφώνει την ταυτότητά του, τα συναισθήματά του, τις σκέψεις του, τη στάση του απέναντι στη ζωή, με βάση αυτό το στοιχείο. Αυτό καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και τη συμπεριφορά του, η οποία μπορεί να εκδηλωθεί ως αντίδραση στις διακρίσεις εις βάρος του (Μάτσα, 2009:15)

Το σχετικό με την κατάχρηση ναρκωτικών στίγμα έχει συνέπειες στην εργασία, τη σωματική και την ψυχική υγεία, ενώ επιπλέον αποτελεί εμπόδιο στην αναζήτηση θεραπείας. Τα ουσιοεξαρτημένα άτομα στιγματίζονται όχι μόνο λόγω της χρήσης αλλά και λόγω φτώχειας και εθνικότητας, όμως η έρευνα έχει δείξει ότι ο στιγματισμός λόγω της χρήσης ουσιών έχει το μεγαλύτερο αντίκτυπο στη ζωή τους (Kulesza et al., 2013), (Kulesza et al., 2014). Τείνουν να λειτουργούν με μυστικότητα, να αποφεύγουν κοινωνικές επαφές, να αποφεύγουν να αναζητούν εργασία και να ζητούν βοήθεια προκειμένου να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της χρήσης (Luoma et al., 2012). Εάν τελικά ζητήσουν βοήθεια, λαμβάνουν χαμηλότερης ποιότητας ιατρικές υπηρεσίες, ως αποτέλεσμα του στιγματισμού (Kulesza et al., 2013). Επιπλέον, βιώνουν το στιγματισμό από άλλα μέλη της οικογένειας, γεγονός το οποίο απειλεί τις διαπροσωπικές τους σχέσεις και την ποιότητα ζωής τους, και υφίστανται διακρίσεις στους χώρους εργασίας (από συναδέλφους και εργοδότες), σε βαθμό ώστε να απειλούνται με απόλυση (Earnshaw et al., 2012).

Πολλοί επιστήμονες διαπιστώνουν περιορισμένο αριθμό ερευνών όσον αφορά το στίγμα σε αυτή την ομάδα ανθρώπων και θεωρούν επιτακτική την περαιτέρω

επιστημονική διερεύνηση του στίγματος και των συνεπειών του, προκειμένου να διαμορφωθούν κατάλληλες πολιτικές για την καλύτερη αντιμετώπιση του φαινομένου της ουσιοεξάρτησης (Luoma et all, 2012), (Earnshaw et all, 2012), (Kulesza et all, 2014).

2.2. Ερευνητικό αντικείμενο-Στόχοι της έρευνας

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια προσπάθεια διερεύνησης του στιγματισμού σε υποκείμενα μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας, αυτής των απεξαρτημένων ατόμων. Βασικός στόχος, δηλαδή, είναι να διαπιστωθεί (α) εάν τα άτομα, υποκείμενα της παρούσας μελέτης, βίωσαν στιγματισμό, τόσο κατά το διάστημα της χρήσης ουσιών όσο και μετά τη διακοπή αυτής, (β) ο τρόπος με τον οποίο οικοδομήθηκε το στίγμα στην πορεία της ζωής τους και (γ) ποιοι ήταν ή είναι οι τρόποι με τους οποίους διαχειρίστηκαν το σχετικό με τη χρήση ουσιών στίγμα, καθώς και (δ) τι πιστεύουν για τον εαυτό τους. Συγκεκριμένα, επιχειρείται η κατανόηση των τρόπων εγγραφής των κοινωνικών διαδικασιών σε υποκειμενικό επίπεδο, η διαχείριση του στίγματος κατά τη διάρκεια του βίου, καθώς και οι προσπάθειες υπέρβασης του κοινωνικού στιγματισμού. Η προσπάθεια αυτή βασίζεται στην ανάλυση διαφορετικών ιστοριών ζωής, οι οποίες αντιστοιχούν σε διαφορετικές προσπάθειες διαχείρισης του ζητήματος της χρήσης και του στιγματισμού, ώστε να αναδειχθούν τόσο οι ομοιότητες όσο και οι διαφορές τους.

Πέρα από το προσωπικό ενδιαφέρον, πολλοί επιστήμονες διαπιστώνουν περιορισμένο αριθμό ερευνών και κενά γνώσης όσον αφορά τη μελέτη του στίγματος σε αυτήν την ομάδα του πληθυσμού. Η παρούσα εργασία θα μπορούσε να αποτελέσει έναυσμα για εκτενέστερες έρευνες στον πληθυσμό των απεξαρτημένων ατόμων, οι οποίες, αξιοποιώντας τις ιστορίες ζωής, θα συγκεντρώσουν ουσιαστικές πληροφορίες για το βίωμα της χρήσης και τη διαχείριση του σχετικού στίγματος, όπως αυτά αναδεικνύονται μέσα από τις αφηγήσεις ζωής ανθρώπων που έζησαν αυτές τις εμπειρίες.

2.3. Η μεθοδολογία της έρευνας

Η επιστημονική έρευνα είναι μία από τις μεθόδους που κάθε επιστήμη χρησιμοποιεί για την παραγωγή γνώσης. Η κοινωνική έρευνα αποτελεί μια προσπάθεια αναπαράστασης της κοινωνικής πραγματικότητας με την εφαρμογή συστηματικών μεθόδων συλλογής και ανάλυσης εμπειρικών δεδομένων (Κυριαζή, 2002:17). Στόχος της είναι να απαντήσει σε ένα ερευνητικό πρόβλημα, το οποίο τίθεται ως προβληματισμός. Αφού τεθεί το ερώτημα, ο ερευνητής καλείται έπειτα να σχεδιάσει τη μεθοδολογία που θα υιοθετήσει σε σχέση με τον προβληματισμό του και με το υπό εξέταση πεδίο. Οι ερευνητικές μέθοδοι διακρίνονται σε ποσοτικές, οι οποίες αναλύουν την ποσότητα εμφάνισης του φαινομένου που εξετάζεται και ποιοτικές. Η ποιοτική έρευνα, σε αντίθεση με την ποσοτική, στηρίζεται στο διαρκή διάλογο των στοιχείων της κοινωνικής πραγματικότητας και της ανάλυσής τους από τον ερευνητή, δηλαδή στη διαρκή διαπλοκή θεωρητικού και εμπειρικού επιπέδου (Κυριαζή, 1998). Στόχος των ποιοτικών μεθόδων έρευνας είναι η αποκάλυψη σχέσεων ή συσχετίσεων ανάμεσα σε κοινωνικά υποκείμενα και κοινωνικές ομάδες και η περιγραφή, η ανάλυση και η κατανόηση των κοινωνικών διαδικασιών (Ιωσηφίδης, 2003:17). Η ποιοτική έρευνα δεν καταγράφει τη συχνότητα των φαινομένων, αλλά είναι σε γενικές γραμμές "ερμηνευτική", δηλαδή την απασχολεί ο τρόπος με τον οποίο ερμηνεύεται, γίνεται κατανοητός, βιώνεται και παράγεται ο κοινωνικός κόσμος.

Στην παρούσα εργασία θα ακολουθηθεί αποκλειστικά εφαρμογή ποιοτικών μεθόδων. Η θεωρία του χαρακτηρισμού θα αποτελέσει το πλαίσιο για την ερμηνεία των εμπειρικών δεδομένων που θα συλλεχθούν από το υπό μελέτη πεδίο, στη συγκεκριμένη περίπτωση άτομα που έχουν απεξαρτηθεί από ναρκωτικές ουσίες. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας αυτής είναι : (α) εάν τα άτομα, υποκείμενα της παρούσας μελέτης, βίωσαν στιγματισμό, τόσο κατά το διάστημα της χρήσης ουσιών όσο και μετά τη διακοπή αυτής, (β) πώς οικοδομήθηκε το στίγμα (γ) ποιες στρατηγικές μεταχειρίστηκαν προκειμένου να διαχειριστούν το στίγμα στην πορεία της ζωής τους και (δ) τι πιστεύουν, πώς αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους.

Τα βασικότερα μεθοδολογικά εργαλεία άντλησης γνώσης από το ερευνητικό πεδίο στα πλαίσια μιας ποιοτικής έρευνας είναι: η συμμετοχική παρατήρηση, η συνέντευξη έρευνας, η βιογραφική ανάλυση, η ανάλυση περιεχομένου, οι μελέτες περίπτωσης και η έρευνα με τη βοήθεια των ομάδων εστίασης (Ιωσηφίδης, 2006:39-64). Για τη βιογραφική έρευνα, η χρήση τεκμηρίων ζωής, δηλαδή βιογραφικού υλικού (προσωπικά γράμματα, ημερολόγια, φωτογραφίες, αυτοβιογραφίες, επιστολές σε εφημερίδες) συνιστά προνομιούχα τεχνική κοινωνικής ανάλυσης (Σαββάκης, 2003). Στην παρούσα εργασία τα ερευνητικά εργαλεία που θα χρησιμοποιηθούν είναι τα προσωπικά τεκμήρια και συγκεκριμένα οι ιστορίες ζωής των απεξαρτημένων ατόμων καθώς και η ανάλυση περιεχομένου.

Η ιστορία της κοινωνιολογίας χαρακτηρίστηκε από μια αδιάκοπη ένταση ανάμεσα στον υποκειμενικά νοούμενο δημιουργικό άνθρωπο που επενεργεί στον κόσμο και στην αντικειμενικά δεδομένη κοινωνική δομή, η οποία τον περιορίζει. Σχεδόν πάντοτε, αναγνωρίστηκε η υπεροχή της κοινωνικής δομής επί του ατόμου. Η έρευνα των ιστοριών ζωής επικρίθηκε για τεχνική ανεπάρκεια και αποτυχία να δώσει τη δέουσα σημασία σε ζητήματα αντιπροσωπευτικότητας, εγκυρότητας και αντικειμενικότητας (Plummer, 2000: 32, 90-118).

Η βιογραφική μέθοδος εμφανίστηκε στην Κοινωνιολογία στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ως αφετηρία της αναγνωρίζεται η έρευνα των W.Thomas και F. Znaniecki με τίτλο «The Polish Peasant in Europe and America». Η μελέτη αυτή αφορά την ιστορία ζωής ενός Πολωνού μετανάστη στο Σικάγο (Τσιώλης, 2006: 17). Η μέθοδος αυτή αξιοποιείται και από άλλες επιστήμες, όπως η ιστορία, η ψυχολογία, η πολιτική επιστήμη και η ανθρωπολογία. Βιογραφικό υλικό χρησιμοποιούν και άλλοι ερευνητές της σχολής του Σικάγο κατά τις δεκαετίες του '20 και '30 κυρίως σε εθνογραφικές μελέτες γύρω από τις θεματικές "αποκλίνουσα συμπεριφορά" και "περιθώριο" (Anderson, Shaw, Sutherland) (Elliot, 2005:39). Από τη δεκαετία του '40, με την ολοκληρωτική επικράτηση του θετικισμού και της ποσοτικής μεθοδολογίας, η χρήση βιογραφικού υλικού στην κοινωνική έρευνα υποβαθμίστηκε (Τσιώλης, 2010: 347-352).

Το ενδιαφέρον για τις βιογραφίες εντείνεται ξανά στο τέλος της δεκαετίας του '60 και συνδέεται με τη μετάβαση από το λεγόμενο "κανονιστικό" στο "ερμηνευτικό" παράδειγμα. Σημαντικός παράγοντας που συνέβαλλε στην αναθέρμανση του ενδιαφέροντος για τις ιστορίες ζωής ήταν το πολιτικό αίτημα να δοθεί φωνή σε ομάδες αποκλεισμένες από το δημόσιο λόγο (Τσιώλης, 2006: 45-55).

Η προβολή της περιθωριακής κατάστασης έχει πολιτική σημασία, από τη στιγμή που "περιθωριακές" θεωρήσεις συστηματικά φιμώνονται, ενώ άλλες, "προνομιούχες", αναγορεύονται ως η μοναδική αλήθεια. Ένα επιχείρημα το οποίο πρόβαλλε πολλά χρόνια αργότερα και ο H. Becker στο περίφημο άρθρο του "Whose side are we on?" (Plummer, 2000:104-111)

Η πιο σημαντική μεθοδολογική πρόταση που επηρέασε τη βιογραφική έρευνα τις δεκαετίες του '70 και '80, ήταν αυτή της "βιογραφικής αφηγηματικής συνέντευξης" που εισηγήθηκε ο F. Schutze. Η πρότασή του αντλεί τις ρίζες της από τη Φαινομενολογική Παράδοση, τη θεωρία της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης και την Κοινωνιογλωσσολογία. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται σε καταστάσεις αρνητικής βίωσης, δηλαδή καταστάσεις όπου τα κοινωνικά υποκείμενα υποφέρουν και βιώνουν προσωπική αποδιοργάνωση, όπως αιφνίδια εμφάνιση κάποια ανιάτης ασθένειας, απώλεια εργασίας, εκκίνηση μιας παραβατικής ή αποκλίνουσας σταδιοδρομίας (Τσιώλης, 2006, 59:82)

Η βιογραφική αφηγηματική συνέντευξη είναι μια ανοιχτή συνέντευξη, όπου ο ερωτώμενος αφηγείται την ιστορία της ζωής του, ανακαλώντας εμπειρίες και βιώματα (Τσιώλης, 2006:170). Αποτελεί ένα τρόπο πρόσβασης στη σκοπιά του δράντος υποκειμένου, αλλά και υλικό για τη μελέτη ατόμου-κοινωνίας. «Μέσω της χρήσης της ιστορίας ζωής, μπορούμε να δούμε τον παραβάτη σαν κάτι περισσότερο από παραβάτη... η παρέκκλιση αποτελεί ένα μικρό μόνο τμήμα της ζωής του οιοδήποτε ατόμου (Plummer, 2000: 125). Σκοπός είναι να δοθεί φωνή σε έναν άνθρωπο, ο οποίος δεν έχει πρόσβαση σε δημόσιους θεσμικούς λόγους (Τσιώλης, 2006:29) .Οι ιστορίες ζωής δεν αποκαλύπτουν μόνο στάσεις της προσωπικότητας ενός ατόμου, αλλά μας βοηθούν στην πληρέστερη κατανόηση της ζωής μιας κοινωνικής ομάδας.

Η βιογραφική έρευνα εξετάζει κριτικά τις κοινωνικές συνθήκες, τα δι-υποκειμενικά νοήματα, τα αποτελέσματα της κοινωνικής δράσης είτε αυτά είναι συνειδητά είτε ασυνειδητά (Σαββάκης, 2003:68). Η βιογραφική έρευνα υποστηρίζει ότι η σημασία ενός κοινωνικού φαινομένου ή μιας κοινωνικής σχέσης μπορεί να κατανοηθεί πληρέστερα, εάν ο ερευνητής είναι σε θέση να γνωρίζει όχι μόνο τις αντικειμενικές συνθήκες που πιθανόν να το προκαλούν, αλλά και το υποκειμενικό νόημα που ο δρών αποδίδει στις πράξεις του. Αναδεικνύει ταυτόχρονα τη σημασία του στοιχείου του χρόνου: οι βιογραφικές αφηγήσεις κινούνται στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, δίνοντας στον αφηγητή τη δυνατότητα να αναδείξει τις σημαντικότερες στιγμές στη συνολική διαδρομή του βίου του. Ακόμη, αποδίδεται

ενδιαφέρον σε μια δι-υποκειμενική κατανόηση του κόσμου. Οι σιωπές, οι στάσεις του σώματος, οι ασυνέχειες αποτελούν πλούσιο πρωτογενές κοινωνιολογικό υλικό. Ο ερευνητής αποδέχεται ότι ο αφηγητής είναι ο πλέον κατάλληλος να μιλήσει για τις δικές του εμπειρίες, χωρίς όμως να ταυτίζεται μαζί του (Σαββάκης, 2003).

Μέσα από τη διαδικασία της συλλογής των δεδομένων της έρευνας, ο ερευνητής εμπλέκεται με πλευρές της ζωής του κοινωνικού υποκειμένου, γεγονός που απαιτεί την προσοχή του απέναντι σε ζητήματα ηθικής. Απαιτείται προσοχή για τη διαφύλαξη της ανωνυμίας του φορέα της βιογραφίας, καθώς αυτός αποκαλύπτει ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα. Ο ερευνητής οφείλει να προστατεύσει τον ερευνώμενο από τυχόν κινδύνους, καθώς επίσης και να του γνωστοποιήσει τη θεματική, το σκοπό της έρευνας και το πλαίσιο εντός του οποίου διεξάγεται. Για την επιτυχία της συνέντευξης αναγκαία είναι και η οικοδόμηση μιας αμοιβαίας σχέσης εμπιστοσύνης και σεβασμού μεταξύ του συνεντευκτή και του αφηγητή, καθώς και η άδεια καταγραφής της συνέντευξης (Τσιώλης, 2006: 173-174).

Η ανάλυση περιεχομένου χρησιμοποιείται ως συμπληρωματική μέθοδος των συνεντεύξεων και συνδέεται με την ανάλυση του γραπτού λόγου στην παρούσα εργασία. Έρευνες που χρησιμοποιούν τη μέθοδο αυτή επικεντρώνονται σε βασικά θέματα που καλύπτει το κείμενο, στα πρόσωπα που εκφέρουν το λόγο, στον συγκεκριμένο χώρο και χρόνο που διεξάγεται η έρευνα, σε άλλα στοιχεία του περιεχομένου, τα οποία δίνουν την ευκαιρία στον ερευνητή να τα κωδικοποιήσει και να τα αναγάγει σε μηνύματα – συμπεράσματα. Η ανάλυση περιεχομένου επιτρέπει την εξονυχιστική διερεύνηση του κειμένου, μέσα από τη συλλογή, την ταξινόμηση, την καταγραφή και την ανάλυση των δεδομένων που παρουσιάζουν ερευνητικό ενδιαφέρον, σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα. Η ανάλυση περιεχομένου είναι μια μέθοδος έρευνας και ανάλυσης της κοινωνικής επικοινωνίας αλλά κυρίως των κοινωνικών προεκτάσεων και συνεπειών της (Ιωσηφίδης, 2008:147-149).

Η ποιοτική έρευνα είναι μια κριτική κοινωνική επιστήμη. Οδηγεί στη διατύπωση κριτικών θέσεων για την παρούσα κατάσταση, καθώς και για μελλοντικές προοπτικές. Αναδεικνύει τη φωνή ανθρώπων που δεν έχουν φωνή, τις αντιλήψεις ανθρώπων ή ομάδων που βρίσκονται στο κοινωνικό περιθώριο. Αποτελεί μια πολιτική διαδικασία, η οποία παράγει συγκεκριμένα, άμεσα ή έμμεσα, πολιτικά αποτελέσματα (Ιωσηφίδης, 2003:136).

2.4. Οι φάσεις της έρευνας και η διαδικασία παραγωγής δεδομένων

Όπως αναφέρθηκε και πρωτίτερα, βασικός στόχος της παρούσας εργασίας ήταν η διερεύνηση του στιγματισμού και των συνεπειών του σε μια συγκεκριμένη ομάδα ατόμων, αυτής των ανθρώπων που αντιμετώπισαν προβλήματα χρήσης ουσιών. Το πραγματολογικό υλικό που αναλύεται στο κεφάλαιο «Αποτελέσματα της έρευνας» συλλέχθηκε με την τεχνική της συνέντευξης των ιστοριών ζωής ανθρώπων που βίωσαν μια τέτοια εμπειρία και είναι μέλη των ομάδων των Ναρκομανών Ανωνύμων. Η παρούσα εργασία δεν αποσκοπεί στην ανάδειξη του "αντικειμενικού" παρελθόντος, αλλά στην ανάδειξη της βιωμένης εμπειρίας. Οι αφηγήσεις ζωής μαρτυρούν την οπτική των δρώντων. Οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν, επικεντρώθηκαν στο σκοπό της παρούσας μελέτης και παρατίθενται αυτούσιες στο τέλος της εργασίας.

Η φάση που προηγήθηκε της πρόσβασης στο πεδίο περιλάμβανε τη θεωρητική και μεθοδολογική προετοιμασία της έρευνας και την αναζήτηση στην ελληνική και ξένη βιβλιογραφία συναφών ερευνητικών προσπαθειών με ανάλογο στόχο ή τρόπο προσέγγισης. Κρίθηκε απαραίτητη η μελέτη αρθρογραφίας και ερευνών, οι οποίες εστιάζουν στους φορείς επίσημου και ανεπίσημου ελέγχου για το ζήτημα των ναρκωτικών (Ζαραφωνίτου, Δασκαλάκης, Γεωργούλας) , στο κοινωνικό πλαίσιο της χρήσης και της απεξάρτησης (Ανδριάκαινα, Marshall et al.), στο ρόλο της αυτοβοήθειας για τη διαχείριση του προβλήματος της χρήσης (Ζαφειριάδης, Λαϊνάς, Kelly, Nowinski), καθώς και στη διερεύνηση του σχετικού με τη χρήση ουσιών στίγματος (Kulesza et al., Buchman & Leiner, Mason et al., Luoma et al, Earnshaw et al.). Μελετήθηκε η βιβλιογραφία του N.A. για την κατανόηση του τρόπου λειτουργίας του εν λόγω προγράμματος. Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε η επισκόπηση ερευνών σχετικών με τη βιογραφική μέθοδο, αλλά και γενικότερα τα εργαλεία της κοινωνικής έρευνας (Ιωσηφίδης, Τσιώλης, Σαββάκης, Λυδάκη, Κυριαζή, Cohen & Manion, Plummer, Burgess, Jupp). Δεν περιορίστηκε σε έρευνες σχετικές με το συγκεκριμένο πεδίο (χρήση ουσιών και στίγμα), αλλά επεκτάθηκε σε ένα ευρύτερο πεδίο, προκειμένου να γίνει κατανοητός τόσο ο τρόπος επεξεργασίας των ιστοριών ζωής, όσο και των εργαλείων της κοινωνικής έρευνας. Τέλος, η μελέτη του έργου του

Goffman, *“Στίγμα: Σημειώσεις για τη διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας”*; υπήρξε καθοριστική για την υλοποίηση της παρούσας εργασίας.

Στη συνέχεια καθορίστηκε το χρονικό πλαίσιο διεξαγωγής της παρούσας μελέτης. Το Σεπτέμβριο του 2015 επιλέχθηκε η θεματική ενότητα καθώς και ο συγκεκριμένος στόχος της εργασίας. Στη συνέχεια (Σεπτέμβριος – Νοέμβριος 2015), πραγματοποιήθηκε η βιβλιογραφική επισκόπηση για το υπό μελέτη θέμα, η επιλογή της ερευνητικής μεθόδου, η σύνταξη της θεωρίας καθώς και μια πρώτη επαφή με τα υποκείμενα της έρευνας. Από το Νοέμβριο του 2015 έως και τον Ιούνιο του 2016, συλλέχθηκε το εμπειρικό υλικό με την τεχνική των συνεντεύξεων, οι οποίες και απομαγνητοφωνήθηκαν έως και τον Ιούλιο του 2016. Κατόπιν, ακολούθησε η επεξεργασία του εμπειρικού υλικού και η σύνταξη της εργασίας.

Δειγματοληπτικό πλαίσιο, δηλαδή η πηγή από την οποία αντλήθηκε το δείγμα για την παρούσα εργασία, ήταν το πλαίσιο των ομάδων αυτοβοήθειας, και συγκεκριμένα των ομάδων αυτοβοήθειας των Нарκομανών Αωνύμων της Αθήνας. Επιλέχθηκε ο χώρος των Ν.Α., γιατί υπήρξε η επιθυμία να διερευνηθεί το συγκεκριμένο πλαίσιο αλληλοβοήθειας και αλληλοσυμπάρστασης ανθρώπων που αντιμετωπίζουν ή αντιμετώπισαν προβλήματα χρήσης ουσιών. Η ερευνήτρια είχε εργαστεί στο παρελθόν ως σύμβουλος εξαρτήσεων σε δύο κέντρα ψυχοκοινωνικής υποστήριξης εξαρτημένων ατόμων στην Αθήνα, γνώριζε για το συγκεκριμένο πρόγραμμα αλληλοβοήθειας και είχε παρακολουθήσει πλήθος ανοικτών συναντήσεων των Нарκομανών Αωνύμων (ομάδα Μαρκόπουλου Αττικής, ομάδα Πετραλώνων, ομάδα Χαλανδρίου, ομάδα Νέας Σμύρνης, ομάδα Περιστερίου, γυναικεία ομάδα Πετραλώνων). Είχε παρατηρήσει πολλές περιπτώσεις ανθρώπων, που όχι μόνο έχουν πετύχει τη διακοπή και διατήρηση της αποχής τους από τη χρήση ουσιών μέσα από τη συμμετοχή τους στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, αλλά και τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους σε ουσιαστικό βαθμό. Κατά συνέπεια, η επιλογή του χώρου του Ν.Α. ήταν μια απόφαση που βασίστηκε στο προσωπικό ενδιαφέρον, ενώ συμμετέχοντες σε άλλες δομές δεν επιλέχθηκαν.

Η ποιοτική δειγματοληψία βασίζεται σε δύο βασικούς κανόνες: της καταλληλότητας και της επάρκειας. Το δείγμα θα πρέπει να είναι κατάλληλο για την ερμηνεία του φαινομένου, δηλαδή να έχει τα στοιχεία εκείνα που ο ποιοτικός ερευνητής θέλει να μελετήσει, και επαρκές, όχι σε ποσότητα, αλλά σε παροχή ποιοτικών πληροφοριών. Ακόμη, χρειάζεται να διακρίνεται από τη θέληση να συμμετάσχει στην έρευνα. Πρόκειται δηλαδή για δειγματοληψία σκοπιμότητας

(purposive sampling), η οποία δε βασίζεται σε αντικειμενικές και τυχαίες τεχνικές, αλλά στην υποκειμενική γνώση του ερευνητή για τα χαρακτηριστικά του δείγματος (Mason, 1996), (Τσιώλης, 2014).

Στην περίπτωση του Ν.Α., η μοναδική προϋπόθεση συμμετοχής στο πρόγραμμα είναι μόνο η επιθυμία του ατόμου να σταματήσει τη χρήση ουσιών. Κατά συνέπεια, το σύνολο των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα δεν έχει επιτύχει τη διακοπή της χρήσης ουσιών. Για το σκοπό της παρούσας μελέτης και προκειμένου να διερευνηθεί ο στιγματισμός και η διαχείρισή του τόσο στο διάστημα της χρήσης όσο και μετά τη διακοπή αυτής, επιλέχθηκαν άτομα που έχουν επιτύχει την απεξάρτησή τους από ουσίες με βάση την υποκειμενική γνώση της ερευνήτριας. Η επίτευξη ή μη της διακοπής της χρήσης και της κοινωνικής επανένταξης αποτέλεσε λοιπόν κριτήριο για την επιλογή των περιπτώσεων. Η επιλογή τους βασίστηκε στην επιθυμία να καταδειχτούν με λεπτομερή τρόπο οι λειτουργίες ενός συνόλου κοινωνικών διαδικασιών. Τα υποκείμενα της έρευνας επιλέχθηκαν με βάση την εμπειρία τους για το υπό μελέτη θέμα.

Το δείγμα δεν είναι αντιπροσωπευτικό του συνόλου σε σχέση με χαρακτηριστικά όπως το φύλο, η ηλικία, η κοινωνικοοικονομική τάξη ή το μορφωτικό επίπεδο. Σύμφωνα με τις αντιλήψεις της ερευνήτριας, τα χαρακτηριστικά των συνόλου των απεξαρτημένων ατόμων παραμένουν άγνωστα. Τα στοιχεία τα οποία υπάρχουν στη διάθεση των επίσημων αρχών κοινωνικού ελέγχου (αστυνομία, δικαστήρια, φυλακές) αποτυπώνουν τη δράση των συγκεκριμένων φορέων και όχι τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου πληθυσμού. Η εικόνα της πραγματικότητας αλλοιώνεται από την επιλεκτική άσκηση του κοινωνικού ελέγχου. Αντίστοιχα, τα στοιχεία που διαθέτουν τα επίσημα θεραπευτικά προγράμματα, αποτυπώνουν τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού που απευθύνθηκε σε αυτά, προκειμένου να ζητήσει βοήθεια για το πρόβλημα της χρήσης ουσιών. Αποτυπώνουν δηλαδή το σύνολο των χρηστών των υπηρεσιών των επίσημων θεραπευτικών προγραμμάτων και όχι το σύνολο των χρηστών ουσιών. Πρόκειται λοιπόν για ένα σύνολο ανθρώπων, οι ακριβείς παράμετροι του οποίου δεν είναι γνωστές.

Καταβλήθηκε προσπάθεια, τα υποκείμενα της έρευνας να διαφοροποιούνται ως προς το φύλο και το οικονομικό και πολιτισμικό τους κεφάλαιο, προκειμένου να διερευνηθεί αν υφίσταται στιγματισμός σε όλες τις περιπτώσεις. Επιπλέον ήταν σκόπιμη η επιλογή περιπτώσεων ανθρώπων, οι οποίοι κατέχουν υψηλό οικονομικό και πολιτισμικό κεφάλαιο, καθώς η επιλογή ατόμων μόνο από κατώτερες κοινωνικά

τάξεις, συντελεί στην αναπαραγωγή του στερεοτύπου σχετικά με το χρήστη ουσιών, το οποίο έχει διαμορφωθεί ως εξής: ο χρήστης ουσιών είναι συνήθως νέος, άνδρας, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και προερχόμενος από κατώτερες κοινωνικά τάξεις (Δασκαλάκης, 1985), (Elliot, 2005). Επιλέχθηκε επίσης σκόπιμα η περίπτωση μίας γυναίκας, η οποία έχει βιώσει στο παρελθόν την εμπειρία της φυλάκισης, ώστε να εξεταστεί αν υπάρχουν διαφοροποιήσεις σε σχέση με το στιγματισμό.

Μετά από ένα μεγάλο διάστημα παρακολούθησης ανοικτών συγκεντρώσεων στις οποίες επιτρέπεται η πρόσβαση σε επισκέπτες, πραγματοποιήθηκε μια πρώτη προσέγγιση σε εν δυνάμει συμμετέχοντες στην έρευνα, προκειμένου να διερευνηθεί εάν υπάρχει διάθεση για συζήτηση και συμμετοχή. Να σημειωθεί εδώ ότι δεν πρόκειται για μια ομάδα ανθρώπων που είναι εύκολα προσεγγίσιμη. Πολλοί άνθρωποι που αντιμετωπίζουν ή είχαν αντιμετωπίσει στο παρελθόν προβλήματα χρήσης ουσιών, έχουν υποστεί σωματική ή ψυχολογική κακοποίηση στην οικογένεια και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον ή έχουν υποστεί ταπείνωση και εξευτελισμό από φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (αστυνομία, δικαστήρια, φυλακές). Είναι λογικό λοιπόν, να είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικοί απέναντι σε κάποιον ή κάποια που δε γνωρίζουν καλά και που αυτοαποκαλείται "ερευνητής" ή "ερευνήτρια" και δεν ανήκει στον κύκλο των ομοίων, όπως περιγράφει ο Goffman στο *Στίγμα*. Πραγματοποιήθηκαν επανειλημμένες προσπάθειες προσέγγισης των εν δυνάμει συμμετεχόντων, γεγονός το οποίο απαιτούσε και την αντίστοιχη διάθεση ενός σημαντικού χρονικού διαστήματος. Πολλοί εξ αρχής αρνήθηκαν να συμμετέχουν, φοβούμενοι τη χρήση του υλικού και το σκοπό της έρευνας. Άλλοι ήταν ιδιαίτερα επιφυλακτικοί σχετικά με τη διάθεσή τους να ανακαλέσουν επίπονες και τραυματικές εμπειρίες. Καθώς όμως δεν απέκλεισαν το ενδεχόμενο συμμετοχής τους εξ αρχής, ενημερώθηκαν από την ερευνήτρια για το σκοπό της μελέτης καθώς και για τη δυνατότητά τους να μελετήσουν την τελική εργασία, αν το επιθυμούσαν. Επίσης, εξ αρχής τους δόθηκε η δυνατότητα να αρνηθούν να συμμετέχουν, γεγονός το οποίο υποδήλωνε σεβασμό στις επιθυμίες τους. Ελάχιστοι ήταν αυτοί που τελικά δέχθηκαν να αποκαλύψουν τις ιστορίες τους, πάνω στις οποίες βασίστηκε η παρούσα εργασία. Όπως οι ίδιοι εξομολογήθηκαν, αντιμετώπισαν το παρόν εγχείρημα σαν έναν τρόπο "να ακουστεί η δική τους φωνή".

Συνολικά λοιπόν διεξήχθησαν πέντε (5) αφηγηματικές συνεντεύξεις, από τις οποίες τρεις (3) ήταν με γυναίκες και δύο (2) ήταν με άνδρες. Πραγματοποιήθηκαν προκαταρκτικές συναντήσεις με τους ερευνώμενους για συζήτηση και μια πρώτη

επαφή. Οι καλές επικοινωνιακές δεξιότητες της ερευνήτριας συνέβαλαν στη δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης και ασφάλειας, γεγονός απαραίτητο για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Μετά την πρώτη γνωριμία με τους συμμετέχοντες, τα τυχόν προηγούμενα εμπόδια ξεπεράστηκαν και δημιουργήθηκε μια τάση εξομολόγησης της ιστορίας ζωής τους. Σημαντικό είναι επίσης να σημειωθεί εδώ ότι τα μέλη του προγράμματος των Нарκομανών Ανωνύμων, είναι σε γενικές γραμμές εξοικειωμένα με την εξιστόρηση των ιστοριών ζωής, καθώς καλούνται να το κάνουν συχνά στα πλαίσια της συμμετοχής τους στις ομάδες αυτοβοήθειας. Θεωρούν ότι με αυτόν τον τρόπο εμφυσούν δύναμη και κουράγιο στα νεοφερμένα μέλη στο πρόγραμμα, για να συνεχίσουν την προσπάθειά τους να παραμείνουν μακριά από τη χρήση ουσιών, ότι δηλαδή *“υπάρχει ελπίδα για το ναρκομανή που ακόμα υποφέρει στη χρήση”* (Ναρκομανείς Ανώνυμοι, 2008). Επιπλέον, θεωρούν ότι χρειάζεται να θυμούνται την ιστορία τους, για να μη γυρίσουν πίσω στη χρήση.

Η καταγραφή του εμπειρικού υλικού των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε με ηλεκτρονικό μέσο καταγραφής ήχου (κινητό τηλέφωνο). Οι συμμετέχοντες κατανοούσαν την αναγκαιότητα καταγραφής του υλικού και δεν αντιμετώπισαν με καχυποψία την ύπαρξή του. Είχε εξ αρχής διευκρινιστεί, ότι υπήρχε εναλλακτικά η δυνατότητα λήψης χειρόγραφων σημειώσεων, παρόλα αυτά κανένας και καμία δεν το επέλεξαν. Αργότερα, φάνηκε να υπάρχει μια αμηχανία απέναντι στο μέσο καταγραφής της συνέντευξης, η οποία ξεπεράστηκε καθώς προχωρούσε η αφήγηση. Η πλειοψηφία των ερευνώμενων δεν είχε κάποια ιδιαίτερη αντίρρηση να χρησιμοποιηθεί το πραγματικό τους όνομα, παρόλα αυτά επιλέχθηκε η χρήση ψευδώνυμων για όλους τους συμμετέχοντες, προκειμένου να διαφυλαχθεί η ανωνυμία τους.

Η πρώτη συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στις 16/11/2015. Ο Νικήτας είναι 35 ετών, μέλος της ομάδας του Μαρκόπουλου Αττικής από το 2008 και απέχει από τη χρήση ουσιών από τότε μέχρι και σήμερα. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αθήνα, και συγκεκριμένα στα Βριλήσσια Αττικής και είναι το δεύτερο παιδί μιας τετραμελούς οικογένειας. Η μητέρα του εργαζόταν ως καθαρίστρια σε νηπιαγωγείο του δήμου Βριλησίων, ενώ παράλληλα συμπλήρωνε το εισόδημά της με ραπτικές εργασίες που πραγματοποιούσε σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο στο σπίτι της. Ο πατέρας του ήταν επαγγελματίας οδηγός σε λεωφορείο του δήμου Βριλησίων. Σήμερα είναι και οι δύο συνταξιούχοι. Ο Νικήτας ολοκλήρωσε μια τεχνική σχολή μηχανικών αυτοκινήτου και εργαζόταν πριν ακόμα ενηλικιωθεί. Σήμερα εργάζεται ως επαγγελματίας οδηγός σε

δήμο της Αθήνας. Συγκατοικεί με την κοπέλα του σε ένα μικρό διαμέρισμα στην Παλλήνη Αττικής, όπου και καταγράφηκε η ιστορία της ζωής του.

Αρχικά ήταν πολύ επιφυλακτικός με τη διεξαγωγή της συνέντευξης και δήλωσε ότι ήθελε χρόνο να σκεφτεί σχετικά με τη συμμετοχή του στην έρευνα. Ισχυρίστηκε ότι ήταν πολύ δύσκολο να θυμηθεί όλα αυτά τα γεγονότα και ζήτησε να απαντήσει μόνο σε ερωτήσεις, εάν αυτό ήταν δυνατόν. Η ερευνήτρια προσπάθησε να τον καθησυχάσει, εξηγώντας ότι δεν απαιτείται να πει κάτι συγκεκριμένο. Μετά από κάποιο μικρό χρονικό διάστημα και αφού ρωτήθηκε ξανά σχετικά με την επιθυμία του για τη συμμετοχή στην έρευνα, ο Νικήτας δέχθηκε και ορίστηκε μέρα και ώρα για τη συνέντευξη. Δόθηκαν οδηγίες ότι μετά το πέρας της αφήγησης, θα γίνουν κάποιες επιπλέον ερωτήσεις και η απάντησή του ήταν καταφατική. Η ατμόσφαιρα ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκή για τη διεξαγωγή της συνέντευξης. Στο σπίτι επικρατούσε ησυχία, ένα ζεστό κλίμα και ο Νικήτας περίμενε μόνος του, μετά από οδηγία της ερευνήτριας ώστε να αισθάνεται περισσότερο άνετα. Παρά τη λεγόμενη δυσκολία του να θυμηθεί τα σημαντικά για εκείνον γεγονότα της ζωής του, η αφήγησή του ήταν εκτεταμένη, λεπτομερής και ο λόγος του λιτός και άμεσος. Υπήρχε κάποια αμηχανία στην αρχή της αφήγησης, η οποία όμως ξεπεράστηκε πολύ γρήγορα. Επιπλέον δυσκολία αποτέλεσε το γεγονός ότι υπήρξαν στιγμές κατά τη διάρκεια της συνέντευξης που ο Νικήτας έγινε αμυντικός, γεγονός το οποίο προκάλεσε αμηχανία από την πλευρά της ερευνήτριας. Παρόλα αυτά, αφιέρωσε πολύ χρόνο στην εξιστόρηση της ζωής του και αντίστοιχα αρκετό χρόνο για να απαντήσει στις ερωτήσεις που ακολούθησαν. Η συνέντευξή του αποτέλεσε σημαντικό υλικό για την παρούσα εργασία.

Η δεύτερη συνέντευξη ήταν αυτής της Μαρίας, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 20/11/2016. Η Μαρία είναι σήμερα 40 ετών και ζει στην περιοχή της Κυψέλης μαζί με τον τεσσάρων ετών γιο της. Γεννήθηκε στην ίδια περιοχή, όπου και μεγάλωσε με τους γονείς της ως μοναχοπαιδί. Ο πατέρας της ήταν τμηματάρχης στον Ο.Τ.Ε. και καθηγητής Πανεπιστημίου και η μητέρα της εργαζόμενη στον Ο.Τ.Ε. και συγγραφέας. Η Μαρία, έφυγε για προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές στην Αγγλία, μετά την ολοκλήρωση του σχολείου στην Ελλάδα. Σπούδασε περιβαλλοντολόγος σε μεταπτυχιακό επίπεδο και σήμερα εργάζεται ως μεταφράστρια από το χώρο του σπιτιού της. Είναι μέλος των Ναρκομανών Αωνόμων τα τελευταία περίπου δώδεκα χρόνια και δεν κάνει πλέον χρήση ουσιών.

Σήμερα η Μαρία είναι μητέρα ενός μικρού αγοριού, το οποίο αγαπά και προσέχει πολύ, καθώς το μεγαλώνει μόνη της.

Η Μαρία ήταν εξαρχής πολύ θετική απέναντι στην παρούσα έρευνα και δε δίστασε να δεχθεί να συμμετέχει. Η ερευνήτρια την προσέγγισε στο τέλος μιας ανοικτής συγκέντρωσης Ναρκομανών Αωνύμων γυναικείου ενδιαφέροντος, της μίλησε για το σκοπό της παρούσας μελέτης και εκείνη πρότεινε αμέσως το σπίτι της σαν χώρο συνάντησης. Εξαιρετικά μεγάλη δυσκολία υπήρξε όμως η ανεύρεση ελεύθερου χρόνου, καθώς το μέγαλωμα ενός παιδιού απαιτεί μεγάλη αφοσίωση, γεγονός το οποίο έχει επωμιστεί ολοκληρωτικά. Ο πατέρας του παιδιού ζει εκτός Ελλάδας, όπως η ίδια αποκάλυψε, και οι σχέσεις της Μαρίας με τη μητέρα της, που ενδεχομένως θα μπορούσε να βοηθήσει, όντας σήμερα συνταξιούχος, είναι κακές. Στο τέλος, βρέθηκε ένα ελεύθερο πρωινό που το παιδί βρισκόταν στο σχολείο, για τη λήψη της συνέντευξης. Ο χώρος ήταν το διαμέρισμα της Μαρίας, που βρίσκεται στην Κυψέλη. Όταν η ερευνήτρια μπήκε στο σπίτι, η Μαρία ακόμα προσπαθούσε να ολοκληρώσει τις δουλειές του σπιτιού. *“Συγγνώμη, είπε, ακόμα τρέχω, ελπίζω να μη σε πειράζει. Τελειώνω και θα φτιάξω καφέ.”*. Η Μαρία δεν αντιμετώπισε καμία δυσκολία κατά τη διαδικασία της συνέντευξης. Μιλούσε γρήγορα, οι αφηγήσεις της ήταν σύντομες και περιεκτικές και είχε μεγάλη άνεση στο λόγο. Φάνηκε να είναι εξοικειωμένη με τη διαδικασία, αλλά διέθεσε πολύ περιορισμένο χρόνο για τη συνέντευξη, πιθανόν λόγω των υποχρεώσεών της.

Η τρίτη συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στις 22/11/2015. Ο Άγγελος είναι σήμερα 36 χρονών και κατοικεί στο Περιστέρι μαζί με τους γονείς του. Έχει μια μεγαλύτερη αδερφή και έχει καλές σχέσεις με την οικογένειά του. Μετά το λύκειο, παρακολούθησε και ολοκλήρωσε με επιτυχία ένα ιδιωτικό ΙΕΚ με ειδικότητα *“Οικονομικό και Διοικητικό στέλεχος επιχειρήσεων”*. Παλιότερα ήταν παντρεμένος και στη διάρκεια του γάμου του απέκτησε ένα παιδί, σήμερα όμως έχει πλέον χωρίσει. Δε διατηρεί καθόλου σχέσεις με την πρώην γυναίκα και το παιδί του. Η μητέρα του Άγγελου δεν εργάζεται, ασχολείται με τα οικιακά και ο πατέρας του είναι ελεύθερος επαγγελματίας. Διατηρεί μια δική του επιχείρηση, ένα τυπογραφείο στην περιοχή του Περιστερίου Αττικής, στο οποίο εργάζεται και ο Άγγελος.

Στο χώρο του τυπογραφείου πάρθηκε η συνέντευξη, μετά από επιθυμία του αφηγητή. Εξήγησε ότι θα ήταν το καταλληλότερο μέρος, γιατί μετά από κάποια ώρα είναι ήσυχα και δε θα υπήρχαν διακοπές και παρεμβολές κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Ο Άγγελος συναντήθηκε με την αφηγήτρια στο σταθμό του μετρό της

περιοχής και περπάτησαν μέχρι το χώρο του τυπογραφείου. Εκεί συνάντησαν τον πατέρα και το θείο του, δύο ιδιαίτερα φιλικοί και πρόσχαροι άνθρωποι, οι οποίοι έφυγαν αμέσως μετά. Η ατμόσφαιρα δεν ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκή για τη λήψη της συνέντευξης. Η αφήγηση διακόπηκε δύο φορές, γιατί ήρθαν δύο προμηθευτές στο χώρο της επιχείρησης, με τους οποίους ο Άγγελος έπρεπε να συνεννοηθεί. Ακόμη, στο χώρο του τυπογραφείου κυκλοφορούσε ένα γατάκι, με το οποίο ο Άγγελος έπαιζε, του πετούσε ένα μπαλάκι και το γατί έτρεχε να το πιάσει. Η προσοχή του αποσπώταν επανειλημμένα, δυσκολευόταν να συγκεντρωθεί και όταν σταμάτησε να παίζει με το ζώο, έστελνε και λάμβανε μηνύματα στο κινητό του τηλέφωνο. Μετά το πέρας της συνέντευξης, εξήγησε πως ήθελε να συνεννοηθεί με δυο φίλους του, ώστε να βγουν αργότερα το ίδιο βράδυ. Κόμπιαζε λίγο, ξεχνούσε για ποιο πράγμα μιλούσε και αυτό γινόταν σε όλη τη διάρκεια της συνέντευξης. Αντίστοιχα υπήρξε δυσκολία συγκέντρωσης από την πλευρά της ερευνήτριας. Μετά την αφήγηση της ιστορίας ζωής, ο συνεντευξιζόμενος ρωτήθηκε δύο φορές αν χρειαζόταν κάποια διακοπή, αλλά εκείνος αρνήθηκε και η επιθυμία του έγινε σεβαστή.

Η τέταρτη συνέντευξη ήταν αυτή της Στέλλας, η οποία πάρθηκε στις 24/11/2015 στο χώρο του σπιτιού της. Η Στέλλα είναι σήμερα 52 ετών και περισσότερο από μία δεκαετία σε αποχή από τη χρήση ουσιών. Μεγάλωσε και έζησε στο Παγκράτι και έχει έναν μικρότερο αδερφό. Ο πατέρας της ήταν εργολάβος οικοδομών και η μητέρα της ελεύθερος επαγγελματίας και διατηρούσε δική της επιχείρηση. Η Στέλλα έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση, είναι δηλαδή απόφοιτος γυμνασίου. Σήμερα εργάζεται στην επιχείρηση ενός στενού της φίλου από το πρόγραμμα. Επιπλέον, έχει εκτίσει στο παρελθόν ποινή φυλάκισης στις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού με την κατηγορία της εμπορίας ναρκωτικών ουσιών. Δεν επεκτάθηκε στην αφήγησή της για την εμπειρία του εγκλεισμού, ένα γεγονός που όμως φάνηκε να την έχει πονέσει βαθιά. Μετά το πέρας της αφήγησης και αφού η καταγραφή της συνέντευξης είχε σταματήσει, μίλησε αρκετά στην ερευνήτρια για την εμπειρία της με την αστυνομία, τους τρόπους με τους οποίους εξευτελίστηκε και εξιστόρησε γεγονότα από τη φυλακή. Ισχυρίστηκε πως όταν τη συνέλαβαν, οι αστυνομικοί της πήραν χρήματα από το σπίτι, με τη δικαιολογία ότι αποκρύπτοντας τα χρηματικά ποσά, δε θα κατηγορηθεί για αγοραπωλησία ναρκωτικών. Επιπλέον, τη χτύπησαν άσχημα και πήγε στο νοσοκομείο, προτού της απαγγελθούν κατηγορίες.

Η Στέλλα ήταν δύσκολος άνθρωπος για να προσεγγιστεί. Χρειάστηκαν επανειλημμένες προσπάθειες από την ερευνήτρια, μέχρι να δεχθεί να παραχωρήσει τη

συνέντευξη. Είναι ενεργό μέλος των ομάδων των Нарκομανών Αωνύμων και η ερευνήτρια την έβλεπε συχνά στις συγκεντρώσεις. Επιφυλακτική πολύ με τους ανθρώπους, καχύποπτη, όπως φάνηκε σε πολλά σημεία της συνέντευξής της, και εξαιρετικά διστακτική στο να εμπιστευτεί. Δέχτηκε να παραχωρήσει συνέντευξη, μόνο αφού συγκινήθηκε με το ενδιαφέρον της ερευνήτριας για το πρόγραμμα των Нарκομανών Αωνύμων και το σκοπό της παρούσας μελέτης. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στο χώρο του σπιτιού της, ένα πανέμορφο οροφωδιαμέρισμα στην περιοχή του Παγκρατίου. Η ερευνήτρια εντυπωσιάστηκε με τον περιποιημένο και εξαιρετικά διακοσμημένο χώρο. Ένα σπίτι μεγάλο, όπου τα πάντα είχαν τοποθετηθεί με μεράκι και προσοχή. Όταν έφτασε στο σπίτι, η Στέλλα την περίμενε μαζί με μια φίλη της. Η φίλη της δεν έφυγε καθόλου από το χώρο του σαλονιού, σε όλη τη διάρκεια της συνέντευξης. Αρχικά, το γεγονός αυτό προκάλεσε μεγάλη αμηχανία από την πλευρά της ερευνήτριας, παρόλα αυτά δεν έγινε καμία παρέμβαση. Η γυναίκα παρακολούθησε όλη τη διαδικασία προσεκτικά, χωρίς να μιλήσει καθόλου. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, η Στέλλα καθόταν σχεδόν κουλουριασμένη σε μια γωνία του καναπέ και κρατούσε το κινητό τηλέφωνο σχεδόν μπροστά στο στόμα της, για να ακούγεται, όπως είπε. Μιλούσε χαμηλόφωνα και αργά και ο λόγος της ήταν συγκεχυμένος, μπερδεμένος. Φαινόταν να αισθάνεται άβολα και γελούσε συχνά, πριν ξεκινήσει η συνέντευξη, πιθανόν από αμηχανία. Όταν τελείωσε η καταγραφή της συνέντευξης, ζήτησε επιβεβαίωση από την ερευνήτρια και τη φίλη της. “*Τα είπα καλά?*”, ρώτησε. Επιβεβαιώθηκε και επακολούθησε συζήτηση, αφού η μαγνητοφώνηση είχε τελειώσει, όπου η Στέλλα φαινόταν να αισθάνεται περισσότερο άνετα.

Η τελευταία συνέντευξη, αυτή της Μαρίας, πάρθηκε στις 3/7/2016, στο χώρο του σπιτιού της. Η Μαρία ζει αυτό το διάστημα στο πατρικό της σπίτι, μια διώροφη μονοκατοικία στην περιοχή της Κερατέας της Αττικής, μακριά από το κέντρο της Αθήνας. Η Μαρία είναι σήμερα 35 ετών και έχει έναν μικρότερο αδερφό, ο οποίος ζει και εργάζεται στο εξωτερικό. Οι γονείς της είναι και οι δύο απόφοιτοι Πανεπιστημίου και συνταξιούχοι. Πριν συνταξιοδοτηθούν, εργάστηκαν και οι δύο ως ελεύθεροι επαγγελματίες. Η Μαρία απέχει από τη χρήση ουσιών τα τελευταία περίπου 12 χρόνια. Σήμερα εργάζεται ως δασκάλα χορού, ενώ ταυτόχρονα ασχολείται με την εκπόνηση της διδακτορικής διατριβής της σε πανεπιστήμιο της Αθήνας.

Η Μαρία προσεγγίστηκε μετά το πέρας ανοικτών συναντήσεων της ομάδας των Нарκομανών Αωνύμων στο Μαρκόπουλο Αττικής. Πάντοτε ανοικτός και

πρόσχαρος άνθρωπος, ιδιαίτερα πρόθυμη να συμμετέχει στην έρευνα. Κανονίστηκε η ημερομηνία για τη διεξαγωγή της συνέντευξης και ορίστηκε ως τόπος συνάντησης το πατρικό της σπίτι, ένα διώροφο σπίτι με μεγάλο κήπο, στην εξοχή. Μοναδικό εμπόδιο για τη συνέντευξη ήταν η παρουσία των δυο γονιών της στο χώρο, οι οποίοι όμως ήταν διακριτικοί και δεν εμφανιστήκαν καθόλου, παρά μόνο μετά το πέρας της συνέντευξης, όταν πήγαν στο χώρο της κουζίνας για τις ετοιμασίες του μεσημεριανού τους φαγητού. Η Μαρίνα μιλούσε ήρεμα και αργά σε όλη τη διάρκεια της συνέντευξης. Υπήρξε μια μικρή διακοπή μετά την αφήγηση της ιστορίας ζωής, καθώς κοντά στο τέλος της εξιστόρησης, η συγκίνηση ήταν έντονη. Ενώ κατά τη διάρκεια της αφήγησης της περιόδου της χρήσης ουσιών, η Μαρίνα ήταν σκυθρωπή και βίωνε πόνο για τα γεγονότα του παρελθόντος, όταν έφτασε να μιλήσει για την επαφή της με το πρόγραμμα των Ναρκομανών Ανωδύμων και την πορεία της ζωής της μετά τη διακοπή της χρήσης, το πρόσωπό της έλαμψε από χαρά και δάκρυσε. Στη φάση των ερωτήσεων η στάση της αφηγήτριας άλλαξε ξανά. Παρόλο που εξαρχής ήταν πρόθυμη και συνεργάσιμη για με τη διεξαγωγή της συνέντευξης, υπήρξαν στιγμές που έγινε επιθετική και απαντούσε μονολεκτικά.

Οι βιογραφικές-αφηγηματικές συνεντεύξεις αποτελούνται από δύο φάσεις: στην πρώτη φάση της συνέντευξης, ο ερευνητής προτρέπει τον ερευνώμενο να αφηγηθεί την ιστορία της ζωής του. Κατά τη διάρκεια της αφήγησης, δεν υπάρχει καμία διακοπή από την πλευρά του ερευνητή, έως ότου ο συνεντευξιαζόμενος ολοκληρώσει την εξιστόρηση της ζωής του. Στη συνέχεια ακολουθεί η δεύτερη φάση της συνέντευξης, όπου μπορούν να τεθούν τυχόν ερωτήσεις που προκύπτουν από την αφήγηση. Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σύμφωνα με τα παραπάνω. Οι ερωτήσεις που ακολούθησαν τις αφηγήσεις ζωής, ήταν επικεντρωμένες στο στόχο της εργασίας, δηλαδή τη διερεύνηση του σχετικού με τη χρήση ουσιών στίγματος.

Κεφάλαιο τρίτο: Σύνδεση θεωρητικού με ερευνητικό μέρος

3.1. Αποτελέσματα της έρευνας

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας. Η ανάλυση επικεντρώνεται στα αποσπάσματα εκείνα των αφηγήσεων, τα οποία παρουσιάζουν ενδιαφέρον σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα, προκειμένου να διεξαχθούν συμπεράσματα.

Αρχικά, οι ιστορίες ζωής κατηγοριοποιήθηκαν σε 3 αφηγηματικούς άξονες (Παιδικά χρόνια/ Ζωή στη χρήση/ Ζωή στην απεξάρτηση), καθώς οι ίδιοι οι συνεντευξιαζόμενοι διχοτομούν την αυτοπαρουσίασή τους με σημείο αναφοράς την έναρξη και τη διακοπή της χρήσης ουσιών. Ο στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του σχετικού με τη χρήση ουσιών στιγματισμού, συνεπώς το μεγαλύτερο μέρος του υλικού που θα αναλυθεί προέρχεται από τα αποσπάσματα των αφηγήσεων με τίτλο "Ζωή στη χρήση" και "Ζωή στην απεξάρτηση" καθώς και από τις ερωτήσεις που ακολούθησαν την εξιστόρηση των ιστοριών ζωής. Δε γίνεται χρήση μεταβλητών, το υπό μελέτη φαινόμενο αφορά περίπλοκες κοινωνικές διαδικασίες. Τέλος, επιλέγεται η ερμηνευτική ανάγνωση των δεδομένων, γεγονός που αντανακλά τις θέσεις και αντιλήψεις της ερευνήτριας, οι οποίες παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια.

Σχετικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα (α) εάν τα άτομα βίωσαν στιγματισμό, τόσο κατά τη διάρκεια της χρήσης, όσο και μετά τη διακοπή αυτής, ο πρώτος συνεντευξιαζόμενος, ο Νικήτας, αναφέρει χαρακτηριστικά: "**Γεννήθηκα στην Αθήνα τη δεκαετία του '80, στις αρχές του '80, εε, από μια οικογένεια όπως όλοι οι άνθρωποι.**". Ξεκινά την αυτοπαρουσίασή του δηλώνοντας ευθύς εξαρχής ότι και αυτός, όπως όλοι οι άνθρωποι, έχει γεννηθεί σε μια συγκεκριμένη εποχή και έναν ορισμένο τόπο, την περιοχή της Αθήνας, από έναν πατέρα και μια μητέρα, ανήκει δηλαδή σε μια οικογένεια. Ήρθε στον κόσμο μέσα από την ίδια βιολογική και κοινωνική διαδικασία που απαιτείται για τη γέννηση κάθε ανθρώπου. Δεν εξαιρέθηκε δηλαδή από τις φυσικές διαδικασίες που η ανθρώπινη ύπαρξη προϋποθέτει, δεν είναι τέρας της φύσης. Με αυτή την πρόταση, υπερασπίζεται την ανθρώπινη υπόστασή

του, διεκδικεί το "ανήκειν" στο ανθρώπινο είδος, ακόμη και στο σήμερα, που ο Νικήτας απέχει από τη χρήση ουσιών τα τελευταία επτά χρόνια.

Αργότερα στην αφήγησή του, εξιστορούμενος την περίοδο της χρήσης, αναφέρει: *«Πλέον να κάνω μπαμ από χιλιόμετρο τι είμαι, η μάνα μου να ντρέπεται να βγει έξω από το σπίτι»*. Η εξωτερική του εμφάνιση, το παρουσιαστικό του τον χαρακτηρίζουν, καθορίζουν το ποιόν του και τον διαφοροποιούν από τον υπόλοιπο κόσμο. Από τα λεγόμενά του, η κατάστασή του φαίνεται να επηρεάζει και τη ζωή της μητέρας του, η οποία δυσκολεύεται να εγκαταλείψει το σπίτι και να βγει στον έξω κόσμο. Ένα πλάσμα που δεν είναι φυσιολογικό, δεν είναι εντελώς άνθρωπος και δεν προέρχεται από μια φυσιολογική οικογένεια. Ακόμη και ο πατέρας του *«..ντρέπεται να βγει έξω, στη γειτονιά, πώς θα τον κοιτάζοννε, αα ο γιος σου ο πρεζάκιος και τα λοιπά..»*. Σχετικά με το οικογενειακό του περιβάλλον, ο Νικήτας αφηγείται: *«Η αντιμετώπισή τους ήταν...μονίμως με βρίζανε, δεν υπήρχε καμία εμπιστοσύνη, πράγματα τα οποία δεν ευθυνόμουν εγώ πέφτανε στη δικιά μου καμπούρα, γιατί εγώ ήμουν το παράσιτο της οικογένειας...»*. Ο χρήστης, το παράσιτο της οικογένειας, σύμφωνα με τα λεγόμενά του, είναι ανάξιος εμπιστοσύνης και υφίσταται ψυχολογική βία και ταπείνωση. Ο Νικήτας φαίνεται να επωμίζεται όλη την ευθύνη για την οποιαδήποτε δυσλειτουργία στο εσωτερικό της οικογένειάς του. Επιπλέον, έχει χάσει την ανθρώπινη ιδιότητά του, είναι ένα πλάσμα, ένα παράσιτο, το οποίο ζει εις βάρος των υπολοίπων.

Αλλά και όσον αφορά το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, βιώνει την απόλυτη απομόνωση, καθώς όλοι τον αποφεύγουν για αυτό που είναι : *«..έβλεπα και τη συμπεριφορά του κόσμου απέναντί μου, το πώς με αντιμετώπιζανε, ξέρεις, δε θέλαν να με πλησιάσουν κοντά, όλο αυτό το πακέτο, δεν θέλαν να έχουν επαφές μαζί μου, έβλεπα τον κόσμο να με αποφεύγει, εε είχα φτάσει δε θυμάμαι, πενήντα κιλά? Βάρος, ας πούμε, κάποια εποχή»*. Βιώνει απογοήτευση, ντροπή, απελπισία για την παραμορφωμένη του εμφάνιση. Τόσο ο εαυτός όσο και το σώμα του, θεωρούνται αποτυχημένα. Όπως υποστηρίζει και ο Goffman, το άτομο γίνεται αντικείμενο ηθικής αξιολόγησης ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο διαθέτει το σώμα του.

Στις ερωτήσεις που ακολούθησαν την αφήγησή του, ο Νικήτας μίλησε για την εμπειρία του σε πρόγραμμα απεξάρτησης και τις δυσκολίες που αντιμετώπισε, όταν ήταν πλέον σε αποχή από τη χρήση ουσιών. Αναφέρει: *«εισέπραττα το ότι ο άλλος εκείνη τη στιγμή κάνει μια δουλειά και εγώ αυτό το πρόβλημα που είχα δε το θεωρούσα ότι είναι απλά μια δουλειά...για να την κάνει ο άλλος πάνω μου»*. Το

προσωπικό τον αντιμετώπισε: *«Σαν ένα πρεζάκι. Έτσι με αντιμετώπισε.. εε, σαν μια προσωπικότητα προβληματική, εε παρανοϊκή, εε μου φορτώσανε προβλήματα εε τα οποία δεν είχα, το ότι επειδή είσαι πρεζάκιας, τοξικομανής ας πούμε και κάνεις χρήση ουσιών, θες δε θες, έχεις και αυτό και αυτό και αυτό και αυτό. Δηλαδή είσαι ανήθικος, ψεύτης, κλέφτης, απατεώνας, χωρίς αξίες και αρχές. Είναι στάνταρ αυτό. Και δεν το δεχόμουν αυτό... Αλλά το πακέτο ήταν αυτό. Έπρεπε να το αγοράσω το πακέτο ή αλλιώς έπρεπε να φύγω. Ήταν κάπως... έμμεσα ή τα δέχεσαι και μένεις ή δεν τα δέχεσαι και φεύγεις. Ή κατεβάζεις το κεφάλι κάτω και είσαι σκυμμένος και ακούς αυτό που σου λέμε εμείς ή αν θες να κάνεις την επανάστασή σου, καν'την έξω».* Στο σημείο αυτό αποτυπώνονται με γλαφυρό τρόπο, οι όρους υπό τους οποίους το υποκείμενο της αφήγησης, ο στιγματισμένος, θα γίνει αποδεκτός από την ομάδα των φυσιολογικών. Όπως εξηγεί ο Νικήτας, οφείλει να παραδεχτεί τη μειονεξία του, ότι δηλαδή είναι ανήθικος, ψεύτης, κλέφτης και απατεώνας, προκειμένου να γίνει προσωρινά φιλοξενούμενος στο κέντρο απεξάρτησης. Διαφορετικά έπρεπε να εγκαταλείψει την προσπάθειά του και να φύγει από το κέντρο. Ο στιγματισμένος οφείλει να σέβεται τα όρια των φυσιολογικών και να έχει πάντοτε γνώση της μειονεξίας του. Πρόκειται για μια αποδοχή υπό όρους. Όπως αναφέρει και ο Goffman, το διαφορετικό διευθετείται μόνο εάν υποταχθεί στην κυριαρχία του "φυσιολογικού", διαφορετικά συνιστά απειλή και περιθωριοποιείται. Γίνεται μερικώς αποδεκτό, μόνο όταν αποδέχεται την κοινωνική υστέρηση που το συνοδεύει.

Η δεύτερη συνεντευξιαζόμενη, η Μαρία, αναφέρει προς το τέλος της αφήγησής της : *«είχα βρει και επιτέλους άλλους ανθρώπους που να μου μοιάζουνε. Δεν ήμουνα πια τόσο απελπιστικά εξωγήινη».* Αλλά και όσον αφορά το διάστημα της απεξάρτησης: *«όταν άρχισα να έχω κάποια ελαφρά συναισθήματα ή ελαφρή συναίσθηση του πώς είναι να 'σαι καθαρός, εννοείται ότι δεν ένιωθα ισάξια ή έστο κοντά στο ανθρώπινο είδος. Και ακόμα βέβαια, εντάζει έχω κάποιο δρόμο, είμαι περίπου στα μισά. Μισές φορές αισθάνομαι οκ, μισές φορές είμαι ακόμα εξωγήινη».* Έχει βιώσει τη διαφορετικότητα και τη μοναξιά σε τέτοιο βαθμό που ακόμη και στο σήμερα της συχνά αισθάνεται ότι δεν είναι ισάξια ή ακόμη και ότι δεν ανήκει στο ανθρώπινο είδος.

Αργότερα, στη φάση των ερωτήσεων, η Μαρία περιέγραψε ένα περιστατικό που έζησε στο μαιευτήριο, όπου γέννησε το παιδί της. Δέκα και πλέον χρόνια σε αποχή από τις ουσίες, γεγονός το οποίο, όπως φαίνεται, δεν αλλάζει την στάση των

φυσιολογικών απέναντι στο πρόσωπό της: *«Α ξέχασα για το νοσοκομείο, ότι όταν μου δώσανε το παιδί, ήρθε μετά κάποια νοσηλεύτρια μέσα και λέει «εδώ είναι η χρήστης?». Μπροστά σε όλους τους συγγενείς των άλλων γυναικών που ήτανε μπροστά και μπροστά στη συνάδελφό μου εκείνη που σας είπα ότι τελικά της το 'πα? Έτσι της το 'πα. Είχε έρθει να με επισκεφθεί μια συνάδελφος και μπήκε η άλλη και λέει «εδώ είναι η χρήστης?». Καλό ε? Η χρήστης που είπε στον αναισθησιολόγο «μη μου δώσετε τίποτα, δεν έχω πει δέκα χρόνια, ας πούμε».* Παρά το γεγονός ότι η Μαρία απέχει από τη χρήση ουσιών τα τελευταία δέκα χρόνια, η προηγούμενη συμπεριφορά της τη χαρακτηρίζει ακόμα και τη διαφοροποιεί από τις υπόλοιπες "φυσιολογικές" μητέρες που βρίσκονται στο χώρο του νοσοκομείου. Η νοσηλεύτρια αποκαλύπτει μπροστά σε όλους το μυστικό της και την εξευτελίζει δημόσια.

Ο τρίτος αφηγητής, ο Άγγελος, αναφέρεται στο χρονικό διάστημα της θητείας του στο στρατό, όντας πλέον χρήστης : *«Εκεί συνέβη ένα περιστατικό και μας πιάσανε δηλαδή ένας άλλος είπε ότι του έδωσα εγώ φίλος μου ήταν βέβαια εντάξει δεν του είχα πάρει λεφτά έτσι πέρασα στρατοδικείο και ήταν πολύ δύσκολα από κει και πέρα με είχαν αρκετά στην μπούκα ως ο ναρκομανής του στρατοπέδου όχι ότι δεν υπήρχαν κι άλλοι αλλά εμένα με είχανε βρει».* Φέρει την ταμπέλα του ναρκομανή και υφίσταται τις συνέπειες αυτής της ταμπέλας, αντιμετωπίζεται δηλαδή διαφορετικά από τους υπόλοιπους στρατιώτες. Η χρήση ουσιών γίνεται λόγος στιγματισμού. Ταυτόχρονα, τα λόγια του επιβεβαιώνουν τη θεωρία του H. Becker περί παρέκκλισης. Η ίδια συμπεριφορά μπορεί να αποτελεί παραβίαση των κανόνων σε μια χρονική στιγμή και όχι σε μια άλλη. Μπορεί να είναι παραβίαση όταν διαπράττεται από ένα άτομο και όχι όταν διαπράττεται από κάποιο άλλο. Μερικοί κανόνες παραβιάζονται ατιμωρητί ενώ άλλοι όχι. Παρεκκλίνων τελικά είναι αυτός στον οποίο έχει εφαρμοστεί επιτυχώς το στίγμα. Στο χώρο του στρατοπέδου, υπάρχουν και άλλοι χρήστες ουσιών, οι οποίοι δεν έχουν γίνει γνωστοί, σε αντίθεση με τον συνεντευξιαζόμενο και δεν αντιμετωπίζουν τις συνέπειες του στιγματισμού.

Αργότερα στην αφήγησή του αναφέρεται στο διάστημα της απεξάρτησης, σχετικά με το οποίο, ομολογεί : *«ο κόσμος συνεχίζει και με κοιτάζει πολλές φορές να σου πω την αλήθεια με καχυποψία ή στη γειτονιά εντάξει τώρα πια δεν το νιώθω έτσι συνεχίζω να μη λέω για το ποιος είμαι και τι κάνω και που...δεν χρειάζεται αυτό είναι ένα δικό μου προσωπικό κομμάτι».* Ακόμη και στο παρόν του, όντας κάποια χρόνια σε αποχή από τη χρήση ουσιών, ο κόσμος συνεχίζει να τον

κοιτάζει με δυσπιστία και καχυποψία. Πρόκειται για έναν χρήστη ουσιών, έναν ναρκομανή. Όσα χρόνια και αν περάσουν, η ταμπέλα τον κατατρέχει.

Είναι προφανές ότι ο αφηγητής έχουν βιώσει τη στάση των "φυσιολογικών" απέναντι στο πρόσωπό τους σε βαθμό που να καθίστανται μη ανθρώπινοι, όπως αναφέρει ο Goffman στο στίγμα. Από τα μέχρι στιγμής λεγόμενά τους, σχετικά με την πρώτη υπόθεση εργασίας προκύπτει ότι υφίσταται στιγματισμός τόσο στο διάστημα της χρήσης όσο και μετά τη διακοπή αυτής, στο διάστημα της απεξάρτησης.

Η δεύτερη υπόθεση εργασίας έχει διατυπωθεί ως εξής: (β) ποιος είναι ο τρόπος με τον οποίο οικοδομήθηκε το στίγμα στην πορεία ζωής των αφηγητών και των αφηγητριών. Θα αναλυθούν τα αποσπάσματα εκείνα των αφηγήσεων, τα οποία αφορούν την οικοδόμηση του σχετικού με τη χρήση ουσιών στίγματος και τα οποία προέρχονται από τις ενότητες «Ζωή στη χρήση» και «Ζωή στην απεξάρτηση» καθώς από τις ερωτήσεις που ακολούθησαν.

Μετά την περιγραφή και εξιστόρηση της πρώτης επαφής με τις ουσίες και μιας περιόδου του βίου όπου η χρήση ουσιών δεν αποτελεί πρόβλημα, οι περισσότεροι αφηγητές αναγνωρίζουν ως σημείο καμπής στη ζωή τους την επαφή τους με το νόμο. Ο τρόπος με τον οποίο οι αφηγητές επιλέγουν να ανακαλέσουν και να περιγράψουν την πρώτη επαφή τους με τους φορείς του επίσημου ελέγχου, είναι αποκαλυπτικός της σημασίας που έχει μια θεσμική απόφαση σε σχέση με την κοινωνική ζωή μιας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων. Η προηγούμενη περίοδος του βίου, μια περίοδος *ήσυχη* και *ωραία*, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Άγγελου, λαμβάνει πλέον τέλος.

Αντιπαραβάλλοντας τις δύο περιόδους του βίου, η Στέλλα περιγράφει: *«...στην αρχή τα πρώτα χρόνια ήταν έτσι γιατί ..λόγω της οικονομικής αλλά και το.. της εποχής εκείνης υπήρχε έτσι μία τελείως διαφορετική εε..κατάσταση εκεί που βρισκόμουνα μαζί με τους άλλους και ήμασταν έτσι παρέα, ήμασταν με πολλά ενδιαφέροντα και θυμάμαι πίναμε, να πάμε σινεμά, να ..μετά να καθίσουμε να συζητήσουμε, με ταξίδια, με διάφορες έτσι αναζητήσεις...»* και αμέσως μετά στην αφήγησή της: *«« Έτσι οι πρώτες έτσι επιπτώσεις ήρθαν ξέρεις όταν έγινε η πρώτη εξακρίβωση και ξέρεις έγινε καταγραφή ότι ξέρεις είμαι τοξικομανής»*. Σύμφωνα με τα λεγόμενά της, η Στέλλα συλλαμβάνεται από την αστυνομία, καταγράφεται και χαρακτηρίζεται δημόσια. Πλέον ανήκει σε μια ιδιαίτερη κοινωνική κατηγορία ανθρώπων, αυτή των *τοξικομανών*. Η θεσμική επιβεβαίωση της τοξικομανίας

φαίνεται ότι σηματοδοτεί και επικυρώνει την εισαγωγή της αφηγήτριας σε έναν καινούριο κόσμο, όπου κυριαρχούν οι επιπτώσεις της χρήσης.

Ο τρίτος συνεντευξιαζόμενος, ο Άγγελος, στιγματίστηκε ως *ναρκομανής* στο στρατό, γεγονός το οποίο υπήρξε η αφορμή για να συνειδητοποιήσει το μέγεθος του προβλήματος. Αντιμετωπίζει τα πρώτα στερητικά συμπτώματα και καταλαβαίνει ότι τα πράγματα δεν είναι και τόσο ρόδινα, όπως πίστευε μέχρι τότε. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του: *«Στο στρατό είδα για πρώτη φορά πόσο μεγάλος ήταν ο εθισμός μου, έβγαλα τα πρώτα στερητικά είχα πάρει μαζί μου μεθαδόνες και υπνωτικά για να το ξεπεράσω αλλά έβγαλα πολύ δύσκολα στερητικά παρ' όλ' αυτά έπρεπε να είμαι στο στρατό απίκο στις ασκήσεις κι όλα αυτά και κεί κατάλαβα ότι δεν είναι και τόσο ρόδινα τα πράγματα μέχρι τότε η ζωή πήγαινε πολύ ωραία πολύ ήσυχα εκεί διαπίστωνα ότι υπάρχουν πολλές δυσκολίες ας πούμε.»* . Στη διάρκεια της θητείας του, ο Άγγελος συλλαμβάνεται για πρώτη φορά, αντιμετωπίζει εγκλεισμό, στρατοδικείο και έχει δυσμενή μεταχείριση ως ο *ναρκομανής του στρατοπέδου*. Μετά τη σύλληψή του, η στρατιωτική θητεία του είναι μια περίοδος που χαρακτηρίζεται από *σκοπιά, αγγαρείες και φυλακές*. Ο Άγγελος αναφέρει: *«Εκεί συνέβη ένα περιστατικό και μας πιάσανε δηλαδή ένας άλλος είπε ότι του έδωσα εγώ φίλος μου ήταν βέβαια εντάξει δεν του είχα πάρει λεφτά έτσι πέρασα στρατοδικείο και ήταν πολύ δύσκολα από κει και πέρα με είχαν αρκετά στην μπούκα ως ο *ναρκομανής του στρατοπέδου* όχι ότι δεν υπήρχαν κι άλλοι αλλά εμένα με είχανε βρει. Πέρασα κάποιες μέρες μέσα στο κελί στο πειθαρχείο του στρατοδικείου στη χώρα του νησιού που ήμουνα και μετά στο στρατόπεδο με είχαν όλη μέρα σε σκοπιά και αγγαρείες και με φορτώναν και φυλακές. Από κει και πέρα πέρασα πάρα πολύ δύσκολα ζήταγα αναβολή δεν μου δίνανε και όλος ο στρατός ήταν καψόνι...»* . Με το περιστατικό της σύλληψης, γνωστοποιείται το πρόβλημα της χρήσης στην οικογένειά του, η οποία επισκέπτεται τον Άγγελο στο νησί, όπου εκτίει τη θητεία του: *«Εκεί το έμαθαν και οι γονείς μου ήρθαν στο νησί, δεν το ξέρανε ότι έχω χωθεί έτσι στην ηρωίνη και πέσανε από τα σύννεφα οι άνθρωποι...»*

Μετά την πρώτη επαφή με τις ουσίες, ο Νικήτας περιγράφει την πρώτη σύλληψη από την αστυνομία, στην αφήγησή του: *«Ξέρεις είχαμε μπει μετά μέσα σε ένα τέτοιο κύκλο και τα προβλήματα μετά με το νόμο ήρθαν και αυτά νωρίς, κάπου εκεί στην.. αν θυμάμαι καλά, στην τρίτη λυκείου ήτανε που είχα την πρώτη μου επαφή γύρω στα δεκαεφτά δεκαοκτώ κάπου εκεί ήτανε, με το νόμο. Πηγαίναμε, πάλι σε ένα πάρτι πηγαίναμε στην Αγία Παρασκευή, μας σταμάτησε*

ένα μπλόκο τελοσπάντων, μας βρήκε μια μεγάλη ποσότητα πάνω μας, τμήμα, κρατητήρια, εε είδα τη συμπεριφορά της αστυνομίας ας πούμε, προς το άτομό μου, πώς ... ξέρεις σαν έναν κοινό εγκληματία μου συμπεριφέρθηκαν. Δηλαδή δε λάβαν υπόψη ότι ήταν ένα παιδί ξέρω γω δεκαεφτά δεκαοκτώ χρονών, καθόλου. Σα να μιλάνε σε έναν κοινό εγκληματία. Έτσι ήταν η αντιμετώπισή τους. Θυμάμαι τη μάνα μου να έχει έρθει να κλαίει ξέρω γω, η μάνα μου δεν το πίστευε». Η νεαρή ηλικία δε φαίνεται να αποτελεί ελαφρυντικό για το παράπτωμά του. Ο Νικήτας συλλαμβάνεται και αντιμετωπίζεται ως κοινός εγκληματίας. Ο εγκλεισμός είναι άμεσος, ο φορέας της βιογραφίας οδηγείται στα κρατητήρια και αντιμετωπίζει ταπείνωση και εξευτελισμό. Όπως και στην περίπτωση του Άγγελου, η σύλληψη γίνεται αφορμή για να γνωστοποιηθεί το πρόβλημα της χρήσης στις οικογένειες των αφηγητών, οι οποίες είτε δεν το πιστεύουν είτε πέφτουν από τα σύννεφα. Γεγονός το οποίο φανερώνει ότι μέχρι εκείνη τη στιγμή, η συμπεριφορά της χρήσης έχει κρατηθεί κρυφή από το φορέα της.

Από τα παραπάνω αποσπάσματα προκύπτει πως κάποιοι "σημαντικοί άλλοι", στην προκειμένη περίπτωση, η αστυνομία και ο στρατός, πιστοποίησαν την τοξικομανία. Η θεσμική επιβεβαίωση της τοξικομανίας από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, εισάγει τους αφηγητές σε μια νέα περίοδο του βίου τους. Η νέα κοινωνική ταυτότητα, η ταυτότητα του εγκληματία-ναρκομανή, συνοδεύεται από απαξίωση, εγκλεισμό και εξευτελισμό και σηματοδοτεί το τέλος μιας προηγούμενης ήσυχης και ωραίας περιόδου και τη μετάβαση των αφηγητών σε μια περίοδο της βιογραφίας τους, όπου έρχονται αντιμέτωποι με επιπτώσεις, δυσκολίες και προβλήματα. Η περίοδος κατά την οποία οι αφηγητές και αφηγήτριες συνειδητοποιούν ότι φέρουν το στίγμα του ναρκομανή φαίνεται να αποτελεί σημείο-σταθμό στην πορεία της ζωής τους.

Η περίοδος που ακολουθεί την εγκαθίδρυση της αρνητικής κοινωνικής ταυτότητας για τα άτομα, χαρακτηρίζεται από απόρριψη σε πολλούς τομείς του κοινωνικού βίου. Σχετικά με το οικογενειακό περιβάλλον, οι φορείς των βιογραφιών χαρακτηρίζονται ως ανάξιοι, άχρηστοι, ναρκομανείς δηλαδή ένα τίποτα. Όσον αφορά την αντιμετώπιση από την οικογένειά του, ο Νικήτας αναφέρει: *«Σα να βλέπω μία δραματική ταινία. Σε καθημερινή βάση. Με συνεχόμενους τσακωμούς, φωνές, να με βρίζουν, να με χτυπάνε, ο αδερφός μου, ο πατέρας μου, η μάνα μου, απαίσια».* Στην ερώτηση πώς σε χαρακτήριζαν, ο Νικήτας απαντά: *«Ε.. πρεζάκια, καμένη, ε δεν ξέρω, πολλές βρισιές..άχρηστε και θα πεθάνεις, και δεν αξίζεις τίποτα, διάφορα*

έτσι τέτοια κοσμητικά επίθετα...». Σωματική και ψυχολογική βία εξιστορεί και η Μαρίνα: «..κάποια στιγμή είχα γυρίσει πάρα πολύ πρωί στο σπίτι, μου λέγαν που είσαι πάλι, φέρε τα ναρκωτικά εδώ, μου είχαν πάρει τα λεφτά, ήμουνα αγρίμι, μου είχε χώσει μια μπουνιά ο πατέρας μου στο μάτι, και απ'τον αδερφό μου, δεν ήθελε να ασχολείται, μου έπαιρνε το stuff το πέταγε, τέτοια πράγματα». Αντίστοιχα, ο Άγγελος αφηγείται: «Αλλά τις περισσότερες φορές με βρίζανε μου φωνάζανε, έ ναρκομανή, η αδερφή μου δεν μου μίλαγε, ούτε τα παιδιά της τα ανίψια μου μου έφερνε να βγούμε για αρκετά για κάνα δύο χρόνια τουλάχιστον, εντάξει ήμουνα, είχαν έναν άνθρωπο άρρωστο μες το σπίτι ας πούμε» και συνεχίζει: «Ε ναι μου λέγανε δεν σε θέλουμε για γιό μας, δεν είσαι αυτός που είχαμε ονειρευτεί, κάθε φορά μου λέγανε ή θα κάνεις κάτι ή θα σε πετάξουμε στο δρόμο, πολλές φορές με είχαν πετάξει στο δρόμο, δεν υπήρχε εντάξει κατανόηση, τις περισσότερες φορές όχι...». Χαρακτηρίζεται ναρκομανής, δηλαδή ένα τίποτα, όπως εξηγεί αμέσως παρακάτω: «Αυτός είναι ναρκομανής, εεεε και καλά είναι τίποτα. Πολύ μεγάλο, υποτιμητικό πολύ. Έτσι φαντάζει μέσα μου, αυτό, να σε πει ο άλλος έτσι. Έτσι φαντάζει μέσα μου εεε η αλήθεια είναι ότι έτσι είναι...».

Δεν ήταν λίγες οι φορές που η οικογένεια συμπεριφέρεται και με τον αντίθετο τρόπο, δηλαδή μεταχειρίζεται "καλοπιάσματα", προκειμένου να επαναφέρει τον παρεκκλίνοντα στο σωστό δρόμο. Όπως η Στέλλα αφηγείται: «Εεε προσπαθούσανε με τον οποιοδήποτε τρόπο, είτε άλλες φορές με το καλό, να με πάρουνε με το φιλότιμο, άλλες φορές με την απειλή, άλλες φορές το ότι εε με το να με φέρουν αντιμετώπιξη ξέρεις ότι έχω ξεφτιλιστεί, ότι θα έπρεπε να ντρέπομαι ξέρεις για όλο αυτό...». Αντίστοιχη είναι και η αφήγηση της Μαρίας σχετικά με τη στάση της δικής της οικογένειας: «...εε στις αρχές υπήρχε η κόντρα και να φύγεις απ'το σπίτι και δε σε θέλουμε και τι είσαι συ και αν δε συμμορφωθείς ας πούμε θα, υπήρχανε και καλοπιάσματα, έλα παιδάκι μου και γω θα σου φτιάξω φαγάκι, θα σε φροντίσω...».

Σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, οι αφηγητές και αφηγήτριες υπέστησαν εκβιασμούς, κριτική, απειλές, σωματική και ψυχολογική βία στα πλαίσια της οικογενειακής τους ζωής. Όντας χρήστες, χαρακτηρίστηκαν ανάξιοι, άχρηστοι, άρρωστοι και βίωσαν την απόρριψη από τα άλλα μέλη της οικογένειας στον υπέρτατο βαθμό. Συχνά αποκλείστηκαν από την οικογενειακή ζωή ή και από την οικογενειακή στέγη. Η οικογένεια απορρίπτει όχι μόνο τη συμπεριφορά αλλά και το φορέα της, ο οποίος γίνεται ανεπιθύμητος. Επιπλέον, καταβάλλει προσπάθεια να κρατήσει το πρόβλημα της χρήσης κρυφό, μακριά από την κοινή θέα.

Χαρακτηριστικό είναι επίσης, ότι ο χρήστης φαίνεται να επωμίζεται ευθύνες, οι οποίες δεν του αντιστοιχούν. Θεωρείται υπεύθυνος για τα κακώς κείμενα της οικογένειάς του, για δυσλειτουργικές σχέσεις και προβλήματα, τα οποία δεν τον αφορούν άμεσα. Όπως αναφέρει ο Νικήτας στην αφήγησή του : *«..πράγματα τα οποία δεν ευθυνόμουν εγώ πέφτανε στη δικιά μου καμπούρα, γιατί εγώ ήμουν το παράσιτο της οικογένειας..»* και συνεχίζει : *«Αλλά δεν παύει να με επηρεάζει η όλη κατάσταση, όλο αυτό το κλίμα ας πούμε, ξέρεις, επειδή έβλεπα και τους τσακωμούς μεταξύ τους, δεν ήταν ότι το πρόβλημα ήμουν μόνο εγώ και ότι όλοι ήτανε εναντίον μου»*. Αντίστοιχα και η Μαρία αφηγείται : *« Πήγανε σε προγράμματα, πήγανε σε ψυχολόγους, νομίζω τα κάνανε λίγο για τα μάτια του κόσμου. Δηλαδή α κοιτάχτε ας πούμε έχουμε ένα πρόβλημα, ένα παιδί με πρόβλημα, οπότε δικαιολογούμαστε εμείς που είμαστε χάλια. Ήτανε λίγο το άλλοθι τους αυτό, γιατί όταν καθάρισα, γίνανε χειρότερα. Δηλαδή έφυγε το πρόβλημα, της χρήσης, αλλά δεν έφυγε το πρόβλημα. Νομίζω δηλαδή ότι ήταν ένα φοβερό άλλοθι, το παιδί ήταν ναρκομανής.»* . Όλη η προσοχή στρέφεται πάνω στον προβληματικό ναρκομανή, το παράσιτο της οικογένειας, ο οποίος ευθύνεται για την άσχημη κατάσταση της οικογενειακής ζωής. Με αυτόν τον τρόπο, οι οποιεσδήποτε δυσλειτουργικές συμπεριφορές των άλλων οικογενειακών μελών ή οι προβληματικές μεταξύ τους σχέσεις, καθίστανται ανεκτές και δικαιολογούνται. Ο ναρκομανής φαίνεται να υιοθετεί το ρόλο ενός αποδιοπομπαίου τράγου, ο οποίος υφίσταται τη συλλογική εκτόνωση της οικογένειας.

Αντίστοιχα, οι αφηγητές και αφηγήτριες βιώνουν απόρριψη από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Όπως ο Νικήτας διηγείται: *«έβλεπα και τη συμπεριφορά του κόσμου απέναντί μου, το πώς με αντιμετώπιζανε, ξέρεις, δε θέλαν να με πλησιάσουν κοντά, όλο αυτό το πακέτο, δεν θέλαν να έχουν επαφές μαζί μου, έβλεπα τον κόσμο να με αποφεύγει, εε είχα φτάσει δε θυμάμαι, πενήντα κιλά?»*. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Άγγελου : *«Στη γειτονιά επίσης το μάθανε δεν μπορούσα να κρυφτώ πια φαινόμουν εξαρτημένος μέχρι τράκα μπορεί να κανα στον ψιλικατζή μέχρι πήγαινα στο φαρμακοποιό απέναντι έπαιρνα σύριγγες οι ένοικοι της πολυκατοικίας με βλέπανε και άλλαζαν πεζοδρόμιο είχε γίνει δηλαδή το πρόβλημα μου ορατό σε όλους και υπήρχε αυτό το στίγμα.»* και συνεχίζει *«ε στη χρήση ούτε γεια δεν μου λέγανε οι περισσότεροι με αποφεύγανε. Ο περιπτεράς δηλαδή στη γειτονιά με έβλεπε και μου έλεγε φύγε φύγε. Και γω... επειδή του έπαιρνα συνέχεια βερεσέ τσιγάρα. Οι γιαγιάδες αλλάζαν πεζοδρόμιο..»* Αντίστοιχη

είναι και η αφήγηση της Μαρίας : *«..όταν ζητιάνενα ας πούμε, πολλοί με βλέπανε με οίκτο, πολλοί πάρα πολλοί με αδιαφορία, σε πολλούς ήμουν απλά μια ενόχληση, ε άλλοι με βλέπαν με οίκτο.. βασικά ήτανε ή οίκτος ή σιχαμάρα ή ενόχληση ».*

Μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον που ζουν είναι *αδιάφοροι, ενοχλητικοί, αξιολύπητοι, σιχαμένοι*. Η αποστροφή του κοινωνικού συνόλου φαίνεται να είναι βαθιά απέναντι στους αφηγητές και τις αφηγήτριες. Σύμφωνα με τα λεγόμενα τους, αποδίδουν την απόρριψη που βιώνουν μέσα στο πλαίσιο της γειτονιάς που ζουν ή συναναστρέφονται, στην παραμορφωμένη τους εμφάνιση. Το σώμα του στιγματισμένου αποτυπώνει την επικράτηση των έντονων παθών και των εγωιστικών απολαύσεων και κατά συνέπεια, σύμφωνα με το Goffman, γίνεται αντικείμενο ηθικής αξιολόγησης. Η χρήση ουσιών γίνεται αντιληπτή ως ένδειξη ανεντιμότητας και επικράτησης αφύσικων παθών. Ταυτόχρονα, *η ζητιανιά, η αγορά συρίγγων, το χρέος* ως συμπεριφορές, καταπατούν τους κοινωνικούς κανόνες και τα ισχύοντα πρότυπα και προκαλούν *οίκτο, αδιαφορία ή ενόχληση*. Ο κόσμος όχι μόνο αποφεύγει φανερά τους φορείς των βιογραφιών, αλλά φαίνεται και να τους διώχνει ή να φοβάται την οποιαδήποτε επαφή μαζί τους. Χαρακτηριστική είναι η συμπεριφορά των ανθρώπων μεγαλύτερης ηλικίας, *των γιαγιάδων*, οι οποίες *άλλαζαν πεζοδρόμιο*, αλλά και *των ενοίκων της πολυκατοικίας*, οι οποίοι άλλαζαν το δρόμο τους επίσης. Από τα λεγόμενα των τριών αφηγητών, σκιαγραφείται η εικόνα ενός "επικίνδυνου" για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια υποκειμένου, ενός υποκειμένου που έχει γίνει αντικείμενο διώξεων ή συλλογικής αποστροφής και απόρριψης.

Όσον αφορά τον κύκλο των φίλων και γνωστών, οι αφηγητές και αφηγήτριες φαίνεται να έχουν αντιμετωπίσει δυσκολίες στην επαφή με τους κύκλους των μη στιγματισμένων. Στο σημείο της εξιστόρησης, όπου η χρήση πλέον έχει κόστος στην ποιότητα ζωής του, ο Νικήτας αναφέρει: *«Άρχισα να τρώω τους φίλους μου, εε άρχισαν να με κάνουνε πέρα οι φίλοι μου, έφτασα να είμαι μόνος μου, οι μόνες μου επαφές ήτανε με άλλους σαν και εμένα ας πούμε, που κάνανε χρήση, στις πλατείες..»*. Αντίστοιχα, η Μαρία αισθανόταν ότι δεν αξίζει, ότι είναι ο τελευταίος άνθρωπος του κόσμου και εξηγεί: *«έχοντας ζήσει όλη αυτή την ξεφτίλα και την ανικανότητα, ανισχυρότητα, να διαχειριστώ οτιδήποτε, έχοντας αποξενωθεί από τους ανθρώπους εντελώς, δηλαδή όταν πρωτοκαθάρισα κοιτάζα ανθρώπους λες και ήταν εξωγήινοι. Όταν έφυγε το φίλτρο των ουσιών, σαν να μην είχα ξαναδεί ανθρώπους. Δεν πίστευα ποτέ ας πούμε ότι κάποιος θα με καλέσει να πάμε να πιούμε έναν καφέ. Εγώ η έξυπνη, η όμορφη, με τα πολλά πανεπιστήμια. Είχα*

αποξενωθεί». Από τα λεγόμενά τους, προκύπτει ότι οι δύο αφηγητές έζησαν την απόλυτη απομόνωση κατά τη διάρκεια της χρήσης τους. Σύμφωνα με τους εκπροσώπους της θεωρίας της ετικέτας, μετά το στιγματισμό, το άτομο απομονώνεται από τις "συμβατικές" κοινωνικές ομάδες, περιθωριοποιείται και εν τέλει εντάσσεται σε ομάδες ανθρώπων, οι οποίοι έχουν χαρακτηριστεί όπως ο ίδιος.

Περιγράφοντας την αντιμετώπιση από φίλους και γνωστούς, ο Νικήτας διηγείται: *«Έχω αισθανθεί ας πούμε, είχα αισθανθεί κάποιες στιγμές αντιμετώπιση από φίλους και γνωστούς, η οποία ήταν έτσι περιθωριακή, έχω αισθανθεί από παλιούς φίλους και γνωστούς πάλι τον οίκτο ας πούμε στα μάτια τους, σα να με λυπούνται, το εισέπραττα δηλαδή αυτό, εεε αλλά είχα ας πούμε έτσι και ανθρώπους που προσπάθησαν ανθρώπινα να βοηθήσουνε με τον τρόπο τους, που αυτοί έκριναν ας πούμε, μήπως και προσφέρουν κάτι σε μένα, ώστε να με βοηθήσουν. Ξέρεις όλο αυτό. Είχε δηλαδή, απ'όλα είχε το πακέτο*». Από τις επαφές του δηλαδή με προηγούμενους φίλους και γνωστούς, έχει εισπράξει από κάποιους οίκτο για την κατάσταση στην οποία βρισκόταν, ενώ κάποιοι άλλοι προσπάθησαν να τον βοηθήσουν, με τον τρόπο που αυτοί έκριναν. Αντίστοιχα, ο Άγγελος άκουγε τα σχόλια και αισθανόταν τον οίκτο των άλλων σε κοινωνικές εκδηλώσεις: *«όταν ήμουν στο σόι σε κοινωνικές δεξιώσεις και έφτανε η κουβέντα εκεί ή τους έβλεπα να είναι προκατειλημμένοι. Οι ματιές τους να έχουν αυτή την κριτική την ...ο καημένος. Ο καημένος αυτός, οι καημένοι οι γονείς και τέτοια*». Όπως ο προηγούμενος αφηγητής, ο Άγγελος γίνεται αποδέκτης κριτικής και οίκτου.

Σχετικά με την επαφή του με ανθρώπους μη χρήστες, ο Άγγελος περιγράφει διεξοδικά τις δυσκολίες του σε σχέση με την ομάδα των μη στιγματισμένων: *«πάντα τους συμβούλους μου κάνανε και σήμερα τους συμβούλους μου κάνουνε εεε παρόλο που αυτοί πίνουν και μεθάνε και όταν μεθάνε πολλές φορές τους πιάνουν και τα κλάματα και μου λένε πόσο πολύ με αγαπούσαν και με βλέπανε να αργοπεθαίνω και τότε μου λέγανε τι θα κάνεις για το πρόβλημα σου βέβαια τους έδινα και εγώ δικαιώματα τους ζήταγα δανεικά τους ζήταγα πράγματα και όλοι είχαν πάντα κάτι να... αυτό με θύμωνε,..πάντα όλοι θέλανε ήτανε γιατροί, ξέρανε τι πρέπει να κάνεις. Πρέπει να κόψεις, πρέπει να μπεις σε κλινική όλοι ξέρανε για το πρόβλημα όλοι ήταν απέξω από το πρόβλημα. Ξέρεις ο καθένας έχει μια γνώμη ας πούμε. Και ξέρεις θυμάμαι να βγαίνουμε και να έχω το κήρυγμα ξέρεις πρέπει να κόψεις και δεν είναι πράγματα αυτά και είσαι μια χαρά παιδί και είναι πολλά τα χρόνια που το κάνεις και θα πεθάνεις και πέθανε ο ένας και πέθανε ο άλλος*.

Σήμερα μου λένε μπράβο που τα έχεις καταφέρει αλλά και πάλι και μ αυτό το μπράβο που μου λένε πάλι με κάνουν να νιώθω έτσι διαφορετικός». Στο παραπάνω απόσπασμα, διαφαίνεται καταρχάς ότι η χρήση ουσιών, η κοινωνικά αποδεκτή χρήση ουσιών και συγκεκριμένα η χρήση αλκοόλ, είναι ευρέως διαδεδομένη στον κύκλο των "φυσιολογικών", όπως περιγράφει ο αφηγητής. Παρόλο που ο κύκλος των "φυσιολογικών" πίνει και μεθάει, σπεύδει να επαναφέρει τον "παρεκκλίνοντα" χρήστη ουσιών στο σωστό δρόμο. Η ομάδα των μη στιγματισμένων αντιμετωπίζει τον αφηγητή με συμβουλές, υποδείξεις, κριτική ή καλοπιάσματα. Υιοθετούν το ρόλο του συμβούλου ή του γιατρού και ξέρουν τι πρέπει να κάνει για το πρόβλημά του, ενώ δεν έχουν κάποιο αντίστοιχο βίωμα. Ο Goffman στο Στίγμα, αναφέρει ότι οι γνωριμίες του ανθρώπου πριν από το στιγματισμό, προσκολλημένες καθώς είναι στην ιδέα αυτού που ήταν κάποτε, είναι ανίκανες να του συμπεριφερθούν με οικεία δεκτικότητα. Η στάση τους αυτή, ακόμα και όταν στο σήμερα παίρνει τη μορφή επιβράβευσης, που ο αφηγητής τα έχει καταφέρει, καλλιεργεί το αίσθημα διαφορετικότητας του στιγματισμένου και δημιουργεί απόσταση στη μεταξύ τους σχέση. Ουσιαστικά, η επιβράβευση αυτή από την πλευρά των φυσιολογικών, υπογραμμίζει την κατωτερότητα του στιγματισμένου, ο οποίος χρειάστηκε να καταβάλλει προσπάθεια, να διανύσει απόσταση προκειμένου να τους προσεγγίσει.

Οι ζωές των αφηγητών και αφηγητριών, πλην της τελευταίας συνεντευξιαζόμενης, της Μαρίνας, η οποία δεν αναφέρει αντίστοιχη εμπειρία, στιγματίστηκαν από την επαφή τους με τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, την αστυνομία, τα δικαστήρια και τη φυλακή. Στις αφηγήσεις ζωής, τα υποκείμενα παρουσιάζουν μια εικόνα εαυτού που έχει γίνει αντικείμενο διώξεων και αστυνομικής επέμβασης. Ο πρώτος συνεντευξιαζόμενος, ο Νικήτας, αναφέρει σχετικά: *«Μετά απ' αυτό ξεκίνησε ένας φαύλος κύκλος, που απ' τα είκοσι μου που απολύθηκα από φαντάρος μέχρι τα εικοσιοκτώ μου, που σταμάτησα τη χρήση, υπήρχε ένας φαύλος κύκλος, τσακωμοί, φασαρίες, συλλήψεις, ξεφτιλίσματα, ναρκωτικά... Εε τα πρώτα ενάμισι δυο χρόνια, ήταν κάπως εε σε πιο νορμάλ, μετά τα δυο χρόνια ξέφυγα τελείως, είχανε γίνει και πιο πολλές οι συλλήψεις... με την αστυνομία, όλη την ώρα στα τμήματα, την Ευελπίδων την είχα μάθει απ' έξω, που με πηγαίνανε, εε τα ξεφτιλίσματα έτσι απ' την αστυνομία, το ζύλο απ' την αστυνομία, εε ξέρεις.. ότι...είμαστε ας πούμε περιθωριακά στοιχεία και μας συμπεριφέρονται ας πούμε μ' αυτό τον τρόπο εεεε σαν να μην είσαι άνθρωπος ας πούμε και συ παρόλο που έχεις διαπράξει ένα αδίκημα. Η συμπεριφορά ήταν*

απ'τους περισσότερους ας πούμε άθλια, να τους ζητάς ας πούμε κάτι και να μη σε λαμβάνουνε υπόψη καθόλου, εε χειροπέε.. ντρεπόμουνα ξέρεις για όλα αυτά, ντρεπόμουνα με τις χειροπέδες όλη την ώρα, να με στέλνουν αριστερά δεξιά, να 'ρχονται στο σπίτι, εε ξέρεις η μία μου πλευρά ντρεπόταν και η άλλη ξέρεις δεν μπορούσε να κάνει κάτι, δηλαδή εγώ με το που τέλειωνα ένα δικαστήριο το πρώτο πράγμα που είχα στο μυαλό μου, είχα περάσει δυο-τρεις μέρες χαρμάνης απ'τα κρατητήρια, ήτανε πώς θα πάω να πιω κατευθείαν, δεν υπήρχε κάτι άλλο».

Αργότερα, στη φάση των ερωτήσεων, χαρακτήρισε την εμπειρία των συλλήψεων ως τραυματική εμπειρία και πρόσθεσε ότι : *«απ'την εμπειρία που έχω απ'τα δικαστήρια και απ'τις αστυνομικές κρατήσεις, δεν ήμασταν μέσα στα κρατητήρια μόνο ναρκομανείς, υπήρχαν και άλλες υποθέσεις παραβίασης των νόμων ας πούμε, που είχανε γίνει συλλήψεις, και ...έβλεπα η αντιμετώπιση ως προς αυτούς και ως προς τους ναρκομανείς ήτανε τελείως διαφορετική. Δηλαδή εμένα προσωπικά ας πούμε με αντιμετώπιζανε σαν να είμαι ένα σκουπίδι, με βρισιές, με χλευασμούς, με ειρωνεία, με απαξίωση...το ίδιο όπως συμπεριφερόντουσαν οι αστυνομικές αρχές, το ίδιο και οι δικαστικές αρχές. Το ίδιο πράγμα ακριβώς, δηλαδή δεν είχε και καμιά διαφορά».*

Ο αφηγητής διηγείται συχνές συλλήψεις από την αστυνομία και περιγράφει εικόνες που χαρακτηρίστηκαν από ξεφτιλίσματα, ειρωνεία, χλευασμούς, βρισιές και απαξίωση. Αισθάνεται ότι ανήκει σε μια περιθωριακή κοινωνική ομάδα, αυτή των χρηστών ουσιών, την οποία οι αστυνομικοί δεν υπολογίζουν ως ανθρώπους σε καμία περίπτωση. Το πάσχον σώμα στερείται την ελευθερία μετακίνησης στο χώρο, οι άλλοι το στέλνουν αριστερά δεξιά. Ο τρόπος μεταχείρισης του αφηγητή είναι βίαιος και έχει ως κυρίαρχα γνωρίσματα το ζύλο, τα κρατητήρια και τις χειροπέδες. Αυτός ο τρόπος από-ανθρωποποιεί τους χρήστες και τους μετατρέπει σε ζώα. Ανάλογη είναι και η εμπειρία της Μαρίας, η οποία αφηγείται το βίωμα της σύλληψης: *«Ε στη χρήση ήταν ξεφτίλα. Δυο τρία βλαμμένα εικοσάχρονα που είχαν εξουσία πάνω σου. Να σε γδύσουνε, να σε ψάξουνε όπου θέλουνε μες στη μέση του δρόμου, να σε σύρουνε με χειροπέδα λες και ήσουν ο εγκληματίας, εδώ δε μπορούσες να κουνηθείς, πού να πας? Τι να την κάνεις τη χειροπέδα δηλαδή? Ξέρεις, εξουσία πάνω σου. Αυτό... Εκτός απ'την ταλαιπωρία, ξεφτίλα. Να κατουριέμαι πάνω μου, να κάνω εμετούς πάνω μου ας πούμε και να είμαι με τη χειροπέδα στο πλακάκι. Ε όχι, αυτό εντάξει, δεν το κάνεις ούτε σε αδέσποτο».*

Στο παραπάνω απόσπασμα περιγράφεται η αστυνομική επέμβαση στο πάσχον σώμα, το οποίο ξεγυμνώνεται και διασύρεται δημοσίως. Κατόπιν δένεται με χειροπέδα στο πλακάκι και αφήνεται χωρίς

να μπορεί να ικανοποιήσει ούτε τις φυσικές ανάγκες του, λιγότερο και από *αδέσποτο*. Η ταυτότητα του εγκληματία-ναρκομανή συνεπάγεται όχι μόνο την απώλεια της αξιοπρέπειας και της προσωπικής ελευθερίας, αλλά και την απώλεια της ανθρώπινης ιδιότητας.

Παρόμοια είναι και η αφήγηση του Άγγελου, σχετικά με το βίωμα της σύλληψης και της κράτησης: *«Ε εντάξει, άσχημο. Ξύλο, βρισιές, εντάξει μια φορά μόνο έχω δικαστεί έτσι; Πάντα με αφήνανε. Αλλά αφού έτρωγα τίποτα ξύλο. Χαστούκια, με πιέζανε να τους πω κάποιον άλλο, να τους δώσω δηλαδή κάποιον άλλο που έχει ποσότητες και τέτοια.... Τις περισσότερες φορές απλά με κρατούσανε έτρωγα τίποτα χαστούκια ε, από δυο τρεις διαφορετικούς και μετά έβγαζα όλη τη νύχτα σε ένα κελί, την άλλη μέρα μου ανοίγανε και πήγαινα σπίτι πρωί πρωί. Αυτό»*. Ο αφηγητής γινόταν αποδέκτης εκβιασμών, ψυχολογικής και λεκτικής βίας, αλλά και σωματικής. Περιγράφει σκηνές βίας, στις οποίες συμμετέχουν περισσότεροι από έναν αστυνομικοί και στιγμές εγκλεισμού. Αργότερα, όταν ρωτήθηκε σχετικά με το τι θυμάται να του λένε οι αστυνομικοί, απάντησε: *«Πως είναι περήφανοι, αν είναι περήφανοι οι γονείς σου για σένα, έτσι όπως είσαι, τέτοια μου λέγανε ξέρω γω; εεε ναι ναι αυτά δεν θυμάμαι τώρα κάτι συγκεκριμένο. Και τίποτα χαστούκια που τρώγαμε πολλές φορές. Πολλές φορές ήμασταν και όλοι μαζί δεν ήμουν μόνος μου , τις περισσότερες δηλαδή. Πολλούς, όλους μαζί σε ένα κελί ας πούμε. Και μας βρίζανε γενικά, ομαδικά, πρεζάκια, πρεζάκηδες, θα πεθάνετε πίνοντας εδώ θα ξεράσετε το γάλα της μάνας σας και τέτοια. Εντάξει αυτά κάνουν οι μπάτσοι νομίζω όμως ε; Να το γράψεις αυτό»*. Η εικόνα που περιγράφεται στην αφήγησή του είναι χαρακτηριστική της απώλειας της ανθρώπινης ιδιότητας. Οι χρήστες κρατούνται ομαδικά σε ένα κελί και αντιμετωπίζονται σαν ένα σύνολο, όχι σαν μονάδες, σαν άτομα. Οι χαρακτηρισμοί και οι βρισιές από τους αστυνομικούς απευθύνονται σε όλους ταυτόχρονα.

Άλλο ένα σημαντικό απόσπασμα, το οποίο αποτυπώνει μια διαδεδομένη αντίληψη σχετικά με το χρήστη ουσιών, προκύπτει από την αφήγηση της Μαρίας. Η εμπειρία αυτή αναφέρεται σε μια στιγμή σύλληψής της από την αστυνομία και τον τρόπο που την αντιμετώπισαν. Όπως αναφέρει: *«πήγανε το "κοίταξε να δεις, εμένα ο μπαμπάς μου με πήγε στην Ομόνοια και μου 'δειξε τα πρεζάκια και ήμουν αρκετά έξυπνη για να μην πω ποτέ ουσίες...Κι ας μην έπινες, δικό σου είναι το πρόβλημα, ας πούμε."»*. Η χρήση ουσιών είναι μια προσωπική επιλογή για την οποία το άτομο φέρει αποκλειστική ευθύνη. Κατά συνέπεια, το άτομο ευθύνεται και για το στίγμα

που φέρει, το οποίο οφείλει να επωμιστεί. Επιπλέον, η χρήση ουσιών γίνεται συνώνυμο της ηλιθιότητας. Ο χρήστης ουσιών στερείται νοημοσύνης, δεν είναι αρκετά έξυπνος και αυτή η χαμηλή νοημοσύνη αποτυπώνεται στις επιλογές του.

Η τέταρτη συνεντευξιαζόμενη, η Στέλλα, αναφέρθηκε τόσο στην εμπειρία της σύλληψης, όσο και στην εμπειρία της φυλάκισης: *«εε έτσι δεν άργησε ξέρεις και έρθει και το και η σύλληψη, η οποία ήτανε έτσι σοκαριστική, εε ήτανε κάτι το οποίο ξέρεις όταν συνέβη ήξερα ότι σε αυτή την περίπτωση ήτανε μη αναστρέψιμη, ήτανε η πορεία μου καθορισμένη, ήταν ότι θα πάω φυλακή, ήξερα ότι θα είναι μεγάλο το χρονικό διάστημα, δεν ήξερα πόσο, αλλά ήξερα ότι είχε φτάσει ξέρεις να πληρώσω τη συνέπεια όλων αυτών και ακόμα και την ώρα που συνέβαινε αυτό ήταν έτσι ...στο σήμερα ξέρεις είναι ένα κομμάτι πάρα πολύ δύσκολο, πολύ επίπονο, είναι ένα κομμάτι το οποίο με έχει στιγματίσει μέσα μου σαν άνθρωπο, δεν ξέρω αν ποτέ ξέρεις το ξεπεράσω αυτό το κομμάτι, έχει πολύ πόνο, εε... παρόλο ξέρεις που ήταν πολύ ακραία..όλο το σκηνικό της σύλληψης, ήτανε μπήκανε μέσα για να με σκοτώσουνε, ξέρεις ήταν έτσι ακραίο όλο αυτό το περιστατικό...Αυτή ήταν η πραγματικότητα έτσι όπου..εε..μέσα σ'όλο αυτό, σ'αυτή την κατάσταση εγώ ήμουν με ανοιγμένα τα σαγόνια, εε με εγκεφαλική διάσειση και περίμενα να τελειώσουν την έρευνα στο σπίτι και να με πάνε στο νοσοκομείο..».* Στην ερώτηση σχετικά με την αντιμετώπιση που είχε από τις αστυνομικές αρχές και το προσωπικό της φυλακής η Στέλλα απάντησε: *«Ε ο τρόπος ο οποίος με αντιμετώπισαν... αστυνομικοί..χμμμ. Τώρα οι αστυνομικοί, τι να πούμε τώρα, αυτό το κομμάτι το οποίο..εε μπαίνοντας για να με συλλάβουνε είχανε πυροβολήσει, σπάσανε πόρτες, κάνανε, κινδύνεψα να με σκοτώσουνε, εε με απειλούσανε με τα όπλα, με σακατέψανε και αφού τελείωσε όλο αυτό που είπανε συγγνώμη όταν χρειάστηκε να τους κάνω..λόγω του ότι φοβηθήκανε για να μη τους κάνω καταγγελία...το ότι εκμεταλλεζόντουσαν και κλέβανε τα πράγματα μέσα από το σπίτι, εε το ότι παίρνανε τα χρήματα και μου λέγανε ότι «σε συμφέρει να βάλουμε λιγότερα χρήματα», το ότι μέσα τώρα στη φυλακή υπήρχανε υπάλληλοι οι οποίοι ήτανε πάρα πολύ καλοί και με βοηθήσανε, και υπήρχανε και άλλοι οι οποίοι τους πλήρωνα για να μου κάνουν εισαγωγή..?στο ότι αν είχες λεφτά εξαγόραζες τα πάντα μέσα από τη φυλακή, τους υπαλλήλους? Και φαντάσου το ότι εγώ είχα και τη στήριξη της οικογένειας και την οικονομική. Το ότι αν δεν είχες λεφτά μέσα, ήσουνα πεταμένος? Για τα βασικά είδη πρώτης ανάγκης, το να έχεις το σαμπουάν σου, μιλάμε για πολύ βασικά, το ότι έπρεπε να κάνεις το οτιδήποτε, το*

χρησιμοποιούσαν οι υπάλληλοι, για να αποσπάσουν χρηματικά ποσά είτε το οτιδήποτε άλλο...». Η ιστορία ζωής της αφηγήτριας χαρακτηρίστηκε, *στιγματίστηκε* κατά τα λεγόμενά της, από την εμπειρία της φυλάκισης, ένα κομμάτι ιδιαίτερα επίπονο μέχρι και σήμερα, το οποίο πιθανόν να μην μπορέσει να ξεπεράσει. Στενά συνδεδεμένη είναι η θύμηση της στιγμής της σύλληψής της από την αστυνομία, η οποία προηγήθηκε της φυλάκισης. Σύμφωνα με τα λεγόμενά της, η αστυνομία εισβάλλει στο χώρο του σπιτιού με βία, ο χώρος του σπιτιού γίνεται αντικείμενο λεηλασίας, ενώ αποδέκτης ακραίας σωματικής βίας γίνεται και η ίδια η αφηγήτρια, η οποία στο τέλος καταλήγει στο νοσοκομείο. Παράλληλα αναφέρεται σε εκβιασμούς και απειλές, τόσο από τους αστυνομικούς, όσο και από το προσωπικό της φυλακής.

Στην πορεία της ζωής τους, όταν πλέον η χρήση ουσιών αποτελούσε πρόβλημα, το οποίο δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν στηριζόμενοι στις δικές τους δυνάμεις, σύμφωνα με τις διηγήσεις τους, τα υποκείμενα των αφηγήσεων απευθύνθηκαν σε υπηρεσίες υγείας, ψυχολόγους, ψυχιάτρους ή κέντρα απεξάρτησης. Στην προσπάθειά τους αυτή, ήρθαν αντιμέτωποι με δυσκολίες, οι οποίες σχετίζονταν με την επαφή τους με τον κύκλο των "φυσιολογικών". Το παρακάτω απόσπασμα είναι χαρακτηριστικό της μεταχείρισης που αισθανόταν ότι είχε ο Νικήτας, όταν προσέγγισε ένα κέντρο απεξάρτησης, προκειμένου να λάβει βοήθεια. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του, η μεγαλύτερή του δυσκολία ήταν στο *πώς θα ανοιχτεί*, θα μιλήσει για τα προβλήματά του και εξηγεί: *«..επειδή εισέπραττα το ότι ο άλλος εκείνη τη στιγμή κάνει μια δουλειά και εγώ αυτό το πρόβλημα που είχα δε το θεωρούσα ότι είναι απλά μια δουλειά...για να την κάνει ο άλλος πάνω μου».* Αισθανόταν σαν πειραματόζωο: *« Έλα εδώ να σε ανοίξουμε, να δούμε τι έχεις, να διορθώσουμε τη βλάβη. Δες και είμαι αυτοκίνητο, σα μια μηχανή ας πούμε, που είναι προβληματική, και τη λύνεις για να την επισκευάσεις. Να βάλεις ένα καινούριο εξάρτημα μέσα και να ξαναλειτουργήσει. Δεν είναι έτσι. Δε το θεωρούσα εγώ έτσι. Και γι' αυτό απέτυχα...εμμ..άλλαξα πάρα πολλά προγράμματα και απέτυχα σε όλα. Να συμβαδίσω με τις θεωρίες και τον τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματός μου».* Στο σημείο αυτό, ο φορέας της βιογραφίας παρομοιάζει τον εαυτό του με πράγματα, ένα αυτοκίνητο, μια μηχανή, η οποία είναι προβληματική, έχει βλάβη και χρήζει επισκευής. *Δουλειά*, η οποία πρέπει να γίνει *πάνω του*. Στην επαφή του με τον κύκλο των "φυσιολογικών", ο αφηγητής αισθάνεται, άλλη μία φορά στη ζωή του, ότι έχει χάσει την ανθρώπινη ιδιότητά του. Εξ ορισμού βέβαια, ο στιγματισμένος δεν είναι εντελώς άνθρωπος. Ο κύκλος των φυσιολογικών δεν τον αποδέχεται

πραγματικά, ούτε έρχεται σε επαφή μαζί του "επί ίσοις όροις". Δε φτάνει να του αποδώσει το σεβασμό και την αναγνώριση, που εκείνος προσδοκούσε να εισπράξει. Οι φυσιολογικοί παίρνουν το ρόλο των ειδικών, οι οποίοι έρχονται να διορθώσουν τη διαφορετικότητα, τη βλάβη. Η απόκλιση από το "φυσιολογικό" γίνεται αντιληπτή ως μειονεξία, ανηθικότητα, ανεντιμότητα, αρρώστια ή πάθηση. Αυτό αποτυπώνεται και στα λεγόμενα του Νικήτα, ο οποίος εξηγεί την αντιμετώπιση που είχε από το προσωπικό του κέντρου απεξάρτησης: *«σαν μια προσωπικότητα προβληματική, εε παρανοϊκή, εε μου φορτώσανε προβλήματα εε τα οποία δεν είχα, το ότι επειδή είσαι πρεζάκιας, τοξικομανής ας πούμε και κάνεις χρήση ουσιών, θες δε θες, έχεις και αυτό και αυτό και αυτό και αυτό. Δηλαδή είσαι ανήθικος, ψεύτης, κλέφτης, απατεώνας, χωρίς αξίες και αρχές. Είναι στάνταρ αυτό. Και δεν το δεχόμουν αυτό. Σε κάποια πράγματα, ναι όντως, μέσα στο πακέτο αυτό που μου δίνανε, υπήρχαν και κάποια πράγματα που ήταν πραγματικότητα, ας πούμε, αλλά υπήρχαν και κάποια πράγματα της προσωπικότητάς μου που δεν ήταν πραγματικότητα. Αλλά το πακέτο ήταν αυτό. Έπρεπε να το αγοράσω το πακέτο ή αλλιώς έπρεπε να φύγω. Ήταν κάπως... έμμεσα ή τα δέχεσαι και μένεις ή δεν τα δέχεσαι και φεύγεις. Ή κατεβάζεις το κεφάλι κάτω και είσαι σκομμένος και ακούς αυτό που σου λέμε εμείς ή αν θες να κάνεις την επανάστασή σου, καν' την έξω»*. Η αποδοχή δεν είναι σε καμία περίπτωση μια ουδέτερη διαδικασία, αλλά σηματοδοτείται από τους όρους και τα κριτήρια των "φυσιολογικών". Η εκχώρησή της, εξαρτάται από την έμπρακτη συμμόρφωση και παραμονή του στιγματισμένου μέσα στα όρια που οι φυσιολογικοί έχουν θέσει. Ο στιγματισμένος οφείλει να αλλάξει, να διορθωθεί, να αναγνωρίσει ο ίδιος την κατωτερότητά του, εάν επιθυμεί μια προσωρινή έστω ανοχή εκ μέρους των φυσιολογικών. Οφείλει να δηλώσει έμπρακτα υποταγή στους κανόνες που κάποτε παραβίασε.

Ανάλογη είναι και η αφήγηση της Στέλλας, η οποία διηγείται την εμπειρία της: *«Περισσότερο είχε να κάνει έτσι, το είδα έτσι και από την εμπειρία μου, σε κλινικές δυο τρεις φορές που είχα πάει, ότι περισσότερο ξέρεις τους ενδιέφερε, όταν ξέρεις τους έλεγα ότι το να με κάνουνε φυτό, δε με βοηθάει, ξέρεις με τα φάρμακα και να μη μπορώ να κουνηθώ από το κρεβάτι, είτε να μη μπορώ να πιάσω ξέρεις κάτι να διαβάσω. Αυτό που χρειαζόμουνα ήταν να μου φύγουνε ξέρεις τα σωματικά, για να μπορέσω ξέρεις σιγά σιγά να πάρω βοήθεια. Και αυτοί, το μόνο που τους ενδιέ...όταν το έλεγα αυτό, η αντίδρασή τους ήτανε, μέσα από τη συζήτηση που κάνανε στους δικούς μου, εε το λέω γιατί θέλω να φύγω, και μου*

δίνανε περισσότερα φάρμακα για να κάθονται εκεί...». Η αφηγήτρια δεν είναι άξια της εμπιστοσύνης της ομάδας "των φυσιολογικών", θεωρείται ότι μεταχειρίζεται τεχνάσματα προκειμένου να αποδράσει από την κλινική και να συνεχίσει τη χρήση της. Η ύπαρξη του στίγματος του ναρκομανή αποτελεί ένδειξη ανίσχυρης θέλησης και ανεντιμότητας.

Όπως προέκυψε από την ανάλυση των μέχρι στιγμής δεδομένων σχετικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, στιγματισμός υφίσταται και μετά τη διακοπή της χρήσης, στο διάστημα της απεξάρτησης. Το σχετικό με τη χρήση ουσιών στίγμα οικοδομήθηκε σε όλη την πορεία ζωής των υποκειμένων της έρευνας. Το απόσπασμα που παρατίθεται αμέσως παρακάτω αφορά στην αντιμετώπιση που είχε η αφηγήτρια από επαγγελματίες υγείας, όντας πλέον σε αποχή από τη χρήση ουσιών για τουλάχιστον μία δεκαετία. Η Μαρία αφηγείται την εμπειρία της σε δημόσιο νοσοκομείο της Αθήνας, όπου πήγε για να γεννήσει το παιδί της: *«Εδώ στο νοσοκομείο που γέννησα το 'πα στον αναισθησιολόγο, για να μη μου κάνει κάποια ουσία που μου αλλάζει τη διάθεση και μετά δε μου δίνανε το παιδί. Και μου φέρανε την πρόνοια. Για να μου πάρει συνέντευξη. Που του είπα έχω να πιω δέκα χρόνια και δε θέλω ουσίες. Δηλαδή άμα ήθελα βρε ηλίθιε, θα σου έλεγα δώσε κάτι. Δε θα σου 'λεγα μη μου κάνεις επισκληρίδιο. Και πήγε ο αναισθησιολόγος και το 'πε στις κοινωνικές υπηρεσίες και δε μου δίναν το παιδί που το γέννησα ας πούμε, και μου φέρανε την πρόνοια να μου πάρει συνέντευξη»*. Η αφηγήτρια, όντας πρώην χρήστρια, κρίνεται ακατάλληλη για να φέρει στον κόσμο και να μεγαλώσει ένα παιδί. Η προηγούμενη ανάρμοστη συμπεριφορά, αν και αποτελεί πλέον στοιχείο του μακρινού παρελθόντος, αποτελεί ένδειξη της μειονεξίας της, της στιγματισμένης ιδιαιτερότητά της, του ανήθικου χαρακτήρα της και κατά συνέπεια της ανικανότητάς της να φροντίσει το παιδί της. Σύμφωνα με τους θεωρητικούς της ετικέτας, με την επιβολή του στίγματος, το άτομο θεωρείται γενικώς και όχι ειδικώς παρεκκλίνον. Παρά το μεγάλο χρονικό διάστημα που χωρίζει την αφηγήτρια από την ενεργό χρήση, η ταμπέλα τη χαρακτηρίζει ακόμα. Το στίγμα του ναρκομανή, δηλωτικό συναισθηματικής ψυχρότητας ή ασταθούς προσωπικότητας, της απαγορεύει την άσκηση του ρόλου της μητέρας.

Ανάλογα αρνητική αντιμετώπιση περιγράφει ότι είχε και από άλλο επαγγελματία υγείας, όταν του γνωστοποίησε το πρόβλημα της χρήσης, προκειμένου να λάβει καλύτερης ποιότητας ιατρικές υπηρεσίες: *«Αλλά θέλω να πω, ότι ο ρατσισμός στα νοσοκομεία, δεν το λες..Δηλαδή κανονικά στους γιατρούς σου*

πρέπει να το πεις. Στον οδοντίατρο, ρε παιδί μου. Είπα σ' έναν οδοντίατρο «ξέρετε, έκανα χρήση», γιατί είν' τα δόντια, ξέρω γω? Χάπια μάσαγα, δεν πρέπει να ξέρει, γιατί είναι έτσι το στόμα μου? Και άρχισε να φοράει γάντια και να με βάζει τελευταίο ραντεβού για να καθαρίσει μετά πολύ καλά. Φοβότανε μην έχω κάτι κολλητικό. Ο οδοντίατρος». Σύμφωνα με τα λεγόμενά της, η Μαρία βιώνει διακρίσεις από το γιατρό που έχει αναλάβει την ιατρική της φροντίδα. Στη συλλογική συνείδηση, ακόμα και ανάμεσα σε άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου, ο φορέας του στίγματος του χρήστη ουσιών είναι ταυτόχρονα και φορέας μεταδοτικών ασθενειών. Το στερεότυπο του ναρκομανή-άρρωστου, το οποίο κυριαρχεί στη συλλογική συνείδηση και καθορίζει τις στάσεις απέναντι στον ουσιοεξαρτημένο, δεν εντοπίζεται μόνο στην πλατειά μάζα, αλλά και στους ειδικούς επιστήμονες. Σ' αυτό το σημείο, διαφαίνεται η ιδέα ενός υποκειμένου, το οποίο συνιστά διαρκή απειλή για τη δημόσια υγεία. Απέναντι σε αυτή την αίσθηση κινδύνου, ο κύκλος των "φυσιολογικών" λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να προστατευτεί.

Σχετικά με τους χώρους της εργασίας, κάποιοι αφηγητές αναφέρουν στις διηγήσεις τους ότι εργαζόντουσαν κατά τη χρονική περίοδο που έκαναν κατάχρηση ουσιών. Εξιστορούμενος την περίοδο της χρήσης ουσιών, ο Νικήτας αφηγείται: *«Εε και τότε ξεκίνησε να επικρατεί μία παράνοια, να αρχίζουν να γκρεμίζονται, ότι είχα καταφέρει και είχα φτιάξει μέχρι τότε, όπως το να κάνω ζημιές στη δουλειά, το να με βλέπουνε πιωμένο, να έχω ατυχήματα με τ' αυτοκίνητα της δουλειάς, ξεκίνησαν οι απολύσεις, με διώξαν από εκείνη τη δουλειά που ήμουνα...».* Ο Άγγελος εργαζόταν στην οικογενειακή επιχείρηση στο χρονικό διάστημα της ζωής του, που έκανε χρήση ουσιών. Στην ερώτηση σχετικά με την αντιμετώπιση που είχε σε χώρους εργασίας, απάντησε: *«Αλλά ο πατέρας μου με έδιωχνε πιο πολύ οι άλλοι με κοιτούσαν περίεργα. Αυτό στο μαγαζί.... επειδή να ήμουν χάλια εμφανισιακά ή μαστουρωμένος για αυτό».* Σύμφωνα με τα λεγόμενα τους, οι αφηγητές υπέστησαν απολύσεις ή περιθωριοποίηση στους χώρους εργασίας τους. Βασικό ρόλο σε αυτό έπαιξε και η εικόνα τους, η εξωτερική τους εμφάνιση. Ο Νικήτας ανέφερε σχετικά: *«Πάντα όταν με παίρναν σε δουλειές είχα ένα δυο τρεις μήνες ας πούμε, που είχα κάνει κάποιο off, και είχα αρχίσει λίγο να έχω μια πιο φυσιολογική όψη».* Σύμφωνα με το Goffman, το σώμα, ορίζεται ως αδιάσπαστο στοιχείο του ανθρώπινου παράγοντα και βασικό συστατικό της ταυτότητας του ατόμου. Μεταδίδει πληροφορίες μέσω της ενδυμασίας, των κινήσεων, των χειρονομιών, της στάσης, της έκφρασης του προσώπου, πληροφορίες, οι οποίες χρησιμοποιούνται για την

κοινωνική αξιολόγησή του. Το πάσχον σώμα δηλώνει ένα ατελές ον και αναγνωρίζεται ως απειλή στην τάξη της αλληλεπίδρασης. Η παραμορφωμένη εμφάνιση του ναρκομανή αποτελεί στοιχείο που δηλώνει την κακή χρήση του σώματος, την ανατροπή της πειθαρχίας και της κυριαρχίας του νου υπέρ των αισθήσεων και των εγωιστικών απολαύσεων. Το πάσχον σώμα αδυνατεί να ανταποκριθεί στα ισχύοντα πρότυπα. Η μειονεξία του προδίδει έναν ασθενή χαρακτήρα. Αυτός ο ασθενής χαρακτήρας γίνεται αντικείμενο περιθωριοποίησης από συναδέλφους και εργοδότες και είναι ανεπιθύμητος σε χώρους εργασίας.

Όσον αφορά την περίοδο της απεξάρτησης και παρόλο που οι φορείς των βιογραφιών προσπαθούν εναγωνίως να κρατήσουν κρυφό το στίγμα του ναρκομανή όταν έρχονται σε επαφή με εργοδότες, όπως θα εξετασθεί αμέσως παρακάτω, στην ανάλυση σχετικά με τη διαχείριση του στίγματος, υπήρξαν φορές που αυτό δεν κατέστη δυνατό. Η ύπαρξη ποινικού μητρώου προδίδει την ταυτότητα του ναρκομανή-εγκληματία. Η επιβολή του στίγματος του εγκληματία συνεπάγεται την απαγόρευση άσκησης ορισμένων επαγγελμάτων ή την πρόσληψη στο δημόσιο. Στην ερώτηση σχετικά με τις δυσκολίες ανέρευσης εργασίας, η Στέλλα, η οποία έχει εκτίσει ποινή φυλάκισης στο παρελθόν, απάντησε: *«Ναι, είναι πάρα πολύ δύσκολο, το..κατ'αρχάς το βίωσα εγώ προσωπικά στο ότι..εε δεν μπορούσα να έχω άδεια στο μαγαζί λόγω του ποινικού μου μητρώου. Ούτε δική σου επιχείρηση δε μπορούσες να έχεις. Σε συγκεκριμένα επαγγέλματα, λόγω ποινικού μητρώου δε μπορούσα να έχω άδεια ασκήσεως επαγγέλματος»*. Το στίγμα απαγορεύει στο φορέα του την "επανένταξη" στο κοινωνικό σύνολο μέσω της εργασίας, όσον αφορά συγκεκριμένα επαγγέλματα. Η φυλάκιση, ως μέτρο μεταχείρισης, συντελεί στη συγκρότηση του εγκληματικού στερεοτύπου και θέτει εμπόδια στην ομαλή επανένταξη του φορέα του στίγματος. Σύμφωνα με το Δασκαλάκη, ο στιγματισμός έχει διαβαθμίσεις ανάλογα με το μέτρο μεταχείρισης. Ο βαθμός αλλοίωσης της κοινωνικής ταυτότητας διαφέρει και αντίστοιχα διαφέρει και ο βαθμός αποστροφής που απορρέει. Ο εγκλεισμός στη φυλακή αποτελεί το αποκορύφωμα του στιγματισμού και το έσχατο σημείο κοινωνικής απόρριψης.

Ανάλογη είναι η διήγηση της Μαρίας, η οποία δεν κατόρθωσε να προσληφθεί σε μια δουλειά, εξαιτίας ενός λάθους που έγινε με το ποινικό της μητρώο: *«Επίσης, εε όταν είχα κάνει μία δουλειά. Και χρειάστηκε να στείλουν κατευθείαν το ποινικό μητρώο, γιατί ήτανε στο δημόσιο, χρειάστηκε να σταλεί το ποινικό μου μητρώο κατευθείαν στην υπηρεσία, στείλανε λάθος ποινικό μητρώο. Τους στείλανε όλα*

αυτά, τα οποία έχουν υποτίθεται διαγραφεί και το ποινικό μου μητρώο είναι καθαρό, σήμερα. Κάποιος υπάλληλος πάτησε το λάθος κουμπάκι, και τους δώσανε πλαστογραφίες, κατοχές και τέτοια. Και για να το γλυτώσω αυτό μετά, πήγα η ίδια στον Άρειο Πάγο ας πούμε και η κοπέλα που ήταν εκεί υπεύθυνη τράβαγε τα μαλλιά της, «αμάν, τι κάνανε»... Πάω εγώ σε μια δουλειά, τα βιογραφικά μου, τις αυτές μου, είναι να κλείσω δουλειά ας πούμε κανονική, ζητάνε το ποινικό μητρώο, πάει το μητρώο τώρα αυτό, χωρίς να το ξέρω εγώ? Και με καλούνε μου λένε «έχουμε πρόβλημα με το μητρώο σας» και μου το στέλνουν ένα φαξ και τραβάω τα μαλλιά μου?... και τους πήγα μετά το καθαρό, χέρι χέρι. Αυτό είναι το μητρώο μου, δεν ξέρω ποια είναι αυτή η κοπέλα. Της Διονυσίας και του Θεοδώρου, εντωμεταξύ. Τώρα ντάξει, έγινε λάθος. Το λάθος δηλαδή ακολουθεί, κατά λάθος, εμένα. Σ'ακολουθεί». Σύμφωνα με τα λεγόμενά της, η ύπαρξη του στίγματος του ναρκομανή-εγκληματία γίνεται ασυμβίβαστη με την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου. Η φορέας της βιογραφίας χαρακτηρίζεται από το παρελθόν της. Ό,τι και αν κάνει, όση προσπάθεια και αν καταβάλλει για να πετύχει τους στόχους της και την επανένταξή της, η ταμπέλα την ακολουθεί. Ο Goffman αναφέρει ότι το στίγμα εγγράφεται ανεξίτηλα στο άτομο. Η επιβολή του στίγματος αποτελεί μια μη αναστρέψιμη διαδικασία.

Συνοψίζοντας, όσον αφορά το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, το σχετικό με τη χρήση ουσιών στίγμα οικοδομήθηκε σε όλη την πορεία των αφηγητών και αφηγητριών, τόσο κατά τη διάρκεια της χρήσης τους, όσο και κατά τη διάρκεια της απεξάρτησης, μέσα από την επαφή τους με τους φορείς του επίσημου και ανεπίσημου ελέγχου. Η επαφή με την αστυνομία, η σύλληψη και η κράτηση υπήρξε καθοριστική για την πορεία ζωής ορισμένων αφηγητών, καθώς σηματοδότησε τη μετάβαση σε μια περίοδο του βίου τους, όπου πλέον φέρουν το στίγμα του ναρκομανή. Σε όλες τις περιπτώσεις, πλην της τελευταίας, η οποία δεν αναφέρει τέτοια εμπειρία, η σύλληψη από την αστυνομία, η κράτηση, η δίκη ή η έκτιση ποινής περιγράφονται από τα υποκείμενα των αφηγήσεων ως τραυματικές εμπειρίες καταπάτησης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Η νέα κοινωνική ταυτότητα, αυτή του ναρκομανή, ταυτισμένη στις συλλογικές αναπαραστάσεις άλλοτε με τον εγκληματία και άλλοτε με τον άρρωστο, καθόρισε τον τρόπο με τον οποίο τα υποκείμενα σχετίστηκαν με το κοινωνικό περιβάλλον τους. Ο στιγματισμός των αφηγητών και αφηγητριών από το οικογενειακό τους περιβάλλον, τους φίλους και τους γνωστούς, το εργασιακό αλλά

και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, συνοδεύτηκε από συλλογική αποστροφή και απόρριψη. Μέσα από τις αφηγήσεις ζωής, σκιαγραφείται η εικόνα του *ναρκομανή-άρρωστου-εγκληματία*, ο οποίος άλλοτε απειλεί την δημόσια τάξη και ασφάλεια και άλλοτε τη δημόσια υγεία. Το στερεότυπο αυτό, το οποίο καθορίζει τη στάση απέναντι στον ουσιοεξαρτημένο, δεν κυριαρχεί μόνο στην πλατειά μάζα, αλλά και στους ειδικούς επιστήμονες.

Από τα λεγόμενα των αφηγητών και αφηγητριών, είναι προφανές, ότι το σχετικό με τη χρήση ουσιών στίγμα οικοδομήθηκε σε όλη την πορεία της ζωής, ενώ η διακοπή της χρήσης δε φαίνεται να συνοδεύεται με αποστιγματισμό και κοινωνική αναγνώριση. Η οικοδόμηση του στιγματισμού συνεχίστηκε, παρά τη διακοπή της χρήσης ουσιών από τα υποκείμενα της έρευνας. Η ταυτότητα του ναρκομανή καθόρισε τις σχέσεις των στιγματισμένων με τους επαγγελματίες υγείας, σχετίστηκε με χαμηλού επιπέδου υπηρεσίες υγείας και οδήγησε σε περιθωριοποίηση και απολύσεις σε χώρους εργασίας, αλλά και αδυναμία πρόσληψης σε ορισμένες θέσεις εργασίας στο διάστημα της απεξάρτησης.

Η τρίτη ερευνητική υπόθεση έχει διατυπωθεί ως εξής: (γ) ποιοι ήταν και είναι οι τρόποι με τους οποίους τα υποκείμενα της παρούσας εργασίας διαχειρίστηκαν το στίγμα στην πορεία της ζωής τους. Είναι σημαντικό να διευκρινιστεί, ότι η ορατότητα του στίγματος, σύμφωνα με το Goffman, δηλαδή το πόσο καλά ή άσχημα είναι διαμορφωμένο το στίγμα, προκειμένου να πληροφορεί ότι το άτομο είναι φορέας του, είναι ένας κρίσιμος παράγοντας. Ανάλογα με την ορατότητα αυτή, το άτομο καταλαμβάνει είτε τη θέση του απαξιωμένου είτε τη θέση του απαξιώσιμου. Όπως συζητήθηκε στο κεφάλαιο "Το σχετικό με τη χρήση ουσιών στίγμα", αλλά και σύμφωνα με τα λεγόμενα των αφηγητών και των αφηγητριών, το στίγμα της χρήσης ουσιών άλλοτε ήταν ορατό ή γνωστό και άλλοτε όχι, τόσο κατά το διάστημα της χρήσης όσο και στο διάστημα της απεξάρτησης. Παρακάτω θα εξεταστεί η διαχείριση του στίγματος, αρχικά για τις περιπτώσεις όπου το στίγμα ήταν ορατό και κατόπιν για τις περιπτώσεις εκείνες όπου δεν ήταν.

Στην περίπτωση ενός ορατού στίγματος, το στιγματισμένο άτομο μπορεί να προσπαθήσει να διορθώσει άμεσα αυτό που αντιλαμβάνεται ως βάση της αποτυχίας του. Το αποτέλεσμα βέβαια δεν είναι η εξασφάλιση ενός εντελώς φυσιολογικού στάτους, αλλά ο μετασχηματισμός του εαυτού από κάποιον που έχει ένα συγκεκριμένο ψεγάδι σε κάποιον που έχει ένα ιστορικό διόρθωσης αυτού του ψεγαδιού. Όλοι οι αφηγητές και οι αφηγήτριες ανεξαιρέτως υποβλήθηκαν σε

ψυχοθεραπεία, προκειμένου να απαλλαγούν από το ελάττωμα της χρήσης. Ο Νικήτας αναφέρει: *«Εε και ξέρεις τα κατάφερα πέντε μέρες, μπήκα σε αυτό το κλειστό, με διώζανε τελοσπάντων και από κει..»*. Αντίστοιχα, η Μαρία διηγείται: *«Ναι, πήγα στην Παρέμβαση ας πούμε, μου είπαν εδώ καθαρίζουν... Μετά πήγαινα σε κάτι ψυχολόγους, μου λέγανε κάτι θεωρητικά εκεί, κάτι περίεργα..»*. Και ο Άγγελος ζήτησε βοήθεια για το πρόβλημα της χρήσης: *«Στο 18 ήταν πολύ αυστηροί. Αυτό θυμάμαι..»*. Η Στέλλα κλείστηκε σε κλινική προκειμένου να απαλλαγεί από το ελάττωμά της: *«..το είδα έτσι και από την εμπειρία μου, σε κλινικές δυο τρεις φορές που είχα πάει..»*. Η Μαρίνα αναφέρει: *«βέβαια είχα πάει σε άλλα προγράμματα, και ήμουνα απελπισμένη..»*.

Το στιγματισμένο άτομο μπορεί να αποκοπεί από την πραγματικότητα, υιοθετώντας μια μη συμβατική συμπεριφορά. Μειώνει ή διακόπτει την επαφή με τα άτομα ή την ομάδα ατόμων που τα στιγματίζει και απομονώνεται σε κύκλους ατόμων που θεωρούνται επίσης στιγματισμένα. Στο ερώτημα σχετικά με την επιλογή των φιλικών κύκλων στο διάστημα της χρήσης, ο Νικήτας απαντά: *«Ναι, οι παρέες μου αλλάζανε, είχα κάποιους κολλητούς φίλους από πολύ παιδική ηλικία, απ'το νηπιαγωγείο και το δημοτικό, που στην πορεία....., απ'το λύκειο και μετά αλλάζανε αυτές οι παρέες, εε, ήταν δικιά μου επιλογή αυτό, το να αλλάξω τις παρέες μου, γιατί πλέον δεν αισθανόμουνα ότι είχα κάτι κοινό ας πούμε μαζί τους και ήθελα να πάρω απόσταση, ώστε να κάνω παρέα με άτομα εε, που έχουν κοινά ενδιαφέροντα ας πούμε με μένα, δηλαδή το να ασχολούνται ας πούμε με ναρκωτικά»*. Η τελευταία συνεντευξιζόμενη, η Μαρίνα εξηγεί ότι *«τους είχα κάνει όλους πέρα, αυτούς που δεν πίνανε»* και στη συνέχεια διορθώνει: *«Η και παιδιά ήτανε απ'το πανεπιστήμιο ή που πήγαινα να μάθω ξέρω γω μια ξένη γλώσσα ή κάτι, αλλά δεν τους ήθελα εγώ. Δεν είχα κάτι να πάρω απ'αυτούς. Ήθελα να κάνω παρέα μόνο με ανθρώπους που έπαιρναν ναρκωτικά»*. Στο σχετικό ερώτημα, η Μαρία απαντά: *«Όχι ευτυχώς, τους πιο πολλούς παλιούς μου φίλους, προ της χρήσης εε εξαφανίστηκα, όταν έπινα. Και έτσι κατάφερα να τους προστατέψω, προστατεύοντάς τους με κάποιο τρόπο. Δηλαδή από αυτούς που αγαπούσα, έφυγα. Εε για να μην τους κάνω ζημιά. Όχι απ'όλους, έχω κάνει ζημιές, και μετά συναναστρεφόμουνα μόνο με τους ανθρώπους της πιάτσας και του δρόμου. Στις καβάτζες, στις πλατείες, στα κρατητήρια. Αυτά. Δεν είχα άλλους ανθρώπους στη ζωή μου, όχι»*. Οι συνεντευξιζόμενοι αποκόβονται από τη λεγόμενη πραγματικότητα με την υιοθέτηση μιας μη συμβατικής συμπεριφοράς, τη

συμπεριφορά της χρήσης ουσιών στην προκειμένη περίπτωση. Τα άτομα συνδέονται με μέλη της έσω-ομάδας τους και διεξάγουν συλλογικές προσπάθειες για το συμφέρον της ομάδας τους, την απόκτηση ναρκωτικών, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους. Μέσα σε αυτές τις ομάδες, όπου όλοι έχουν την εμπειρία του τι σημαίνει να έχει κανείς το συγκεκριμένο στίγμα, νιώθουν αποδεκτοί όπως κάθε φυσιολογικός άνθρωπος.

Η επαφή των αφηγητών και των αφηγητριών με τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, την αστυνομία, τα δικαστήρια και τη φυλακή συνέβαλε στην παγίωση της συμπεριφοράς της χρήσης. Ο Νικήτας αναφέρει σχετικά: *«Δηλαδή εμένα προσωπικά ας πούμε με αντιμετώπιζανε σαν να είμαι ένα σκουπίδι, με βρισιές, με χλευασμούς, με ειρωνεία, με απαξίωση...το ίδιο όπως συμπεριφερόντουσαν οι αστυνομικές αρχές, το ίδιο και οι δικαστικές αρχές. Το ίδιο πράγμα ακριβώς, δηλαδή δεν είχε και καμιά διαφορά... Καταρχήν δε μπορούσα να κάνω και κάτι για αυτό, εε ούτε να εκφράσω τη δυσαρέσκειά μου ως προς αυτό, το δεχόμουν, ήθελα δεν ήθελα, αλλά δεν έπαυε να με επηρεάζει ως προς το ότι.., δηλαδή γιατί ας πούμε? Δηλαδή είχα το παράπονο..δεν είμαι άνθρωπος δηλαδή εγώ? Επειδή έχω ας πούμε αυτό το πρόβλημα? Εε με επηρέαζε πάρα πολύ και έτσι στεναχωριόμουν ας πούμε. Εε και αυτό που κάνω ας πούμε, εε έκανα αυτό που ήξερα να κάνω δηλαδή, να τα σβήσω όλα αυτά που με επηρέαζαν, πήγαινα και ξανάπινα». Ο Άγγελος διηγείται: «Τις περισσότερες φορές απλά με κρατούσανε έτρωγα τίποτα χαστούκια ε, από δυο τρεις διαφορετικούς και μετά έβγαζα όλη τη νύχτα σε ένα κελί, την άλλη μέρα μου ανοίγανε και πήγαινα σπίτι πρωί πρωί. Αυτό.» και αφού γύρναγε στο σπίτι του: «Έπινα». Η Στέλλα, κατά την εξιστόρηση της ιστορίας της ζωής της, μίλησε λεπτομερώς και για ένα χρονικό διάστημα που επακολούθησε της φυλάκισης: *«..και όταν ξέρεις τελείωσε όλο αυτό, κράτησε τρία χρόνια, ήτανε ξέρεις πολύ σοκαριστικό, βγήκα και θυμάμαι ούτε να περπατήσω δε μπορούσα, φοβόμουν να περάσω και το δρόμο, βγήκα πίστευα ότι με το να σταματήσω να κάνω νταλαβέρι ότι αυτός ήταν ο τρόπος, δεν ήξερα κάτι άλλο, ένιωθα ξέρεις τεράστια απόγνωση και απελπισία, εε είχε αρχίσει η αντίστροφη μέτρηση αλλά εγώ δεν το ήξερα αυτό, εε ήμουν πολύ φοβισμένη, πολύ σοκαρισμένη, φοβόμουν ξέρεις να εκφράσω και το παραμικρό, φοβόμουν ότι θα με ξαναπιάσουν και θα με βάλουν μέσα κάθε φορά που χρειαζόταν να πάω να δώσω παρόν, και δεν ήξερα για πρώτη φορά ποια είμαι και προς τα πού πηγαίνω και το τι θέλω ξέρεις να κάνω. Ένιωθα φοβερή ξέρεις απόγνωση, θυμάμαι ξέρεις**

ότι έπινα και έκλαιγα και ζητούσα ξέρεις κάποια λύτρωση..». Σύμφωνα με τους εκπροσώπους της θεωρίας της ετικέτας, η εμπειρία της σύλληψης και ο δημόσιος χαρακτηρισμός του ατόμου, θέτουν σε λειτουργία το μηχανισμό της "αυτοεκπληρούμενης προφητείας" και επιδρούν καθοριστικά στην παγίωση μιας παρεκκλίνουσας σταδιοδρομίας. Τα άτομα αντιμετωπίζονται ως γενικώς και όχι ειδικώς παρεκκλίνοντα, αποδέχονται αυτή την αξιολόγηση των άλλων και προσαρμόζονται στο σχετικό ρόλο. Ωστόσο, η υποτροπή ως απάντηση δεν είναι μοιραία, όταν το κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου είναι δομημένο με τρόπο που να του παρέχει και εναλλακτικές γραμμές. Στην ερώτηση σχετικά με το τον τρόπο με τον οποίο βίωσε η Μαρία την εμπειρία της σύλληψης, απαντά: *«Ήταν ένας από τους λόγους που έκοψα, αυτό το πράγμα. Ότι οποιοσδήποτε μαλάκας ας πούμε μπορούσε να με κάνει ό, τι θέλει. Ήταν ο λόγος που ήπια, και ήταν και ο λόγος που έκοψα. Δηλαδή δεν ήταν τόσο ούτε η υγεία μου, ούτε τα επαγγελματικά, ούτε...ήτανε αυτό. Πως με κάνανε ότι θέλανε οι γονείς μου, πως με κάνανε ότι θέλανε τα σχολεία, ξαφνικά με κάνανε ό, τι θέλανε και οι μπάτσοι ας πούμε και οι γιατροί, ειδικά στο τέλος».* Η εξουσία πάνω στο πάσχον σώμα, αποτέλεσε λόγο για χρήση σε κάποια στιγμή της ζωής της και σε άλλη στιγμή της ζωής της, λόγο για απεξάρτηση. Στο απόσπασμα αυτό σκιαγραφείται ένα υποκείμενο ενεργητικό, το οποίο αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα και δομεί τη δράση του, δεν αντιδρά αντανακλαστικά σε κάποιο ερέθισμα.

Μία άλλη τεχνική διαχείρισης ενός ορατού στίγματος είναι η αποφυγή καταστάσεων από όπου είναι δυνατόν να προκύψουν στερεότυπα. Στη φάση των ερωτήσεων, ο Άγγελος διηγήθηκε την εμπειρία με τον φιλικό κύκλο των "φυσιολογικών", οι οποίοι του υπεδείκνυαν πώς να διαχειριστεί το πρόβλημά του: *«Και σήμερα τους έχω και πάντα τους συμβούλους μου κάνανε και σήμερα τους συμβούλους μου κάνουνε...αυτό με θύμωνε,..πάντα όλοι θέλανε ήτανε γιατροί, ξέρανε τι πρέπει να κάνεις. Πρέπει να κόψεις, πρέπει να μπεις σε κλινική όλοι ξέρανε για το πρόβλημα όλοι ήταν απέξω από το πρόβλημα. Ξέρεις ο καθένας έχει μια γνώμη ας πούμε. Και ξέρεις θυμάμαι να βγαίνουμε και να έχω το κήρυγμα ξέρεις πρέπει να κόψεις και δεν είναι πράγματα αυτά και είσαι μια χαρά παιδί και είναι πολλά τα χρόνια που το κάνεις και θα πεθάνεις και πέθανε ο ένας και πέθανε ο άλλος. Σήμερα μου λένε μπράβο που τα έχεις καταφέρει αλλά και πάλι και μ αυτό το μπράβο που μου λένε πάλι με κάνουν να νιώθω έτσι διαφορετικός. Δεν χρειάζεται ξέρεις σκέφτομαι όλο αυτό ας πούμε. Η αλήθεια είναι ότι δεν βγαίνω*

*πλέον τόσο συχνά μαζί τους. Το αποφεύγω πια...». Σύμφωνα με τα λεγόμενά του, ακόμα και στο σήμερα, που η αντιμετώπιση από τον κύκλο των μη στιγματισμένων είναι ευνοϊκή απέναντί του, αισθάνεται πώς κατά βάθος δεν παύουν να τον θεωρούν διαφορετικό, κάτι άλλο από αυτούς. Η αποχή από τις ουσίες αξιολογείται από τους άλλους ως αξιομνημόνευτο επίτευγμα, γεγονός που φαίνεται να προκαλεί στον αφηγητή ακόμη πιο έντονη την αίσθηση της διαφορετικότητας. Στη συνέχεια ο Άγγελος εξηγεί: «**Ναι είμαι κάτι άλλο. Αυτό. Όχι ότι με κοροϊδεύουν άλλοι μου βγάζουν και έναν θαυμασμό που τα έχω καταφέρει και έχω κόψει μέχρι και το τσιγάρο, που αθλούμαι, όλοι έχουν κοιλιά και έχουν και τρία παιδιά. Εγώ δεν είμαι έτσι αλλά από την άλλη δεν θέλω να νιώθω και τόσο διαφορετικός ανάμεσα τους. Μάλλον δεν νιώθω ίσος. Δεν νιώθω ίσος και μέλος της παρέας τόσο πολύ. Νιώθω εκτός**». Η διαφορετικότητα γίνεται συνώνυμο της κατωτερότητας. Ο Άγγελος διαφέρει, κατά συνέπεια δεν μπορεί να ανήκει στον κύκλο των "φυσιολογικών".*

Η αποφυγή καταστάσεων στις οποίες οι στιγματισμένοι ήρθαν αντιμέτωποι με προκαταλήψεις, φαίνεται να αποτέλεσε τεχνική διαχείρισης του ορατού στίγματος και σε μετέπειτα φάση της ζωής τους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η αρνητική αντιμετώπιση που είχαν από γιατρούς, επαγγελματίες υγείας και συμβούλους απεξάρτησης λόγω του στιγματισμού, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, αποτέλεσε εμπόδιο στην αναζήτηση βοήθειας για το πρόβλημα της χρήσης. Ο Άγγελος μίλησε για την εμπειρία του με έναν ψυχίατρο, όταν απευθύνθηκε στο πρόγραμμα 18ΑΝΩ, προκειμένου να σταματήσει τη χρήση: «**Στο 18 ήταν πολύ αυστηροί. Αυτό θυμάμαι. Πολύ αυστηρός ο ψυχίατρος εκείνος που ήταν το θυμάμαι ήταν πάρα πολύ αυστηρός μαζί μου. Αυτό. Δεν μου άρεσε αυτός ο τρόπος γι αυτό έφυγα κιόλας..ε.. ήταν πολύ απόλυτος, δεν δεχόταν κουβέντα και με πολύ μεγάλη κριτική για όλα αυτά που έκανε η μάνα μου για μένα ας πούμε. Γιατί ήταν κοινά κάποια ραντεβού και με έκραζε ας πούμε αυτός. Δεν μπορώ να καταλάβω δηλαδή πώς νομίζει ότι μπορεί να βοηθήσει έναν ναρκομανή με τόσο αυστηρό τρόπο. Πού είναι από τη φύση, πιστεύω ότι οι ναρκομανείς είναι από τη φύση τους αντιδραστικά όντα ας πούμε. Δεν δέχονται πολλά πολλά ας πούμε. Όσον αφορά νόμους και κανόνες τώρα αυτός ο άνθρωπος μ αυτόν τον τρόπο που προσπάθησε εμένα να με συνετίσει δεν ξέρω. Ε έφυγα κιόλας γι αυτό το λόγο από το πρόγραμμα**». Αντίστοιχα, η Στέλλα μίλησε για την εμπειρία της σε μια ιδιωτική κλινική, όπου αισθάνθηκε ότι δεν της είχαν καμία εμπιστοσύνη: «**Όταν, ξέρεις, είδα ότι είχαν αυτή τη συμπεριφορά, το σκεπτικό μου ήτανε, από κει και ύστερα, ότι θα καθίσω και δε θα ξαναμιλήσω, δε**

θα εκφράσω όλο αυτό που ...στην ουσία είχα πάει να ζητήσω βοήθεια, ώστε να με εμπιστευτούν, και μόλις θα με εμπιστευτούν και θα μπορώ ξέρεις να φύγω, να σηκωθώ ξέρεις να φύγω». Στη φάση των ερωτήσεων, ο Νικήτας περιέγραψε τον τρόπο που διαχειρίστηκε τις δυσκολίες που αντιμετώπισε, όταν αναζήτησε βοήθεια σε ένα κέντρο απεξάρτησης. Δυσκολεύτηκε, όπως εξηγεί γιατί «είμαι ένας άνθρωπος ο οποίος, δεν μπορώ να ανοιχτώ εύκολα στον καθένα, αν δεν μου κάνει το κλικ, να αισθανθώ πραγματικά ότι αυτός ο άνθρωπος θέλει να με βοηθήσει...αν δε το αισθανθώ αυτό, είμαι και γω έτσι λίγο απόμακρος και αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να μην μπορώ να συμβαδίσω με τους κανονισμούς τους, ας πούμε, στα προγράμματα τα διάφορα που πήγαινα, και να είμαι μονίμως έτσι αντιδραστικός, ας πούμε... Εε, πολλές φορές το διαχειρίστηκα με τον τρόπο που ήξερα, εε με τον τρόπο της πιάτσας. Δηλαδή να κοροϊδέσω πάλι, να υποκριθώ κάτι το οποίο δεν είμαι. Για να μπορέσω να μείνω εκεί... Έλεγα πράγματα τα οποία δεν τα αισθανόμουν, πράγματα τα οποία δεν τα αισθανόμουν, τους έλεγα ότι τα αισθάνομαι, ας πούμε. «Το νιώθεις , μου έλεγαν , αυτό?». «Ναι, έλεγα το νιώθω». Δεν ένιωθα τίποτα... έπρεπε να παίζω έναν ρόλο, του καλού παιδιού ας πούμε, και του μετανοημένου. Δες και είχε έρθει η ώρα της κρίσης ας πούμε και έπρεπε να λογοδοτήσω, δεν ξέρω, έτσι το βλεπα... Και γι'αυτό απέτυχα...εμμ..άλλαξα πάρα πολλά προγράμματα και απέτυχα σε όλα. Να συμβαδίσω με τις θεωρίες και τον τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματός μου». Σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, οι αφηγητές έρχονται για άλλη μια φορά στη ζωή τους αντιμετώπι με στερεοτυπικές αντιλήψεις για το χρήστη ουσιών, ο οποίος γίνεται συνώνυμο της ανεντιμότητας, της ανηθικότητας και της συναισθηματικής ψυχρότητας. Οι συνεντευξιαζόμενοι, εκλαμβάνονται από το προσωπικό των φορέων απεξάρτησης, ιδιωτικών ή δημόσιων, ως ανάξιοι εμπιστοσύνης. Οφείλουν να συμμορφωθούν με νόμους, κανονισμούς και κανόνες της ομάδας των "φυσιολογικών", προκειμένου να αποδείξουν ότι τώρα είναι άξιοι εμπιστοσύνης και συνεπώς άξιοι να λάβουν βοήθεια για το πρόβλημά τους. Δεν πρόκειται για μια άνευ όρων αποδοχή. Ο στιγματισμένος οφείλει να μετανοήσει για τους κανόνες που παραβίασε στο παρελθόν. Η επαφή τους αυτή με την υποτίμηση, την αμφισβήτηση και την κριτική από την πλευρά των "φυσιολογικών", τους οδηγεί στο να εγκαταλείψουν την προσπάθειά τους.

Χαρακτηριστικό είναι ακόμη, ότι οι αφηγητές άλλοτε συμμορφώνονται στους κανόνες των φυσιολογικών, και άλλοτε, όντας αντιδραστικοί, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, αντιδρούν επιθετικά. Ο Goffman αναφέρει ότι το στιγματισμένο

άτομο, προσερχόμενο σε μια μεικτή κοινωνική περίσταση, αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στην αμυντική συρρίκνωση και την επιθετικότητα, υιοθετώντας κάποιες φορές τη μία συμπεριφορά και κάποιες φορές την άλλη. Μία πρακτική, η οποία νοείται από τον Goffman ως συστατικό στοιχείο του εαυτού. Πρόκειται για έναν εαυτό ενεργητικό, ο οποίος αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, τοποθετείται ενεργητικά μέσα στις κοινωνικές σχέσεις και επιχειρεί να επικρατήσει στο πεδίο της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Πρόκειται για ένα σώμα που αντιστέκεται στις ισχύουσες κατηγοριοποιήσεις και διακωμωδεί τις αυστηρές ιεραρχήσεις και μορφές ελέγχου. Τα παρακάτω αποσπάσματα από τα λεγόμενα της Μαρίας και του Άγγελου, αποτελούν ένδειξη ότι μορφές αντίστασης διατίθενται ακόμη και στα πιο περιθωριοποιημένα μέλη της κοινωνίας (Goffman, 2001: 50-52 & 81-82). Ο Άγγελος αναφέρει ένα περιστατικό από την περίοδο της στρατιωτικής θητείας του: *«Στο στρατό πάντως που κάποιος είχε πει για μένα ότι θα πει στους άλλους ποιος πραγματικά είμαι γιατί είχαν έρθει καινούργιοι ας πούμε και δεν το ξέρανε τι είπες ρε; Επίθεση του έκανα και φώναξε όλους ότι είμαι πρεζάκιας. Τίποτα, χύμα. Χύμα ήμουν και έκανα τσαμπουκά. Δεν μου άρεσε»*. Η Μαρία μίλησε για την εμπειρία της στο νοσοκομείο όπου γέννησε το παιδί της, όταν αποκάλυψε στο γιατρό της ότι είναι πρώην χρήστρια: *«Και πήγε ο αναισθησιολόγος και τό'πε στις κοινωνικές υπηρεσίες και δε μου δίνουν το παιδί που το γέννησα ας πούμε, και μου φέρανε την πρόνοια να μου πάρει συνέντευξη. Και τους πέταξα τα μάτια έξω φυσικά ας πούμε, τις έβγαλα τρελές και τις δύο και μου 'δωσαν το παιδί αμέσως»*.

Μία άλλη τεχνική διαχείρισης του ορατού στίγματος, λιγότερο άμεση, είναι η ιδιαίτερη καλλιέργεια και προβολή ικανοτήτων και δραστηριοτήτων που θα περίμενε κανείς ότι το ίδιο το μειονέκτημα στερεί ή απαγορεύει στο φορέα του. Κατά την εξιστόρηση της ιστορίας της ζωής της, η Μαρία αναφέρει ότι στο διάστημα της χρήσης ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές σπουδές της στην Αγγλία: *«..οπότε μέχρι και που τελείωσα το πανεπιστήμιο, έπινα μεν, αλλά είχα έναν απόλυτο έλεγχο, θεωρούσα ότι είχα έναν απόλυτο έλεγχο, γιατί δεν άφηνα κανένα μάθημα στο πανεπιστήμιό μου, πήγαινα πάρα πολύ καλά, φαινομενικά δηλαδή εξωτερικά η ζωή μου που παρουσίαζα έξω ήτανε καλή, οπότε είχα τη δικαιολογία στον εαυτό μου, "εντάξει μπορείς να πίνεις". "Αφού δε φεύγεις έξω εαυτού, δεν πάει τίποτα στραβά στη ζωή σου, πίνεις" και μάλιστα το 'χα εκλογικεύσει ότι γίνομαι και πιο έξυπνη, ότι καταλαβαίνω και καλύτερα αυτά που κάνω και τα λοιπά»*. Η Μαρία, παρουσιάζοντας μια καλή ζωή και σημειώνοντας επιτυχίες στο πανεπιστήμιο,

επιχειρεί να πείσει τον κοινωνικό περίγυρο και τον εαυτό της ότι ανήκει στον κύκλο των "φυσιολογικών" παρά των στιγματισμένων. Η προσπάθειά της για διάκριση στον τομέα των σπουδών αποτελεί ένα εγχείρημα υπέρβασης του στιγματισμού. Το ελάττωμα της χρήσης, το μειονέκτημά της, δε γίνεται αρκετό να σταματήσει τις σπουδές της, συνεπώς δεν υφίσταται. Ο Goffman αναφέρει ότι όταν το πάσχον σώμα υπερβεί τους περιορισμούς που το ίδιο θέτει στον εαυτό του, ελλοχεύει ο κίνδυνος να εκληφθεί μάλλον ως φυσιολογικό παρά ως στιγματισμένο.

Μέχρι εδώ αναλύθηκαν οι τεχνικές διαχείρισης του ορατού στίγματος, οι περιπτώσεις δηλαδή όπου το άτομο καταλαμβάνει τη θέση του απαξιωμένου. Παρακάτω θα εξεταστούν οι περιπτώσεις εκείνες όπου η διαφορετικότητα του ατόμου δεν είναι άμεσα εμφανής και γνωστή εκ των προτέρων. Ζητούμενο εδώ δεν αποτελεί η διαχείριση των πρώτων εντυπώσεων, αλλά μάλλον η διαχείριση των σχετικών με το ελάττωμα πληροφοριών.

Στην αρχή της χρήσης τους, οι περισσότεροι αφηγητές και αφηγήτριες κατέβαλλαν προσπάθειες να κρατήσουν κρυφή τη στιγματιστική τους συμπεριφορά. Εξιστορούμενος την περίοδο της χρήσης ουσιών, ο Νικήτας περιγράφει: *«και μ' αυτήν την κοπέλα μου που ήμουν ας πούμε τότε, εκείνη το είπε στη μητέρα μου, λίγο πριν χωρίσουμε, ότι «ξέρετε κάτι, ο Νικήτας αυτό και αυτό το πρόβλημα», έπεσε η μάνα μου απ' τα σύννεφα..»*. Αντίστοιχα ο Άγγελος διηγείται: *«Εκεί το έμαθαν και οι γονείς μου ήρθαν στο νησί, δεν το ξέρανε ότι έχω χωθεί έτσι στην ηρωίνη και πέσανε από τα σύννεφα οι άνθρωποι..»* και η Μαρίνα: *«..εκεί ήτανε που οι γονείς μου τα παίζανε όταν είδανε ας πούμε τι σημαίνει να βγάζεις χαρμάνια..»*. Σύμφωνα με το Goffman, μια από τις τεχνικές που μεταχειρίζονται τα άτομα, προκειμένου να διαχειριστούν απαξιωτικές για τον εαυτό τους πληροφορίες, είναι το ξεγλίστρημα, δηλαδή η προσπάθεια το ελάττωμα να παραμείνει κρυφό. Οι συνεντευξιαζόμενοι διατηρούν απόλυτη μυστικότητα ως προς το ελάττωμά τους, απέναντι σε κάποιες κατηγορίες ανθρώπων, την οικογένεια στη συγκεκριμένη περίπτωση, ενώ ταυτόχρονα εκθέτουν συστηματικά τον εαυτό τους σε άλλες κατηγορίες ανθρώπων, όπως τον κύκλο των ομοίων, με τον οποίο μοιράζονται το ίδιο στίγμα. Ένας τρόπος ξεγλιστρήματος, σύμφωνα με το Goffman, είναι η απόκρυψη των συμβόλων στίγματος και η χρήση σημείων αποχαρακτηρισμού. Στην ερώτηση σχετικά με τον τρόπο διαχείρισης των πληροφοριών σχετικά με το ελάττωμά του, ο Νικήτας απαντά: *«Έβαζα μέικ απ. Έβαζα μονίμως μέικ απ στα χέρια.... Για να μη φαίνονται τα σημάδια»*. Τα τρυπημένα μπράτσα του αφηγητή μεταδίδουν

πληροφορίες για τον ίδιο, παρά τη θέλησή του. Ο Goffman ορίζει τέτοια σημάδια ως σύμβολα στίγματος, τα οποία τραβούν την προσοχή σε μια υποτιμητική ανακολουθία όσον αφορά την ταυτότητα του ατόμου και συνεπάγονται τη μειωτική αξιολόγηση του ατόμου από τη μεριά των φυσιολογικών (Goffman, 2001:112-121). Ο αφηγητής επιδίδεται σε μια προεργασία της εξωτερικής του εμφάνισης, προετοιμάζει το δημόσιο εαυτό του, προκειμένου να διαχειριστεί προς όφελός του απαξιωτικές για εκείνον πληροφορίες. Εδώ το υποκείμενο επιλέγει να επιδοθεί σε δραστηριότητα η οποία θα του επιτρέψει να μειώσει την απόσταση ανάμεσα στην πραγματική και την εν δυνάμει ταυτότητα. Προϋπόθεση αποτελεί το ότι το άτομο έχει ενσωματώσει τα ισχύοντα κανονιστικά πρότυπα περί ταυτότητας και αναγνωρίζει ότι υστερεί σε σχέση με αυτά. Το σώμα αποτελεί αφενός μια προσωπική ιδιοκτησία, αφετέρου όμως, ορίζεται ως φορέας σημασιών από την κοινωνία (Μακρυγιάννη, 2001: 42-47). Σχετικό είναι και το παρακάτω απόσπασμα, όπου ο Νικήτας περιγράφει την προεργασία της εξωτερικής του εμφάνισης προκειμένου να αναζητήσει ή να παραμείνει σε χώρους εργασίας: *«τον καιρό που δούλευα, προσπαθούσα όσο μπορώ, η εμφάνισή μου να παραπέμπει σε κάτι άλλο. Από αυτό που ήμουν στην πραγματικότητα. Το προσπαθούσα αυτό». Και εξηγεί: «Ναι, ντυνόμουν... προσπαθούσα όσο μπορώ να μην μείνω στη δουλειά και φαίνομαι ότι είμαι πιωμένος, εε να μην κάνω χρήση χαπιών ας πούμε να πίνω μόνο πρέζα, το οποίο...νόμιζα εγώ ότι δε φαινόμουν, συνήθως όταν ζήτηγα δουλειά ήτανε εποχές που είχα κάνει κάποιο μικρό off και είχα πάρει λίγο τα πάνω μου, έτσι γινότανε πάντα». Η προεργασία της εξωτερικής εμφάνισης, στο σημείο αυτό, αφορά τον τρόπο ένδυσης, την αύξηση του σωματικού βάρους, τις προσπάθειες ελέγχου της χρήσης. Ο φορέας της βιογραφίας καταβάλλει προσπάθεια να αποκρύψει τη μειονεξία του απέναντι στην ομάδα των φυσιολογικών. Η όλη εργασία γύρω από την εξωτερική εμφάνιση αποτελεί μια διαδικασία προβολής και προώθησης του εαυτού με στόχο την αποδοχή από τους υπόλοιπους μετέχοντες στο παιχνίδι της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Παρόμοια, σε προεργασία της εξωτερικής της εμφάνισης, επιδόθηκε και μια άλλη αφηγήτρια, η Μαρία, στην προσπάθειά της να επιτύχει μια πρόσληψη για εργασία στο δημόσιο, όντας πλέον σε αποχή από τη χρήση ουσιών. Όπως περιγράφει: *«Και με καλούνε μου λένε «έχουμε πρόβλημα με το μητρώο σας» και μου το στέλνουν ένα φαξ και τραβάω τα μαλλιά μου? Το έχω παίξει μια κυρία, έχω ντυθεί με φουστάνια, έχω πάρει τσάντες κυριλέ, έχω βάλει τακούνι, ααα και τους πάει αυτό το πράμα?». Τα φουστάνια, οι κυριλέ τσάντες, το τακούνι αποτελούν**

σημάδια, τα οποία τείνουν να διαλύσουν μια κατά τ'άλλα συνεκτική εικόνα, αυτή τη φορά προς μια θετική κατεύθυνση, επιθυμητή από το δρόντα. Αυτά τα σημάδια, τα οποία ο Goffman ονόμασε σημεία αποχαρακτηρισμού, σκοπό έχουν να σπείρουν σοβαρές αμφιβολίες σχετικά με την εγκυρότητα της εν δυνάμει εικόνας. Υπάρχει μεγάλη πιθανότητα ο χαρακτηρισμός της ως χρήστρια, νυν ή πρώην, να γίνει φραγμός στην επίτευξη του στόχου. Η Μαρία επιχειρεί να ξεγλιστρήσει ως *κυρία*, κάτι άλλο από αυτό που αισθάνεται ότι είναι, προκειμένου να εκληφθεί ως "φυσιολογική", να γίνει αποδεκτή και να προσληφθεί για τη θέση.

Στο σήμερα, όντας σε αποχή από τη χρήση, οι φορείς των βιογραφιών παραδέχονται ότι αποκρύπτουν το στίγμα τους απέναντι στην πλειονότητα των ανθρώπων που ανήκουν στον κύκλο των φυσιολογικών. Όπως ο Άγγελος αναφέρει: *«..συνεχίζω να μη λέω για το ποιος είμαι και τι κάνω και που...δεν χρειάζεται αυτό είναι ένα δικό μου προσωπικό κομμάτι. Δεν χρειάζεται πιστεύω να λέω στους ανθρώπους για το παρελθόν μου»*. Όσον αφορά τους εργοδότες και τα εργασιακά περιβάλλοντα, κανένας από τους αφηγητές και τις αφηγήτριες δεν θα αποκάλυπτε πληροφορίες που αφορούν το παρελθόν του. Στη σχετική ερώτηση, ο Νικήτας απάντησε ότι οι άνθρωποι εκεί *«σαφώς και δε γνωρίζουνε»* και εξηγεί: *«Μα δεν υπάρχει λόγος να το εκφράσεις. Για ποιο λόγο να εκφράσεις κάτι τέτοιο? Δε βρίσκω..το θεωρώ περιττό, ας πούμε. Γιατί να σχηματίσεις εντοπώσεις για... δηλαδή να βάλω τα χέρια μου να βγάλω τα μάτια μου μόνος μου?... Γιατί αυτομάτως γνωρίζω ότι η αντιμετώπισή τους προς το άτομό μου θα είναι πολλή διαφορετική... οι σχολιασμοί και οι ταμπέλες, δηλαδή στα καλά καθούμενα να αρχίσουνε να λένε μεταξύ τους "ο προζάκιας"? Για ποιο λόγο?»*. Η Μαρία λέει σχετικά: *«παλιότερα στις δουλειές δεν το 'λεγα, σε κανέναν συνάδελφο ή εργοδότη ή δε ξέρω γω τι, γιατί έλεγα ότι αν χαθεί κάτι απ'το γραφείο ή από τη σχολή της μουσικής, ποιον θα πούνε? Τον προζάκια, εννοείται. Οπότε, δεν το 'λεγα»*. Ο Άγγελος επίσης: *«Ναι ναι ναι τίποτα δεν λέω για αυτό. Δεν είναι καλό για τη δουλειά ας πούμε. . φοβόμουν μην τυχόν και μάθουν αυτό δεν είναι καλό για τη δουλειά.. Δεν ξέρω, αλλά δεν θα ήθελα. Τι να γίνει τώρα; Εντάξει, μπορεί και να ξέρουν ότι ήμουνα... ότι έπινα και σήμερα δεν πίνω. Δεν είναι καλό σαν όνομα ούτε για το μαγαζί, ούτε ...δεν θα ήθελα να ξέρουν. Ο κόσμος λένε διάφορα, ξέρεις. Δεν κάνει. Για το όνομα της επιχείρησης ας πούμε»* . Αντίστοιχα, η Μαρίνα δε θα μοιραζόταν πληροφορίες για τον εαυτό της *«Γιατί κρίνω ότι κάποιος δεν μπορούν να το ακούσουνε ή θα κινδυνεύσει η επαγγελματική μου θέση, οπότε προστατεύω τον*

εαυτό μου. Δε θα πάω στο συμφοιτητή μου τώρα που κάνω μαζί του διδακτορικό, να του πω ξέρεις, έχω περάσει αυτή την ιστορία. Γιατί είναι λίγο ταμπού. Γιατί οι περισσότεροι άνθρωποι το αντιμετωπίζουν σαν κάτι αρνητικό και ίσως κινδυνεύσει ο διορισμός μου ή ο βαθμός που θα πάρω». Οι αφηγητές και οι αφηγήτριες φοβούνται ότι η αποκάλυψη της ταυτότητας του χρήστη θέτει σε κίνδυνο την εργασιακή ή σπουδαστική τους θέση ή συνεπάγεται την απώλεια τους. Σε περίπτωση που κάτι δεν πάει καλά, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, ο χρήστης ή ο πρώην χρήστης είναι ο πρώτος πιθανός ύποπτος. Ενώ λοιπόν, η προσπάθεια αυτή καθεαυτή επιβραβεύεται κοινωνικά, ο κοινωνικός περίγυρος δεν επιφυλάσσει την ίδια μεταχείριση στο στιγματισμένο υποκείμενο που επένδυσε σε αυτήν. Οι θεωρητικοί του χαρακτηρισμού συμφωνούν ότι στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκεται η αντίδραση των φυσιολογικών, όταν ένα άτομο με μειονεξίες υποπέσει σε κάποιο σφάλμα: το τελευταίο δεν ερμηνεύεται ως τυχαίο περιστατικό, αλλά αποδίδεται εξ ολοκλήρου στη μειονεξία του, η οποία χρησιμοποιείται για να χαράσσει εντονότερα τα όρια μεταξύ φυσιολογικών και στιγματισμένων (Δασκαλάκης, 1985:147-149), (Λαμπροπούλου, 1994:115-118), (Μακρυνιώτη, 2001:43). Ο στιγματισμένος οφείλει να γνωρίζει ότι η συγκάλυψη της ατέλειάς του δε θα τον καταστήσει ποτέ φυσιολογικό.

Παρόμοια, η Μαρία ανέφερε ότι δεν θα αποκάλυπτε πληροφορίες σχετικά με το παρελθόν της ούτε σε επαγγελματίες υγείας, μετά την εμπειρία που είχε στο νοσοκομείο που γέννησε το παιδί της και τις επισκέψεις σε έναν οδοντίατρο. Όπως διηγήθηκε: *«Αλλά θέλω να πω, ότι ο ρατσισμός στα νοσοκομεία, δεν το λες..Αηλαδή κανονικά στους γιατρούς σου πρέπει να το πεις. Στον οδοντίατρο, ρε παιδί μου. Είπα σ' έναν οδοντίατρο «ξέρετε, έκανα χρήση», γιατί είν ' τα δόντια, ξέρω γω? Χάπια μάσαγα, δεν πρέπει να ξέρει, γιατί είναι έτσι το στόμα μου? Και άρχισε να φοράει γάντια και να με βάζει τελευταίο ραντεβού για να καθαρίσει μετά πολύ καλά. Φοβότανε μην έχω κάτι κολλητικό. Ο οδοντίατρος. Οπότε ναι, κάνεις ένα δύο τέτοια και μετά, δεν το λες στην Ελλάδα, όχι. Ούτε όταν γεννάς, ούτε όταν πεθαίνεις, δεν το λες, δεν..».*

Το ξεγλίστρημα, ως συμπεριφορά, έχει συνέπειες στις σχέσεις που διαμορφώνουν οι στιγματισμένοι με τους φυσιολογικούς. Αναμενόμενο είναι ότι η εκούσια διατήρηση απόστασης στις σχέσεις, χρησιμοποιείται ως στρατηγική από εκείνους που ξεγλίστρούν. Κρατώντας τις σχέσεις σε απόσταση, ο στιγματισμένος διασφαλίζει ότι θα αποφύγει τη συνακόλουθη υποχρέωση να αποκαλύψει

πληροφορίες για την ταυτότητά του. Στο παρακάτω απόσπασμα, η τέταρτη συνεντευξιζόμενη, η Στέλλα, διηγείται: *«Στο τότε...εγώ σιγά σιγά απομακρύνθηκα από αυτούς τους ανθρώπους, γιατί δεν ήθελα να τους φέρνω σε δύσκολη θέση έχοντας μπει εγώ ξέρεις μέσα σε όλο αυτό και εε κινδυνεύοντας ξέρεις αν είναι μαζί μου μέσα σε μια εξακρίβωση να τους τρέξουνε, χωρίς να έχουνε έτσι καμία σχέση, και σιγά σιγά νιώθοντας ότι....εε...ένιωθα άβολα , γιατί, προσπαθούσα συνεχώς να έχω σχέσεις επιφανειακές, γιατί όταν ξέρεις οι άνθρωποι αυτοί εξελισσότουσαν στη ζωή τους, κάνανε ξέρεις σπουδάζανε, δημιουργούσανε πράγματα στη ζωή τους, εγώ δεν είχα ξες κάτι να δημιουργήσω. Εγώ το μόνο πράγμα που δημιουργούσα ήτανε να πίνω. Άρα, έχοντας ξέρεις αυτή τη γνώση, σιγά σιγά απομακρυνόμουνα ασυνείδητα απ'όλους αυτούς τους ανθρώπους, που είχα πριν ξέρεις κοντά μου, και απομονωνόμουνα και έμενα όλο και περισσότερο ξέρεις εγώ και το stuff».* Η Στέλλα καταβάλλει προσπάθειες προκειμένου να αποκρύψει την πραγματική της ταυτότητα από τον κύκλο των μη στιγματισμένων. Σταδιακά απομακρύνεται από αυτούς τους κύκλους, καθώς η διαδικασία της απόκρυψης συνεπάγεται μεγάλα επίπεδα άγχους και εσωτερικής πίεσης.

Η απόλυτη μυστικότητα σχετικά με το ελάττωμα δεν είναι εφικτή στην περίπτωση που το στιγματισμένο άτομο επιλέγει να συνάψει βαθύτερες σχέσεις. Κάθε σχέση υποχρεώνει τα συνδεόμενα πρόσωπα να ανταλλάξουν μια ποσότητα ιδιωτικών δεδομένων ως ένδειξη αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Οι «μετά το στίγμα σχέσεις» είναι πιθανό να ωθήσουν το απαξιώσιμο άτομο στο να αποκαλύψει, σε ορισμένες περιπτώσεις, πληροφορίες για τον εαυτό του. Όπως εξηγεί η Μαρίνα: *«Εξαρτάται τι άνθρωπος θα είναι και σε τι επίπεδο θα σχετιστώ. Δηλαδή αν είναι ένας άνθρωπος, ο οποίος έχω την πρόθεση να σχετιστώ βαθιά, θα το πω. Αν είναι ένας άνθρωπος, τον οποίο τον βλέπω και περνάω λίγο χρόνο και τα λοιπά, δε νομίζω ότι έχει και νόημα».* Στη σχετική ερώτηση, η Μαρία απάντησε: *«Όταν βέβαια άρχισα να παίζω μουσική στα τρία χρόνια καθαρή, και παίζω ακόμα μέχρι σήμερα, ε αυτοί οι άνθρωποι πήγαμε εκδρομές, παίζαμε συναυλίες, κάναμε πράγματα, κάναμε πρόβες μαζί, δηλαδή γίνανε για πολλά χρόνια ήτανε η παρέα μου. Χωρίζανε, χωρίζαμε, κάναμε, δείχναμε, κλαίγαμε, γελάγαμε, ε κάποια στιγμή δεν ήταν τίμιο να μην τους πω. Αλλά το είπα όταν αισθάνθηκα ασφαλής, ότι δε θα με κατηγορήσουν αν κάτι πάει στραβά. Και νομίζω, ότι εγώ με ταμπέλωνα πιο πολύ από αυτούς... Ήμουνα ανειλικρινής δηλαδή με τους ανθρώπους και δεν τους άφηνα ουσιαστικά να 'ρθουν κοντά μου, να κάνουμε σχέση, ταμπελώνοντας εγώ*

τον εαυτό μου». Η σύναψη στενών διαπροσωπικών σχέσεων υποχρεώνει το στιγματισμένο είτε να ομολογήσει την κατάσταση του είτε να νιώθει ένοχα που δεν το κάνει. Χαρακτηριστικό είναι ότι η αφηγήτρια παραδέχεται ότι η εξομολόγηση πραγματοποιήθηκε στην πορεία της σχέσης, καθώς ο φόβος ότι θα κατηγορηθεί εάν δεν πάει καλά, ήταν υπαρκτός. Ανάλογη είναι και η απάντηση του Άγγελου, ο οποίος διηγήθηκε την ακούσια έκθεση της κατάστασής του σε ένα μη στιγματισμένο άτομο: *«Όχι αν και να σου πω την αλήθεια τώρα που ήμουν στη Γαλλία σε μια κοπέλα το είπα όλο αυτό το στόρι δεν ξέρω γιατί, γιατί δεν είχα και πολλούς να μιλήσω ούτε ελληνικά δενμίλαγαν αυτή ήτανελληνίδα και έδειξε και ενδιαφέρον και τις είπα δύο τρία πράγματα για τη ζωή μου σε κάποια φάση και αυτή έτσι με αντιμετώπισε μπράβο και συγχαρητήρια που τα έχεις καταφέρει όλα αυτά ότι έχω και γω κάποιο γνωστό που το έχει κάνει όλα αυτά τα γνωστά ξέρεις. Αλλά όχι μέχρι να της το πω τρεις φορές το είχα αρνηθεί γιατί το έλεγε ένας άλλος για μένα μέχρι να το παραδεχτώ είχα αρνηθεί δεν θέλω να λέω. Δεν νιώθω πολύ εντάξει».* Και εξηγεί: *«Ε, γι αυτό για το ότι δεν μου αρέσει δεν είμαι και πολύ περήφανος που ήμουνα ναρκωμανής ας πούμε και για όλα αυτά που έχω κάνει εκεί στη χρήση δεν νιώθω πολύ καλά γι αυτό δεν ξέρω, νομίζω ότι δεν χρειάζεται να το ξέρει. Δεν χρειάζεται νιώθω ότι ίσως υποτιμήσει ή δεν ξέρω ...τι να μας πεις και συ; Η μπορεί και να μας κλέψει, τέτοια ξέρεις».* Σε ορισμένες περιπτώσεις, ακόμη και πολύ φευγαλέες σχέσεις, μπορεί να ενέχουν κάποιον κίνδυνο, καθώς το μυστικό μπορεί να μην είναι ασφαλές και το στιγματισμένο άτομο κινδυνεύει να εκτεθεί δημόσια. Ο Νικήτας διηγείται σχετικά: *«..πρέπει να τον αισθανθώ τον άλλο πολύ κοντινό μου ώστε να μου βγει η ανάγκη ας πούμε να του περιγράψω πράγματα για μένα, το..τι ζωή έκανα, το πρόβλημά μου τελοσπάντων, που είχα, με τις ουσίες, και επίσης, ξέρεις με φοβίζει και το γεγονός μην, ότι σε αυτόν που θα το πω, μήπως το πει κάποιον άλλου και με εκθέσει, μήπως αλλάξει άποψη, η άποψή του προς το άτομό μου, εε και το αποφεύγω αυτό, δηλαδή πρέπει να τον θεωρώ τον άλλο πολύ κοντινό μου άνθρωπο. Δε βγαίνω δηλαδή έξω σε κάποιον που γνωρίζω να του πω «α γεια σου, εγώ έπινα κάποτε ναρκωτικά». Δεν υπάρχει λόγος... Δε χρειάζεται πιστεύω κιόλας, να μιλάς για αυτό το θέμα σε ανθρώπους που δεν πρέπει να μιλάς».* Ανάλογη είναι και η αφήγηση της Στέλλας: *«..είναι ανάλογα τον άνθρωπο, που θα έχω απέναντί μου, και τι θα μου..τι θα με εμπνεύσει αυτός ο άνθρωπος. Και κατά πόσο θα θέλω να δημιουργήσω κάποια σχέση μαζί του και σιγά σιγά ξέρεις να φτάσω σε κάποιο σημείο για να ανοιχτώ σε ένα τόσο προσωπικό κομμάτι και αυτό..εε..έχει να κάνει*

στο πόσο ξέρεις ο άλλος εε τι εικόνα έχει για έναν χρήστη. Γιατί υπάρχει και αρκετή προκατάληψη πάνω σ' αυτό, και κοιτάω να είμαι λίγο διακριτική, όχι ότι έχω πρόβλημα εγώ ξέρεις το τι..γι' αυτό για το ότι ήμουνα πρώην χρήστρια, για το πώς θα με επηρεάσει αν έχει να κάνει με δουλειά, θα πρέπει να είμαι προσεκτική, εε..». Σε κάθε περίπτωση, οι στιγματισμένοι φαίνεται να είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικοί όσον αφορά την αποκάλυψη της στιγματισμένης ταυτότητάς τους. Κυρίαρχος είναι ο φόβος ότι θα αντιμετωπιστούν με κριτική και υποτίμηση για το παρελθόν τους και θα θεωρηθούν αναξιόπιστοι και ανέντιμοι. Αποκρύπτουν την πραγματική τους ταυτότητα, διότι φοβούνται, όπως ισχυρίζονται, ότι σε περίπτωση που υπάρξει ένα άσχημο συμβάν, αυτό θα αποδοθεί εξ ολοκλήρου στο ελάττωμά τους.

Μια ευρύτατα διαδεδομένη στρατηγική του απαξιώσιμου ατόμου προκειμένου να αποφύγει τον κίνδυνο έκθεσης, είναι ο χωρισμός του κόσμου σε δύο ομάδες: μία μεγάλη, στην οποία δεν λέει τίποτα, και μια μικρή, στην οποία λέει τα πάντα και στη βοήθεια της οποίας στηρίζεται. Μια τέτοια ομάδα είναι βεβαίως αυτοί που μοιράζονται το στίγμα του. Ο κύκλος των "ομοιοπαθών" μπορεί να προσφέρει στο άτομο ηθική υποστήριξη και αποδοχή. Όσον αφορά την παρούσα εργασία, η αδελφότητα των Ναρκομανών Ανωνύμων αποτέλεσε για τους ερευνώμενους ένα πλαίσιο αλληλοβοήθειας και αλληλοσυμπαράστασης. Ο Νικήτας αναφέρει σχετικά: *«Επέλεξα αυτό το πρόγραμμα γιατί αισθάνομαι πιο, πιο ελεύθερος, εε δεν ξέρω αυτό, αισθάνομαι ελευθερία σ' αυτό το πρόγραμμα, το ότι δεν υπήρχε λογοκρισία. Δε με κρίνει κανένας εκεί πέρα για τις πράξεις μου. Είναι πολύ σημαντικό αυτό για μένα. Δεν μου υποδεικνύει κάποιος το τι να κάνω. Ότι πρέπει να κάνω αυτό ή το άλλο, δεν υπάρχει πρέπει. Και είναι πολύ σημαντικό για μένα το ότι μου δίνει την επιλογή να επιλέξω το τι είναι καλό για μένα και το τι όχι. Ήτανε, ε με βοήθησε πάρα πολύ αυτό το πράγμα στην ανάρρωσή μου, καταρχήν. Να μη μου επιβάλλει κάποιος το πώς θα λειτουργώ σαν άνθρωπος. Απλά να μου προτείνει κάποια πράγματα. Το να 'χω, το να 'χω επιλογές ας πούμε. Το τι ταιριάζει σε μένα, το τι θέλω να κάνω. Ήταν πάρα πολύ βασικό.. Εε οι αρχές του προγράμματος, δε στο προτείνει κάποιος άνθρωπος συγκεκριμένα. Υπάρχουν κάποιες αρχές στο πρόγραμμα, που αν θες τις ακολουθείς, αν θες δεν τις ακολουθείς. Υπάρχουνε, εε από εμπειρίες άλλων ναρκομανών, πριν από εμένα, εμπειρίες ετών, που πάλι κάποιοι ναρκομανείς έγραψαν και έβαλαν σε εφαρμογή κάποια πράγματα και είδαν ότι λειτουργεί. Γενικότερα στους ναρκομανείς, αλλά ξέρεις όλο αυτό είναι, έτσι, με*

αγάπη. Όλο αυτό είναι με αγάπη και το εισπράττεις ότι είναι με αγάπη, από τη βιβλιογραφία που έχουμε και όλα αυτά, δεν υπάρχει, ξέρεις, κάποιος με το δάχτυλο από πάνω. Πολύ σημαντικό». Η Μαρία, στην αφήγησή της, αναφέρει ότι πέτυχε την αποχή της από τις ουσίες με το πρόγραμμα των Ναρκομανών Ανωνύμων, αν και στο σήμερα, όντας έντεκα χρόνια σε αποχή, δηλώνει ότι θα ήταν δεκτική και σε βοήθεια από κάποιο άλλο πρόγραμμα. Συγκεκριμένα, για το πρόγραμμα των Ναρκομανών Ανωνύμων, αναφέρει: «Κατά συνέπεια και των Ναρκομανών Ανωνύμων, έκανα κάποιες ομάδες και ήρθα σε επαφή με τη βιβλιογραφία. Όπου διάβασα ότι, κοίτα, υπάρχουν και άλλοι άνθρωποι σαν και σένα που είναι έτσι... και είχα βρει και επιτέλους άλλους ανθρώπους που να μου μοιάζουνε. Δεν ήμουνα πια τόσο απελπιστικά εξωγήινη». Στην ερώτηση γιατί επέλεξε το συγκεκριμένο πρόγραμμα, ο Άγγελος απάντησε: «...το πιο σημαντικό να σας πω την αλήθεια ότι ένιωσα ότι έχω ανθρώπους που με καταλαβαίνουν, φίλους, όχι συμβουλάτορες ας πούμε ή κριτές να με κρίνουν και να μου πούνε.. Γιατί είναι όλοι ναρκομανείς. Από ναρκομανείς για ναρκομανείς δεν σου λέει κανείς τι πρέπει πώς θα το κάνεις σου λένε με βάση την εμπειρία τους αυτά που έχουν περάσει και οι ίδιοι ας πούμε. Είναι άνθρωποι που έχουν περάσει από αυτά που έχεις περάσει εσύ και ξέρουν ας πούμε. Και πιο παλιοί από εμένα, έτσι; Αλλά τίποτα γιατί η μοναδική επιθυμία η μοναδική προϋπόθεση για να είσαι εκεί, είναι να έχεις την επιθυμία για να σταματήσεις να κάνεις χρήση, ας πούμε. Ούτε νόμους έχουν ούτε κανόνες πολλούς πολλούς, τίποτα. Είναι ένα πρόγραμμα αγάπης και αλληλοϋποστήριξης, βοηθάει ο ένας τον άλλο, με βάση αυτά που έχει περάσει ο καθένας, έτσι;». Η Στέλλα εξήγησε την επιλογή της ως εξής: «Ε, γιατί σε αυτό βρήκα αυτό που..σε μένα ταίριαζε, ήταν ένα πρόγραμμα το οποίο απαρτίζεται από ανθρώπους που είναι πρώην χρήστες, έχουνε προσωπική εμπειρία οι ίδιοι, άρα νομίζω ότι είναι οι πιο καλύτεροι οδηγοί της ζωής μου, για να με βοηθήσουν σε αυτό που χρειάζεται να κάνω. Μέσα από την προσωπική τους εμπειρία, μέσα από το ότι δε χρειάζεται ξέρεις να πω πολλά για να καταλάβουν πώς νιώθω. Γιατί είναι ίδιο, είναι ίδιοι με μένανε». Η τελευταία συνεντευξιζόμενη, η Μαρίνα, είπε σχετικά με το Ν.Α.: «Γιατί αυτό μου ταίριαζε, και γιατί είναι άνθρωποι οι οποίοι έχουν περάσει τα ίδια πράγματα με μένα, γιατί ποτέ κανένας άλλος δε μου είχε πει για την πλήρη αποχή και μόνο έτσι μπόρεσε να βρω τον εαυτό μου, γιατί είναι ένα πνευματικό πρόγραμμα, που ξεκλειδώνει την ψυχή μου και είχα ανάγκη από αυτό πάντα, να καταλαβαίνω πώς νιώθω, τι νιώθω, και να μοιράζομαι την εμπειρία άλλων ναρκομανών σε ανάρρωση που τα έχουν καταφέρει».

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι οι Ναρκομανείς Ανώνυμοι δεν αναφέρονται στη χρήση ουσιών ή στην εξάρτηση, αλλά μιλούν για την αρρώστια του εθισμού, από την οποία θεωρούν ότι "αναρρώνουν", όσο απέχουν από τη χρήση ουσιών. Επειδή θεωρούν αυτή την αρρώστια προοδευτική και ανίατη, καλλιεργούν στα μέλη των ομάδων τη διάθεση και την προθυμία για δια βίου συμμετοχή στις συγκεντρώσεις.

Οι ερευνώμενοι περιγράφουν το χώρο των Ναρκομανών Ανωνύμων, ως ένα χώρο αλληλοβοήθειας και αλληλοσυμπαραστάσης, ο οποίος τους παρέχει έναν τρόπο, έναν *οδηγό ζωής*. Κυρίαρχα γνωρίσματά του είναι η *ελευθερία επιλογών*, η *απουσία κριτικής*, η *εμπειρία άλλων ναρκομανών*, η *βιβλιογραφία*, η *κατανόηση*, η *αλληλοϋποστήριξη*, η *αγάπη*, η *πνευματικότητα*, η *απουσία αυστηρών κανόνων*. Σύμφωνα με τα λεγόμενα τους, η συνύπαρξη με την ομάδα των ανθρώπων που έχουν το ίδιο στίγμα, είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς μοιράζονται μαζί της την αίσθηση ότι είναι άνθρωποι και είναι ουσιαστικά φυσιολογικοί. Στο σύνολό τους αποτιμούν θετικά την εμπειρία τους στο χώρο των Ναρκομανών Ανωνύμων.

Στην ανάλυση που προηγήθηκε, επιχειρήθηκε μια προσπάθεια εξέτασης των τρόπων με τους οποίους, τα υποκείμενα της παρούσας εργασίας βίωσαν και διαχειρίστηκαν το στιγματισμό. Στην περίοδο της χρήσης, οι αφηγητές και οι αφηγήτριες κατέβαλλαν προσπάθειες διόρθωσης του ελαττώματος, μέσω της υποβολής τους σε ψυχοθεραπεία. Σε όλη τη διάρκεια του βίου, κυρίαρχη απόκριση της ομάδας των στιγματισμένων ήταν η απόκρυψη της απαξιωμένης ταυτότητας. Αυτό επιχειρήθηκε είτε μέσω τεχνικών που μεταχειρίστηκαν προκειμένου να ξεγλιστρήσουν ως φυσιολογικοί, είτε μέσω της αποφυγής καταστάσεων από όπου έρχονταν αντιμέτωποι με προκαταλήψεις και στερεότυπα. Ως αποτέλεσμα, τα στιγματισμένα υποκείμενα απομακρύνθηκαν από τις ομάδες των φυσιολογικών και στράφηκαν προς τις ομάδες των στιγματισμένων. Στην περίοδο της χρήσης, αυτή η απόκριση συνέβαλε στην παγίωση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, ενώ στην περίοδο της απεξάρτησης οδήγησε στην καλλιέργεια ισχυρών δεσμών με την ομάδα των ομοίων. Είναι σημαντικό να σημειωθεί, ότι μέσα από τις αφηγήσεις, αναδύεται ένα υποκείμενο ενεργητικό, το οποίο διαφοροποιεί συνεχώς τη δράση του. Άλλοτε συμμορφώνεται με τα ισχύοντα κοινωνικά πρότυπα και κανόνες και άλλοτε αντιδρά και επαναστατεί απέναντι σε αυτά.

Μια λιγότερο άμεση αντίδραση υπήρξε η προσπάθεια για κοινωνική αναγνώριση και αποστιγματισμό μέσω σημαντικών επιτευγμάτων, π.χ. στον τομέα

των σπουδών. Επιπλέον, κοινό χαρακτηριστικό των ερευνώμενων ήταν ο φόβος αποκάλυψής τους. Ο φόβος αυτός αφορά την αντιμετώπισή τους από οποιοδήποτε κοινωνικό περιβάλλον μη στιγματισμένων.

Το τελευταίο ερευνητικό ερώτημα αφορά την αυτοεικόνα και συγκεκριμένα (δ) τι πιστεύουν τα υποκείμενα για τον εαυτό τους σε σχέση με τη βιωμένη εμπειρία της χρήσης ουσιών και του σχετικού με αυτήν στίγματος. Η ανάλυση που ακολουθεί, προέρχεται από τις απαντήσεις των ερευνώμενων στο τελευταίο ερώτημα των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν και το οποίο αφορούσε την εικόνα του εαυτού. Στο ερώτημα αυτό, οι αφηγητές και οι αφηγήτριες διαφοροποιήθηκαν σημαντικά.

Η βιογραφική σημαντικότητα της βιωμένης εμπειρίας της χρήσης και του στίγματος υπήρξε κοινό στοιχείο σε όλες τις περιπτώσεις, αλλά σε διαφορετικό βαθμό. Κάθε μία από τις πέντε περιπτώσεις αποτέλεσε μια διαφορετική αφηγηματική έκθεση του εαυτού. Κάθε υποκείμενο διαφοροποιείται σε σχέση με τη σημαντικότητα της εμπειρίας και των τεχνικών διαχείρισης του στίγματος.

Παρακάτω θα εξεταστεί, για κάθε περίπτωση χωριστά, ο τρόπος με τον οποίο το κάθε υποκείμενο αντιλαμβάνεται τον εαυτό του σε σχέση με τη βιωμένη εμπειρία της χρήσης και του στίγματος.

Η εμπειρία της χρήσης και του στίγματος ως μέσο επιβεβαίωσης μια προϋπάρχουσας διαφορετικότητας: Η περίπτωση του Νικήτα

Στο σχετικό ερώτημα, ο Νικήτας απάντησε ότι αισθάνεται πως ανήκει σε μια ιδιαίτερη κατηγορία ανθρώπων σε αντίθεση με την κατηγορία των "φυσιολογικών". Υπερασπίζεται την ανθρώπινη ιδιότητά του, παρόλα αυτά υπογραμμίζει την ύπαρξη μιας διαφορετικότητας που, σύμφωνα με τον ίδιο, χαρακτηρίζει το σύνολο της ομάδας των ναρκομανών. Η διαφορετικότητα αυτή αφορά στον τρόπο της γενικότερης αντίληψης των πραγμάτων και λειτουργίας και μεταφράζεται σε εμμονικό τρόπο σκέψης και συναισθηματική ευαλωτότητα. Η χρήση ουσιών και ο επακόλουθος στιγματισμός έρχονται να επικυρώσουν μια διαφορετικότητα που προϋπάρχει.

Παρακάτω παρατίθεται αυτούσιο το σχετικό απόσπασμα της συνέντευξης.

Ερευνήτρια: Σήμερα που είσαι ανεξαρτημένος από ουσίες? Πώς βλέπεις τον εαυτό σου?

Νικήτας: Σήμερα είναι πολύ διαφορετικά τα πράγματα, έχω κερδίσει πράγματα με την αξία μου, έχω την αξιοπρέπειά μου πάλι, εε μπορώ να διεκδικήσω πράγματα, έχω αυτή τη δυνατότητα, έχω τη δυνατότητα να βάζω στόχους και να τους πετυχαίνω, εε προσπαθώ να εξελίσσομαι όσο μπορώ σαν άνθρωπος, εε προσπαθώ να προσαρμόζομαι περισσότερο με την κοινωνία και την καθημερινότητα, αυτά.

Ερευνήτρια: Δεν πιστεύεις δηλαδή ότι ανήκεις σε κάποια ιδιαίτερη κατηγορία?

Νικήτας: Ε αυτό είναι άλλο κομμάτι. Ναι, το πιστεύω αυτό.

Ερευνήτρια: Τι πιστεύεις δηλαδή πάνω σε αυτό?

Νικήτας: Ότι ανήκω σε μια ιδιαίτερη κατηγορία ανθρώπου. Πιστεύω ότι όλοι οι ναρκομανείς είναι μια ιδιαίτερη κατηγορία ανθρώπων.

Ερευνήτρια: Δηλαδή?

Νικήτας: Δεν είναι φυσιολογικοί σε εισαγωγικά, ας πούμε.

Ερευνήτρια: Γιατί το λες αυτό? Τι πάει να πει φυσιολογικός?

Νικήτας: Γι' αυτό το είπα σε εισαγωγικά, δεν είναι κοινοί ας πούμε, σαν τους άλλους ανθρώπους, έχουν μια ιδιαιτερότητα, είναι άνθρωποι με μια ιδιαιτερότητα. Ως προς τις αντιλήψεις τους, προς τη σκέψη τους, στον τρόπο που λειτουργούν, στον τρόπο που σκέφτονται, έχουν μια ιδιαιτερότητα και πιστεύω, ξέρεις, ότι είναι και λίγο ευάλωτοι.

Ερευνήτρια: Αυτά τα πιστεύεις και για σένα?

Νικήτας: Ναι, και για μένα τα πιστεύω αυτά. Πιστεύω, θεωρώ τον εαυτό μου ότι είμαι, ανήκω σε μια ιδιαίτερη κατηγορία, ας πούμε. Ναι μεν είμαι άνθρωπος, αλλά έχω και κάποια ιδιαιτερότητα, ας πούμε. Εε ..να αυτό, το ότι είμαι έτσι λίγο ευάλωτος και στα συναισθήματα, σε όλα, στα συναισθήματα είμαι ευάλωτος, στο πώς με επηρεάζουν τα πράγματα στο σήμερα χωρίς να κάνω χρήση, εε.. άνθρωποι που βλέπω ας πούμε, που δεν έχουνε ασχοληθεί ποτέ, δεν είχανε ποτέ κάποιο πρόβλημα με χρήση ουσιών, εε λειτουργούν με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Εγώ πάλι λειτουργώ με κάποιον άλλο τρόπο, σαν πρώην ναρκομανής. Πολλές φορές μπορεί να κουράζω το μυαλό με άσκοπα πράγματα, ας πούμε., να κάνω σενάρια για κάτι το οποίο δεν είναι της παρούσης, εε να μια σε εμμονές με διάφορα θέματα που συμβαίνουν στη ζωή μου. Γενικά είναι όλα πιο έντονα. Τώρα δεν ξέρω, μιλάω τώρα για μένα, δεν ξέρω για άλλους ναρκομανείς Αλλά για μένα πάντως ισχύουν αυτά. Όλα γίνονται σε

πιο έντονο βαθμό. Δεν μπορώ να το περιγράψω έτσι διαφορετικά. Απ'τη δουλειά μου, απ'τα ενδιαφέροντά μου, μέχρι..υπάρχουν δηλαδή όπως ήταν στη χρήση κάποια πράγματα στα άκρα, υπάρχουν και τώρα άκρα, αλλά σε άλλη μορφή, ας πούμε. Γι'αυτό θεωρώ μια..δηλαδή τον εαυτό μου, ότι ανήκω σε μια ιδιαίτερη κατηγορία, από αυτή την άποψη. Ότι ανήκω σε μια ιδιαίτερη κατηγορία ανθρώπων. Αν...ε.. τελοσπάντων, ίσως γι'αυτό έπινα ναρκωτικά, έτσι?

Η εμπειρία της χρήσης και του στίγματος ως αφορμή μείωσης της αυτοπεποίθησης και των προσδοκιών από τον εαυτό: Η περίπτωση της Μαρίας

Σύμφωνα με τα λεγόμενά της, η Μαρία συχνά προσποιείται ότι ανήκει στο ανθρώπινο είδος. Στο σήμερα αποτιμάει τη ζωή της θετικά, τουλάχιστον σε σχέση με τη ζωή της στη χρήση, όχι όμως σε σχέση με αυτά που φαίνεται να είχε ονειρευτεί για τον εαυτό της. Η εμπειρία της την οδήγησε στο να ελαττώσει τις προσδοκίες που είχε από το εαυτό της και τους ρόλους που έχει στη ζωή της σήμερα, όπως το ρόλο της μητέρας, της φίλης, της εργαζόμενης και της ναρκομανή σε ανάρρωση.

Το κείμενο αποπνέει μια αίσθηση αποτυχίας, με την οποία η αφηγήτρια προσπαθεί να συμβιβαστεί.

Παρακάτω παρατίθεται το σχετικό απόσπασμα από τη συνέντευξή της.

Ερευνήτρια: Τώρα στο σήμερα? Πώς βλέπεις τον εαυτό σου σήμερα? Και σε σχέση με την εμπειρία της χρήσης βέβαια, γιατί κάνεις πολλά πράγματα γενικώς. Είσαι μαμά, είσαι εργαζόμενη.

Μαρία : Ναι, πάλι πολλές φορές νιώθω ένα πράγμα που προσποιείται ότι είναι άνθρωπος. Για να 'μαι ειλικρινής. Αλλά τελοσπάντων, έχω μάθει να κάνω αυτό. Δηλαδή αν μη τι άλλο, είμαι λειτουργική. Μπορώ να καθαρίσω το σπίτι μου βρίζοντας ή, χωρίς να μπορώ να δεχτώ ότι ξέρεις η ζωή μιας μανούλας μόνης είναι να μαγειρεύει, να καθαρίζει σπίτι και να ξέρω γω, παίζει με playmobil. Πολλές φορές τα κάνω, επειδή έτσι κάνουνε τώρα, έτσι πρέπει. Το νιώθω ότι έτσι πρέπει για το παιδί μου, αλλά δεν το χαίρομαι κιόλας. Το κάνω όμως, είμαι λειτουργική. Στη

δουλειά μου, σε μεγάλο βαθμό είμαι λειτουργική. Αν μπορώ να βάλω στην άκρη τους παράλληλους εθισμούς, όπως το να παίζω παιχνιδάκια στον υπολογιστή ας πούμε ή ξέρεις. Ντάξει. Ε, απ'τη μία είμαι πολύ ευχαριστημένη με τον εαυτό μου, όταν δω αντικειμενικά τι συμβεί και πού είμαι σήμερα, απ'την άλλη, είμαι αρκετά ευχαριστημένη με τις σχέσεις μου με τους ανθρώπους, δεν είναι πια αυτή η ξεφτίλα. Σήμερα είμαι ειλικρινής μαζί τους, νοιάζομαι, είμαι εκεί όσο μπορώ, απ'την άλλη έχω δεχτεί και τις δέκα ατέλειές μου, σε μεγάλο βαθμό, ότι γενικά είμαι λίγο μονόχνοτη, είμαι λίγο καταθλιπτικό τυπάκι, δε με κατηγορώ δηλαδή, τόσο πολύ, ότι φταίω εγώ για όλα. Αν κάποια στιγμή δε φανώ καλή μαμά ή καλή φίλη, ή καλός ναρκωμανής στην ανάρρωση, δε με τιμωρώ και κατηγορώ τόσο πολύ. Από την άλλη, ναι ρε παιδί μου, δε είμαι και άνθρωπος που φυσάει στη ζωή και την αρπάζει απ'τα κέρατα, όχι. Δεν έχω πάρα πολλή όρεξη να ζήσω, αλλά ντάξει, οκ, έχω λίγη. Μαθαίνω δηλαδή να είμαι ευχαριστημένη με τον πήχη μου χαμηλά. Να μη χρειάζεται να πω όχι στα ναρκωτικά, ναι στη ζωή, με όλη μου την καρδιά. Μου φτάνει και μισή καρδιά. Δε χρειάζεται να είμαι η σούπερ μαμά. Μπορώ να είμαι μια συμπαθητική μανούλα. Τελοσπάντων να μην κάνω πάρα πολλή μεγάλη ζημιά ή όταν κάνω να λέω συγγνώμη. Δεν είναι ανάγκη να είμαι η σούπερ φίλη. Μπορώ να είμαι η φίλη που κάνει ότι μπορεί και λέει και κανά συγγνώμη. Μου κατεβάζω τον πήχη. Οπότε με κατεβασμένο πήχη, καλά είμαι σήμερα. Με ανεβασμένο πήχη, δεν είμαι και πολύ καλά. Είναι ποια οπτική θα διαλέξω. Άμα διαλέξω τον οπτική του χαμηλού πήχη, είμαι οκ. Άμα επιλέξω το σουπερ hero, όχι, δεν είμαι.

Η εμπειρία της χρήσης και του στίγματος ως αιτία αποστασιοποίησης από τους φυσιολογικούς: Η περίπτωση του Άγγελου

Ο Άγγελος θεωρεί την εμπειρία του αναγκαία, ώστε να φτάσει στο σημείο που βρίσκεται σήμερα. Υποστηρίζει ότι η βιωμένη εμπειρία της χρήσης και του σχετικού στίγματος γίνεται συχνά αφορμή σύγκρισης με την ομάδα των φυσιολογικών. Στο σήμερα, σε πολλές περιπτώσεις αισθάνεται κατώτερος σε σχέση με τους φυσιολογικούς και σε άλλες αισθάνεται ανώτερος. Το αίσθημα κατωτερότητας πηγάζει από τη σύγκριση με τους "φυσιολογικούς" άλλους, όσον αφορά τα

επιτεύγματα σε διάφορους τομείς της ζωής τους. Άλλες φορές πάλι, η εμπειρία του γίνεται μέσο επανεκτίμησης των περιορισμών των "φυσιολογικών", οι οποίοι, σύμφωνα με την εκτίμησή του, υστερούν σε ψυχική ηρεμία, γαλήνη και αρχές στη ζωή τους, σε αντίθεση με εκείνον.

Παρατίθεται το σχετικό απόσπασμα.

Ερευνήτρια: Ωραία δύο τελευταίες ερωτήσεις θέλω να σου κάνω, αρχικά για την περίοδο της χρήσης τι πίστευες για τον εαυτό σου στο παρελθόν και τι πιστεύεις σήμερα για τον εαυτό σου σε σχέση και με όλη αυτή την εμπειρία.

Άγγελος:...Σήμερα βέβαια νιώθω πολύ τυχερός και πολύ ήσυχος με όλο αυτό ακόμη και με όλα αυτά που πέρασα έπρεπε μάλλον να τα περάσω όλα αυτά για να είμαι έτσι όπως είμαι σήμερα ας πούμε. Σήμερα νιώθω ευγνώμων και κάποια στιγμή και ένα μέλος μου είχε πει είσαι από τους εκλεκτούς. Για να είσαι εδώ και να μην έχεις πεθάνει ή να είσαι σε καμιά φυλακή ή ψυχιατρείο δεμένος είσαι από τους εκλεκτούς που κατάφεραν και βγήκανε από όλο αυτό τον πόλεμο ας πούμε. Εντάξει έχω τις πληγές μου και γω μέσα μου βασανισμένοι όμως είμαστε όλοι, εντάξει ο καθένας έχει το σταυρό του. Και μ αυτό πορεύομαι, ξέρω γω; Εγώ νιώθω πολύ καλά με τον εαυτό μου σήμερα. Δηλαδή με έχω δεχτεί, μπορώ και κάνω παρέα με μένα, ας πούμε. Με έχω αγαπήσει ας πούμε, με φροντίζω και νιώθω εντάξει μέλος της κοινωνίας, σταματάω ακόμη και στα φανάρια τα κόκκινα. Χρήσιμο μέλος της κοινωνίας δεν παρανομώ δεν είμαι παράνομος δεν κάνω καμιά παρανομία, είμαι τίμιος. Αυτό.

Ερευνήτρια: Θεωρείς ότι σαν ναρκομανής είσαι το ίδιο με τους υπόλοιπους ανθρώπους που δεν είχαν ποτέ αυτή την εμπειρία;

Άγγελος: Δεν ξέρω, ναι, πολλές φορές νιώθω ότι είμαι ίδιος, πολλές φορές νιώθω ότι είμαι καλύτερος, πολλές φορές νιώθω ότι είμαι χειρότερος. Ξέρω γω, εξαρτάται την περίπτωση. Τις περισσότερες φορές πιο λίγος νιώθω. Αλλά εντάξει και αυτό έχω ακόμη. Έτσι ένιωθα και πάντα μη νομίζεις ένιωθα λιγότερος. Αλλά νομίζω ότι αυτό θα διορθωθεί στην πορεία. Στην προσπάθεια που κάνω να τα βρω με τον εαυτό μου, όλο αυτό. Δεν με απασχολεί ιδιαίτερα, παλιότερα ήταν πιο έντονο τώρα, δεν με πολυαπασχολεί. Ε εντάξει, αυτό μου συμβαίνει όπως σου είπα και πιο πριν άλλοι έχουν παιδιά άλλοι έχουν τα δικά τους τα σπίτια, φτασμένοι, όσα χρόνια εγώ έπινα αυτοί κάνανε πράγματα ας πούμε. Απ' την άλλη δεν έχω και τίποτα να ζηλέψω πολύ καλά νιώθω. Έχω πάρα πολλούς φίλους έχω ένα πρόγραμμα καθημερινό, και έχω αγάπη μέσα μου. Νιώθω αγάπη μέσα μου. Γενικά και μια ησυχία που δεν τη βλέπω

στους άλλους ανθρώπους. Ξέρω γω, σ αυτούς τους φίλους τους γνωστούς. Έχω μια ησυχία και έχω και κάποιες αρχές που έχω αποκτήσει στο πρόγραμμα στην ανάρρωση και ούτε αυτές τις βλέπω στους άλλους τόσο πολύ. Δεν ξέρω εντάξει ήσυχος νιώθω πάντως. Και προσπαθώ να είμαι μέλος αυτής της κοινωνίας. Άλλοτε περισσότερο, άλλοτε λιγότερο, άλλοτε τα καταφέρνω, άλλοτε δεν τα καταφέρνω.

Η εμπειρία της χρήσης και του στίγματος ως μέσο αυτογνωσίας και εξεύρεσης του νοήματος στη ζωή: Η περίπτωση της Στέλλας

Η Στέλλα αποτιμάει θετικά τη βιωμένη εμπειρία της χρήσης και του στιγματισμού της ως πρώην χρήστρια. Αυτή η εμπειρία αποτέλεσε για εκείνην το μέσο ώστε να κατακτήσει την αυτογνωσία. Δηλώνει υπερήφανη για την ταυτότητά της και θεωρεί ότι η εμπειρία της, της δίνει δύναμη και κουράγιο ώστε να προχωρήσει στη ζωή και επιτύχει αυτό που έχει για εκείνη πραγματική αξία, όπως το να βοηθήσει άλλους ανθρώπους να απομακρυνθούν από τη χρήση ναρκωτικών.

Παρατίθεται το σχετικό απόσπασμα.

Ερευνήτρια: Σήμερα τι πιστεύεις για τον εαυτό σου?

Στέλλα: Σήμερα τι πιστεύω για τον εαυτό μου..Ότι.. σήμερα μου φαίνεται..ειλικρινά δεν ξέρω. Πώς να περιγράψω αυτή την περίοδο της ζωής μου, νομίζω ότι μιλάω για έναν άλλο άνθρωπο, τον οποίο δεν ξέρω. Στο σήμερα. Εε σήμερα νομίζω ότι, χρειάστηκε ξέρεις να κάνω όλο αυτό το ταξίδι για να βρεθώ εδώ. Για να βρω τον εαυτό μου, για να βρω νόημα στη ζωή μου, για να βρω ξέρεις αυτό που πίστευα ότι είμαι διαφορετική και ότι κανένας δεν μπορεί να με καταλάβει, εε σήμερα να είναι ξέρεις το νόημα της ζωής μου ότι ξέρω ποια είμαι, σήμερα δε χρειάζεται ξέρεις να φοβάμαι να ζήσω, δε φοβάμαι όλα αυτά που θα μου φέρει η ζωή και να μην ξέρω πώς χρειάζεται να τα αντιμετωπίσω, και να πρέπει για όλα αυτά ξέρεις να πω για να κρυφτώ, στην ουσία, από τα προβλήματα. Σήμερα..μ'αρέσει έτσι η ζωή μου, μ'όλες τις δυσκολίες της, μ'όλες τις χαρές της, με τα πάντα, νομίζω ότι σήμερα δεν το αλλάζω όλο αυτό που έχω, είμαι περήφανη, αν χρειάστηκε ξέρεις να περάσω όλη αυτή τη διαδικασία για να βρεθώ εδώ, εε χαίρομαι που είμαι πρώην και βρίσκομαι

σήμερα εδώ, μέσα απ'αυτό νομίζω μέσα από τη δική μου εμπειρία μπορώ να βοηθήσω άλλους ανθρώπους και αυτό είναι το πιο σημαντικό, έχει νόημα σήμερα η ζωή μου, αυτό είναι το πιο σημαντικό και το νόημα δεν έχει να κάνει τι δουλειά κάνω, εε ποιο είναι το σπίτι μου, εε τι φοράω ή οτιδήποτε άλλο, το πιο σημαντικό είναι για μένα να έστω και ένας άνθρωπος να καθαρίσει είναι το πιο σημαντικό

Η εμπειρία της χρήσης και του στίγματος ως μέσο αυτογνωσίας και αφορμή διατύπωσης κοινωνικής κριτικής: Η περίπτωση της Μαρίνας

Όπως η προηγούμενη συνεντευξιαζόμενη, η Μαρίνα θεωρεί ότι η εμπειρία της στη χρήση και στην απεξάρτηση της επέτρεψε να κατακτήσει την αυτογνωσία και να βρει το νόημα της ζωής. Επιπλέον, η Μαρίνα διαχειρίζεται τη βιωμένη εμπειρία της χρήσης και του σχετικού στίγματος μέσω της διατύπωσης κοινωνικής κριτικής: η ευθύνη για τις προηγούμενες λανθασμένες, όπως χαρακτηρίζει, αντιλήψεις της, αποδίδεται στους φορείς κοινωνικοποίησής της, σε επιβληθέντα κοινωνικά "πρέπει", τα οποία αποτέλεσαν εμπόδιο στην κατάκτηση της αυτογνωσίας.

Παρατίθεται το σχετικό απόσπασμα.

Ερευνήτρια: Σήμερα τι πιστεύεις για τον εαυτό σου?

Μαρίνα: Μμ..ότι..

Ερευνήτρια: Και σε σχέση με την εμπειρία αυτή.

Μαρίνα: Ναι. Γενικά ότι είμαι καλό άτομο, αρκετά ευαίσθητη, με πάρα πολλούς στόχους και όνειρα, και όρεξη για τη ζωή, για ταξίδια, εε ότι πάσχω λίγο σε θέματα αυτοπεποίθησης, γενικά ότι έχω καταφέρει πολλά, είμαι δυναμική, ανεξάρτητη, και όσον αφορά αυτή την εμπειρία, εε δε θα την άλλαζα με τίποτα, για κανένα λόγο, γιατί με έχει φέρει στο σήμερα να είμαι αυτή που είμαι, να έχω την όρεξη να βοηθήσω άλλους ανθρώπους, είναι ένα απ'τα όνειρα ζωής μου αυτό...Γενικά τα έχω βρει αρκετά με τον εαυτό μου, να νιώθω ησυχία και το τι μ'αρέσει, πώς θέλω να ζω, τι θέλω να κάνω, με ποιους να σχετίζομαι..

Ερευνήτρια: Δηλαδή αυτή η εμπειρία της χρήσης σε βοήθησε στο να βρεις τον εαυτό σου.

Μαρίνα: Μμμ. Ναι, γιατί πιστεύω ότι όταν φτάνεις κοντά στο θάνατο, αναθεωρείς τα πάντα, και είχα πολλές λάθος αντιλήψεις απ' το περιβάλλον και όλους τους φορείς τελοσπάντων κοινωνικοποίησης για το πώς θα έπρεπε να είμαι για να είμαι αποδεκτή

Κεφάλαιο τέταρτο: Συμπεράσματα της έρευνας

4.1. Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία αποτέλεσε μια προσπάθεια ανάδειξης των βιωμάτων μιας κοινωνικά στιγματισμένης ομάδας ανθρώπων, αυτής των πρώην χρηστών ουσιών. Χρησιμοποιήθηκαν οι ιστορίες ζωής, για να ακουστεί η φωνή ανθρώπων που βρίσκονται στο περιθώριο και συστηματικά φιμώνονται, συγκριτικά με άλλες ομάδες του πληθυσμού, όπως οι γιατροί, οι ψυχίατροι και οι νομικοί επιστήμονες.

Η μελέτη των βιογραφιών που επιλέχθηκαν, επικεντρώθηκε στο ρόλο που διαδραμάτισε ο στιγματισμός στις ζωές αυτών των ανθρώπων. Στόχος ήταν η μελέτη κάποιων ενδεικτικών περιπτώσεων, προκειμένου να κατανοηθούν ευρύτερες διαδικασίες και όχι η διατύπωση νόμων καθολικής ισχύος.

Αρχικά καταδείχθηκε ότι η ταμπέλα "ναρκομανής" καθόρισε τον τρόπο που σχετίστηκαν τα άτομα αυτά με το περιβάλλον τους, σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους, τόσο στο διάστημα της χρήσης όσο και στο διάστημα της απεξάρτησης. Πρόκειται για μια ταμπέλα "εφ'όρου ζωής", με μόνιμα και μη αναστρέψιμα αποτελέσματα.

Το σχετικό με τη χρήση ουσιών στίγμα οικοδομήθηκε σε όλη την πορεία της ζωής τους και οικοδομείται μέχρι και σήμερα. Σε αυτό συνέβαλαν οι φορείς τόσο του επίσημου όσο και του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου, όπως η αστυνομία, το δικαστήριο και η φυλακή, αλλά και η οικογένεια, η γειτονιά, οι φίλοι και οι γνωστοί, οι δομές υγείας, η εργασία, το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Οι φορείς των βιογραφιών αποκλείστηκαν λόγω της διαφορετικότητά τους από κοινωνικούς θεσμούς και δομές.

Η κοινωνική ταυτότητα του ναρκομανή είναι ταυτισμένη στις συλλογικές συνειδήσεις άλλοτε με τον εγκληματία και άλλοτε με τον άρρωστο. Μέσα από τις αφηγήσεις ζωής, σκιαγραφήθηκε η εικόνα του *ναρκομανή-άρρωστου-εγκληματία*, ο οποίος άλλοτε απειλεί την δημόσια τάξη και ασφάλεια και άλλοτε τη δημόσια υγεία.

Το στερεότυπο αυτό, το οποίο καθορίζει τη στάση απέναντι στον ουσιοεξαρτημένο, δεν κυριαρχεί μόνο στην πλατειά μάζα, αλλά και στους ειδικούς

επιστήμονες. Το στερεότυπο για το ναρκομανή ασπάζονται και άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου, όπως οι γιατροί, οι ψυχίατροι και οι σύμβουλοι ψυχικής υγείας. Ως αποτέλεσμα, οι προσπάθειες των ερευνώμενων για απεξάρτηση στους αντίστοιχους φορείς, ιδιωτικούς και δημόσιους, ήταν σε πολλές περιπτώσεις ανεπιτυχείς και καλλιέργησαν εντονότερη την αίσθηση της διαφορετικότητας και της προσωπικής αποτυχίας. Εν τέλει συντέλεσαν σε περαιτέρω στιγματισμό.

Όσον αφορά την αστυνομία, τα δικαστήρια και τη φυλακή, ο τρόπος μεταχείρισης των συνεντευξιζόμενων, παγίωσε την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά και δημιούργησε έναν φαύλο κύκλο χρήσης ουσιών και αστυνομικής επέμβασης και δίωξης. Εκτός όμως από την παραγωγή νέου εγκλήματος, ο τρόπος λειτουργίας της διωκτικής μηχανής καταπατά τα αναφαίρετα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στο σεβασμό της ανθρώπινης προσωπικότητας.

Ο επίσημα στιγματισμένος χρήστης ουσιών αποτελεί το προϊόν της επιλογής της αστυνομίας και του διαδοχικού φιλτραρίσματος των δικαστηρίων και της φυλακής. Σχετικά με την επιλογή του διωκτικού μηχανισμού, ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι η τελευταία συνεντευξιζόμενη, κάτοχος υψηλού οικονομικού και πολιτισμικού κεφαλαίου και κάτοικος προαστίου, δε συλλήφθηκε και δε στιγματίστηκε ποτέ επίσημα, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους ερευνώμενους. Το αν η μη σύλληψή της σχετίζεται με το οικονομικό και πολιτισμικό κεφάλαιο, το φύλο, την κοινωνική τάξη της οικογένειας προέλευσης και τον τόπο διαμονής, αποτελεί μια υπόθεση που ασφαλώς χρήζει περαιτέρω εμπειρικής διερεύνησης. Παρόλα αυτά, όλες οι σχετικές έρευνες συμφωνούν ότι ο ποινικός πληθυσμός αποτυπώνει τα χαρακτηριστικά των ασθενέστερων κοινωνικά ομάδων. Όσον αφορά τη χρήση ουσιών, αυτό το γεγονός μπορεί να ερμηνευτεί ως εξής: είτε ότι η χρήση ουσιών ως συμπεριφορά αφορά μόνο τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, είτε ότι οι εκπρόσωποι των χαμηλότερων κοινωνικά στρωμάτων επιλέγονται από την αστυνομία και τους υπόλοιπους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και στιγματίζονται ως χρήστες ουσιών.

Όσον αφορά τη διαχείριση του στίγματος, στην περίοδο της χρήσης, οι φορείς των βιογραφιών επιχείρησαν να απαλλαγούν από το ελάττωμα, μέσω της υποβολής τους σε ψυχοθεραπεία. Σε όλη τη διάρκεια του βίου, κυρίαρχη συμπεριφορά ήταν η προσπάθεια απόκρυψης της απαξιωμένης ταυτότητας. Οι πρώην χρήστες τείνουν να λειτουργούν με μυστικότητα, να αποφεύγουν κοινωνικές επαφές και να βιώνουν διακρίσεις και αποκλεισμό στους χώρους εργασίας και σε υπηρεσίες υγείας.

Σημαντικό είναι εδώ να διευκρινιστεί ότι σε κάθε περίπτωση διαμόρφωναν ανάλογα τη δράση τους: άλλοτε συμμορφώθηκαν με τις κοινωνικές προσταγές σχετικά με αυτό που θα έπρεπε να είναι και άλλοτε επαναστάτησαν απέναντι σε αυτές. Στο ίδιο ερέθισμα, η δράση τους ποικίλλει και διαφοροποιείται στις διάφορες χρονικές περιόδους του βίου. Συνεπώς, η διατύπωση καθολικών νόμων για την ερμηνεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς κρίνεται μάλλον απρόσφορη.

Σχετικά με την αντίληψη των υποκειμένων της έρευνας για τον εαυτό τους, η βιωμένη εμπειρία της χρήσης ουσιών και του στίγματος υπήρξε βιογραφικά σημαντική σε κάθε περίπτωση. Παρόλα αυτά, όλα τα υποκείμενα διαφοροποιήθηκαν ως προς τον τρόπο αντίληψης, ερμηνείας και διαχείρισης αυτής της εμπειρίας. Η σημαντικότητα της βιωμένης εμπειρίας της χρήσης και του σχετικού στίγματος υπήρξε κοινό στοιχείο σε όλες τις περιπτώσεις, αλλά σε διαφορετικό βαθμό.

Μια άλλη ενδιαφέρουσα παρατήρηση είναι το γεγονός ότι οι περισσότεροι από τους αφηγητές και τις αφηγήτριες, αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως *“ναρκομανή σε ανάρρωση”*. Φέρουν δηλαδή μια ασθένεια, από την οποία θεωρούν ότι αναρρώνουν, μέσω της συμμετοχής τους στις ομάδες των Ναρκομανών Ανωνύμων. Η ταυτότητα του *“ναρκομανή-εγκληματία-άρρωστου”* αντικαταστάθηκε στην πορεία του βίου από την ταυτότητα του *“ναρκομανή σε ανάρρωση”*. Η αντίληψη αυτή για τον εαυτό σχετίζεται με τη συμμετοχή στις ομάδες αυτοβοήθειας και τις αντιλήψεις των Ναρκομανών Ανωνύμων σχετικά με την *“αρρώστια του εθισμού”*. Η συμμετοχή των ερευνώμενων στις ομάδες αυτοβοήθειας πιθανόν συντέλεσε σε περαιτέρω αυτοστιγματισμό.

Ο πληθυσμός των χρηστών και των πρώην χρηστών ουσιών δεν αποτελεί ένα ομοιογενές σύνολο. Δεν επιβεβαιώνουν όλοι το στερεότυπο του αποστεωμένου ναρκομανή που τυγχάνει χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, στερείται οικονομικούς πόρους και ζητιανεύει στους δρόμους. Αντιθέτως, όπως καταδεικνύεται στην παρούσα εργασία, στον πληθυσμό αυτό μπορεί να εντάσσονται και άτομα υψηλού οικονομικού και πολιτισμικού κεφαλαίου, τα οποία όμως επιλέγονται και στιγματίζονται λιγότερα συχνά ως ναρκομανείς, ακριβώς επειδή δεν πληρούν τα κριτήρια της διαδεδομένης εικόνας για το χρήστη ουσιών. Φαίνεται λοιπόν ότι δεν είναι όλα τα άτομα το ίδιο ευάλωτα στο στιγματισμό: η ευαλωτότητα αυτή μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με το φύλο, το οικονομικό και πολιτισμικό κεφάλαιο, το μορφωτικό επίπεδο, τον τόπο διαμονής και την κοινωνική τάξη της οικογένειας προέλευσης.

4.2. Η χρήση ουσιών και το σχετικό στίγμα ως έναυσμα περαιτέρω εμπειρικής διερεύνησης

Το σχετικό με τη χρήση ουσιών στίγμα μειώνει τις ευκαιρίες ζωής του ανθρώπου, τον αποκλείει κοινωνικά και τον ωθεί στο περιθώριο. Στα προβλήματα που ίσως αντιμετωπίζει ένας άνθρωπος με παρελθόν βεβαρημένο από τη χρήση ουσιών, έρχεται να προστεθεί ένα ακόμη: ο τρόπος με τον οποίο θα διαχειριστεί την ταυτότητά του, μια ταυτότητα που έχει αμαυρωθεί ανεπιστρεπτί.

Η επιστημονική κοινότητα δεν είναι άμοιρη ευθυνών όσον αφορά την αναπαραγωγή και διάδοση συγκεκριμένων στερεοτυπικών αντιλήψεων. Πλήθος ερευνών, οι οποίες αγγίζουν το ζήτημα του στιγματισμού ελάχιστα ή και καθόλου, συνδέουν το έγκλημα με τη χρήση ουσιών με μια λογική αιτιακής συσχέτισης: το έγκλημα οφείλεται στα ναρκωτικά. Επιπλέον, η αποκλειστική επιλογή ως υποκειμένων έρευνας, περιπτώσεων ατόμων χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και κοινωνικοοικονομικής τάξης, καταλήγει στην επαλήθευση του στερεοτύπου: ο χρήστης ουσιών είναι άνδρας, απόφοιτος υποχρεωτικής ή μέσης εκπαίδευσης και προερχόμενος από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα.

Υπάρχει η ανάγκη για μελέτες, οι οποίες θα βασίζονται στον προβληματισμό στον οποίο στηρίχθηκε και η παρούσα εργασία. Χρειάζεται να μελετηθεί ο τρόπος με τον οποίο επιδρά το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον στη χρήση ουσιών καθώς και οι συνέπειες του στιγματισμού τόσο στο άτομο όσο και στο σύνολο. Άλλωστε καμία κοινωνική συμπεριφορά δεν εμφανίζεται στο κενό, κάθε άνθρωπος λειτουργεί εντός κάποιου κοινωνικοπολιτικού πλαισίου.

Η μελέτη των διαδικασιών εκείνων που συντελούν στην παραγωγή της στιγματισμένης ομάδας των χρηστών ουσιών, όπως και άλλων στιγματισμένων ομάδων, θα μπορούσε ενδεχομένως να συνεισφέρει στο σχεδιασμό παρεμβάσεων στον τομέα της ψυχικής υγείας, της κοινωνικής και αντεγκληματικής πολιτικής. Οι ανατροπές σε επίπεδο ιδεολογικό και κοινωνικό είναι αναγκαίες, με την προϋπόθεση ότι υπάρχει η πολιτική βούληση για κάτι τέτοιο.

Η χρήση της βιογραφικής προσέγγισης, ως ερευνητικό μεθοδολογικό εργαλείο, μπορεί να αναδείξει τους τρόπους με τους οποίους τα υποκείμενα αντιλαμβάνονται και βιώνουν τα γεγονότα στη διάρκεια του βίου τους, τον τρόπο που

αντιδρούν σε αυτά, καθώς και τον τρόπο που διαμορφώνουν την ταυτότητά τους. Μια οπτική που είναι απαραίτητο να διαφωτίζεται και να λαμβάνεται υπόψη στη χάραξη της κοινωνικής πολιτικής, αλλά και όσον αφορά την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, το δικαίωμα κάθε ανθρώπου στην αξιοπρέπεια και το σεβασμό της προσωπικότητάς του. Η ανάδειξη της οπτικής των ίδιων των δρώντων αποτελεί έναν ασφαλή τρόπο προσέγγισης του ζητήματος, πέρα από προκαταλήψεις και συμφέροντα που εδώ και δεκαετίες αγκαλιάζουν το πεδίο της εξάρτησης και της απεξάρτησης.

Επιπλέον, ο χώρος των Нарκομανών Ανωνύμων, τόσο ως τρόπος αντιμετώπισης των προβλημάτων χρήσης ουσιών, όσο και ως μέσο διαχείρισης του στιγματισμού, χρήζει περαιτέρω μελέτης. Ο αριθμός των σχετικών ερευνών είναι ιδιαίτερα περιορισμένος στην ελληνική επικράτεια. Δεν είναι τυχαίο το ότι η συγκεκριμένη αδελφότητα εξαπλώνεται διαρκώς σε παγκόσμιο επίπεδο και λαμβάνει συνεχώς μεγαλύτερη αποδοχή.

Βιβλιογραφία

Αναστασιάδης, Τ.(1993), *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Σχολές Μωραΐτη

Ανδριάκαινα, Ε.(2005), *Παίζοντας με τα όρια: θεραπευτικές κοινότητες και χρήστες ναρκωτικών*, Αθήνα: Βιβλιόραμα

Αντωνοπούλου, Μ.(2008), *Οι κλασικοί της Κοινωνιολογίας: Κοινωνική θεωρία και Νεότερη Κοινωνία*, Αθήνα: Σαββάλας

Αρχιμανδρίτου, Μ.(1996), *Η διαχρονική εξέλιξη της προσέγγισης της ετικέτας*, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας

Γεωργούλας, Σ. (2000), *Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα*, Αθήνα: Ελληνικά γράμματα

Δασκαλάκης, Η. (1985), *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν. Σάκκουλας

Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, (2013), τεύχος 1^ο, Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο

Ζαραφονίτου Χ.(2004), *Εμπειρική εγκληματολογία*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Ζαφειρίδης, Φ.(2001), Ψυχική υγεία και αυτοβοήθεια: το παράδειγμα των Ανώνυμων Ναρκομανών (ΝΑ) και Αλκοολικών (ΑΑ), στο *Τετράδια ψυχιατρικής*, τριμηνιαία έκδοση της επιστημονικής ένωσης του ΨΝΑ, Τεύχος Νο 73

Ζαφειριάδης, Φ. (2009), *Εξαρτήσεις και κοινωνία θεραπευτικές κοινότητες: ομάδες αυτοβοήθειας*. Αθήνα: Κέδρος

Ιωσηφίδης,Θ. (2003), *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*, Αθήνα: Κριτική

Ιωσηφίδης, Θ., (επιμ. Σπυριδάκης, Μ.), 2006, *Ποιοτική κοινωνική έρευνα, Μεθοδολογικές προσεγγίσεις και ανάλυση δεδομένων*, Αθήνα: Κριτική.

Ιωσηφίδης, Θ.(2008), *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*, Αθήνα: Κριτική

Κοντοπούλου, Ε.(2015), Ο ποινικός στιγματισμός του ανηλίκου και η επίδρασή του στη δευτερογενή παρέκκλιση, επιστημονικό περιοδικό *Εγκληματολογικές Μελέτες*, Τεύχος 2^ο , Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, τμήμα Κοινωνιολογίας, τομέας Εγκληματολογίας

Κουκουτσάκη, Α.(2002), *Χρήση ναρκωτικών, ομοφυλοφιλία*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

Κουράκης, Ν.(2005), *Ναρκωτικά και ελληνική πραγματικότητα, στο Εγκληματολογικοί ορίζοντες*, τ. Β΄, Αθήνα: Αντ.Ν. Σάκκουλας

Κυριαζή, Ν.(2009), *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση Μεθόδων και Τεχνικών*, Αθήνα: Ελληνικά γράμματα

Λαϊνάς, Σ.(2007), Προάγοντας την αυτοβοήθεια στην αντιμετώπιση της εξάρτησης στην Ελλάδα, επιστημονικό περιοδικό *Κοινωνία & Ψυχική Υγεία, θεματική ενότητα: εξαρτήσεις και αυτοβοήθεια*, τεύχος 5^ο, Θεσσαλονίκη: Μπαϊρακτάρης Κώστας

Λαϊνάς, Σ. (2008), Η ενεργοποίηση και χειραφέτηση των πολιτών απέναντι στις διαχειριστικές λογικές απεξάρτησης: μια κριτική αποτίμηση της αυτοβοήθειας στην εξάρτηση, επιστημονικό περιοδικό *Κοινωνία & Ψυχική Υγεία*, θεματική ενότητα: πρακτικά συνεδρίου "Κοινωνία και ψυχική υγεία"(20-21 Οκτωβρίου 2007, Θεσσαλονίκη), Θεσσαλονίκη: Μπαϊρακτάρης Κώστας

Λαμπροπούλου, Ε.(1994), *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Αθήνα: Παπαζήση

Μαγγανάς, Α.(2002), *Φτώχεια και δικαιοσύνη, στο Ιδιαίτερα ζητήματα ποινικού δικαίου και ποινικής δικονομίας*, Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη

Μάτσα, Κ.(2009), Το στίγμα στον τοξικομανή: παραβάτης, εγκληματίας ή ασθενής; , επιστημονικό περιοδικό *Συμβουλευτική στον τομέα της τοξικοεξάρτησης: γνώσεις, δεξιότητες, στάση στην επαγγελματική πρακτική: Απόψεις ειδικών*, Τεύχος Νο 2, Αθήνα: Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων

Ναρκομανείς Ανώνυμοι (2015). Πληροφορίες σχετικά με τις συγκεντρώσεις των Ναρκομανών Ανωνύμων στην Ελλάδα. Οι πληροφορίες ανακτήθηκαν στις 22/10/2015 από την ιστοσελίδα www.na-greece.gr

Σαββάκης, Μ.(2003), *Η βιογραφική έρευνα ως εναλλακτικό ερευνητικό εγχείρημα και ως μεθοδολογικό διάβημα: πλεονεκτήματα και όρια*, Αθήνα: Δοκιμές

Σαββάκης, Μ. (2005), *Εγκλεισμός, στίγμα και βιογραφικές διαδρομές: ο θεσμός του λεπροκομείου Σπιναλόγκας και η ασθένεια ως βιωμένη εμπειρία*, Διδακτορική εργασία, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, τμήμα Κοινωνιολογίας

Τάτσης, Ν.(1989), *Η θεωρία του χαρακτηρισμού: ανθρωπιστικές προσεγγίσεις στην κοινωνιολογία της αποκλίνουσας συμπεριφοράς*, Τεύχος 72, Αθήνα: Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών

Τσιώλης, Γ.(2006), *Ιστορίες ζωής και βιογραφικές αφηγήσεις: Η βιογραφική προσέγγιση στην κοινωνιολογική ποιοτική έρευνα*, Αθήνα: Κριτική

Τσιώλης, Γ.(2010), Η επικαιρότητα της Βιογραφικής Προσέγγισης στην Ποιοτική Κοινωνική έρευνα, στο Μ. Πουρκός & Μ. Δαφέρμος (επιμ.) *Ποιοτική Έρευνα στις Κοινωνικές Επιστήμες: Επιστημολογικά, Μεθοδολογικά και Ηθικά Ζητήματα*. Αθήνα: Τόπος, σελ. 347-370

Τσιώλης, Γ.(2013), *Βιογραφικές (ανα)κατασκευές στην ύστερη νεωτερικότητα. Θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα της βιογραφικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*, Αθήνα: Νήσος

Τσιώλης, Γ.(2014), *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*, Αθήνα: Κριτική

Υπουργείο Υγείας, Ελληνική Δημοκρατία (2011). Πληροφορίες σχετικές με τα επίσημα αναγνωρισμένα προγράμματα απεξάρτησης στην Ελλάδα. Οι πληροφορίες ανακτήθηκαν στις 10/10/2015 από την ιστοσελίδα

<http://www.moh.gov.gr/articles/news/551-pagkosmia-hmera-kata-twn-narkwtikwn>

Χάιδου, Α.(1996), *Θετικιστική Εγκληματολογία*, Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη

American Psychiatric Association (2015). Πληροφορίες σχετικά με τη διάγνωση της διαταραχής σχετικής με τη χρήση ουσιών. Οι πληροφορίες ανακτήθηκαν στις 25/9/2015 από την ιστοσελίδα www.buppractice.com/node/4621

Becker, S.H. (1963), *The outsiders: studies in the sociology of deviance*, NY, London: the free Press

Buchman, Z.D. and Reiner, P. (2009), *Stigma and addiction: being and becoming*, ανακτήθηκε στις 20/10/2015 από την ιστοσελίδα

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2791913/>

Burgess, R.G. (1984), *In the Field: an introduction to Field Research*, London: Allen and Unwin, (Ch. 2)

Clinard, B.M. and Meier, F.R. (2008), *Sociology of deviant behavior*, USA, Belmont: Thomson Wadsworth

Earnshaw, V. (2012), *Drug addiction stigma in the context of methadone maintenance therapy: an investigation into understudied sources of stigma*, ανακτήθηκε στις

20/10/2015 από την ιστοσελίδα

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3743126/>

Elliot, J. (2005), *Using narrative in social research*, London: Sage publications Inc

Erickson, C.K. (2008), *Η επιστήμη της εξάρτησης*, Αθήνα: Ισόρροπον Α.Β.Ε.

Finley, R.J. (2004), *Integrating the 12 steps into Addiction Therapy*, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc

Giddens, A. (2002), *Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Gutenberg

Goffman, E. (2001), *Σημειώσεις για τη διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια

Humphreys, K. et al. (2007), Οργανώσεις Αυτοβοήθειας για προβλήματα με το αλκοόλ και τα ναρκωτικά: Οδεύοντας προς Πρακτικές και Πολιτικές βασισμένες στα Ερευνητικά Δεδομένα, επιστημονικό περιοδικό *Κοινωνία & Ψυχική Υγεία*, θεματική ενότητα: *εξαρτήσεις και αυτοβοήθεια*, τεύχος 5^ο, Θεσσαλονίκη: Μπαϊρακτάρης Κώστας

Jupp, V. (1989), *Methods of Criminological Research*, London: Routledge

Kelly, J.F. (2007), Η αυτοβοήθεια στις διαταραχές κατάχρησης ουσιών: ιστορία, αποτελεσματικότητα, κενά γνώσης και δυνατότητες για έρευνα, επιστημονικό περιοδικό *Κοινωνία & Ψυχική Υγεία*, θεματική ενότητα: *εξαρτήσεις και αυτοβοήθεια*, Αθήνα: Μπαϊρακτάρης Κώστας

Kulesza, M., et al. (2013), Substance use related stigma: what we know and the way forward, ανακτήθηκε στις 22/10/2015 από την ιστοσελίδα

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4228689/>

Kulesza, M. et al. (2014), Stigma among individuals with substance use disorder: does it predict substance use, and does it diminish with treatment?, ανακτήθηκε στις

22/10/2015 από την ιστοσελίδα

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4307942/>

Luoma, B.J., et al. (2012), Self-stigma in substance abuse: development of a new measure, ανακτήθηκε στις 22/10/2015 από την ιστοσελίδα

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3680138/>

Makela, K., et al. (1996), *Alcoholics Anonymous as a mutual help movement. A study in eight societies*, Wisconsin: The University of Wisconsin Press

Mason, T. et al. (2001), *Stigma and social exclusion in healthcare*, NY, London: Routledge

Mason, J. (2003), *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*, Αθήνα: Ελληνικά γράμματα

Matsueda, L.R. (2006), Criminological implications of the thought of George Herbert Mead, in *Sociological theory and criminological research: views from Europe and the United States*, Mathieu Deflem (Ed), vol.7, the Netherlands: Elsevier

Narcotics Anonymous, (2008), Narcotics Anonymous. California: Narcotics Anonymous, Inc.

Narcotics Anonymous, (2013), the journey continues...Annual report 1 July 2012- 30 June 2013, NA World services, Inc. ανακτήθηκε στις 20/9/2016 από την ιστοσελίδα www.na.org

Nowinski, J. (2003), Facilitating 12 step recovery from substance abuse, In S.T.Walters, F. Rotgers (Eds), *Treating Substance Abuse, theory and technique*, NY, London: the Guilford Press

Plummer, K. (2000), *Τεκμήρια ζωής: Εισαγωγή στα προβλήματα και τη βιβλιογραφία μιας Ανθρωπιστικής μεθόδου*, Αθήνα: Gutenberg

Vold, G, et al. (1998), *Theoretical Criminology*, 4th edition, NY, Oxford: Oxford University Press

.

.

.

Παράρτημα

Συνέντευξη Νικήτα 16/11/2015

Διάρκεια: 92'

Ερευνήτρια: Θα ήθελα λοιπόν, να μου διηγηθείς την ιστορία της ζωής σου, από τα παιδικά σου χρόνια μέχρι και σήμερα.

Νικήτας: Μάλιστα. Λοιπόν. Γεννήθηκα στην Αθήνα τη δεκαετία του '80, στις αρχές του '80, εε, από μια οικογένεια όπως όλοι οι άνθρωποι. Εε, τώρα όσο θυμάμαι από τα παιδικά μου χρόνια, δηλαδή απ' την έναρξη ας πούμε, που αρχίζω να θυμάμαι τον εαυτό μου γύρω στα 3, 4 και σ' όλη τη διάρκεια μέχρι την εφηβεία ας πούμε, πέρασα πολύ καλά χρόνια, εε, μεγάλωσα έτσι σε μια ήσυχη γειτονιά εε, στα Βριλήσσια, εε θυμάμαι έτσι χαρακτηριστικά λίγα σπιτάκια, το δικό μας, ένα απέναντι, ένα πιο πάνω, ξέρεις, έζησα ρε παιδί μου την εποχή της γειτονιάς ας πούμε, με τον ορισμό της λέξης γειτονιά, με τις αλάνες, τα παιχνίδια, τις βόλτες. Ξέρεις, τότε ήτανε άλλες εποχές και δεν υπήρχε ο φόβος ας πούμε, που υπάρχει σήμερα, το να έχεις ένα παιδί και να το έχεις έξω, εμείς δεν είχαμε τέτοια θέματα, όλες οι πόρτες των σπιτιών ανοιχτές, ξέρεις σα να είσαι σε ένα χωριό, ας πούμε. Εε, ξέρεις αυτά τα πρώτα παιδικά χρόνια, τα θυμάμαι και τα νοσταλγώ πολλές φορές, εε, γιατί ήταν πραγματικά ας πούμε απ' τα καλύτερα χρόνια της ζωής μου, εε, ξέρεις περίμενα πώς και πώς τη στιγμή, να βάλω απ' το νηπιαγωγείο, ας πούμε, τη στιγμή ξέρεις, που θα γυρίσω στο σπίτι, ας πούμε, θα κάνω τις υποχρεώσεις μου σαν παιδί και περίμενα τη στιγμή που θα βγω έξω να παίξω με τους φίλους μου, να πάρουμε τα ποδήλατα, να πάμε να κάνουμε τις βόλτες μας, εε, αλλά παρόλ' αυτά, ξέρεις, από τότε που έχω αρχίσει και θυμάμαι τον εαυτό μου, εε, είχα στο νου μου τη τη σκανταλιά, τη σκανταλιά, ας πούμε, πώς θα... (γέλια). Δηλαδή θυμάμαι χαρακτηριστικά ας πούμε στις αρχές, στις πρώτες τάξεις του δημοτικού, έπαιρνα τον κολλητό μου τηλέφωνο, σταθερά τότε μόνο, και του έλεγα χαρακτηριστικά: «να σου πω, πάμε να βγούμε έξω να κάνουμε καμιά διαολιά?» Ήτανε, εε, και η διαολιά ήτανε να πάμε να χτυπήσουμε κανένα κουδούνι, να πάμε να πετάξουμε κανένα νεράντζι σε κανένα μπαλκόνι, εε, να πάμε να σκάσουμε κανά

λάστιχο από κανά αμάξι, του βάζαμε καρφιά, μπρος πίσω, αυτά ήταν τα παιχνίδια μας, ας πούμε. Και ότι διαολιά μπορεί να φανταστεί, μπαίναμε μέσα στις οικοδομές, τρέχαμε, εε, κλέβαμε πολλές φορές μέσα απ' τις οικοδομές, σκερπάνια, καρφιά, εργαλεία, εκεί ό,τι βρίσκαμε. Έτσι ήτανε απ' τα παιδικά χρόνια, θυμάμαι, δηλαδή, ότι πριν ας πούμε καβαλήσω το ποδήλατο που έπαιζα ακόμα με παιχνίδια και τέτοια, όταν πηγαίναμε με τους γονείς μου σε κάποιο σπίτι, φίλων, συγγενών που είχαν και αυτοί παιδιά, εε, τους έκλεβα τα παιχνίδια, ας πούμε. Όταν μ' άρεσε κάτι το το έπαιρνα έτσι μ' έναν τρόπο χωρίς να το καταλάβουν ή προσπαθούσα να τον ξεγελάσω τον άλλον, αν τον θεωρούσα έτσι λίγο αφελή, ας πούμε και αθώο και χαζό και οτιδήποτε, κάναμε ανταλλαγές τότε με τα playmobil και μ' αυτά του δινά εγώ κάτι που το 'χα τελείως έτσι για πέταμα κάτι τελείως εξευτελιστικό, για να του πάρω κάτι καλό και τον παραμύθιαζα ότι είναι, ότι αυτό που του δίνω ας πούμε, φύκια για μεταξωτές κορδέλες τώρα (γέλια). Κάτι τέτοιο. Και δεν ξέρω ας πούμε γιατί είχα αυτή τη συμπεριφορά. Δεν είχα δηλαδή αυτή την αγνότητα που είχαν τα παιδιά, είχα μες στο κεφάλι μου, έτσι, την απάτη να το πω, πώς θα εξαπατήσω ας πούμε τον άλλον. Δεν ξέρω αν έχει να κάνει αυτό εεε, στο πώς εξελίχθηκα αργότερα. Εεε, θυμάμαι, το τελείωμα εκεί του δημοτικού, εκεί γύρω στην πέμπτη δημοτικού, πήγαινα δημοτικό σ' ένα λίγο πιο πάνω απ' το σπίτι, έτσι χωριό ήσυχα τα πράγματα και τα λοιπά, και θυμάμαι μας έστελνε ο δάσκαλος, είχε γύρω στα πεντακόσια μέτρα απ' το δημοτικό, είχε το φαρμακείο της περιοχής εκεί σε μια πλατεία και μας έστελνε ο δάσκαλος να πάμε να πάρουμε κανά χανζαπλαστ, κανά οινόπνευμα, και θυμάμαι τότε, εγώ και άλλοι και άλλα δυο παιδιά, κρατάγαμε λεφτά απ' το κολατσιό που παίρναμε εκεί τις τυρόπιτες και αυτά που μας δίνουν οι γονείς μας τότε ήταν σε δραχμές δε θυμάμαι ξέρω γω, είχαμε πάνω μας εκατό δραχμές ας πούμε εκατόν πενήντα δραχμές, και πηγαίναμε και αγοράζαμε ένα πακέτο τσιγάρα. Άσσο φίλτρο κασετίνα. Το θυμάμαι ακόμα. Και πηγαίναμε σ' ένα εγκατελειμμένο σπίτι να πάμε να καπνίσουμε, πέμπτη, πέμπτη δημοτικού. Το κρύβαμε το πακέτο τα τσιγάρα, θυμάμαι εκεί στην εεε, στο εγκατελειμμένο το σπίτι, καπνίζαμε, γινόμασταν σαν κοτόπουλα έτσι, ζαλιζόμασταν, παίρναμε αγοράζαμε και τσίχλες μετά εκεί στο ψιλικατζίδικο για να μη μυρίζουμε τσιγαρίλα, δεν ξέραμε κατ' αρχήν ξέρεις, πώς καπνίζει κάποιος, δηλαδή δεν, παιδάκια τώρα, δεν είχαμε δεν είχαμε ιδέα. Εε, αα έτσι τώρα τα λέω λίγο μπερδεμένα, άλλο ένα περαστικό έτσι που θυμάμαι, στο νηπιαγωγείο, που μούνα πέντε, πεντέμισι χρονών, δε θυμάμαι, προνήπιο. Ένα πρωί μου την είχε βαρέσει δεν ήθελα να πάω στο σχολείο, δεν ξέρω, δεν ήθελα να πάω και να κλαίω, να κλαίω ας

πούμε για να μη με πάει η μάνα μου, να της λέω δε θέλω να μη σηκώνει κουβέντα, ξέρεις με τα πολλά ας πούμε, με τα χίλια ζόρια ρε παιδί μου, με με πήγε, και το σχολείο θυμάμαι, αυτό το νηπιαγωγείο ήτανε περίπου κανά ενάμισι χιλιόμετρο μακριά από το σπίτι που έμενα, για να πας εκεί διέσχιζες μια, έναν κεντρικό δρόμο τελοσπάντων, ταχείας κυκλοφορίας, εε, όταν μ'άφησε η μάνα μου στο, πάντα μ'άφηνε έξω απ'την πόρτα, έμπαινα μέσα την αυλόπορτα, χτύπαγα, μου ανοίγανε και έμπαινα μέσα. Εε, εκείνη τη μέρα επειδή δεν ήθελα να πάω, μ'αφήνει η μητέρα μου απ'έξω, πάω, χτυπάω την πόρτα, αλλά τη χτυπάω με έναν τέτοιο τρόπο που δεν την άκουσα ούτε εγώ, το πώς την χτύπησα την πόρτα και λέω αυτόματα στον εαυτό μου α, λέω δεν έχουμε μάθημα σήμερα, δε μ'άκουσε κανένας, κάτσε να γυρίσω σπίτι. Αλλά η μάνα μου είχε φύγει ας πούμε, και βρήκα ευκαιρία λέω «εγώ τι θα κάνω, εδώ θα μείνω, αφού δεν έχουμε μάθημα σήμερα?». Και παίρνω τώρα τον κατήφορο, για να πάω στο σπίτι. Φτάνω μετά από κανά εικοσάλεπτο, μισάωρο πόσο ήτανε, φτάνω στο σπίτι μου, με βλέπει η μάνα μου, και παθαίνει, σοκαρίστηκε «τι δουλειά, μου λέει, έχεις εδώ, τι έγινε?», της λέω δε σε πρόλαβα, χτύπησα λέω και δεν έχουμε μάθημα σήμερα, είναι κλειστά. Κλειστά, μου λέει, είναι? Μ'αρπάζει, ξανά πάλι πίσω. Πάει η μάνα μου, βαραίει την πόρτα, ακούνε, ανοίγουνε, κανονικά το μάθημα (γέλια). Τελικά δε την γλύτωσα ας πούμε. Δηλαδή, θέλω να πω, ότι παραμυθιάστηκα και λίγο, το ότι έκανα το καθήκον μου να χτυπήσω την πόρτα, αλλά πώς χτύπησα ήταν το θέμα. Μέσα παιδάκια ήταν, παίζανε. Πού να ακουστεί το δικό μου το χτύπημα. Τελοσπάντων, εε, τελειώνοντας έτσι και το δημοτικό, και αρχίζοντας το γυμνάσιο, εκεί δεν ξέρω τα πράγματα μετατράπηκαν σε πολύ λίγο χρονικό διάστημα, δηλαδή η σκανταλιά και όλο αυτό του δημοτικού, μετατράπηκε σε αλητεία και σε ξέρεις, ήθελα να μπω ας πούμε στα πιο βαθιά. Και αυτό βοήθησε το γεγονός ότι συναναστρεφόμουνα με μεγαλύτερα παιδιά. Σε ηλικία από μένα. Δηλαδή εγώ ήμουνα πρώτη γυμνασίου, ξέρω γω, πόσο δεκατρία είσαι πρώτη γυμνασίου, αν θυμάμαι καλά εε, έκανα παρέα με παιδιά που ήτανε Τρίτη γυμνασίου. Συζητούσα με παιδιά που πηγαίναμε και στο λύκειο, γιατί στο ίδιο σχολείο ήμασταν και γυμνάσιο και λύκειο. Εε, τους έβλεπα να πηγαίνουν, ξέρεις, απ'την πίσω πλευρά του σχολείου και να καπνίζουν, εγώ με το που πήγα πρώτη γυμνασίου, το πρώτο πράγμα που είχα στο μυαλό μου, και από ταινίες και από τέτοια που έβλεπα και από πιο μεγάλους που άκουγα ήταν η κοπάνα. Τι ήταν η κοπάνα, ας πούμε. Πώς κάνουμε μια κοπάνα. Και με το που ξεκινήσαμε, τη δεύτερη βδομάδα, μαζεύω εκεί δυο τρία παιδιά να κάνουμε κοπάνα. Που θα πάμε? Βόλτες. Εε θυμάμαι χαρακτηριστικά που είχαμε κάνει κοπάνα

έτσι, μία μέρα, και είχαμε πάει στα μπουρδέλα κάτω, στη Φυλής, πιτσιρίκια τώρα, εμείς πήγαμε να γαμήσουμε. Θυμάμαι εγώ, ντρεπόμουνα πολύ, εε, θυμάμαι να λέω του κολλητού μου μπες και συ μέσα εκεί στην τσατσά λέω «γίνεται να μπει μέσα και ο φίλος μου, γιατί ντρέπομαι?» (γέλια). Να 'χω και κάποιον ότι είναι, ξέρεις δίπλα μου απ'τους δικούς μου. Τελοσπάντων κάναμε εκεί ότι κάναμε και θυμάμαι είχανε φρικάρει οι γονείς μου, γιατί έπρεπε να γυρίσω σπίτι μιάνισι ώρα σχόλαγα και δύο παρά τέταρτο έπρεπε να ήμουνα στο σπίτι. Και γω γύρισα στις τέσσερις το απόγεμα. Η μάνα μου είχε τρελαθεί, δεν ήξερε τι να κάνει, έχω εξαφανιστεί, δεν είχε κάποια ειδοποίηση, εε, και είχε πάρει τους δρόμους, να με ψάξει να με βρει. Πήγε σε σπίτια φίλων, δεν ήξεραν τίποτα, της είπαν ότι δεν τον είδαμε στο σχολείο, και μετά πήγε στο σπίτι του κολλητού μου. Αυτός έλεγε στην αρχή δεν ξέρω και δεν ξέρω, γιατί ο κολλητός μου δεν είχε έρθει, δεν ξέρω και δεν ξέρω, μετά άρχισε να κλαίει η μάνα μου, σε παρακαλώ πες μου και αυτά, και ο ηλίθιος ας πούμε, αντί να πει ότι να έκανε κοπάνα και έκανε μια βόλτα, γυρνάει και της λέει, πήγανε λέει, κάτω στη Φυλής στα κορίτσια, της εξήγησε τελοςπάντων τι, φεύγει η μάνα μου πάει στο σπίτι, εγώ επειδή τώρα ήξερα τι μαλακία έχω κάνει, ότι έχω αργήσει, ότι έχουν ανησυχήσει, έκατσα ξεβίδωσα τη ρόδα απ'το ποδήλατο, έσερνα το ποδήλατο απ'τη μία, έσερνα τη ρόδα από την άλλη, για να με δουν ας πούμε ότι κάτι μου συνέβη στο δρόμο και ότι ,γι'αυτό άργησα. Μπαίνω μέσα στο σπίτι, με βλέπει ο πατέρας μου ξέρω γω, με κοιτάει έτσι μ'ένα μάτι, άστα του, «που είσαι ρε?» μου λέει, «τι ώρα είναι αυτή?». Άστα, του λέω, τι έπαθα, και έπαθα ζημιά στο δρόμο και πάτησα κάτι γυαλιά και μου 'σκάσαν τα λάστιχα, μου αμολάει μια ξανάστροφη έφαγα θυμάμαι τότε ξύλο. Γενικά υπήρχε αυτό στο σπίτι ας πούμε το ξύλο, εε, θυμάμαι δηλαδή σε πιο μικρή ηλικία εγώ, που χτυπάγανε πάρα πολύ τον αδερφό μου, και αυτός ήταν έτσι ζωηρός, πολύ ξύλο, δηλαδή ειδικά ο πατέρας μου η μάνα μου, πιο πολύ ο πατέρας μου, το 'χει αυτό πάρα πολύ έτσι με το ξύλο, ξέχασα να περιγράψω λίγο και την κατάσταση στην οικογένεια. Που είναι και αυτό πολύ σημαντικό. Εεε, από τότε που θυμάμαι ας πούμε τον εαυτό μου μέχρι στα μετέπειτα χρόνια, εε, γενικά στο σπίτι επικρατούσε έτσι βία γενικότερα έτσι και ψυχολογική βία πολλή, ο πατέρας μου, εε, ενώ δούλευε ας πούμε έφερνε τα λεφτά στο σπίτι και τα λοιπά, δούλευε και η μητέρα μου. Όλα περνάγανε ξέρεις απ'το χέρι της μητέρας μου, τα πάντα όμως. Απ'το νοικοκυριό μέχρι τα παιδιά μέχρι τα ψώνια μέχρι τους γιατρούς μέχρι... Τα πάντα. Η μάνα μου ήτανε...ξέρεις..αυτός που τα αναλάμβανε όλα. Ο πατέρας μου δεν ήθελε να έχει σχέση δεν μπορεί να ανταπεξέλθει, δεν ξέρω...δεν.. ο πατέρας μου το μόνο που 'κανε

ήταν να κόβει βόλτες με τους φίλους του εε, να απατάει τη μητέρα μου ας πούμε, να φωνάζει, να δίνει διαταγές, τις εντολές αυτό αυτός ήταν ο πατέρας μου. Το μόνο καλό, ας πούμε, που είχε ήταν το ότι δούλευε. Όλα τα άλλα, ξέρεις...και σκεφτ...και ενώ μικρός θυμάμαι, ας πούμε του είχα τρελή αδυναμία του πατέρα μου, άρχισε ξέρεις αυτό με τα χρόνια να φθείρεται εε και ξέρεις να αρχίζω να παίρνω μια απόσταση ας πούμε. Δηλαδή δε θυμάμαι ποτέ τον εαυτό μου να κάνω συζήτηση με τον πατέρα μου έτσι κάπως πιο.. συναισθηματική ας πούμε σαν πατέρας με γιος. Δεν μπορούσα ας πούμε να του ανοιχτώ σε κάτι. Ήτανε.. οι συζητήσεις μας ήτανε όλες πολύ επιφανειακές ας πούμε. Για την καθημερινότητα ξέρεις..κάτι που συνέβη, περιστατικά, τέτοια πράγματα. Εε, οι συμβουλές του ήταν και αυτές με τρόπο ξέρεις όπως είχε μάθει ας πούμε απ'το χωριό, το «πρέπει έτσι, έτσι πρέπει να 'ναι και αυτό θα κάνεις, γιατί έτσι πρέπει», ξέρεις, και όλο αυτό με επηρέασε εμένα. Γενικά δεν ήμουν παιδί που ανοιγόμουν εύκολα, αλλά με τη μητέρα μου ας πούμε, πάντα είχα πολύ καλύτερες σχέσεις εε και την αισθανόμουν, ξέρεις, πολύ περισσότερο κοντά μου εε και σε τακτά έτσι χρονικά διαστήματα εε, ο πατέρας μου έπινε κιόλας τότε, ας πούμε, τσακωνόταν με τη μητέρα μου, θυμάμαι τη μητέρα μου να φεύγει απ'το σπίτι, κλάματα, φωνές ήτανε δηλαδή αν όχι καθημερινό μια φορά τη βδομάδα έπαιζε ένας τσαμπουκάς μες στο σπίτι και ξέρεις, μου 'χει μείνει πολύ έντονο το ξύλο που 'τρωγε ο αδερφός μου. Εγώ δεν έφαγα τόσο ξύλο όσο έφαγε ο αδερφός μου, έφαγα λίγο λιγότερο, αλλά έφαγα και εγώ. Εε ξέρεις αυτό που δεν άντεχα ήταν η φωνή του πατέρα μου ρε παιδί μου, όταν άρχιζε και ούρλιαζε και φώναζε ας πούμε δε δεε το άντεχα αυτό, αυτό το πράγμα, να τον ακούω έτσι να ωρύεται.. Ξέρεις, καταλάβαινα το ότι ήτανε, ήταν πάντα λάθος, το αισθανόμουν δηλαδή λάθος. Απλά ήθελε ξέρεις να βγει από πάνω μου ρε παιδί μου, πάντα. Δεν αναγνώριζε ποτέ τα σφάλματά του. Σε εκείνη την περίοδο λοιπόν του γυμνασίου ας πούμε, συνέβη ένα περιστατικό, έχω πάει σε μια άλλη περιοχή να πάω να πάρω ένα φίλο μου να πάμε μια βόλτα, θυμάμαι στα αηδονάκια πηγαίναμε, πηγαίναμε και κλέβαμε, ψειρίζαμε άλλα.., κάναμε διάφορα, παίζαμε κιόλας εκεί πέρα μέσα αλλά κάναμε διάφορες έτσι αλητείες, και όπως πήγα να τον πάρω, περνάω έτσι από ένα στενάκι αδιέξοδο και πετυχαίνω το αμάξι του πατέρα μου ας πούμε παρκαρισμένο και βλέπω, ήμουν από πίσω, από πίσω απ'το αυτοκίνητο έτσι όπως περπάταγα, βλέπω δυο κεφάλια μέσα και αναγνωρίζω την πινακίδα του αυτοκινήτου ήταν του πατέρα μου. Πηγαίνω δίπλα απ'την πλευρά του οδηγού, πώς τον βλέπω ας πούμε μ'ανοιχτό το παράθυρο και μου λέει.. και δίπλα του είναι μια γυναίκα. Τα 'χασε ο πατέρας μου μια στιγμή, που με

είδε, και η πρώτη του ξες αντίδραση που με είδε ήταν «α έλα τι έγινε, πού πας ξέρω γω, τι κάνεις και αυτά», στα αηδονάκια, λέω πάμε, στο λούνα παρκ, «εε, λεφτά έχεις?», ήταν η πρώτη του .. ξέρεις.. το πρώτο πράγμα που «να σου δώσω λεφτά, να σου δώσω λεφτά», για να μ'αποφύγει ώστε.., εγώ το εξέλαβα αυτό σαν εξαγορά ας πούμε. Ότι μην πεις τίποτα και ξέρεις πάρε αυτά τα λεφτά. Τα πήρα τα λεφτά εε και το κράτησα και μυστικό ας πούμε , γιατί ντρεπόμουν να το πω, όχι για κανένα άλλο λόγο. Δεν το 'πα σε κανέναν αυτό, θυμάμαι δηλαδή πρέπει να το 'πα στη μάνα μου μετά το στρατό. Δε δε ξέρω, βασικά προσπαθούσα, ξες.. δεν άντεχα να .. τις εντάσεις, δε μπορούσα τις εντάσεις και γι'αυτό το λόγο απέφυγα να το πω. Εεε όσο πέρναγε ο καιρός ξέρεις στο γυμνάσιο πήγα στη δευτέρα γυμνασίου και δεν ξέρω μετατράπηκα έτσι σε ένα παιδί πολύ αντιδραστικό θυμάμαι τους καθηγητές ας πούμε, να με αποκαλούν μονίμως άχρηστο, και ότι δεν κάνω για τίποτα και ότι δεν αξίζω τίποτα ας πούμε, και ότι εσύ θα καταστραφείς, εε θυμάμαι τέτοια πράγματα μονίμως. Δεν ξέρω αν μ'επηρέαζε τότε, δεν ξέρω δηλαδή, εγώ το 'παιρνα, σας γράφω και στ'αρχίδια μου ας πούμε, το τι λέτε, ίσως και να μ'επηρέαζε όμως. Εε θυμάμαι, ας πούμε οι καλοί μαθητές και όλοι αυτοί με είχανε πολύ, πολύ υπό ρε παιδί μου, πολύ κατώτερό τους, δε με πλησίαζαν οι καλοί μαθητές ας πούμε. Δεν ξέρω γιατί, αλλά ..δε γύρναγαν καν να με κοιτάζουν, το θυμάμαι αυτό πολύ, πολύ έντονα. Ναι. Εε όσο συνέβαινε αυτό, τόσο εγώ γύρναγα προς το άλλο στρατόπεδο, να κάνω παρέα δηλαδή με εξωσχολικούς, με μηχανάκια, ξέρεις ζούσα και σε μια περιοχή στην οποία δεν υπήρχανε ουσίες, δεν τις είχα βρει εγώ τις ουσίες, εε, αλλά θυμάμαι ξέρεις από πολύ παιδί, παιδική ηλικία, να λέω στον εαυτό μου ξέρεις ότι «αν θα μου δινόταν η ευκαιρία, αν θα μου δινόταν η δυνατότητα να δοκιμάσω ναρκωτικά, δεν ήξερα τι ήταν αυτά, αλλά αν θα μου δινόταν αυτή η δυνατότητα, θα έκανα», ας πούμε, χρήση. Δεν ξέρω, το 'χω από πολύ μικρός, σφηνωμένη ιδέα στο κεφάλι μου εε δεν ξέρω με εξίταρε αυτή η ιδέα. Στο να κάνω χρήση ουσιών. Ενώ ήξερα τα βασικά ας πούμε , ότι πίνεις ναρκωτικά, πεθαίνεις ας πούμε. Το 'χα έτσι, τελείως. Εε, ξεκινήσανε μετά και οι πρώτες αποβολές ας πούμε, μία καθηγήτρια που μονίμως με το που έμπαινε μέσα με πέταγε έξω, έτσι χωρίς λόγο, δε γούσταρε τη φάτσα μου και μ'έβγαζε έξω. Εε θυμάμαι χαρακτηριστικά να μου λέει « πέρνα έξω και μην καταστρέψεις το σχολείο», «θα μείνεις απ'έξω». Και πήγα ένα πρωί σε ένα χρωματοπωλείο και πήρα ένα μπιτόνι έτσι διαβρωτικό, διαβρωτικό χρώματος, πάω σε μια οικοδομή, παίρνω κάτι καρφιά, πάω στο σχολείο, το βλέπω που'ναι παρκαρισμένο, το λούζω όλο τ'αμάξι με διαβρωτικό, βάζω καρφιά σ'όλα τα λάστιχα, μπρος, πίσω, της κλώτσησα κάτι πόρτες,

τόρα, είχα κάνει πολλά. Εε μπαίνω μέσα στην τάξη, και στο πρώτο διάλλειμα, το συζητάω εγώ με την παρέα μου τελοσπάντων, και ήταν ένα παιδί, στην παρέα και αυτός, ο «χοντρός», το ακούει και αυτός τελοσπάντων, αυτό που συζητάγα το τι έκανα, και τη δεύτερη ώρα έρχεται η υποδιευθύντρια με φωνάζει κάτω να πάω στη διευθύντρια που με ήθελε κάτι και μόλις με , εκεί που κατεβαίναμε μαζί, με συμπαθούσε πολύ, η υποδιευθύντρια, πολύ καλό άτομο, θυμάμαι χαρακτηριστικά μου λέει « γιατί βρε παιδί μου, γιατί βρε Νίκο, γιατί», της λέω «δε σας καταλαβαίνω, τι εννοείτε, τι γιατί», «γιατί, μου λέει, τα κάνεις αυτά». Και ξέρεις πήγε το μυαλό μου κατευθείαν ότι ωπ, κάτι έγινε, από κάπου μαθεύτηκε. Κατεβαίνω κάτω, μου λέει η διευθύντρια .., ανοίγει το συρτάρι, μου δείχνει κάτι καρφιά, μου λέει «σου θυμίζουμε κάτι αυτά εδώ?», λέω «καρφιά», μου λέει «τα συγκεκριμένα καρφιά», λέω «όχι, δε μου θυμίζουν κάτι», «καλά» μου λέει, «πήγαινε πάνω και θα τα ξαναπούμε». Φεύγω πάνω, να αρχίζουν να με ζώνουν τα φίδια, φοβήθηκα, λέω μαθεύτηκε ας πούμε. Την επόμενη ώρα ξανάρχεται η υποδιευθύντρια με φωνάζει , κατεβαίνω κάτω, και ήτανε μέσα αυτό το παιδί που περιέγραφα πριν, και είχανε κάνει deal, ας πούμε, η διευθύντρια μ' αυτό το παιδί, το ότι αν, μάλλον αυτός πήγε, επειδή ήτανε κινδύνευε να χάσει τη χρονιά, από μαθήματα, είχε κάνει συμφωνία με τη διευθύντρια και είπε ότι «αν με περάσετε, θα σας πω ποιος κατέστρεψε το αυτοκίνητο». Εε δεν ξέρω από κείνη τη στιγμή και μετά, μου βγήκε μια αντίδραση για όλα, για το σύστημα, για την κοινωνία, δεν ξέρω, για .. μου φάνηκε πολύ.. σ' ένα σχολείο ας πούμε, να γίνεται μια τέτοια συμφωνία μεταξύ μαθητή και διευθυντή σχολείου, δεν ξέρω μου βγήκε μια τρομερή αντίδραση και οργή, πολύς θυμός. Και τον έβαλε η διευθύντρια να πει « περιέγραφέ μας τι μας είπες πριν» ξέρω γω, μπροστά μου. Τελοσπάντων δε θα πω τι έγινε στη συνέχεια, δεν υπάρχει και λόγος, θυμάμαι ότι με απέβαλαν, πήρα μια αποβολή, η οποία, ήταν εφτά μέρες, ήταν πάρα πολλή μεγάλη αποβολή, θέλαν να με διώξουν και απ' το σχολείο και τα λοιπά. Εγώ δεν είπα τίποτα στους γονείς μου, εε προσπαθούσα να το αποφύγω, πήγαινα δηλαδή με την τσάντα μου και απλά έκοβα βόλτες δεξιά αριστερά. Με πιέζανε για να το πω στους γονείς μου, δεν είχανε πάρει αυτοί τηλέφωνο, τους έλεγα εγώ « είναι επαρχία, είναι εδώ, είναι εκεί» και την Τρίτη μέρα νομίζω, την τέταρτη, πήρε η διευθύντρια στο σπίτι και είπε στη μάνα μου ότι, το περιστατικό, θυμάμαι τη μάνα μου να έρχεται στο σχολείο και μονίμως, πάντα να , όποτε ερχόταν στο σχολείο, όταν έφευγε, έκλαιγε, πάντα. Γιατί της λέγανε ότι « ο γιος σου τ'όνα, ο γιος σου τ'άλλο, παρασέρνει τ'άλλα παιδιά, τον έχουμε πιάσει να καπνίζει, δεν παρακολουθεί, δεν είναι καλός μαθητής, δε διαβάζει, αντιγράφει,

ενοχλεί τους άλλους », δηλαδή δε θυμάμαι να έκανα και τίποτα καλό, ας πούμε. Αισθανόμουν ξέρεις, πολλές φορές παράσιτο ρε παιδί μου, αλλά αισθανόμουν παράσιτο, γιατί μου το 'χανε δώσει κιόλας έτσι, ότι είμαι παράσιτο, το 'χα πιστέψει πολλές φορές, ότι είμαι ένα παράσιτο μέσα κει, και ότι να εξαφανιστώ δε θ'αλλάξει, ας πούμε, δε θα γίνει και κάτι. Εε και όσο ξέρεις συνέβαινε αυτό, τόσο δυνάμωνα μέσα μου το να γίνω ακόμα χειρότερος, προσπαθούσα να γίνω χειρότερος, σαν αντίδραση δικιά μου σε όλο αυτό που συνέβαινε. Δεν κοίταγα ας πούμε να βελτιώσω ποτέ κάτι. Να πω ότι θ'αλλάξω, δεν ήμουν αυτής της άποψης καθόλου. Μ'ενοχλούσαν όλα. Μ'ενοχλούσαν οι καθηγητές, μ'ενοχλούσε ο τρόπος διδασκαλίας, μ'ενοχλούσε η αντιμετώπισή τους προς τους καλούς και τους κακούς μαθητές, ήταν πολύ εμφανές σημάδι αυτό στο πώς συμπεριφερόντουσαν στους καλούς και στους κακούς μαθητές ήταν πολύ έντονο πώς συμπεριφερόντουσαν στους ευκατάστατους μαθητές και στους άλλους που δεν είχανε χρήματα, γιατί είχαμε και κάποια παιδιά που φαινόντουσαν τα παιδιά ότι δεν ..ότι οι οικογένειές τους δεν είχανε χρήματα, ήτανε σε εισαγωγικά, μιας κατώτερης τάξης. Και όλα αυτά, δεν ξέρω, με εξόργιζαν. Δηλαδή επαναστατούσα ας πούμε μέσα μου που έβλεπα αυτή τη διάκριση μέσα σε παιδιά. Για μένα ας πούμε οι μαθητές είναι όλοι μαθητές. Δεν έχει κάτι άλλο. Πριν ή μετά απ'αυτό. Είναι μαθητές όλοι, είναι το ίδιο. Είναι ίσοι. Έτσι το 'χω στο κεφάλι μου. Αλλά οι καθηγητές προς τους μαθητές δε συμπεριφέρονται έτσι, μ'αυτό τον τρόπο. Με κάποια ισότητα. Κάνανε διακρίσεις. Όπως κάνανε διακρίσεις και στην κοπέλα που ήτανε απουσιολόγος, που ήταν η κόρη της μαθηματικού ας πούμε, το πώς της συμπεριφερόντουσαν μέσα εκεί. Τελοσπάντων. Εε με τα χίλια ζόρια τελοςπάντων έβγαλα το γυμνάσιο, μάλιστα στη Δευτέρα γυμνασίου μου βάλανε, δεν είχε υπάρξει λέγανε στο σχολείο αυτό ποτέ, να φύγει παιδί από το γυμνάσιο, με κοσμία διαγωγή. Εμένα, ο έλεγχός μου στη δευτέρα γυμνασίου, το 'χανε σβήσει και είχανε γράψει από πάνω με κόκκινα γράμματα «κοσμία». Κακήν κακώς τελοςπάντων, κατάφερα να τελειώσω το γυμνάσιο, με τα χίλια ζόρια, μ'αφήνανε σ'όλα τα μαθήματα, πιο πολύ με περάσανε δηλαδή στην τρίτη γυμνασίου για να μην ξανάρχομαι την επόμενη χρονιά, δε με θέλανε, καθόλου, να ησυχάσουν ας πούμε, εε και μετά πήγα για.. σε μια σχολή ας πούμε, στο λύκειο, τεχνική σχολή μηχανικός αυτοκινήτων. Εκεί μ'άρεσε πάρα πολύ και τα πήγαινα και καλά κιόλας, υπήρχε πολύ πιο ελαστικό ωράριο, ήτανε βραδινό, όλα τα παιδιά δουλεύανε, όπως δούλευα και εγώ τότε, το πρωί πήγαινα για δουλειά, άλλη αντιμετώπιση, οι καθηγητές προς τους μαθητές, κάτι παραπάνω από ισότητα, δηλαδή η βοήθεια που μας παρέχανε ήτανε, δηλαδή, η μέρα με τη νύχτα. Το

ένα σχολείο με το άλλο σχολείο. Να σε βοηθήσουν με όποιον τρόπο μπορούν, ας πούμε, να μη σε πιέσουν να διαβάσεις γιατί ξέραν ότι δουλεύεις, να προσπαθούν να κάνουν την παράδοση έτσι, δηλαδή ..όλος αυτός ο τρόπος διδασκαλίας ας πούμε, και με βόλευε, γιατί δούλευα και με βοήθησε πάρα πολύ, και πήρα και σχετικά καλούς βαθμούς, ενώ τέλειωσα το σχολείο με δέκα, και νομίζω με δεκαπέντε δεκαέξι δε θυμάμαι, τέλειωσα την τεχνική σχολή. Ήταν και κάτι το οποίο με ενδιέφερε, ας πούμε, μ'άρεσε.

ΖΩΗ ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ

Ε και εκεί ξέρεις ξεκίνησαν, τα πρώτα... έτσι, η επαφή μου με τα ναρκωτικά ας πούμε, με μαύρο. Γιατί ήταν και παιδιά πολύ μεγαλύτερα από μένα, εε άρχισα ξέρεις να κάνω χρήση χασίς, θυμάμαι, κάπου εκεί στην πρώτη λυκείου ήταν αυτό, γύρω στα δεκαπέντε ήμουν, δεκαέξι, κάτι τέτοιο. Εε την πρώτη φορά που ήμουν, ήμουν σε ένα πάρτι, ας πούμε και το δοκίμασα αυτό, η πρώτη μου επαφή αυτή ήταν μαζί με ξύδια, μαζί μ'αλκοόλ, και έχασα τ'αυγά και τα πασχάλια, άρχισα να ξερνάω να έχω ασπρίσει, θυμάμαι χαρακτηριστικά, να φεύγω από αυτό το μαγαζί εε και να βγαίνω στη λεωφόρο Κηφισίας και ..ήταν κάπου στο Υγείας από πίσω, ήταν μια αποθήκη, και βγαίνω στην Κηφισίας για να πάρω ταξί, θυμάμαι είμαι ξάπλα στο πεζοδρόμιο, στη νησίδα του δρόμου και είχα σηκώσει μόνο το χέρι για να δει κάποιο ταξί να με πάρει και θυμάμαι έλεγα από μέσα μου « Θεέ μου, δε θα, όχι δε θα ξαναπιώ, δεν ξαναασχολούμαι μ'αυτά, αρκεί να μου φύγει αυτό το πράγμα, ας πούμε, απ'το κεφάλι μου» . Αισθανόμουν πολύ άσχημα, με πήγε σπίτι ο ταξιτζής, μ'έκλεψε κιόλας, του 'δωσα πέντε χιλιάρικα, δε μου 'δωσε τίποτα πίσω, ξέρεις αυτό κράτησε κανά δυο μέρες ε μετά άρχισε να γίνεται πιο..το ξέχασα ας πούμε αυτό. Αυτό το περιστατικό που συνέβη και άρχισε να γίνεται, ξέρεις, αν όχι σε καθημερινή βάση, μια δυο φορές τη βδομάδα σίγουρα, μαζευόμασταν και κάποια παιδιά ξέρεις απ'την παρέα, βάζαμε όλοι λεφτά, πηγαίναμε στους γύφτους, ψωνίζαμε μαύρο.. Ξέρεις είχαμε μπει μετά μέσα σε ένα τέτοιο κύκλο και τα προβλήματα μετά με το νόμο ήρθαν και αυτά ωρίς, κάπου εκεί στην.. αν θυμάμαι καλά, στην τρίτη λυκείου ήτανε που είχα την πρώτη μου επαφή γύρω στα δεκαεφτά δεκαοκτώ κάπου εκεί ήτανε, με το νόμο. Πηγαίναμε, πάλι σε ένα πάρτι πηγαίναμε στην Αγία Παρασκευή, μας σταμάτησε ένα μπλόκο τελοσπάντων, μας βρήκε μια μεγάλη ποσότητα πάνω μας, τμήμα, κρατητήρια, εε είδα τη συμπεριφορά της αστυνομίας ας πούμε, προς το άτομό μου, πώς ... ξέρεις σαν έναν κοινό εγκληματία μου συμπεριφέρθηκαν. Δηλαδή δε λάβαν υπόψη ότι ήταν ένα παιδί ξέρω γω δεκαεφτά δεκαοκτώ χρονών, καθόλου. Σα να μιλάνε σε έναν κοινό

εγκληματία. Έτσι ήταν η αντιμετώπισή τους. Θυμάμαι τη μάνα μου να έχει έρθει να κλαίει ξέρω γω, η μάνα μου δεν το πίστευε. Της είπα ότι μας το φορτώσαν οι μπάτσοι και αυτό πίστεψε η μητέρα μου. Δε μπορούσε να βάλει δηλαδή στο μυαλό της ότι ο γιος έχει μπλέξει με κάτι τέτοιο. Εε ξέρεις κάπως έτσι κύλησαν, ας πούμε τα εφηβικά μου χρόνια. Όταν ήρθε η στιγμή, ξέρεις να πάω φαντάρος, εκεί γνώρισα και όλα τα υπόλοιπα. Σ'όλη την περίοδο της θητείας μου, συνολικά, για να μη μπω σε λεπτομέρειες, είχα στρατοδικεία, είχα επαφή σχεδόν με όλα τα ναρκωτικά, δοκίμασα και ηρωίνη στο στρατό, και χάπια και τα πάντα. Εε για μένα ο στρατός ήτανε , ξέρεις, είχα βρει την ευκαιρία ας πούμε να κάνω αυτό που σκεφτόμουνα μικρός. Το να βρω ναρκωτικά. Γιατί, όπως είπα και πριν, στην περιοχή που ζούσα, δεν υπήρχε πολύ έτσι, η χρήση ή εγώ δε γνώριζα.. όχι δεν είναι αυτό.. Τους γνώριζα όλους. Ήτανε και άλλες εποχές τότε, δεν ήταν τόσο εύκολα ας πούμε, να βρεις ναρκωτικά και ίσως ..Στο στρατό βρήκα, ξέρεις, βρήκα τα πάντα και δοκίμασα τα πάντα. Με πολλή μεγάλη άνεση και χωρίς κάποια αίσθηση φόβου, ξέρεις, και το να το κάνω, να μην το κάνω. Δεν υπήρχε τέτοιο πράγμα, ας πούμε. Ό,τι μου δίνανε, ξέρεις το έπαιρνα, απλά. Εε κακήν κακώς τέλειωσε ο στρατός και με τα στρατοδικεία και με τις φυλακές, όλο αυτό και απολύθηκα. Σχετικά η ζωή μου, παρόλα τα προβλήματα και όλα αυτά, είχε για μένα κάπως φυσιολογική ροή, γιατί είχα την κοπέλα μου, είχα τη δουλειά μου, έμενα στο σπίτι, απολύθηκα, βρήκα μια δουλειά καλή ας πούμε, και τότε ήταν, ξεσ, που άρχισα να μπλέκω με την ηρωίνη περισσότερο και να κολλάω. Μέσω του αδερφού της κοπέλας μου, ο οποίος ήτανε χρήστης, και να αρχίζω να πίνω σε καθημερινή βάση, χωρίς να έχω ακόμα εξαρτηθεί απ' αυτό, αλλά πίναμε σχεδόν όποτε βρισκόμασταν, δηλαδή, επειδή αυτός δεν είχε ποτέ λεφτά, εγώ δούλευα είχα λεφτά, τσόνταρα εγώ, παίρναμε τ'αμάξι, πηγαίναμε σ'ένα βουνό και πίναμε. Τα βράδια. Εε πήγαινα στη δουλειά την άλλη μέρα, δούλεψα έτσι κανά χρόνο και μετά, είχα αρχίσει να πίνω έτσι πιο εντατικά, θυμάμαι χαρακτηριστικά, ένα πρωί που έφευγα για να πάω για δουλειά, μου'χε μείνει λίγη πρέζα απ' την προηγούμενη μέρα, και λέω «δεν πίνω, λέω, το πρωί». Ε αυτό ήταν και το τελευταίο. Μετά το πρωί έγινε κάθε πρωί, και κάθε μέρα και κατάλαβα ότι έχω εξαρτηθεί απ' αυτό και ότι πρέπει να πίνω κάθε μέρα. Ξέρεις, στην αρχή δεν το πίστευα και κοροϊδεύα κιόλας, όλο το.. αυτούς ας πούμε που πίνουνε και , τους υποτιμούσα ας πούμε, ότι είναι ηλίθιοι και δεν βρίσκουν τον τρόπο πώς να το κάνουν ώστε να μην εξαρτώνται απ' αυτό. Μπήκα γω μέσα σ' αυτό. Είχα εξαρτηθεί χωρίς να το'χω καταλάβει. Εε και τότε ξεκίνησε να επικρατεί μία παράνοια, να αρχίζουν να γκρεμίζονται, ότι είχα καταφέρει και είχα φτιάξει μέχρι

τότε, όπως το να κάνω ζημιές στη δουλειά, το να με βλέπουνε πιωμένο, να έχω ατυχήματα με τ' αυτοκίνητα της δουλειάς, ξεκίνησαν οι απολύσεις, με διώξαν από εκείνη τη δουλειά που ήμουν, έβρισκα κάτι ηλίθιες δικαιολογίες στη μητέρα μου για το τι συνέβη, ακόμα δεν είχαν καταλάβει κάτι, μέχρι τότε. Με είχανε δει πιωμένο και νομίζανε, επειδή δε γνωρίζανε, ότι, νομίζανε ότι είμαι από αλκοόλ ας πούμε, πιωμένος, με είδαν να τραυλίζω ας πούμε, να γονατίζω και τέτοια πράγματα, δε θέλαν να το πιστέψουν ότι συμβαίνει κάτι. Εε και μ' αυτήν την κοπέλα μου που ήμουν ας πούμε τότε, εκείνη το είπε στη μητέρα μου, λίγο πριν χωρίσουμε, ότι «ξέρετε κάτι, ο Νικήτας αυτό και αυτό το πρόβλημα», έπεσε η μάνα μου απ' τα σύννεφα, πάλι η μάνα μου, δηλαδή, ο πατέρας μου ήταν απλά τσαμπουκάδες και ξύλο και αυτά, ε η μητέρα μου πάλι πέρασε όλο αυτό το κανάλι, να ψάχνει να βρίσκει λύσεις ας πούμε, να ρωτάει δεξιά αριστερά το τι μπορεί να κάνει, να πηγαίνει σε κάτι ηλίθια προγράμματα, τους κορόιδευα ας πούμε, εγώ, έκανα τα δικά μου. Ε άρχιζα εγώ να κόβω κανά δυο μέρες, ξαναάρχιζα πάλι τα ίδια, πήγαινα σε άλλες δουλειές, καθόμουνα λίγο, με παίρνανε χαμπάρι, με διώχνανε. Μετά απ' αυτό ξεκίνησε ένας φαύλος κύκλος, που απ' τα είκοσι μου που απολύθηκα από φαντάρος μέχρι τα εικοσιοκτώ μου, που σταμάτησα τη χρήση, υπήρχε ένας φαύλος κύκλος, τσακωμοί, φασαρίες, συλλήψεις, ξεφτιλίσματα, ναρκωτικά. Και απ' την αρχή, το ίδιο. Κάθε μέρα το ίδιο πράγμα συνέβαινε. Απλά με μία σταδιακή αύξηση, δηλαδή είχα ξεκινήσει ας πούμε, απ' το μηδέν, και είχε αρχίσει να ανεβαίνει ο δείκτης, ας πούμε, όπως περνάγαν τα χρόνια, τόσο και πιο ψηλά, τόσο και πιο ψηλά, και τόσο πιο έντονα τα περιστατικά. Εε τα πρώτα ενάμισι δυο χρόνια, ήταν κάπως εε σε πιο νορμάλ, μετά τα δυο χρόνια ξέφυγα τελείως, είχανε γίνει και πιο πολλές οι συλλήψεις ... ας πούμε, με την αστυνομία, όλη την ώρα στα τμήματα, την Ευελπίδων την είχα μάθει απ' έξω, που με πηγαίνανε, εε τα ξεφτιλίσματα έτσι απ' την αστυνομία, το ξύλο απ' την αστυνομία, εε ξέρεις.. ότι... είμαστε ας πούμε περιθωριακά στοιχεία και μας συμπεριφέρονται ας πούμε μ' αυτό τον τρόπο εεεε σαν να μην είσαι άνθρωπος ας πούμε και συ παρόλο που έχεις διαπράξει ένα αδίκημα. Η συμπεριφορά ήταν απ' τους περισσότερους ας πούμε άθλια, να τους ζητάς ας πούμε κάτι και να μη σε λαμβάνουνε υπόψη καθόλου, εε χειροπέ.. ντρεπόμουνα ξέρεις για όλα αυτά, ντρεπόμουνα με τις χειροπέδες όλη την ώρα, να με στέλνουν αριστερά δεξιά, να 'ρχονται στο σπίτι, εε ξέρεις η μία μου πλευρά ντρεπόταν και η άλλη ξέρεις δεν μπορούσε να κάνει κάτι, δηλαδή εγώ με το που τέλειωνα ένα δικαστήριο το πρώτο πράγμα που είχα στο μυαλό μου, είχα περάσει δυο-τρεις μέρες χαρμάνης απ' τα κρατητήρια, ήτανε πώς θα πάω να πιω

κατευθείαν, δεν υπήρχε κάτι άλλο. Μέχρι εκεί έφτανα. Δεν υπήρχε ότι θα βάλω κάποιο στόχο ας πούμε, θα κάνω κάτι γι'αυτό το πρόβλημα. Δεν το σκεφτόμουν καν σαν ιδέα, ότι θέλω να κόψω. Κάπου εκεί στα μισά, άρχισα ξέρεις να χάνω και πράγματα, πράγματα που είχα πολεμήσει ας πούμε να τα αποκτήσω, με τον ιδρώτα μου, με τη δουλειά μου, τ'αυτοκίνητό μου, το μηχαν-, είχα και αυτοκίνητο είχα και μηχανάκι, είχα στήσει μια σχετικά ξες καλή ζωή, αλλά με πράγματα που..., με το σπαθί μου ας πούμε. Ξέρεις άρχισαν να χάνονται όλα αυτά. Άρχισα να ξεπουλάω πράγματα δικά μου, για να βρω ναρκωτικά, εε είχα ατυχήματα με τ'αυτοκίνητα, είχα τρακάρει, τα πούλαγα για παλιοσίδερα και έφτασα σ'ένα σημείο ας πούμε, εκεί γύρω στα εικοσιπέντε, ενώ από δεκαέξι δεκαεφτά χρονών είχα τα πάντα, στα εικοσιπέντε να μην έχω τίποτα, να είμαι μόνο με τα πόδια. Πλέον να κάνω μπαμ από χιλιόμετρο τι είμαι, η μάνα μου να ντρέπεται να βγει έξω από το σπίτι, ν'αρχίζω να κλέβω το σπίτι, χρυσαφικά και οτιδήποτε άλλο έβρισκα, χρήματα εε η μάνα μου να βρίσκει κρυψώνες όσο πιο απίθανες μπορεί για να μην την κλέψω, να με διώχνει απ'το σπίτι, έφτασα να κλέψω ας πούμε και κάτω απ'το σπίτι μας ας πούμε ένα αυτοκίνητο εε μια κατάσταση ας πούμε σαν ταινία. Όλα τρέχανε σαν μία ταινία. Ένας αγώνας επιβίωσης κάθε μέρα. Δεν υπήρχε δηλαδή κάτι άλλο στο κεφάλι μου, το πώς να βρω εε να πιω, τίποτα άλλο. Πώς θα κλέψω, το πώς θα έχω περισσότερα ναρκωτικά, το ποιον θα φάω. Άρχισα να τρώω τους φίλους μου, εε άρχισαν να με κάνουνε πέρα οι φίλοι μου, έφτασα να είμαι μόνος μου, οι μόνες μου επαφές ήτανε με άλλους σαν και εμένα ας πούμε, που κάνανε χρήση, στις πλατείες.. Είχανε μείνει κάποια ίχνη, ξέρεις, αξιοπρέπειας, δηλαδή, δε θυμάμαι να έχω ζητιανέψει, ντρεπόμουν να το κάνω αυτό, όπως επίσης όταν είχα ναρκωτικά, δεν έπινα μαζί, στην Ομόνοια ας πούμε, με τους άλλους πρεζάκηδες, δε μ'άρεσε, πήγαινα, προτιμούσα να απομονώνομαι, να είμαι κάπου μόνος μου, τελείως. Σε μια παλιά οικοδομή, σε ένα παλιό σπίτι ας πούμε. Ήθελα να 'μαι εγώ και αυτό, δεν ήθελα, ξέρεις, παρεμβολές. Εε ωστόσο, ξέρεις, η μάνα μου προσπαθούσε να μου βρει προγράμματα, έμπαινα εγώ σε κάποια προγράμματα, πήγαινα για κάνα δυο μήνες, τα πήγαινα έτσι λίγο καλά, έκοβα, αλλά έκοβα την πρέζα, έκανα τ'άλλα όσο μπορούσα, εε και μετά, ξέρεις άρχισε αυτό το πράγμα, το κόψε πίνε κόψε πίνε, το οποίο ήτανε για μένα πολύ ψυχοφθόρο, με πολλά σκαμπανεβάσματα στα συναισθήματα ας πούμε, εε είχε πολύ έτσι ψυχολογικό, ψυχολογική κατάρρευση όλο αυτό, το να σταματάω και να ξαναπίνω, να σταματάω και να ξαναπίνω, εε, ξέρεις, μέχρι που, έφτασε η μάνα μου σε σημείο να μου πει «μάζευτα και φύγε απ'το σπίτι, γιατί δε γίνεται και δεξ τι θα κάνεις με το πρόβλημά

σου» ..Εεε θυμάμαι έτσι στιγμές που είχα φύγει απ'το σπίτι, που έμενα στο δρόμο, η αλήθεια είναι ότι δεν τον άντεχα το δρόμο, έσπαγα γρήγορα, ας πούμε, και ξαναγύρναγα πάλι πίσω, εε έφυγα σε κάποιες φάσεις της ζωής μου να πάω να δουλέψω κάπου σε επαρχία, ώστε να ξεφύγω λίγο απ'την Αθήνα μήπως και κάνω κάτι για το πρόβλημά μου... Και κει σκατά τα 'κανα και κει ήπια και εκεί με διώξαν, πώς δε σκότωσα και κόσμο, γιατί η δουλειά μου ήταν οδηγός, να μεταφέρω κόσμο, ήτανε πολύ επικίνδυνη και λόγω της χρήσης μου, πώς δε συνέβη κανά ατύχημα και να πάρω και άλλους στο λαιμό μου. Εε πάλι συλλήψεις, ξέρεις, οι συλλήψεις όσο πηγαίνανε και ανεβαίνανε, δηλαδή, στην αρχή με πιάνανε για μικροποσότητα, για κατοχή και μετά τα αδικήματα πολλαπλασιαζόντουσαν, ας πούμε, άρχισα να έχω για κλοπές, πλαστογραφίες, εμπορία, είχα όλων των ειδών των αδικημάτων, ας πούμε, στην πλάτη μου, το 'χα χάσει τελείως, δεν υπήρχε κανένας έλεγχος, μα κανένας, εε πλήρης εξευτελισμός, εε και ξέρεις, ήτανε και .., δηλαδή έβλεπα και τη συμπεριφορά του κόσμου απέναντί μου, το πώς με αντιμετώπιζανε, ξέρεις, δε θέλαν να με πλησιάσουν κοντά, όλο αυτό το πακέτο, δεν θέλαν να έχουν επαφές μαζί μου, έβλεπα τον κόσμο να με αποφεύγει, εε είχα φτάσει δε θυμάμαι, πενήντα κιλά? Βάρος, ας πούμε, κάποια εποχή.....εεε και ξέρεις κάπου εκεί, προς τα τελευταία της χρήσης, είχα φτάσει, ας πούμε, στο αποκορύφωμα, εε ξέρεις, τότε ένιωσα ότι δεν πάει, δηλαδή είχα κουραστεί, είχα κουραστεί τόσο πολύ, απ'όλα αυτά, που...είπα, ξέρεις « κάτι, κάτι πρέπει να κάνω» και ξεκίνησα, λέω «μήπως πρέπει να πάω σε κάποιο πρόγραμμα?», ας πούμε, «να κάνω κάτι». Ξεκίνησα να κάνω κάποιες ομάδες, πάλι δεν τα κατάφερα, με τις ομάδες, γιατί πήγαινα σε ένα πρόγραμμα που άκουγα να μοιράζονται ναρκομανείς, έτσι σαν εμένα, το αμφισβητούσα και αυτό στην αρχή, δεν το πίστευα, μετά, όταν άρχισα να το πιστεύω, κατάλαβα τι γίνεται, απομακρύνθηκα. Γιατί δεν μπορούσα εγώ να κάνω κάτι γι'αυτό. Όστε να κόψω. Εεε ξανάφυγα πάλι απ'το σπίτιεε και ξέρεις, τότε ήτανε και το τελευταίο...με δέσανε πάλι, εεε είχα φτάσει σε ένα σημείο που δε δεεν δεν πήγαινε άλλο. Δεν είχα κουράγιο ούτε να περπατήσω. Ούτε να περπατήσω δεν είχα κουράγιο. Δε μου 'χε μείνει τίποτα, ούτε ρούχα. Τίποτα. Θυμάμαι γύρισα σπίτι, με κάτι παλιά παπούτσια, μια βερμούδα και μια μπλούζα. Και ένα τσαντάκι άδειο. Δεν είχε τίποτα. Κουβαλούσα ένα τσαντάκι που δεν είχε τίποτα μέσα. Εεε φτάνω στο σπίτι εξαθλιωμένος και βρώμικος ας πούμε, μου λέει η μάνα μου, με πολύ παγωμένο ύφος « μπες, κάνε ένα μπάνιο», μου λέει «και φύγε». « Ή», μου λέει, «πάρε σε αυτό το τηλέφωνο». Και είχε ένα τηλέφωνο με ένα κλειστό πρόγραμμα, ξέρεις, και δεν τοο δεν το διαπραγματεύτηκα

καθόλου, σηκώνω το ακουστικό, πήρα τηλέφωνο, είπα το πρόβλημά μου, μου 'παν «κάτσε πέντε μέρες καθαρός και έλα». Έκατσα στο σπίτι, με κλάματα, δηλαδή να βγάζω στεγνά χαρμάνες, χωρίς φάρμακα, χωρίς τίποτα, πέντε μέρες άπνους, πέντε μέρες χωρίς να κοιμηθώ ούτε ένα λεπτό, ράκος τελείως, να μην μπορώ να σύρω το κορμί μου μέχρι την τουαλέτα, ας πούμε απ'τις διάρροιες που είχα και να μην μπορώ ούτε να περπατήσω, κουκουλωμένος μέσα σε ένα πάπλωμα, αλλά έλεγα, ξέρεις, ρε παιδί μου, μπας και, μπας και γίνει κάτι. Αυτό. Μπας και γίνει κάτι και σωθώ. Γιατί ήθελα να ζήσω. Ήθελα, είχα... πώς το λένε? Είχα πράγματα, ρε παιδί μου στη ζωή μου, που θα μπορούσα να κάνω. Με κρατάγανε πράγματα, ήθελα, δηλαδή, να κερδίσω τη ζωή μου πίσω και να την ξαναρχίσω πάλι απ'την αρχή.

ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ

Εε και ξέρεις τα κατάφερα πέντε μέρες, μπήκα σε αυτό το κλειστό, με διώξαντε τελοσπάντων και από κει, και εκεί η συμπεριφορά τους ήταν απαίσια προς το άτομό μου, αλλά , ξέρεις, υπήρχε μια δύναμη, μια θέληση πολλή ισχυρή, πιστεύω, που με κράτησε, και ξέρεις από τότε έμεινα καθαρός, μπήκα σε ένα πρόγραμμα, που το παρακολούθησά ακόμα και σήμερα, εε και είμαι αυτή τη στιγμή, κλείνω σε δυο τρεις μέρες κλείνω επτά χρόνια καθαρός, χωρίς ουσίες, χωρίς αλκοόλ, εεε έχω ξαναφτιάξει πάλι τη ζωή μου, έχω πετύχει στόχους, έχω ασχοληθεί με καινούρια πράγματα.. Γενικά έχω μια καινούρια ζωή, ας πούμε. Η οποία πηγαίνει καλά, με τα στραβά και τα ανάποδα της καθημερινότητας, όμως πηγαίνει καλά, εε και έχω κερδίσει , ξέρεις, πάλι, το Νικήτα..., ας πούμε... Θεωρώ ότι έχω βγει νικητής από όλο αυτό. Ξέρεις, κάποιοι δυστυχώς δεν τα κατάφεραν, κάποιοι έφυγαν. Και κάποιοι έφυγαν και πολύ νωρίς ας πούμε. Εε θεωρώ τον εαυτό μου πολύ τυχερό, πάρα πολύ τυχερό, στάθηκα πάρα πολύ τυχερός στη ζωή μου και στέκομαι ακόμα και τώρα. Αυτά. (γέλια). Δεν έχω κάτι άλλο.

Ερευνήτρια: Ωραία. Θα σε ρωτήσω κάποια πράγματα, κάποιες διευκρινιστικές ερωτήσεις σχετικά με την εμπειρία σου στο διάστημα της χρήσης, αλλά και το διάστημα της απεξάρτησης. Θα ήθελα να μου πεις, αυτή η εμπειρία της χρήσης, το να είσαι δηλαδή εξαρτημένος από ουσίες, πώς ήτανε για σένα? Ψυχικά, συναισθηματικά, διανοητικά, όπως το καταλαβαίνεις..

Νικήτας: Πώς ήτανε? Εε δεν υπάρχει συγκεκριμένη απάντηση σ'αυτό, γιατί.. αναλόγως σε ποια φάση της εξάρτησης, γιατί παίζει σημαντικό ρόλο. Στην αρχή, στη μέση, στο τέλος. Όσον αφορά εμένα ας πούμε, υπάρχουν πολλές αναθεωρήσεις πάνω σ'αυτό το ερώτημα. Στην αρχή, στα πρώτα χρόνια της χρήσης, αισθανόμουνα

ευτυχισμένος. Ήξερα ότι, εε ότι αυτό που κάνω δεν είναι και ό,τι καλύτερο, αλλά εγώ με τον εαυτό μου τα 'χα καλά, ας πούμε. Το πρώτο διάστημα. Και ότι αισθανόμουνα πολύ καλά μέσα σ' αυτό και αισθανόμουνα αυτά που δεν αισθανόμουνα καθαρός. Αισθανόμουνα αποδοχή, αισθανόμουνα...τα 'βρισκα με τον εαυτό μου. Πάνω απ' όλα ήταν αυτό, το βασικό ήταν αυτό. Πώς θα τα'χω εγώ με μένα. Προσπαθούσα να τα'χω,..... στο κεφάλι μου ας πούμε να'χω μια ισορροπία και να 'μαι καλά στα έξω από μένα, με την κοινωνία, την οικογένειά μου και τα λοιπά, αλλά κατά πρώτο και κύριο λόγο να 'μαι καλά με μένα. Και είχα βρει λύση μέσα απ' αυτό. Στα μισά της χρήσης μου, το αναθεώρησα αυτό, γιατί δε δεχόμουνα ας πούμε το ότι είμαι ναρκομανής, δε θεωρούσα τον εαυτό μου ναρκομανή. Θεωρούσα τον εαυτό μου ότι είμαι ένας περιστασιακός χρήστης που όποτε θέλει ας πούμε το σταματάει, κάτι που δε μπορούσα να κάνω. Στα μισά της χρήσης κατάλαβα ότι έχω πρόβλημα και άρχισα να μην αισθάνομαι τόσο καλά μέσα σ' όλο αυτό, άρχισα ...το αποδέχτηκα γιατί δεν μπορούσα να κάνω και αλλιώς, δεν μπορούσα να κάνω διαφορετικά. Δεν γινόταν ας πούμε να κάνω πίσω. Και προς το τέλος της χρήσης, αφού τα 'χα χάσει όλα, εεε κατάλαβα πως δεν υπάρχει και λόγος να σταματήσω ας πούμε να κάνω χρήση, γιατί τα 'χα χάσει όλα. Δεν είχα κάτι δηλαδή που να με κρατήσει. Δεν είχα κάποια προσδοκία ας πούμε ότι θα σταματήσω να κάνω χρήση και όλα θα πάνε καλά, γιατί γνώριζα ότι τα'χα χάσει όλα, δεν υπήρχε τίποτα. Δηλαδή δεν ήταν πολύ συγκεκριμένη.. .ξέρεις.. οι περίοδοι παίζουσε ρόλο. Για μένα τουλάχιστον δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη απάντηση.

Ερευνήτρια: Ναι.

Νικήτας: Το πώς αισθανόμουνα μέσα σ' όλο...

Ερευνήτρια: Ποιο ήταν το γεγονός που σ'έκανε να ζητήσεις βοήθεια? Υπήρξε κάποιο γεγονός στη ζωή που σ'έκανε να πεις «τώρα πρέπει να ζητήσω βοήθεια»?

Νικήτας: Ναι, ναι υπήρχε. Υπήρχε.. ο θάνατος αυτό υπήρχε. Ήξερα ότι θα πεθάνω ας πούμε. Δηλαδή στο τέλος είχα φτάσει σε δύο σημεία ας πούμε. Το ένα ήταν ο θάνατος, το άλλο ήταν η φυλακή. Ήμουνα ανάμεσα από αυτά τα δύο και άλλο ένα τρίτο ήταν η θέληση που υπήρχε, ένα ίχνος θέλησης που υπήρχε μέσα μου, για ζωή. Το ότι ήθελα να ζήσω, γιατί μ'άρεσε η ζωή και εε υπήρξαν καλές στιγμές στη ζωή μου και ήθελα να ξαναζήσω πάλι αυτές τις καλές στιγμές, ας πούμε, που είχα περάσει στα πιο παιδικά μου χρόνια.

Ερευνήτρια: Δηλαδή έβλεπες ότι θα πεθάνεις ή θα πας φυλακή, συνεχίζοντας.

Νικήτας: Ναι.

Ερευνήτρια: Αλλά υπήρξε και κάτι που συνέβη που σε οδήγησε να πάρεις την απόφαση, υπήρξε κάποιο γεγονός που σε συγκλόνησε και λες ότι ...

Νικήτας: Περιστατικό ας πούμε. Ε το τελευταίο περιστατικό ήταν.. που είδα ας πούμε ότι δεν πήγαινε άλλο, το 'χω χάσει τελείως...που έχω επιστρέψει από ένα φεστιβάλ μουσικής εε σε πλήρη ακυβερνησία ..εε και είχα πει ότι είδος ναρκωτικού υπήρχε σ' αυτό το φεστιβάλ, εε γύρισα..γύρισα πίσω στο σπίτι, έψαχνα να βρω κάποια αφορμή γιατί είχα βγάλει κάποια χρήματα από κάποιο νταλαβέρι που έκανα εκεί πέρα, έψαξα να βρω μια αφορμή απ' το σπίτι, είχα βρει και ένα αμάξι τελοσπάντων, εε και νόμιζα ότι όλα ήταν καλά και ότι .. έψαχνα να βρω μια αφορμή για να φύγω απ' το σπίτι, να τσακωθώ, και όπως τη βρήκα, έφυγα, εε, μ' έπιασε η αστυνομία, τα λεφτά αυτά ξαφνικά εξαφανίστηκαν σε χρόνο...ε δηλαδή γίνανε σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, δηλαδή μέσα σε μερικές μέρες, περιστατικά μαζεμένα : ξύλο, συλλήψεις, κάποια overdose, να 'χω μείνει, σε πάρα πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, που έφτασα ξέρεις, στο αμήν ας πούμε, και είδα ότι δεν έχω άλλο. Δεν πάει άλλο, δηλαδή. Έφτασα στο τέρμα, πώς να το πω. Για μένα ήταν το τέρμα μου αυτό. Τέρμα, δεν έχει άλλο. Δηλαδή θα έπρεπε ή να πάω να φουντάρω ας πούμε, ή να κάνω κάτι. Αυτό ήτανε, το αποκορύφωμα ήταν αυτό.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Τώρα, όσον αφορά τη διαδικασία της απεξάρτησης, πώς τη βίωσες αυτή τη διαδικασία? Είχες δυσκολίες?

Νικήτας: Εε σίγουρα αντιμετώπισα δυσκολίες, όταν...απ' τη στιγμή που απ' τα δεκαπέντε μου μέχρι τα εικοσιοκτώ μου βρισκόμουν σε μια διαρκή χρήση, ξες δεν ήταν και εύκολη υπόθεση για μένα όλο αυτό. Να πάρω αυτή την απόφαση ας πούμε για να μείνω καθαρός. Δυσκολεύτηκα πάρα πολύ. Ε και τον πρώτο καιρό δυσκολεύτηκα πάρα πολύ, συνεχόμενες σκέψεις ας πούμε χρήσης, μόλις άρχισα να ορθοποδώ και να είμαι καλά σκεφτόμουν μόνο τα θετικά της χρήσης ας πούμε, να μου περνάει απ' το μυαλό μου μήπως κάποια στιγμή θα μπορέσω πάλι να ξαναπιώ με έλεγχο και...ξέρεις δεν ήταν εύκολο ας πούμε να το αποβάλλω όλο αυτό, γιατί απ' τη στιγμή που είχα μάθει να λειτουργώ, να αισθάνομαι μέσα από τις ουσίες, μου ήταν πάρα πολύ δύσκολο να ξεκινήσω να σκέφτομαι και να λειτουργώ χωρίς ουσίες. Δεν μπορούσα δηλαδή να το δεχτώ αυτό το πράγμα. Μου πήρε και πάρα πολύ καιρό και με μεγάλη δυσκολία.

Ερευνήτρια: Τώρα σχετικά με την οικογένειά σου, στην περίοδο της χρήσης, είπες ότι είχατε προβλήματα και σε αντιμετώπιζαν αρνητικά. Μίλησέ μου και άλλο για τις σχέσεις σας, τι σου έλεγαν?

Νικήτας: Η αντιμετώπισή τους ήταν...μονίμως με βρίζανε, δεν υπήρχε καμία εμπιστοσύνη, πράγματα τα οποία δεν ευθυνόμουν εγώ πέφτανε στη δικιά μου καμπούρα, γιατί εγώ ήμουνα το παράσιτο της οικογένειας, εεε....το κλίμα ας πούμε μέσα στην οικογένεια μεταξύ όλων ήταν απαίσιο, δεν έβλεπα να γελάει κανένας, να πηγαίνει κάτι καλά. Δεν πήγαινε τίποτα καλά. Είχε πάρει και η οικογένεια το πρόβλημά μου..εε.. και ήτανε, δεν ξέρω έτσι, σαν μια δραματική ταινία. Έτσι το βλέπω τώρα. Σα να βλέπω μία δραματική ταινία. Σε καθημερινή βάση. Με συνεχόμενους τσακωμούς, φωνές, να με βρίζουν, να με χτυπάνε, ο αδερφός μου, ο πατέρας μου, η μάνα μου, απαίσια..Κάτι πολύ έτσι απαίσιο.

Ερευνήτρια: Είπες πριν ότι ήσουν το παράσιτο της οικογένειας. Εκείνοι σου έλεγαν ότι είσαι το παράσιτο της οικογένειας?

Νικήτας: Τώρα δε θυμάμαι αν μου λέγαν τη συγκεκριμένη λέξη, μου λέγαν άλλες πάντως (γέλια).

Ερευνήτρια: Τι?

Νικήτας: Ε πρεζάκια, καμένε, ε δεν ξέρω, πολλές βρισιές..άχρηστε και θα πεθάνεις, και δεν αξίζεις τίποτα, διάφορα έτσι τέτοια κοσμητικά επίθετα..

Ερευνήτρια: Γιατί σου τα λέγαν αυτά?

Νικήτας: Μου τα λέγαν αυτά για τις πράξεις μου ας πούμε, για τις αποφάσεις που είχα πάρει για τη ζωή μου, για το τι θέλω να κάνω. Για το ότι θέλω να πίνω, ας πούμε.

Ερευνήτρια: Αυτές οι αντιλήψεις ήταν, πιστεύεις, δικές τους ή σκεφτόντουσαν τι θα πει ο κόσμος?

Νικήτας: Πιστεύω πώς στη μητέρα μου, όσον αφορά τη μητέρα μου, δεν την ενδιέφερε και τόσο πολύ το τι θα πει ο κόσμος. Τη μάνα μου την ενδιέφερε πιο πολύ να είμαι καλά εγώ. Πολλές φορές η προσέγγιση της μάνας μου..ήταν πολύ με λανθασμένο τρόπο, αλλά δε γνώριζε δηλαδή κιόλας. Δε μπορώ να έρθω στη θέση της ας πούμε. Πώς θα συμπεριφερόμουν εγώ. Ο πατέρας μου το 'χει πάρα πού αυτό, ντρεπόταν να βγει έξω, στη γειτονιά, πώς θα τον κοιτάζουνε, αα ο γιος σου ο πρεζάκιας και τα λοιπά, εε αυτό.

Ερευνήτρια: Αυτά πώς σε επηρέασαν τότε?

Νικήτας: Η αντιμετώπιση? Εντάξει σίγουρα με επηρέασαν, αλλά ξέρεις είχα και έναν διπλωματικό τρόπο, πάντα, ώστε να μπορώ να τους πείσω για κάτι άλλο, ώστε να κάνω ξες, το δικό μου. Αλλά δεν παύει να με επηρεάζει η όλη κατάσταση, όλο αυτό το κλίμα ας πούμε, ξέρεις, επειδή έβλεπα και τους τσακωμούς μεταξύ τους, δεν ήταν ότι το πρόβλημα ήμουνα μόνο εγώ και ότι όλοι ήτανε εναντίον μου. Υπήρχε και

πρόβλημα μεταξύ τους σε όλο αυτό, στο πώς θα το διαχειριστούν όλο αυτό. Ο καθένας είχε μια δικιά του άποψη, και ένα άτομο, η μάνα μου δηλαδή, έπρεπε να βρει λύση για όλα αυτά. Υπήρχε δηλαδή ένα τραγικό κλίμα μέσα στην οικογένεια.

Ερευνήτρια: Ο.Κ. Σήμερα πώς είναι οι σχέσεις σου με τους δικούς σου, πώς σε αντιμετωπίζουν?

Νικήτας: Εε, εντάξει καμία σχέση με το παρελθόν, με τη μάνα μου έχουμε μια πάρα πολύ καλή σχέση, έχουμε έρθει πάρα πολύ κοντά, με τον αδερφό μου το ίδιο, δε με αμφισβητούνε πλέον, και με τον πατέρα μου ας πούμε, όσο καλές μπορεί να είναι έτσι αυτές οι σχέσεις, γιατί ποτέ δεν είχα σχέση ουσιαστική με τον πατέρα μου, σαν πατέρας με γιο, αλλά είναι στα φυσιολογικά μας επίπεδα για τη συγκεκριμένη σχέση, ας πούμε.

Ερευνήτρια: Ωραία. Τώρα σχετικά με τις παρέες σου. Οι παρέες σου κατά τη διάρκεια της χρήσης? Είχες φίλους που να μην είναι χρήστες?

Νικήτας: Κατά τη διάρκεια της χρήσης?

Ερευνήτρια: Άλλαξαν? Δηλαδή μπαίνοντας στην εφηβεία, ποια στιγμή ξεκίνησες, άλλαξαν οι παρέες σου στην περίοδο της χρήσης?

Νικήτας: Ναι, οι παρέες μου αλλάξανε, είχα κάποιους κολλητούς φίλους από πολύ παιδική ηλικία, απ' το νηπιαγωγείο και το δημοτικό, που στην πορεία....., απ' το λύκειο και μετά αλλάξανε αυτές οι παρέες, εε , ήταν δικιά μου επιλογή αυτό, το να αλλάξω τις παρέες μου, γιατί πλέον δεν αισθανόμουνα ότι είχα κάτι κοινό ας πούμε μαζί τους και ήθελα να πάρω απόσταση, ώστε να κάνω παρέα με άτομα εε, που έχουν κοινά ενδιαφέροντα ας πούμε με μένα, δηλαδή το να ασχολούνται ας πούμε με ναρκωτικά. Αλλά υπήρξαν και στιγμές που ξες φίλοι μου λόγω της χρήσης μου, απομακρύνθηκαν από μόνοι τους χωρίς να τους απομακρύνω εγώ.

Ερευνήτρια: Άρα δεν είχες φίλους που να μην είναι χρήστες.

Νικήτας: Όχι, δεν είχα.

Ερευνήτρια: Θυμάσαι καθόλου πώς σε αντιμετώπιζαν αυτοί που δεν ήταν χρήστες, ενώ εσύ είσαι στην περίοδο της χρήσης?

Νικήτας: Στον κύκλο των φίλων μου, ας πούμε, γιατί είχα φίλους που δεν ήταν χρήστες, αλλά τους απομάκρυνα..εγώ..

Ερευνήτρια: Γενικά οποιαδήποτε ομάδα που δεν ήταν χρήστες.

Νικήτας: Πώς με αντιμετωπίζανε.

Ερευνήτρια: Ναι.

Νικήτας: Έχω αισθανθεί ας πούμε, είχα αισθανθεί κάποιες στιγμές αντιμετώπιση από φίλους και γνωστούς, η οποία ήταν έτσι περιθωριακή, έχω αισθανθεί από παλιούς φίλους και γνωστούς πάλι τον οίκτο ας πούμε στα μάτια τους, σα να με λυπούνται, το εισέπραττα δηλαδή αυτό, εεε αλλά είχα ας πούμε έτσι και ανθρώπους που προσπάθησαν ανθρώπινα να βοηθήσουνε με τον τρόπο τους, που αυτοί έκριναν ας πούμε, μήπως και προσφέρουν κάτι σε μένα, ώστε να με βοηθήσουν. Ξέρεις όλο αυτό. Είχε δηλαδή, απ'όλα είχε το πακέτο.

Ερευνήτρια: Σου φαινόταν ότι έκανες χρήση, είχες σημάδια?

Νικήτας: Ναι, μετά από κάποια χρόνια μου φαινότανε, και στην ομιλία μου, και στην εμφάνισή μου, και στο σώμα μου.

Ερευνήτρια: Τι έκανες για αυτό?

Νικήτας: Έβαζα μέικ απ. Έβαζα μονίμως μέικ απ στα χέρια.

Ερευνήτρια: Για να μη φαίνονται.

Νικήτας: Για να μη φαίνονται τα σημάδια. Και αυτό το είχε ανακαλύψει η μάνα μου.

Ερευνήτρια: Τώρα.. ποιοι είναι οι φιλικοί σου κύκλοι σήμερα? Γνωρίζουν όλοι οι φίλοι σου ή οι γνωστοί σου για την εμπειρία σου με τη χρήση?

Νικήτας: Κάποιοι ναι, κάποιοι όχι. Εεε περισσότερο γνωρίζουνε οι φίλοι που 'χα, κάποιοι φίλοι που 'χα και στο παρελθόν, στην περίοδο της χρήσης, εε, αυτοί. Ο καινούριος μου κύκλος, εε, το 80 τοις εκατό, ας πούμε, δε γνωρίζουν.

Ερευνήτρια: Γιατί?

Νικήτας: Αυτό είναι μια απόφαση δικιά μου, το θεωρώ..ξέρεις..εε.. πρέπει να τον αισθανθώ τον άλλο πολύ κοντινό μου ώστε να μου βγει η ανάγκη ας πούμε να του περιγράψω πράγματα για μένα, το..τι ζωή έκανα, το πρόβλημά μου τελοσπάντων, που είχα, με τις ουσίες, και επίσης, ξέρεις με φοβίζει και το γεγονός μην, ότι σε αυτόν που θα το πω, μήπως το πει κάπου αλλού και με εκθέσει, μήπως αλλάξει άποψη, η άποψή του προς το άτομό μου, εε και το αποφεύγω αυτό, δηλαδή πρέπει να τον θεωρώ τον άλλο πολύ κοντινό μου άνθρωπο. Δε βγαίνω δηλαδή έξω σε κάποιον που γνωρίζω να του πω «α γεια σου, εγώ έπινα κάποτε ναρκωτικά». Δεν υπάρχει λόγος.

Ερευνήτρια: Άρα δεν είναι κάτι για το οποίο μπορείς να μιλήσεις εύκολα.

Νικήτας: Σαφώς δεν είναι κάτι για το οποίο μπορείς να μιλήσεις εύκολα. Δε χρειάζεται πιστεύω κιόλας, να μιλάς για αυτό το θέμα σε ανθρώπους που δεν πρέπει να μιλάς.

Ερευνήτρια: Οκ. Είπες ότι κατά τη διάρκεια της χρήσης εργαζόσουν. Είχες προβλήματα, είχες δυσκολίες με τους εργοδότες? Ή με τους συναδέλφους σου?

Νικήτας: Πάντα. Και με τους συναδέλφους. Αλλά περισσότερο με τους εργοδότες.

Ερευνήτρια: Τι είδους δυσκολίες?

Νικήτας: Δυσκολίες, εεε ως προς τις υποχρεώσεις μου απέναντι στην εκάστοτε επιχείρηση που εργαζόμουν, δηλαδή να είμαι συνεπής, να είμαι καλός στη δουλειά μου, λόγω της χρήσης δε μπορούσα να ανταπεξέλθω σε κάποια πράγματα, εε έπινα και μέσα στη δουλειά μου, είχα μονίμως διαπληκτισμούς, εε να μου κάνουνε συνέχεια έτσι επισημάνσεις, επιπλήξεις ας πούμε για αυτό που κάνω, μέχρι που έφτανε ένα σημείο, που ..δηλαδή ήταν στάνταρ αυτό, έτσι πάντα ξεκινάγαμε, μετά με διώχνανε.

Ερευνήτρια: Δηλαδή το πρόβλημά τους ήταν ότι δε μπορούσες να ανταπεξέλθεις στις υποχρεώσεις σου?

Νικήτας: Ναι.

Ερευνήτρια: Δεν είχανε πρόβλημα που βλέπανε ένα χρήστη να είναι μέσα στην επιχείρησή τους?

Νικήτας: Εε και αυτό, σίγουρα είχανε πρόβλημα, απλά τον καιρό που δούλευα, προσπαθούσα όσο μπορώ, η εμφάνισή μου να παραπέμπει σε κάτι άλλο. Από αυτό που ήμουνα στην πραγματικότητα. Το προσπαθούσα αυτό.

Ερευνήτρια: Έβαζες δηλαδή ιδιαίτερα ρούχα?

Νικήτας: Ναι, ντυνόμουνα.. προσπαθούσα όσο μπορώ να μην μείνω στη δουλειά και φαίνομαι ότι είμαι πιωμένος, εε να μην κάνω χρήση χαπιών ας πούμε να πίνω μόνο πρέζα, το οποίο...νόμιζα εγώ ότι δε φαινόμουνα, συνήθως όταν ζητάγα δουλειά ήτανε εποχές που είχα κάνει κάποιο μικρό off και είχα πάρει λίγο τα πάνω μου, έτσι γινότανε πάντα. Δηλαδή έκανα ένα μικρό off, έβρισκα δουλειά, με το που έπιανα χρήματα στα χέρια μου, ξαναάρχιζα πάλι να πίνω. Δηλαδή δεν πήγαινα να ζητήσω δουλειά σε μαύρα χάλια ας πούμε, πιωμένος και..,εννοείται δε θα παίρνανε. Πάντα όταν με παίρναν σε δουλειές είχα ένα δυο τρεις μήνες ας πούμε, που είχα κάνει κάποιο off, και είχα αρχίσει λίγο να έχω μια πιο φυσιολογική όψη. Και κατά τη διάρκεια ας πούμε που έπιανα λεφτά, έπινα, με παίρνανε χαμπάρι, άλλοι αργότερα, άλλοι νωρίτερα και με διώχνανε.

Ερευνήτρια: Σήμερα εργάζεσαι?

Νικήτας: Ναι.

Ερευνήτρια: Είναι εύκολο για σένα να βρεις εργασία? Αντιμετωπίζεις δυσκολίες εκεί?

Νικήτας: Λόγω της κατάστασης που επικρατεί ...

Ερευνήτρια: Όχι.

Νικήτας: ... ή λόγω της χρήσης?

Ερευνήτρια: Ναι, όχι λόγω γενικώς της κατάστασης.

Νικήτας: Όχι σήμερα δεν αντιμετωπίζω κάποιο πρόβλημα. Κανένα.

Ερευνήτρια: Οι άνθρωποι εκεί δε γνωρίζουνε.

Νικήτας: Σαφώς. Σαφώς και δε γνωρίζουνε.

Ερευνήτρια: Είναι κάτι δηλαδή που δε θα το εκφράσεις, δε θα το γνωστοποιήσεις σε ένα περιβάλλον.

Νικήτας: Μα δεν υπάρχει λόγος να το εκφράσεις. Για ποιο λόγο να εκφράσεις κάτι τέτοιο? Δε βρίσκω..το θεωρώ περιττό, ας πούμε. Γιατί να σχηματίσεις εντυπώσεις για... δηλαδή να βάλω τα χέρια μου να βγάλω τα μάτια μου μόνος μου?

Ερευνήτρια: Γιατί το λες αυτό?

Νικήτας: Γιατί αυτομάτως γνωρίζω ότι η αντιμετώπισή τους προς το άτομό μου θα είναι πολλή διαφορετική.

Ερευνήτρια: Μάλλον δε θα σε θέλανε δηλαδή?

Νικήτας: Και αυτό. Και οι σχολιασμοί και οι ταμπέλες, δηλαδή στα καλά καθούμενα να αρχίσουνε να λένε μεταξύ τους "ο πρεζάκιας"? Για ποιο λόγο?

Ερευνήτρια: Οκ. Είπες ότι στη ζωή σου είχες πολλές κρατήσεις, συλλήψεις. Αυτές οι εμπειρίες πώς ήτανε για σένα? Πώς τις βίωσες αυτές τις εμπειρίες?

Νικήτας: Εντάξει, τραυματικές εμπειρίες, εε όταν έχεις ας πούμε να κάνεις έτσι με το νόμο εε η αντιμετώπιση ας πούμε των αρχών και των δικαστικών και των αστυνομικών αρχών δεν είναι και ότι καλύτερο ως προς τους χρήστες, συγκεκριμένα ως προς τους χρήστες γιατί απ'την εμπειρία που έχω απ'τα δικαστήρια και απ'τις αστυνομικές κρατήσεις, δεν ήμασταν μέσα στα κρατητήρια μόνο ναρκομανείς, υπήρχαν και άλλες υποθέσεις παραβίασης των νόμων ας πούμε, που είχανε γίνει συλλήψεις, και ...έβλεπα η αντιμετώπιση ως προς αυτούς και ως προς τους ναρκομανείς ήτανε τελείως διαφορετική. Δηλαδή εμένα προσωπικά ας πούμε με αντιμετωπίζανε σαν να είμαι ένα σκουπίδι, με βρισιές, με χλευασμούς, με ειρωνεία, με απαξίωση...το ίδιο όπως συμπεριφερόντουσαν οι αστυνομικές αρχές, το ίδιο και οι δικαστικές αρχές. Το ίδιο πράγμα ακριβώς, δηλαδή δεν είχε και καμιά διαφορά.

Ερευνήτρια: Και αυτό πώς εσένα σε επηρέασε, δηλαδή πώς αντιδρούσες σε αυτό?

Νικήτας: Καταρχήν δε μπορούσα να κάνω και κάτι για αυτό, εε ούτε να εκφράσω τη δυσαρέσκειά μου ως προς αυτό, το δεχόμουν, ήθελα δεν ήθελα, αλλά δεν έπαυε να με

επηρεάζει ως προς το ότι..., δηλαδή γιατί ας πούμε? Δηλαδή είχα το παράπονο..δεν είμαι άνθρωπος δηλαδή εγώ? Επειδή έχω ας πούμε αυτό το πρόβλημα? Εε με επηρέαζε πάρα πολύ και έτσι στεναχωριόμουνα ας πούμε. Εε και αυτό που κάνω ας πούμε, εε έκανα αυτό που ήξερα να κάνω δηλαδή, να τα σβήσω όλα αυτά που με επηρέαζαν, πήγαινα και ξανάπινα.

Ερευνήτρια: Αυτά τα γεγονότα πώς τα βλέπεις σήμερα? Τα σκέφτεσαι διαφορετικά από ότι τα σκεφτόσουν τότε?

Νικήτας: Όχι.

Ερευνήτρια: Έχουν αντίκτυπο ακόμα στη ζωή σου αυτά?

Νικήτας: Εε ως τι να έχουν αντίκτυπο? Τι, σαν αναμνήσεις?

Ερευνήτρια: Σαν αναμνήσεις, απ'ότι ακούω να λες, έχουνε ακόμα αντίκτυπο..είπες ότι είναι μια τραυματική εμπειρία.. Κάποιο άλλου είδους αντίκτυπο υπάρχει?

Νικήτας: Ναι, υπάρχει, όταν με σταματάνε για να μου κάνουν ένα έλεγχο ας πούμε, αισθάνομαι το ίδιο πράγμα. Επειδή έχω συνηθίσει αυτή τη συμπεριφορά. Εε το πρώτο πράγμα που σκέφτομαι, όταν είναι και βλέπω κάποιο μπλόκο ας πούμε, με τ'αυτοκίνητο ή με τη μηχανή, και βλέπω κάποιο μπλόκο, είναι να φύγω. Η πρώτη αντίδραση είναι αυτή. Όπως έκανα δηλαδή πάντα. Αυτή είναι η πρώτη μου αντίδραση. Εε η δεύτερη αντίδραση είναι να τσακωθώ. Γιατί, από την άποψη ότι, τώρα είμαι καθαρός και αισθάνομαι ότι είμαι από πάνω ας πούμε. Και με παίρνει να εκφράσω αυτή την αντίθεσή μου ως προς τις αρχές. Τότε δεν είχα κάτι που να το στηρίζω αυτό. Και τα ανεχόμουν.

Ερευνήτρια: Έχεις ακόμα κάποιο πρόβλημα με το νόμο?

Νικήτας: Έχω ναι.

Ερευνήτρια: Υπάρχει κάποια απόφαση, έχεις κάποια ποινή?

Νικήτας: Έχω ναι. Θεε περιγραφή?

Ερευνήτρια: Ότι θέλεις εσύ να πεις.

Νικήτας: Ναι, έχω ακόμα μια ποινή, εδώ και οχτώ χρόνια ας πούμε, που είναι σε εξέλιξη, για..., περί ναρκωτικών ας πούμε, περί κατοχής ναρκωτικών, με την κατηγορία της εμπορίας. Το οποίο δεν έχει τελεσιδικήσει ακόμα, είναι σε εκκρεμότητα.

Ερευνήτρια: Οκ, τώρα σχετικά με το αν είχες ποτέ κάποια εισαγωγή σε πρόγραμμα, αν έχεις μπει ποτέ σε κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης.

Νικήτας: Ναι.

Ερευνήτρια: Όταν αποφάσισες, όπως μου είπες και πριν, ότι είχες πρόβλημα και είχες ανάγκη να ζητήσεις βοήθεια, ήταν εύκολο αυτό?

Νικήτας: Όχι δεν ήταν εύκολο καθόλου, γιατί είμαι ένας άνθρωπος ο οποίος, δεν μπορώ να ανοιχτώ εύκολα στον καθένα, αν δεν μου κάνει το κλικ, να αισθανθώ πραγματικά ότι αυτός ο άνθρωπος θέλει να με βοηθήσει...αν δε το αισθανθώ αυτό, είμαι και γω έτσι λίγο απόμακρος και αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να μην μπορώ να συμβαδίσω με τους κανονισμούς τους, ας πούμε, στα προγράμματα τα διάφορα που πήγαινα, και να είμαι μονίμως έτσι αντιδραστικός, ας πούμε...

Ερευνήτρια: Αυτή ήταν η μεγαλύτερη σου δυσκολία, πώς θα ανοιχτείς..

Νικήτας: Ναι, με δυσκόλευε πάρα πολύ αυτό..επειδή εισέπραττα το ότι ο άλλος εκείνη τη στιγμή κάνει μια δουλειά και εγώ αυτό το πρόβλημα που είχα δε το θεωρούσα ότι είναι απλά μια δουλειά...για να την κάνει ο άλλος πάνω μου.

Ερευνήτρια: Σα να λες δηλαδή ότι ο άλλος είναι σε μια θέση εξουσίας, δηλαδή?

Νικήτας: Ναι, αυτό ακριβώς.

Ερευνήτρια: Σα να αισθάνεσαι πειραματόζωο?

Νικήτας: Μμ, αυτό αισθανόμουν. Έλα εδώ να σε ανοίξουμε, να δούμε τι έχεις, να διορθώσουμε τη βλάβη. Λες και είμαι αυτοκίνητο, σα μια μηχανή ας πούμε, που είναι προβληματική, και τη λύνεις για να την επισκευάσεις. Να βάλεις ένα καινούριο εξάρτημα μέσα και να ξαναλειτουργήσει. Δεν είναι έτσι. Δε το θεωρούσα εγώ έτσι. Και γ'αυτό απέτυχα...εμμ..άλλαξα πάρα πολλά προγράμματα και απέτυχα σε όλα. Να συμβαδίσω με τις θεωρίες και τον τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματός μου.

Ερευνήτρια: Ναι. Όταν τελικά μπήκες σε κάποιο κλειστό, πώς ήταν αυτό?

Νικήτας: Εμμ..μια φορά μπήκα σε κλειστό..εμμ..το ίδιο πράγμα εισέπραττα και τότε, απλά το μόνο που με κράταγε και έκανα πίσω, δηλαδή στην ουσία κορόιδενα πάλι τον εαυτό μου και κορόιδενα και αυτούς...γιατί ήθελα να κάνω κάτι για το πρόβλημά μου, ας πούμε. Έδωσα μια ευκαιρία, στον εαυτό μου δηλαδή, μπας και μ'αυτό τον τρόπο γίνει κάτι. Μήπως τελικά είμαι εγώ λάθος που σκέφτομαι μ αυτό τον τρόπο και οι άλλοι είναι οι σωστοί., τελικά. Δηλαδή να κάνω στην άκρη αυτό που αισθανόμουν και τις απόψεις που είχα για όλο αυτό, γιατί τα είχα φάει στη μάπα τα είχα γνωρίσει πώς είναι τα προγράμματα και πώς λειτουργούν, και με έβαλα λίγο στην άκρη ας πούμε εμένα, να δώσω μια ευκαιρία, στον εαυτό μου πάνω απ'όλα, εε μήπως καταφέρω, αλλά πιστεύω, δεν ήταν μόνο αυτό, ήταν και η θέληση, το ότι ήθελα να μείνω καθαρός και να βρω μια λύση. Για το πρόβλημά μου.

Ερευνήτρια: Εκεί το προσωπικό πώς σε αντιμετώπισε?

Νικήτας: Σαν ένα πρεζάκι. Έτσι με αντιμετώπισε.

Ερευνήτρια: Δηλαδή?

Νικήτας: Εε, σαν μια προσωπικότητα προβληματική, εε παρανοϊκή, εε μου φορτώσανε προβλήματα εε τα οποία δεν είχα, το ότι επειδή είσαι πρεζάκιας, τοξικομανής ας πούμε και κάνεις χρήση ουσιών, θες δε θες, έχεις και αυτό και αυτό και αυτό και αυτό. Δηλαδή είσαι ανήθικος, ψεύτης, κλέφτης, απατεώνας, χωρίς αξίες και αρχές. Είναι στάνταρ αυτό. Και δεν το δεχόμουν αυτό. Σε κάποια πράγματα, ναι όντως, μέσα στο πακέτο αυτό που μου δίνανε, υπήρχαν και κάποια πράγματα που ήταν πραγματικότητα, ας πούμε, αλλά υπήρχαν και κάποια πράγματα της προσωπικότητάς μου που δεν ήταν πραγματικότητα. Αλλά το πακέτο ήταν αυτό. Έπρεπε να το αγοράσω το πακέτο ή αλλιώς έπρεπε να φύγω. Ήταν κάπως... έμμεσα ή τα δέχεσαι και μένεις ή δεν τα δέχεσαι και φεύγεις. Ή κατεβάζεις το κεφάλι κάτω και είσαι σκυμμένος και ακούς αυτό που σου λέμε εμείς ή αν θες να κάνεις την επανάστασή σου, καν'την έξω. Πιστεύω η αντιμετώπιση δεν ήταν, ας πούμε, τόσο φιλική και τόσο συμπονετική προς τα παιδιά που βρισκόμασταν μέσα εκεί.

Ερευνήτρια: Και συ αυτό πώς το διαχειρίστηκες?

Νικήτας: Εε, πολλές φορές το διαχειρίστηκα με τον τρόπο που ήξερα, εε με τον τρόπο της πιάτσας. Δηλαδή να κοροϊδέσω πάλι, να υποκριθώ κάτι το οποίο δεν είμαι. Για να μπορέσω να μείνω εκεί.

Ερευνήτρια: Είχε αποτέλεσμα αυτό?

Νικήτας: Έλεγα πράγματα..όχι. Για μένα δεν είχε, σε άλλους είχε. Έλεγα πράγματα τα οποία δεν τα αισθανόμουν, πράγματα τα οποία δεν τα αισθανόμουν, τους έλεγα ότι τα αισθάνομαι, ας πούμε. «Το νιώθεις , μου έλεγαν , αυτό?». «Ναι, έλεγα το νιώθω». Δεν ένιωθα τίποτα.

Ερευνήτρια: Σα να χρειαζόταν δηλαδή να παίζεις κάποιο ρόλο..

Νικήτας: Ναι, έπρεπε να παίζω έναν ρόλο, του καλού παιδιού ας πούμε, και του μετανοημένου. Λες και είχε έρθει η ώρα της κρίσης ας πούμε και έπρεπε να λογοδοτήσω, δεν ξέρω, έτσι το βλεπα.

Ερευνήτρια: Για αυτά τι λες σήμερα? Πώς τα σκέφτεσαι?

Νικήτας: Εε τον τρόπο λειτουργίας?

Ερευνήτρια: Τον τρόπο λειτουργίας που έχεις εσύ ως εμπειρία, όπου πήγες, δεν ξέρω πού πήγες, πού απευθύνθηκες...

Νικήτας: Σίγουρα ένα πολύ μεγάλο μερίδιο είμαι εγώ, ας πούμε. Δηλαδή αν με βάλω σαν εξωτερικό παρατηρητή, εε αναγνωρίζω και κάποια δικά μου λάθη. Ίσως φταίει η

υπερβολική αντίδραση. Που είχα. Ξέρεις, με όλα αυτά. Ξέρεις, είναι κάπου στη μέση. Δηλαδή, πενήντα τοις εκατό ρίχνω στον τρόπο, στη μέθοδο των προγραμμάτων και πενήντα τοις εκατό ρίχνω και το βάρος σε μένα, ότι ίσως το έσπρωχνα και εγώ λίγο παραπάνω, ίσως πίεζα και γω λίγο παραπάνω, χωρίς να υποχωρώ και εγώ σε κάποια πράγματα. Έτσι το βλέπω σήμερα.

Ερευνήτρια: Σήμερα ζητάς βοήθεια από κάπου?

Νικήτας: Εε, ναι ζητάω, είμαι σε ένα ανοιχτό πρόγραμμα,

Ερευνήτρια: Ποιο είναι αυτό?

Νικήτας: α, οι Ναρκομανείς Ανώνυμοι, λέγεται, στο οποίο κάνω κάποιες συγκεντρώσεις, ακούω άλλα παιδιά με το ίδιο πρόβλημα με μένα, που έχουνε καθαρίσει, εε μοιράζομαι και εγώ τα προβλήματα της καθημερινότητάς μου και συνεχίζω να είμαι εκεί.

Ερευνήτρια: Γιατί επιλέγεις αυτό το πρόγραμμα? Δηλαδή γιατί ζητάς βοήθεια από εκεί και όχι από κάπου αλλού? Πώς επέλεξες αυτό το πρόγραμμα?

Νικήτας: Επέλεξα αυτό το πρόγραμμα γιατί αισθάνομαι πιο, πιο ελεύθερος, εε δεν ξέρω αυτό, αισθάνομαι ελευθερία σ' αυτό το πρόγραμμα, το ότι δεν υπήρχε λογοκρισία. Δε με κρίνει κανένας εκεί πέρα για τις πράξεις μου. Είναι πολύ σημαντικό αυτό για μένα. Δεν μου υποδεικνύει κάποιος το τι να κάνω. Ότι πρέπει να κάνω αυτό ή το άλλο, δεν υπάρχει πρέπει. Και είναι πολύ σημαντικό για μένα το ότι μου δίνει την επιλογή να επιλέξω το τι είναι καλό για μένα και το τι όχι. Ήτανε, ε με βοήθησε πάρα πολύ αυτό το πράγμα στην ανάρρωσή μου, καταρχήν. Να μη μου επιβάλλει κάποιος το πώς θα λειτουργώ σαν άνθρωπος. Απλά να μου προτείνει κάποια πράγματα. Το να 'χω, το να 'χω επιλογές ας πούμε. Το τι ταιριάζει σε μένα, το τι θέλω να κάνω. Ήταν πάρα πολύ βασικό.

Ερευνήτρια: Ποιος σου προτείνει πράγματα εκεί?

Νικήτας: Εε οι αρχές του προγράμματος, δε στο προτείνει κάποιος άνθρωπος συγκεκριμένα. Υπάρχουν κάποιες αρχές στο πρόγραμμα, που αν θες τις ακολουθείς, αν θες δεν τις ακολουθείς. Υπάρχουνε, εε από εμπειρίες άλλων ναρκομανών, πριν από εμένα, εμπειρίες ετών, που πάλι κάποιοι ναρκομανείς έγραψαν και έβαλαν σε εφαρμογή κάποια πράγματα και είδαν ότι λειτουργεί. Γενικότερα στους ναρκομανείς, αλλά ξέρεις όλο αυτό είναι, έτσι, με αγάπη. Όλο αυτό είναι με αγάπη και το εισπράττεις ότι είναι με αγάπη, από τη βιβλιογραφία που έχουμε και όλα αυτά, δεν υπάρχει, ξέρεις, κάποιος με το δάχτυλο από πάνω. Πολύ σημαντικό.

Ερευνήτρια: Να σου πει τι να κάνεις.

Νικήτας: Να σου πει τι να κάνεις, ναι.

Ερευνήτρια: Είναι δύο τελευταίες ερωτήσεις, τώρα, θα ήθελα να μου πεις τι πίστευες για τον εαυτό σου στην περίοδο της χρήσης? Δηλαδή, τι εικόνα είχες εσύ για τον εαυτό σου, σαν εξαρτημένος.

Νικήτας: εε, η εικόνα που είχα, καταρχήν είχα πολλή έτσι χαμηλή αυτοεκτίμηση, αισθανόμουν έτσι, ότι είμαι ένα άχρηστο πλάσμα πάνω σ' αυτόν τον πλανήτη ας πούμε. Αυτό αισθανόμουν. Απλά υπάρχω και περιφέρομαι εδώ και εκεί. Χωρίς κάποιο νόημα, χωρίς κάποιο σκοπό, χωρίς κάποιο στόχο, τίποτα. Απλά έτσι υπάρχω, έτσι, αιωρούμαι γύρω γύρω. Αυτό αισθανόμουν.

Ερευνήτρια: Σήμερα που είσαι ανεξαρτημένος από ουσίες? Πώς βλέπεις τον εαυτό σου?

Νικήτας: Σήμερα είναι πολύ διαφορετικά τα πράγματα, έχω κερδίσει πράγματα με την αξία μου, έχω την αξιοπρέπειά μου πάλι, εε μπορώ να διεκδικήσω πράγματα, έχω αυτή τη δυνατότητα, έχω τη δυνατότητα να βάζω στόχους και να τους πετυχαίνω, εε προσπαθώ να εξελίσσομαι όσο μπορώ σαν άνθρωπος, εε προσπαθώ να προσαρμόζομαι περισσότερο με την κοινωνία και την καθημερινότητα, αυτά.

Ερευνήτρια: Δεν πιστεύεις δηλαδή ότι ανήκεις σε κάποια ιδιαίτερη κατηγορία?

Νικήτας: Ε αυτό είναι άλλο κομμάτι. Ναι, το πιστεύω αυτό.

Ερευνήτρια: Τι πιστεύεις δηλαδή πάνω σε αυτό?

Νικήτας: Ότι ανήκω σε μια ιδιαίτερη κατηγορία ανθρώπου. Πιστεύω ότι όλοι οι ναρκομανείς είναι μια ιδιαίτερη κατηγορία ανθρώπων.

Ερευνήτρια: Δηλαδή?

Νικήτας: Δεν είναι φυσιολογικοί σε εισαγωγικά, ας πούμε.

Ερευνήτρια: Γιατί το λες αυτό? Τι πάει να πει φυσιολογικός?

Νικήτας: Γι' αυτό το είπα σε εισαγωγικά, δεν είναι κοινοί ας πούμε, σαν τους άλλους ανθρώπους, έχουν μια ιδιαιτερότητα, είναι άνθρωποι με μια ιδιαιτερότητα. Ως προς τις αντιλήψεις τους, προς τη σκέψη τους, στον τρόπο που λειτουργούν, στον τρόπο που σκέφτονται, έχουν μια ιδιαιτερότητα και πιστεύω, ξέρεις, ότι είναι και λίγο ευάλωτοι.

Ερευνήτρια: Αυτά τα πιστεύεις και για σένα?

Νικήτας: Ναι, και για μένα τα πιστεύω αυτά. Πιστεύω, θεωρώ τον εαυτό μου ότι είμαι, ανήκω σε μια ιδιαίτερη κατηγορία, ας πούμε. Ναι μεν είμαι άνθρωπος, αλλά έχω και κάποια ιδιαιτερότητα, ας πούμε. Εε ..ναι αυτό, το ότι είμαι έτσι λίγο ευάλωτος και στα συναισθήματα, σε όλα, στα συναισθήματα είμαι ευάλωτος, στο πώς

με επηρεάζουν τα πράγματα στο σήμερα χωρίς να κάνω χρήση, εε.. άνθρωποι που βλέπω ας πούμε, που δεν έχουνε ασχοληθεί ποτέ, δεν είχανε ποτέ κάποιο πρόβλημα με χρήση ουσιών, εε λειτουργούν με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Εγώ πάλι λειτουργώ με κάποιον άλλο τρόπο, σαν πρώην ναρκομανής. Πολλές φορές μπορεί να κουράζω το μυαλό με άσκοπα πράγματα, ας πούμε., να κάνω σενάρια για κάτι το οποίο δεν είναι της παρούσης, εε να είμαι σε εμμονές με διάφορα θέματα που συμβαίνουν στη ζωή μου. Γενικά είναι όλα πιο έντονα. Τώρα δεν ξέρω, μιλάω τώρα για μένα, δεν ξέρω για άλλους ναρκομανείς Αλλά για μένα πάντως ισχύουν αυτά. Όλα γίνονται σε πιο έντονο βαθμό. Δεν μπορώ να το περιγράψω έτσι διαφορετικά. Απ'τη δουλειά μου, απ'τα ενδιαφέροντά μου, μέχρι..υπάρχουν δηλαδή όπως ήταν στη χρήση κάποια πράγματα στα άκρα, υπάρχουν και τώρα άκρα, αλλά σε άλλη μορφή, ας πούμε. Γι'αυτό θεωρώ μια..δηλαδή τον εαυτό μου, ότι ανήκω σε μια ιδιαίτερη κατηγορία, από αυτή την άποψη. Ότι ανήκω σε μια ιδιαίτερη κατηγορία ανθρώπων. Αν...ε.. τελοσπάντων, ίσως γι'αυτό έπινα ναρκωτικά, έτσι?

Ερευνήτρια: Ωραία, ελπίζω να μη σε κούρασα πάρα πολύ. Σ'ευχαριστώ πάρα πολύ για το χρόνο σου.

Νικήτας: Να 'σαι καλά.

Συνέντευξη Μαρίας 20-11-2015

Διάρκεια: 58.04'

Ερευνήτρια : Θα ήθελα να μου διηγηθείς την ιστορία της ζωής, ξεκινώντας από τα παιδικά σου χρόνια μέχρι και σήμερα.

ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Μαρία : Με λένε Μαρία λοιπόν...είμαι 40 χρονών, γεννήθηκα στην Αθήνα, στην Κυψέλη, όπου μένω μέχρι και σήμερα, είμαι μοναχοπαίδι...οπότε εε τα πρώτα πράγματα που θυμάμαι είναι γενικώς ένα σπίτι...γράφεις ή το σταμάτησες?

Ερευνήτρια : Γράφω.

Μαρία : Ένα σπίτι, δυο γονείς, διαμέρισμα, μικροαστοί κατάσταση, εε γενικώς επειδή δεν είχα αδέρφια και παρέα έτσι θυμάμαι ότι αισθανόμουν πάντα λίγο εγκλωβισμένη στο σπίτι, δεν ήτανε και πολύ ευχάριστη η οικογενειακή μου κατάσταση, αυτό που μπορούσα να καταλάβω τότε, εε οπότε μου άρεσε πάρα πολύ να πηγαίνω στο σχολείο, γενικώς να κάνω δραστηριότητες, γυμναστικές, μπαλέτα, ό,τι υπήρχε που μπορούσα να το κάνω, άρχισα μουσική από μικρή, πιάνο, και γενικώς θυμάμαι δηλαδή ότι μπορεί να ξύπναγα για το σχολείο μιάμιση ώρα πριν απ'τη χαρά μου να πάω. Και αυτό με ακολούθησε μέχρι και που τελείωσα το σχολείο, δηλαδή εε ήθελα να βγαίνω, εε ήθελα να βγαίνω από το σπίτι. Και ταυτόχρονα ανακάλυψα και μεθόδους να βγαίνω από το σπίτι και από την κατάσταση, χωρίς πραγματικά να βγαίνω. Δηλαδή θυμάμαι από μικρή έφτιαχνα ιστορίες ας πούμε, τις οποίες ζούσα, πολύ συχνά ζούσα σε ένα παραμύθι, αργότερα με τις φίλες μου παίζαμε διάφορες ιστορίες, ότι ήμασταν άλλοι και γινόντουσαν άλλα, το οποίο μου είχε γίνει..μάλλον ήταν η πρώτη μου εμμονή. Δηλαδή ο πρώτος μου τρόπος να φεύγω από την πραγματικότητα. Εμ στο σπίτι έπαιζε αρκετή βία, και λεκτική και σωματική, η μητέρα μου ήταν πολύ ένας πολύ έντονος άνθρωπος με στοιχεία υστερίας, εε η οποία κυριαρχούσε στο χώρο και στους γύρω, δεν μπαίνανε πολλοί άνθρωποι στο σπίτι, συγγενείς, δεν υπήρχε οικογένεια, φίλοι, κολλητοί, γενικώς ήμασταν οι τρεις μας. Εε και αλλιώς ήμασταν μες στο σπίτι, αλλιώς δείχναμε έξω. Οπότε γενικά και γω, άλλα αυτά που γινόντουσαν μες στο σπίτι δεν τα έλεγα ποτέ, και έξω παρουσίαζα πάντα μια πολλή διαφορετική εικόνα, δηλαδή έξω ήμουν ένα πολύ κοινωνικό παιδί, με παρέες, πάρα πολλούς φίλους, γενικώς πρωτιές, σηματοφόρος, στα μουσικά του σχολείου, στις παρελάσεις του σχολείου, στα

δεκαπενταμελή του σχολείου αργότερα, με παίρνανε πάντα όλοι τηλέφωνο ας πούμε για να κανονίσουμε να βγούμε, ήμουν το κέντρο, ήμουν και ωραίο κορίτσι, και με είχανε μάθει αυτό, ότι ρε παιδί μου είσαι όμορφη, είσαι έξυπνη, θα πας καλά. Εε ταυτόχρονα όμως υπήρχε και η κατάσταση στο σπίτι, την οποία μοιραζόμουν μόνο με δύο φίλες μου, που ήμασταν μαζί είχαμε ένα εξοχικό σπίτι και ήτανε κοντά τα σπίτια μας, εε οι οποίες ακόμα έτσι έχω σχέσεις μαζί τους, είναι από τους λίγους ανθρώπους από το παρελθόν μου που έχουν επιζήσει και που έχω σχέσεις μαζί τους, όχι βέβαια τις σχέσεις που είχαμε παλιότερα, εε αυτό γενικώς ήτανε λίγο ένα ψέμα η ζωή μου από από μικρή, ήτανε μία προσποίηση. Θυμάμαι από πολύ μικρή ότι έλεγα ότι όταν μεγαλώσω, άντε να μεγαλώσω να φύγω, εε γιατί ένιωθα ότι με κάνουν ότι θέλουνε. Ένιωθα δηλαδή ότι οι γονείς μου είχανε μία εξουσία πάνω μου, μου φερόντουσαν άδικα και εγώ δεν μπορούσα να υπερασπίσω τον εαυτό μου. Δηλαδή αν με χτυπάγανε και πήγαινα να χτυπήσω την πλήρωνα, αν δεν έτρωγα το φαγητό μου ας πούμε γιατί δεν ήθελα να φάω σήμαινε ότι α φταίει ο πατέρας μου ή φταίει η μάνα μου που έγινε εκείνο που έγινε το άλλο οπότε ή έπρεπε να φάω ή έπρεπε να πληρώσω ένα σωρό συνέπειες. Ε αυτό μεταφέρθηκε και στο σχολείο αργότερα. Δηλαδή γυμνάσιο λύκειο, που άρχισε και εκεί η επανάσταση, εμ τα έβαζα με τους καθηγητές και μ'άρεσε έτσι που είχα το πάνω χέρι γιατί ήμουν καλή μαθήτρια και πολύ δημοφιλής και όλα τα άλλα, οπότε δε μπορούσαν να μου κάνουν και πολλά πράγματα, και όποιον θεωρούσα εγώ άδικο ή κακό ή αυστηρό ή οτιδήποτε, εε τον τάραζα. Εμ τον τάραζα έτσι με έξυπνους τρόπους, όχι με βία ή με, αλλά γενικώς εε είχα κόντρα και με το σχολείο και αργότερα βέβαια με όλες τις μορφές εξουσίας, μέχρι και σήμερα. Αυτό. Τελειώνει λοιπόν και το σχολείο, καλή μαθήτρια, ωραία καλά, εε εντωμεταξύ στο γυμνάσιο χωρίσαν οι γονείς μου, επιτέλους για μένα, γιατί έσπασε αυτή η οικιακή τρέλα, εε πήγα και έμεινα με τον πατέρα μου, ο οποίος είναι ένας άνθρωπος τελείως διαφορετικός απ'τη μάνα μου, ήσυχος, καθόλου παρεμβατικός έως και απών, και..πώς να το πω? αδιάφορος, εε αλλά μένοντας με τον πατέρα μου είχα την ησυχία μου. Δηλαδή ήταν πολύ σαφείς οι όροι, ξέρεις αυτό επιτρέπεται αυτό δεν επιτρέπεται, και κατά τα άλλα ας πούμε δε μου φώναζε κανένας, δε μου δεν είχα εξάρσεις έτσι και φωνές.

ΖΩΗ ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ

Μετά το λύκειο, έφυγα έξω στην Αγγλία, όχι γιατί δεν πέρασα στις πανελλήνιες ή δεν μπορούσα να σπουδάσω εδώ, αλλά γιατί ήθελα να φύγω μακριά. Όπου στην Αγγλία επιτέλους εε βρέθηκα μόνη μου, τα πήγαινα άνετα πάρα πολύ καλά στο

πανεπιστήμιο, είχα έτσι συγκατοίκους, είχα ένα σπίτι όπου πέρναγα πάρα πολύ ωραία με ανθρώπους της επιλογής μου, εεμ και βέβαια είχαν ήδη αρχίσει τα πτώματα από το σχολείο, αυτά που πίναμε τότε το '80 ως πούμε '90, χάρπια, αλκοόλ, χάρπια της γιαγιάς, οποιανού βρίσκαμε, τίποτα σιρόπια απ'τα φαρμακεία για το βήχα που υπήρχανε τότε έτσι χωρίς συνταγή, εε και αλκοόλ, αργότερα ήρθανε και τα τσιγάρα, το μαύρο, εκείνη την εποχή δεν έβρισκες πάρα πολύ εύκολα, ούτε μαύρο ούτε πρέζες και τέτοια άμα ήσουν μικρός και δεν ήσουν φυλακόβιος ή τι, οπότε μέχρι και που τελείωσα το πανεπιστήμιο, έπινα μεν, αλλά είχα έναν απόλυτο έλεγχο, θεωρούσα ότι είχα έναν απόλυτο έλεγχο, γιατί δεν άφηνα κανένα μάθημα στο πανεπιστήμιό μου, πήγαινα πάρα πολύ καλά, φαινομενικά δηλαδή εξωτερικά η ζωή μου που παρουσίαζα έξω ήτανε καλή, οπότε είχα τη δικαιολογία στον εαυτό μου, "εντάξει μπορείς να πίνεις". "Αφού δε φεύγεις έξω εαυτού, δεν πάει τίποτα στραβά στη ζωή σου, πίνεις" και μάλιστα τό'χα εκλογικεύσει ότι γίνομαι και πιο έξυπνη, ότι καταλαβαίνω και καλύτερα αυτά που κάνω και τα λοιπά. Εε από την Αγγλία έκανα συχνά ταξίδια Ολλανδία, Άμστερνταμ και τέτοια, μετέφερα ναρκωτικά από ένα σημείο και μετά, ερχόμουν στην Ελλάδα με ναρκωτικά, έβρισκα εδώ ναρκωτικά από τις παρέες εδώ, όταν ήμουν στην Ελλάδα δούλευα σε μπαράκια, οπότε είχα τσάμπα πρόσβαση σε αλκοόλ, πάντα, και ο κόσμος γενικά μου έδινε να πίνω, γιατί έβλεπε έναν άνθρωπο που ρε παιδί μου δεν καταστρεφότανε. Αυτό βέβαια τελείωσε, όταν τελείωσα και το πανεπιστήμιο, όπου γύρισα πίσω. Και πίσω δεν υπήρχε κάποιο άλλοθι, τρελό. Εε οπότε ξανάφυγα, γιατί δεν άντεχα τον εαυτό μου εδώ, το να βρω δουλειά και να, δεν μπορούσα δηλαδή να με συντηρήσω, εντάξει στο πανεπιστήμιο πλήρωναν οι δικοί μου, γιατί το παιδί σπούδαζε και τα λοιπά. Όταν χρειάστηκε να στηρίξω τον εαυτό μου, ήμουν εντελώς ανίκανη και άμαθη και πάρα πολύ ναρκομανής για να το κάνω αυτό. Εε ξαναέφυγα στην Αγγλία, θυμάμαι εκεί είχε αρχίσει η χοντρή κατηφόρα, δηλαδή πήγαινα στο κέντρο υγείας του πανεπιστημίου και τους ζητάγα να μου γράψουνε φάρμακα, μέσα σε μια χρονιά έκανα τρία ταξίδια στην Ολλανδία, πώς δε με έχουνε πιάσει να είμαι ακόμα σε καμιά φυλακή υψίστης δεν ξέρω, ήμουν τυχερή μάλλον, και γυρίζοντας από αυτό άρχισε η χοντρή ιστορία, γιατί είχα με τα πολλά φάρμακα και τα παραισθησιογόνα, είχα αρχίσει να τρελαίνομαι, και κάποιος που πρότεινε να πω πρέζα για να συνέλθω, δεν ξέρω, ίσως είχε και δίκιο. Συνήλθα έως ένα βαθμό, αλλά έγινα μετά τρελό πρεζάκι. Οπότε άρχισε η ιστορία του δρόμου, καβάτζας, ζητιανιάς, νταραβεριού, κανονικός πρεζάκιος του δρόμου. Προσπαθούσα να κόψω, πιο πολύ γιατί βρισκόμουνά πάλι σε μια φυλακή, δηλαδή αυτό που ήθελα

να ξεφύγω όλη μου τη ζωή, απ'τους γονείς μου, απ'το σχολείο, απ'τις μορφές εξουσίας και τα λοιπά, το είχα πάλι, το ζούσα πάλι άλλη μια φορά. Και θεωρούσα ότι εγώ το έχω βάλει στον εαυτό μου, ότι εγώ φταίω και ότι εγώ είμαι αρκετά δυνατή για να το σταματήσω. Δεν ήμουν βέβαια. Έκανα διάφορα off αποδράσεις και τέτοια χωρίς επιτυχία, αδυνατούσα να ζητήσω βοήθεια, γιατί ποτέ δεν πίστευα ότι κάποιος με εξουσία μπορούσε να με βοηθήσει, είτε αυτός ήταν ψυχίατρος είτε κέντρο και τα λοιπά, οπότε με πήγε αρκετά χρόνια αυτή η ιστορία προσπαθώντας, και ξαναπίνοντας, μέχρι που κάποια στιγμή, στα τριάντα μου, μου είπε κάποιος για ένα κέντρο απεξάρτησης στην Πορτογαλία, μου φάνηκε αρκετά ενδιαφέρον η Πορτογαλία, γιατί πια με όλη την ξεφτίλα και την ταλαιπωρία και τα κρατητήρια και τη σωματική μου κατάσταση, ήμουν τριανταπέντε κιλά, μισή παράλυτη και δεν μπορούσα πια ούτε να ζηττώ, δηλαδή ούτε να βρω να πιω, μου φάνηκε αρκετά ενδιαφέρον, πήγα στην Πορτογαλία, ντάξει ήπια στο αεροπλάνο που γύριζα, δεν σταμάτησα να πίνω εκεί αμέσως, αυτόματα, αλλά εκεί ήρθα σε επαφή με το πρόγραμμα των Αλκοολικών Ανωνύμων. Κατά συνέπεια και των Ναρκομανών Ανωνύμων, έκανα κάποιες ομάδες και ήρθα σε επαφή με τη βιβλιογραφία. Όπου διάβασα ότι, κοίτα, υπάρχουν και άλλοι άνθρωποι σαν και σένα που είναι έτσι. Πράγμα που δεν μου είχε περάσει ποτέ από το μυαλό. Εγώ ήμουν πάντα διαφορετική, πάντα πολλή έξυπνη και πολλή όμορφη, πια δεν ήμουν, αλλά τελοσπάντων ήμουν εν δυνάμει, εε οπότε ανακάλυψα ότι αυτό ίσως, να είναι σε εισαγωγικά, μια αρρώστια. Δηλαδή κάτι που κάποιοι άνθρωποι δεν μπορούν να διαχειριστούν από ένα σημείο και μετά. Και, ξαναπήγα, γιατί γύρισα, ήπια, έγινε της τρελής, ξαναπήγα εκεί, δεν ήξερα τι άλλο να κάνω, ξαναγύρισα, ξαναήπια, αλλά σωματικά είχα βελτιωθεί πολύ και είχα βρει και επιτέλους άλλους ανθρώπους που να μου μοιάζουνε. Δεν ήμουν πια τόσο απελπιστικά εξωγήινη.

ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ

Εμ και έτσι, μετά από δυο ταξιδάκια Πορτογαλία, ήρθα στην Ελλάδα και ξεκίνησα το πρόγραμμα του Ν.Α. και από τότε ας πούμε έμεινα καθαρή. Εντάξει, έχουν περάσει έντεκα χρόνια, από τότε, έχω δουλέψει σε διάφορες δουλειές, έχω κάνει ένα παιδάκι, έχω ησυχάσει κατά μεγάλο βαθμό σε σχέση με το παρελθόν και τις ευθύνες μου και τις ενοχές μου και το τι έχει γίνει, ακόμα κουβαλώ πάρα πολλά απ'αυτά, αλλά τελοσπάντων η ζωή μου έχει μπει σε μία κανονικότητα. Πάρα πολλές φορές βέβαια, αυτή η κανονικότητα, που ήταν και..δηλαδή πολλές φορές ακόμα θέλω να ξεφύγω από αυτή την κανονικότητα, δεν έχω κάνει γαλήνη με αυτό. Δηλαδή ως

ναρκομανής, δε νομίζω ότι είμαι πολύ ευχαριστημένη να ζω μια κανονική ζωή. Ούτε να είμαι πολλή κανονική μανούλα, ούτε να 'μαι πολλή κανονική νοικοκυρά, ούτε να δουλεύω και να επιβιώνω πολύ κανονικά. Το οποίο από τη μία έχει πλάκα, από την άλλη με ταλαιπωρεί. Έτσι γενικώς τα τελευταία χρόνια δεν ασχολούμαι πολύ με τον εαυτό μου, με δικαιολογία και πραγματικότητα το παιδί και τις ευθύνες μιας ανύπαντρης μητέρας, γιατί η μονογονεϊκή οικογένεια και και και και και, γενικώς βέβαια χρειάζεται στην περίπτωσή μου θεωρώ μια συνεχή βοήθεια ακριβώς για αυτό το λόγο. Γιατί δε νομίζω ότι ποτέ, επανέρχομαι στο κανονικό. Στην ταμπέλα του κανονικού. Αυτό, τι άλλο?

Ερευνήτρια: Ωραία, εντάξει, μια χαρά. Θα σου κάνω και κάποιες ερωτήσεις σ' αυτό το σημείο, που αφορούν πιο πολύ το διάστημα της χρήσης και το διάστημα της απεξάρτησης. Καταρχάς, τι σήμαινε για σένα η εμπειρία της χρήσης, πώς ήταν για σένα τότε.

Μαρία : Είναι μια φυλακή. Είναι μια πρωταρχική ανάγκη του να βρεις να πεις, η μοναδική σκέψη του πώς θα πεις και πώς θα ξαναπεις, όσες αξίες και αρχές και αν υπήρχαν μέσα μου, εε πρέπει να παλέψεις πάρα πολύ για να διατηρήσεις ώστε και ελάχιστες από αυτές, εεμ σε κυριεύει το πióμα, δηλαδή ξεφτιλίζεσαι, κάνεις πράγματα που δε θα τα έκανες ποτέ καθαρός, και όσο έξυπνος και να 'σαι, όσο καλός σαν άνθρωπος, όσο όσο όσο, δεν είναι αρκετό αυτό για να σταματήσεις να πίνεις. Όσο και αν αγαπάς κάποιους ανθρώπους και θες να το κάνεις για αυτούς, όσα κίνητρα και να υπάρχουνε, είναι σχεδόν αδύνατον να σταματήσεις να πίνεις. Αυτό.

Ερευνήτρια: Για τη διαδικασία της απεξάρτησης τώρα, πώς τη βίωσες τη διαδικασία της απεξάρτησης?

Μαρία : Εντάξει, εγώ θεωρώ ότι ακόμα είμαι στη διαδικασία της απεξάρτησης και ας είμαι καθαρή έντεκα χρόνια. Αρχικά, ήταν το σταματάω να πίνω και δεν ξαναπίνω. Το σταματάω να πίνω το είχα καταφέρει και μόνη μου, το δεν ξαναπίνω χρειάστηκε, χρειάστηκαν άνθρωποι, στη δική μου περίπτωση όχι απαραίτητα ειδικοί, αλλά άνθρωποι σαν και μένα που τα 'χανε καταφέρει, μόνο αυτούς μπόρεσα να πιστέψω ότι γίνεται, αυτούς που ήτανε σαν και μένα που το έβλεπα στα μάτια τους, το άκουγα στα λόγια τους, το ένιωθα στην καρδιά τους και μου είπαν ότι γίνεται. Μόνο αυτούς μπόρεσα να εμπιστευτώ, εμ οπότε από τη στιγμή που εμπιστεύτηκα, ουσιαστικά άρχισε αυτή η ιστορία. Με κατρακυλήματα να ξαναπίνω, αλλά πια είχε μπει η πίστη ότι αυτό το πράγμα γίνεται, ότι υπάρχουν άλλοι άνθρωποι που μπορούν να το κάνουν αυτό. Στην πορεία βέβαια δεν είναι μόνο σταματάω τις ουσίες, απεξάρτηση είναι

σταματάω να πίνω, σταματάω να σκέφτομαι το πιόμα, σταματάει αυτό το πράγμα να καθορίζει τη ζωή μου, και αρχίζω και αλλάζω μοτίβα το οποία επίσης καθορίζουν τη ζωή μου, χωρίς όμως να είμαι εγώ. Δηλαδή για μένα απεξάρτηση σημαίνει γίνομαι εγώ. Γιατί όλα αυτά τα χρόνια της χρήσης και πριν τη χρήση, έρχονταν και κάθονταν μέσα μου πράγματα, τα οποία δεν ήμουν εγώ. Ήταν η μάνα μου, ο πατέρας μου, τα σχολεία, οι ουσίες, οι μπάτσοι, η κοινωνία. Αυτά λοιπόν βγαίνανε σιγά σιγά και μπαίνανε ανακάλυπτα ποιος είναι ο εαυτός μου. Πράγμα το οποίο συμβαίνει ακόμα.

Ερευνήτρια: Ήτανε δύσκολο αυτό? Είχες δυσκολίες?

Μαρία : Ήτανε και είναι ακόμα. Βέβαια ήτανε δύσκολο. Και σωματικά ήτανε στην αρχή πάρα πολύ δύσκολο, ψυχολογικά νόμιζα ότι θα ότι δεν αξίζω, ότι είμαι ο τελευταίος άνθρωπος του κόσμου, ε ότι ότι ότι, δεν είχα καμία πίστη, ελπίδα ή όραμα ή σχέδια ή και θεωρούσα ότι δε θα'χω ποτέ, ε και φυσικά μέχρι και σήμερα είναι πολύ δύσκολο να κάθε πρωί που ξυπνάω, να δίνω μια κλωτσιά στο μικρό τερατάκι μέσα μου, και να συνεχίζω να προσποιούμαι ότι ζω κανονικά. Γιατί ακόμα προσποιούμαι. Δηλαδή πηγαίνοντας σα μανούλα το παιδάκι μου στο σχολείο, δε νομίζω ότι το κάνω όπως οι άλλες μανούλες. Ακόμα σε μεγάλο βαθμό κάνω πως είμαι μια μανούλα που πάει το παιδάκι της στο σχολείο. Δηλαδή πολλές φορές αγκαλιάζω το παιδί μου και κάνω πως είμαι μια μανούλα που αγκαλιάζει το παιδί της. Οπότε ναι, είναι δύσκολη διαδικασία.

Ερευνήτρια: Γιατί πίστευες ότι είσαι ο τελευταίος άνθρωπος στον κόσμο, που είπες πριν?

Μαρία : Εε γιατί έχοντας ζήσει όλη αυτή την ξεφτίλα και την ανικανότητα, ανισχυρότητα, να διαχειριστώ οτιδήποτε, έχοντας αποξενωθεί από τους ανθρώπους εντελώς, δηλαδή όταν πρωτοκαθάρισα κοιτάζα ανθρώπους λες και ήταν εξωγήινοι. Όταν έφυγε το φίλτρο των ουσιών, σαν να μην είχα ξαναδεί ανθρώπους. Δεν πίστευα ποτέ ας πούμε ότι κάποιος θα με καλέσει να πάμε να πιούμε έναν καφέ. Εγώ η έξυπνη, η όμορφη, με τα πολλά πανεπιστήμια. Είχα αποξενωθεί. Δηλαδή η χρήση με έκανε μη άνθρωπο. Οπότε ναι γι'αυτό, όταν άρχισα να έχω κάποια ελαφρά συναισθήματα ή ελαφρή συναίσθηση του πώς είναι να 'σαι καθαρός, εννοείται ότι δεν ένιωθα ισάξια ή έστω κοντά στο ανθρώπινο είδος. Και ακόμα βέβαια, εντάξει έχω κάποιο δρόμο, είμαι περίπου στα μισά. Μισές φορές αισθάνομαι οκ, μισές φορές είμαι ακόμα εξωγήινη.

Ερευνήτρια: Πώς ζήτησες βοήθεια? Τι ήταν αυτό που σε έκανε να ζητήσεις βοήθεια?

Μαρία : Ξύπνησα ένα πρωί σε μια καβάτζα, και ήμουνα δε μπορούσα να κουνηθώ. Δηλαδή από το μισή παράλυτη, είχα φτάσει στο ολόκληρη παράλυτη. Και ήμουνα τότε με έναν τύπο έτσι που πίναμε μαζί τακίμι στη χρήση και αυτά. Και σκέφτηκα ότι θα του πεθάνω εκεί. Και σκέφτηκα ότι θα φάει μεγάλο πακέτο. Με ένα πτώμα δίπλα του. Και αποφάσισα να πάω στη μάνα μου, που την είχα ως καβάτζα πάντα να βοηθάει σ'αυτές τις περιπτώσεις, να κάνω ένα διάλειμμα, ένα off κανά καλό φαΐ να συνέλθω λίγο, τελοσπάντων να μην πεθάνω εκεί. Δηλαδή νομίζω ότι αυτό ξεκίνησε, για να μην κάνω ζημιά στον άλλον άνθρωπο που πίναμε μαζί. Δε μ'ένοιαζε ιδιαίτερα να μην πεθάνω, μ'ένοιαζε να μην πεθάνω εκεί. Να πάω να πεθάνω τελοσπάντων στη μάνα μου. Νομίζω αυτό. Αλλά δε μπορούσα πια και να πιω. Δηλαδή τώρα που το καταλαβαίνω, δε μπορούσα πια, έπινα και δε γινότανε τίποτα. Δεν, είχε τελειώσει το σκηνικό. Οπότε, ίσως και γι'αυτό, συνέχισε η προσπάθεια. Δεν το φχαριστιόμουνα δηλαδή.

Ερευνήτρια: Ωραία. Τώρα σχετικά με την οικογένεια. Πώς σε αντιμετώπιζε η οικογένειά σου στην περίοδο της χρήσης? Τι σου λέγανε?

Μαρία : Εε α ό,τι τους πέρναγε απ'το μυαλό. Ό,τι τους λέγανε, ό,τι τους πέρναγε από το μυαλό, εε στις αρχές υπήρχε η κόντρα και να φύγεις απ'το σπίτι και δε σε θέλουμε και τι είσαι συ και αν δε συμμορφωθείς ας πούμε θα, υπήρχανε και καλοπιάσματα, έλα παιδάκι μου και γω θα σου φτιάξω φαγάκι, θα σε φροντίσω, θα σε κάνω, ωω είσαι γαμάτη, κόψε εε, αλλά είχα τόσο κακή σχέση με την οικογένειά μου, και αυτοί μαζί μου, είχαμε τόσα θέματα μεταξύ μας, που ό,τι και να κάνανε η οικογένειά μου ήταν το αρχικό πρόβλημα. Οπότε το πρόβλημα ήταν πάρα πολύ δύσκολο να βοηθήσει στο πρόβλημα. Γενικώς υπήρχε μια κόντρα και μια εχθρότητα και αντιπαλότητα, που υπάρχει σε αρκετό βαθμό μέχρι και σήμερα. Πήγανε σε προγράμματα, πήγανε σε ψυχολόγους, νομίζω τα κάνανε λίγο για τα μάτια του κόσμου. Δηλαδή α κοιτάχτε ας πούμε έχουμε ένα πρόβλημα, ένα παιδί με πρόβλημα, οπότε δικαιολογούμαστε εμείς που είμαστε χάλια. Ήτανε λίγο το άλλοθι τους αυτό, γιατί όταν καθάρισα, γίνανε χειρότερα. Δηλαδή έφυγε το πρόβλημα, της χρήσης, αλλά δεν έφυγε το πρόβλημα. Νομίζω δηλαδή ότι ήταν ένα φοβερό άλλοθι, το παιδί ήταν ναρκομανής.

Ερευνήτρια: Αυτό τότε πώς σε επηρέαζε? Σε επηρέαζε?

Μαρία : Ε φυσικά, τους μισούσα. Το καταλάβαινα αυτό. Πολύ μικρή, γενικώς ένιωθα ότι είμαι το άλλοθι τους λιγάκι. Ιδίως της μάνας μου. Δηλαδή α δεν τρώει το παιδί, εσύ δεν είσαι καλός μπαμπάς. Α κοίτα κλαίει το παιδί, την έκανες να κλαίει,

δεν είσαι καλή μαμά. Πάντα δηλαδή, ένιωθα ότι είμαι μία ένα εργαλείο που κάπως τους εξυπηρετεί τους δυσκολεύει, δεν ένιωθα ότι με αντιμετωπίζουν σαν έναν άνθρωπο, χωριστό από αυτούς. Πνιγόμενι τελοσπάντων σε αυτή την οικογένεια. Παρένθεση, μέχρι και σήμερα, να το πω και αυτό.

Ερευνήτρια: Και πώς σε επηρέαζε στην πράξη όλο αυτό?

Μαρία : Ε καλά εννοείται ότι οι ουσίες ήταν ένας τρόπος διαφυγής από την πραγματικότητα, και ως μοναχοπαίδι, αυτή ήταν η πραγματικότητα. Δηλαδή οι γονείς είναι κάπως έτσι, η οικογένεια είναι κάπως έτσι, δεν μπορούσα να καταλάβω ότι οι δικόι μου γονείς είναι κάπως έτσι, και δεν είναι όλοι οι γονείς του κόσμου, ότι η δική μου οικογένεια είναι προβληματική και κακοποιητική, εγώ θεωρούσα πίστευα αυτά που λέγανε. Ότι είναι καλή μαμά, είναι καλός μπαμπάς, μου δίνουνε λεφτά, με κάνουνε φροντιστήρια, με πηγαίνουνε στα μπαλέτα, με ταΐζουνε, με ντύνουνε, ε εντάξει πέφτει και καμιά φάπα κάπου κάπου και καμιά τσιρίδα, δηλαδή δεν καταλάβαινα ότι αυτοί έχουν το πρόβλημα. Νόμιζα ότι εγώ έχω το πρόβλημα. Και ακόμα, ενώ το έχω υποτίθεται κάπως τακτοποιήσει το ότι κοριτσάκι μου η οικογένειά σου είναι παλαβή, κάνε τη ζωούλα σου και άστους σε παρακαλώ πάρα πολύ να ζήσουνε και αυτοί, γιατί δε γίνεται. Παρόλα αυτά, και το ξέρω αυτό, δηλαδή με τη λογική μου το ξέρω, παρόλα αυτά, πολλές φορές νιώθω ότι είμαι το πρόβλημα. Δηλαδή παθαίνει η μάνα μου κρίσεις και λέω «ωχ, ας πούμε , τι έκανα?». Το συναίσθημά μου δηλαδή είναι ότι εγώ έκανα κάτι. Όσο και η λογική μου αν ξέρει ότι «παιδάκι μου, είναι παλαβοί. Πάμε παρακάτω.». Είναι δύσκολο να πάω παρακάτω. Και πάντα στη ζωή μου ήτανε δύσκολο να πάω παρακάτω. Και δεν πήρα και από αυτή την οικογένεια τις βάσεις για να πάω παρακάτω. Ούτε τις συναισθηματικές, ούτε τις πρακτικές. Δεν πήρα δηλαδή, δεν έμαθα πώς, τι κάνουν οι άνθρωποι στη ζωή. Γενικώς. Έμαθα πώς να αμύνομαι, από την οικογένειά μου. Ναι, εντάξει, με ντύσανε, με ταΐσανε, δε λέω, κάνανε ό,τι μπορούσανε. Αλλά, υπήρχε αρρώστια ρε παιδί μου εκεί. Οπότε φυσικά, καθόρισε όλη μου τη ζωή, ακόμα και τώρα δηλαδή δεν..

Ερευνήτρια: Και έτσι είναι οι σχέσεις σας και σήμερα.

Μαρία : Ε Ναι, ναι. Ντάξει με τον πατέρα μου επειδή είχε τα ελαττώματά του, τα οποία τα παραδέχτηκε και ζήτησε και συγγνώμη, εε και όταν τον συζητάω ακούει και τελοσπάντων, μπορεί να μην αλλάξει, δε θα αλλάξει, αυτός είναι, αλλά ακούει και ζητάει συγγνώμη. Για μένα είναι συγχωρεμένος και τα 'χω βρει μαζί του. Έχει κάνει τα λάθη του, ήταν πολλές φορές απών, έχει και αυτός μερίδιο ευθύνης, που το είδα

αργότερα, γιατί πάντα τον υπεράσπιζα και τον προστάτευα τον πατέρα μου. Αλλά αναρρώνω εγώ, αναρρώνει και εκείνος. Οπότε, είναι πολύ εντάξει. Με τη μητέρα μου, ναι.

Ερευνήτρια: Τώρα, για τις παρέες σου. Ποιες ήταν οι παρέες σου κατά τη διάρκεια της χρήσης? Είχες φίλους που να μην είναι..

Μαρία : Όχι ευτυχώς, τους πιο πολλούς παλιούς μου φίλους, προ της χρήσης εε εξαφανίστηκα, όταν έπινα. Και έτσι κατάφερα να τους προστατέψω, προστατεύοντάς τους με κάποιο τρόπο. Δηλαδή από αυτούς που αγαπούσα, έφυγα. Εε για να μην τους κάνω ζημιά. Όχι απ' όλους, έχω κάνει ζημιές, και μετά συναναστρεφόμουν μόνο με τους ανθρώπους της πιάτσας και του δρόμου. Στις καβάτζες, στις πλατείες, στα κρατητήρια. Αυτά. Δεν είχα άλλους ανθρώπους στη ζωή μου, όχι.

Ερευνήτρια: Θυμάσαι καθόλου πώς σε αντιμετώπιζαν άνθρωποι που δεν κάναν χρήση?

Μαρία : Δε νομίζω ότι μπορούσα να καταλάβω, να δω μέσα στα μάτια τους. Δηλαδή, όταν ζητιάνευα ας πούμε, πολλοί με βλέπανε με οίκτο, πολλοί πάρα πολλοί με αδιαφορία, σε πολλούς ήμουν απλά μια ενόχληση, ε άλλοι με βλέπαν με οίκτο, κάποιοι άνθρωποι είχαν προσπαθήσει να μου πουν ή να μου προσφέρουνε αλλά εγώ από την πλευρά μου έλεγα «α ωραία, αυτόν τον εκμεταλλεύομαστε, για να πιούμε», βασικά ήτανε ή οίκτος ή σιχαμάρα ή ενόχληση.

Ερευνήτρια: Γιατί? Γιατί λες?

Μαρία : Γιατί δεν ήμουν ακριβώς άνθρωπος. Δηλαδή ήμουν ένα πράγμα. Η αλήθεια είναι ότι ήμουν ένα πράγμα. Το οποίο ήτανε μες στα πόδια τους. Σε κάποιους ανθρώπους, που καταλαβαίνανε ότι είμαι ένας άνθρωπος, στεναχωριόντουσαν. Αλλά εγώ δεν μπορούσα να τους αντιμετωπίσω σαν άνθρωπος. Όσο και να, ένα κομμάτι μέσα μου να έλεγε «α μωρέ τι καλοί που είναι αυτοί». «Ή αυτός». Πάλι κοίταγα να τους εκμεταλλευτώ. Δηλαδή η συμπεριφορά μου δεν ήταν ανθρώπινη απέναντί τους. Ήτανε, ξέρεις, τα ναρκωτικά που με καθοδηγούσαν. Δίκιο είχανε, δηλαδή δίκιο είχανε. Δεν μπορούσαν να κάνουν και πολλά πράγματα, όπως δεν μπορώ να κάνω και γω πολλά πράγματα για τους ναρκομανείς που βλέπω στο δρόμο. Δηλαδή με έχω πιάσει πολλές φορές να τους βλέπω εγώ σαν ενόχληση. Να πηγαίνω ας πούμε στο τρένο με το παιδάκι μου και να έρχεται κάποιος και να ζητιανεύει και να του λέω «όχι ρε φίλε, δεν έχω τώρα», και να συνεχίζει ας πούμε και να μου έρχεται να του πω «άι γαμήδια ρε άνθρωπε, πάνω απ' το παιδί μου.». Ή πάρα πολλές φορές μου έχει τύχει να πω σε κάποιον «ρε συ, πάω σε μια ομάδα, έρχεσαι μαζί μου? Να πιεις έναν καφέ,

ξέρω γω». Να μου 'χει πει ένα σωρό παραμύθια ας πούμε, στον ελάχιστο χρόνο που διαθέτω και που γνωρίζω πολύ καλά τι μου λέει, και να μου λέει εντάξει, «α όποτε θελήσεις πάρε ένα τηλέφωνο» και να του δίνω μια κάρτα και να ξέρω ότι την έκανε τζιβάνες σε τρία δευτερόλεπτα. Εντάξει εγώ εξακολουθώ να προσπαθώ όταν βλέπω όταν αισθάνομαι ότι ένας άνθρωπος ίσως να μπορεί να ακούσει κάτι, είναι σε κατάσταση που, ίσως πάντα το κάνω. Πάντα λέω ότι και γω έπινα, πάντα λέω ότι , ξέρεις, γίνεται να κόψεις. Πάντα λέω ότι ρε παιδί μου, έλα λίγο να ξεκουραστείς. Δε λέω καν να κόψεις. Πολλές φορές λέω έλα να πεις έναν καφέ. Να φας ένα κουλούρι. Υπάρχουν μερικοί τύποι, που έχουμε πλάκα, έλα να με γνωρίσεις. Το κάνω. Αλλά με έχω πιάσει, να κάνω ακριβώς το ίδιο αρκετές φορές. Αυτό που κάναν οι άνθρωποι. Να δίνω ένα ευρώ και να πω «ρε φιλαράκι, κάνε κάτι», αλλά τίποτα παραπέρα, πάρτο ας πούμε, να έχω τη συνείδησή μου καθαρή, με έχω πιάσει να μη δίνω, πάλι για να έχω τη συνείδησή μου καθαρή, εγώ δε θα του δώσω να πει θα τον βοηθήσω να κόψει και μπουρδες, βασικά θέλω να φύγει από το δρόμο μου, και έχω πιάσει και να με ενοχλεί.

Ερευνήτρια: Οκ. Στο σήμερα, ποιο είναι οι φιλικόι σου κύκλοι?

Μαρία : Σήμερα οι φιλικόι μου κύκλοι είναι κάποιοι άνθρωποι πρώην χρήστες και αυτοί, είναι άλλες μανούλες με παιδάκια, που δε θα το έλεγα ακριβώς φιλικόι, αλλά τελοσπάντων κάνω πολλή παρέα μαζί τους_και εμπιστευόμαστε ο ένας τα παιδιά μας στον άλλο και θα πούμε και τις ιστορίες μας και τα λοιπά, ε κάποιοι άνθρωποι από προηγούμενες επαγγελματικές ε από δουλειές, γενικά κάποιοι παλιοί φίλοι που έχουν επιζήσει και που έχω καταφέρει ας πούμε να ξαναέχω μια επαφή μαζί τους, με τους οποίους δε βρίσκομαι πολύ συχνά, αλλά όταν βρίσκομαι πραγματικά υπάρχει αγάπη και ενδιαφέρον..γενικά υπάρχουν άνθρωποι, όσο εγώ τους αφήνω να υπάρχουν, δηλαδή άμα ήμουν και πιο κοινωνικός άνθρωπος θα είχα πάρα πολλούς ανθρώπους στη ζωή μου. Εν δυνάμει έχω πολλούς. Από διάφορους κύκλους.

Ερευνήτρια: Οι άνθρωποι οι οποίοι δεν είναι χρήστες, γνωρίζουν τη δική σου ιστορία?

Μαρία : Όχι όλοι, όπου χρειάζεται, οι κοντινοί μου ναι τη γνωρίζουνε, δηλαδή παλιότερα στις δουλειές δεν το 'λεγα, σε κανέναν συνάδελφο ή εργοδότη ή δε ξέρω γω τι, γιατί έλεγα ότι αν χαθεί κάτι απ'το γραφείο ή από τη σχολή της μουσικής, ποιον θα πούνε? Τον πρεζάκια, εννοείται. Οπότε, δεν το 'λεγα. Όταν βέβαια άρχισα να παίζω μουσική στα τρία χρόνια καθαρή, και παίζω ακόμα μέχρι σήμερα, ε αυτοί οι άνθρωποι πήγαμε εκδρομές, παίξαμε συναυλίες, κάναμε πράγματα, κάναμε πρόβες

μαζί, δηλαδή γίνανε για πολλά χρόνια ήτανε η παρέα μου. Χωρίζανε, χωρίζαμε, κάναμε, δείχναμε, κλαίγαμε, γελάγαμε, ε κάποια στιγμή δεν ήταν τίμιο να μην τους πω. Αλλά το είπα όταν αισθάνθηκα ασφαλής, ότι δε θα με κατηγορήσουν αν κάτι πάει στραβά. Και νομίζω, ότι εγώ με ταμπέλωνα πιο πολύ από αυτούς. Γιατί πολλοί μου είπαν «καλά, γιατί δε μας το λες?». «Και γιατί δεν το έλεγες, μπράβο σου, έχεις κάνει τέτοιο πράγμα και δεν το λες? καλά, πας καλά? Και μεις αναρωτιόμαστε, είναι λίγο μυστήρια, μας τα λέει λίγο για το παρελθόν, γιατί δεν πίνει, αφού φαίνεται τύπος που γενικά...θα 'πινε.». «Κανά ποτάκι, κανά τσιγάρο, τι μας λέει τώρα, έχει αλλεργία και αυτές τις μαλακίες.». Ήμωνα ανειλικρινής δηλαδή με τους ανθρώπους και δεν τους άφηνα ουσιαστικά να 'ρθουν κοντά μου, να κάνουμε σχέση, ταμπελώνοντας εγώ τον εαυτό μου. Οι πιο πολλοί, κανένας δεν είχε πρόβλημα όταν του το 'πα. Εκ πρώτης, έτσι? Τώρα αν μερικοί το 'χουνε και δεν μου το 'χουνε δείξει, αλλά δε νομίζω.

Ερευνήτρια: Ωραία. Στις δουλειές σου, δούλευες στη χρήση?

Μαρία : Όχι καλέ, τι να δουλεύω?

Ερευνήτρια: Και σήμερα, όπως είπες σε εργασιακό περιβάλλον, δεν υπάρχει περίπτωση να ξέρουμε..

Μαρία : Όχι, μερικοί ξέρουμε.. ας πούμε τώρα κάνω μία μετάφραση για μία κοπέλα, δουλεύαμε μαζί σε μια εταιρεία, κάναμε και μαζί ταξίδια, σταματήσαμε τη δουλειά, δε δουλεύαμε πια μαζί, συνεχίσαμε να έχουμε σχέση, τότε της το 'πα. Ε τότε βέβαια ήμωνα και έξι μήνες καθαρή. Δεν μπορούσα να πω ούτε στον εαυτό μου, δεν ήξερα τι να το κάνω αυτό το πράγμα. Καθόλου. Οπότε γενικώς είχα τη συμβουλή, μην το λες, και βλέπουμε αργότερα. Δεν ήξερα πώς να το διαχειριστώ. Όταν αισθάνθηκα ασφαλής, με τον εαυτό μου βασικά, ότι εγώ έφυγα από κει, και δε θα ξαναγυρίσω, τότε άρχισα να το λέω και στους άλλους. Όσο ήμωνα με το ένα πόδι εδώ και με το άλλο εκεί ψυχολογικά, δεν το έλεγα και στους άλλους. Ίσως για να μην πω και μετά γίνει της τρελής ας πούμε και το 'χω πει κιόλας και.. δεν ξέρω.

Ερευνήτρια: Πάντως σε εργοδότη δεν το έλεγες.

Μαρία : Όχι, ούτε σήμερα θα το έλεγα. Ούτε θα το έβαζα σε βιογραφικό, όπως κάνουν στην Αμερική, να πάρουν μπόνους. Στην Αμερική παίρνουνε μπόνους, ναι, είσαι πρώην χρήστης, σούπερ. Γιατί έχεις ικανότητα να κάνεις αλλαγές, έχεις ικανότητα να ξεπεράσεις προβλήματα, δηλαδή γεγονός είναι, ότι ένας άνθρωπος που κόβει τα ναρκωτικά, θα έπρεπε να τον θέλουν όλοι οι εργοδότες. Δηλαδή μπορεί να κάνει τα πάντα. Εν δυνάμει, πάλι. Τώρα μπορεί να κάνει και χοντρές μαλακίες, αλλά μπορεί να κάνει τα πάντα σε μια δουλειά. Έχει και κάποιες αρχές για να ζήσει, έχει

χαμπαριάσει και πέντε πράγματα, έχει κάνει και ψυχοθεραπεία, δηλαδή αυτά τα πράγματα, χρειάζονται στις δουλειές. Εγώ, αν ήμουν εργοδότης, θα προτιμούσα ανθρώπους πρώην χρήστες. Όχι όλους, αλλά γενικά θα ήταν ένα μεγάλο advantage αυτό.

Ερευνήτρια: Ο Έλληνας εργοδότης όμως δεν προτιμάει..

Μαρία : Όχι καλέ, είμαστε καλά? Εδώ στο νοσοκομείο που γέννησα το 'πα στον αναισθησιολόγο, για να μη μου κάνει κάποια ουσία που μου αλλάζει τη διάθεση και μετά δε μου δίνανε το παιδί. Και μου φέρανε την πρόνοια. Για να μου πάρει συνέντευξη. Που του είπα έχω να πω δέκα χρόνια και δε θέλω ουσίες. Δηλαδή άμα ήθελα βρε ηλίθιε, θα σου έλεγα δώσε κάτι. Δε θα σου 'λεγα μη μου κάνεις επισκληρίδιο. Και πήγε ο αναισθησιολόγος και τό'πε στις κοινωνικές υπηρεσίες και δε μου δίνουν το παιδί που το γέννησα ας πούμε, και μου φέρανε την πρόνοια να μου πάρει συνέντευξη. Και τους πέταξα τα μάτια έξω φυσικά ας πούμε, τις έβγαλα τρελές και τις δύο και μου 'δωσαν το παιδί αμέσως. Αλλά θέλω να πω, ότι ο ρατσισμός στα νοσοκομεία, δεν το λες..Δηλαδή κανονικά στους γιατρούς σου πρέπει να το πεις. Στον οδοντίατρο, ρε παιδί μου. Είπα σ' έναν οδοντίατρο «ξέρετε, έκανα χρήση», γιατί είν' τα δόντια, ξέρω γω? Χάπια μάζαγα, δεν πρέπει να ξέρει, γιατί είναι έτσι το στόμα μου? Και άρχισε να φοράει γάντια και να με βάζει τελευταίο ραντεβού για να καθαρίσει μετά πολύ καλά. Φοβότανε μην έχω κάτι κολλητικό. Ο οδοντίατρος. Οπότε ναι, κάνεις ένα δύο τέτοια και μετά, δεν το λες στην Ελλάδα, όχι. Ούτε όταν γεννάς, ούτε όταν πεθαίνεις, δεν το λες, δεν.

Ερευνήτρια: Είχες κάποια αστυνομική σύλληψη?

Μαρία : Α πάρα πολλές. Α ξέχασα για το νοσοκομείο, ότι όταν μου δώσανε το παιδί, ήρθε μετά κάποια νοσηλεύτρια μέσα και λέει « εδώ είναι η χρήστης?». Μπροστά σε όλους τους συγγενείς των άλλων γυναικών που ήτανε μπροστά και μπροστά στη συνάδελφό μου εκείνη που σας είπα ότι τελικά της το 'πα? Έτσι της το 'πα. Είχε έρθει να με επισκεφθεί μια συνάδελφος και μπήκε η άλλη και λέει «εδώ είναι η χρήστης?». Καλό ε? Η χρήστης που είπε στον αναισθησιολόγο «μη μου δώσετε τίποτα, δεν έχω πει δέκα χρόνια, ας πούμε».

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Μαρία : Ναι. Ποια ήταν η επόμενη?

Ερευνήτρια: Η εμπειρία της σύλληψης, πώς τη βίωσες και ...

Μαρία : Ε στη χρήση ήταν ξεφτίλα. Δυο τρία βλαμμένα εικοσάχρονα που είχαν εξουσία πάνω σου. Να σε γδύσουνε, να σε ψάξουνε όπου θέλουνε μες στη μέση του

δρόμου, να σε σύρουνε με χειροπέδα λες και ήσουν ο εγκληματίας, εδώ δε μπορούσες να κουνηθείς, πού να πας? Τι να την κάνεις τη χειροπέδα δηλαδή? Ξέρεις, εξουσία πάνω σου. Αυτό.

Ερευνήτρια: Πώς σε επηρέασε αυτό?

Μαρία : Ήταν ένας από τους λόγους που έκοψα, αυτό το πράγμα. Ότι οποιοσδήποτε μαλάκας ας πούμε μπορούσε να με κάνει ό, τι θέλει. Ήταν ο λόγος που ήπια, και ήταν και ο λόγος που έκοψα. Δηλαδή δεν ήταν τόσο ούτε η υγεία μου, ούτε τα επαγγελματικά, ούτε...ήτανε αυτό. Πως με κάνανε ότι θέλανε οι γονείς μου, πως με κάνανε ότι θέλανε τα σχολεία, ξαφνικά με κάνανε ό, τι θέλανε και οι μπάτσοι ας πούμε και οι γιατροί, ειδικά στο τέλος. Αλλά ήτανε μεγάλη, εγώ το βίωνα σαν ξεφτίλα. Εκτός απ'την ταλαιπωρία, ξεφτίλα. Να κατουριέμαι πάνω μου, να κάνω εμετούς πάνω μου ας πούμε και να είμαι με τη χειροπέδα στο πλακάκι. Ε όχι, αυτό εντάξει, δεν το κάνεις ούτε σε αδέσποτο.

Ερευνήτρια: Γιατί πιστεύεις φέρονται έτσι?

Μαρία : Γιατί έχουν εξουσία. Ντάξει, οι μπάτσοι για μένα γενικά έχουν πρόβλημα. Είναι μια προβληματική συνομοταξία ανθρώπων. Δηλαδή για να γίνεις αστυνομικός, πρέπει να έχεις αυτό το θέμα εξουσίας. Σ'αρέσει να ασκείς εξουσία πάνω σε άλλους. Όπως για να γίνεις μανάβης, πρέπει να σ'αρέσουν τα λαχανικά, δηλαδή ξέρω γω? Είναι job description. Είναι μέσα στα πλαίσια. Όπως για να γίνεις ψυχολόγος, πρέπει να σ'αρέσει να ακούς τους ανθρώπους, δηλαδή δε γίνεται. Αλλιώς. Πρέπει κάτι να σ'αρέσει σ'αυτό το πράμα. Για να ασχολείσαι με υπολογιστές, πρέπει να σ'αρέσουν ας πούμε οι υπολογιστές. Ε για να γίνεις μπάτσος, πρέπει να σ'αρέσει να ασκείς εξουσία. Είναι απλό. Ντάξει υπάρχουν και κάτι κακομοίρηδες που έχουνε γίνει επειδή είχανε πόντους, ήτανε πολύτεκνοι, δεν ξέρω γω τι. Αλλά ντάξει, αυτοί είναι οι κακομοίρηδες. Συνήθως δε σε συλλαμβάνουν και σε ξεφτιλίζουν οι κακομοίρηδες, Ούτε πάνε και μπροστά οι κακομοίρηδες έτσι? Σ'αυτή τη δουλειά. Πάνε μπροστά όσοι ασκούν εξουσία καλύτερα.

Ερευνήτρια: Και γιατί αυτή η συμπεριφορά στους ναρκομανείς συγκεκριμένα?

Μαρία : Ε, γιατί δεν μπορείς να αντιδράσεις σα ναρκομανής. Άντε να πάει να τα κάνει αυτά σε κανένανε φραγκάτο με διασυνδέσεις. Τα κάνει? Όχι. Κύριος. Yes, sir. Δεν τα κάνει. Ή σε κάποιον που μπορεί να τον δείρει τελοσπάντων. Δηλαδή έρχεται ένας μπάτσος μόνος του και σε πιάνει. Νύχτα. Στην Ομόνοια. Μόνος του. Ε δε θα'ρθει άμα είσαι Ρωσοπόντιος, τρίμετρος ας πούμε, με μαχαίρι. Θα πάει να φωνάζει

και παρέα. Σε σένα, τον κακομοίρη που σέρνεσαι, βάζει και χειροπέδα και σε γδύνει κιόλας. Εννοείται. Μπορεί να το κάνει και το κάνει.

Ερευνήτρια: Αυτά τα γεγονότα πώς σου φαίνονται σήμερα? Έχεις αλλάξει δηλαδή στάση απέναντι σ' αυτά?

Μαρία : Ντάξει, αυτή τη στιγμή δεν μπορούν μου κάνουν τίποτα οι μπάτσοι, οπότε καμιά φορά παίζω και μαζί τους, άμα τους δω καμιά φορά στο δρόμο. Τους τη λέω, ας πούμε ξέρεις. Αλλά χαίρομαι πάρα πολύ που δεν είμαι στη θέση ξέρεις, να μπορούν να με ξεφτιλίσουν. Μια φορά με είχανε συλλάβει καθαρή, για ένα ένταλμα που είχε εκκαθαριστεί, δεν είχε περαστεί στα κομπιούτερ. Κάτι είχε γίνει, ένα τέτοιο. Και βρέθηκα τρεις μέρες σε κρατητήριο και...καθαρή. Ε ζήτηγα φαΐ για όλους, τάισα τους πάντες εκεί μέσα, έπινα καφέ όποτε γούσταρα, ε τους είχα στο τρέξιμο. Δηλαδή τα δικαιώματά μου πια μπορούσα να τα υπερασπιστώ. Ότι μπορώ να έχω καφέ, μπορώ να έχω φαγητό, το ίδιο μπορούν να έχουν όλοι εδώ μέσα, μπορώ να έχω επισκεπτήριο ό,τι ώρα θέλω και μπορούν να μου φέρουνε ό,τι χρειάζομαι εδώ μέσα. Κουβέρτες, ρούχα, παπούτσια και αυτά. Μπορείς να με πας τουαλέτα όσες φορές γουστάρω, όταν θέλω και όταν σε φωνάζω θα έρχεσαι αμέσως. Τα ΄ξερα τα δικαιώματά μου εκεί. Οπότε, ήταν αλλιώς.

Ερευνήτρια: Εκείνοι είδαν στο ιστορικό σου ότι είχες ξανασυλληφθεί στο παρελθόν?

Μαρία : Ναι, τα πάντα, είχε σβηστεί τίποτα? Δε σβήνεται τίποτα.

Ερευνήτρια: Και πώς σε αντιμετώπισαν όταν τα είδαν αυτά?

Μαρία : Ε, πήγανε να κάνουν αυτό που κάνουν ας πούμε, απλά δεν τους βγήκε στην πορεία.

Ερευνήτρια: Δηλαδή τι κάνουνε?

Μαρία : Ε, πήγανε το «κοίταξε να δεις, εμένα ο μπαμπάς μου με πήγε στην Ομόνοια και μου ΄δειξε τα πρεζάκια και ήμουν αρκετά έξυπνη για να μην πω ποτέ ουσίες». Μου το παίζανε λίγο τη μαγκιά τους, πήγανε να την παίζουνε. Κι ας μην έπινες, δικό σου είναι το πρόβλημα, ας πούμε. Αλλά μπορούσα να τους απαντήσω. Δηλαδή, ξέρεις. Και το πρόβλημα το δικό σου είναι που έγινες μπάτσος και πρέπει να μου φέρνεις καφέ όποτε γουστάρω. Αυτά είναι τα προβλήματά μας, φέρε μου έναν καφέ. Μπορούσα να απαντήσω. Επίσης, εε όταν είχα κάνει μία δουλειά. Και χρειάστηκε να στείλουν κατευθείαν το ποινικό μητρώο, γιατί ήτανε στο δημόσιο, χρειάστηκε να σταλεί το ποινικό μου μητρώο κατευθείαν στην υπηρεσία, στείλανε λάθος ποινικό μητρώο. Τους στείλανε όλα αυτά, τα οποία έχουν υποτίθεται διαγραφεί και το ποινικό

μου μητρώο είναι καθαρό, σήμερα. Κάποιος υπάλληλος πάτησε το λάθος κουμπάκι, και τους δώσανε πλαστογραφίες, κατοχές και τέτοια. Και για να το γλυτώσω αυτό μετά, πήγα η ίδια στον Άρειο Πάγο ας πούμε και η κοπέλα που ήταν εκεί υπεύθυνη τράβαγε τα μαλλιά της, «αμάν, τι κάνανε». Και τελικά είπαν ότι είναι μια συνωνυμία, ότι 'στείλαν αλλουνού μητρώο, τώρα...

Ερευνήτρια: Και αυτό σε έμπλεξε? Πώς?

Μαρία : Φυσικά με έμπλεξε. Πάω εγώ σε μια δουλειά, τα βιογραφικά μου, τις αυτές μου, είναι να κλείσω δουλειά ας πούμε κανονική, ζητάνε το ποινικό μητρώο, πάει το μητρώο τώρα αυτό, χωρίς να το ξέρω εγώ? Και με καλούνε μου λένε «έχουμε πρόβλημα με το μητρώο σας» και μου το στέλνουν ένα φαξ και τραβάω τα μαλλιά μου? Το 'χω παίξει μια κυρία, έχω ντυθεί με φουστάνια, έχω πάρει τσάντες κυριλέ, έχω βάλει τακούνι, ααα και τους πάει αυτό το πράμα?

Ερευνήτρια: Και τι έγινε?

Μαρία : Και τρέχω στον Άρειο Πάγο λέω «ρε παιδιά?, τι είναι αυτό που μου στείλατε?» και τους πήγα μετά το καθαρό, χέρι χέρι. Αυτό είναι το μητρώο μου, δεν ξέρω ποια είναι αυτή η κοπέλα. Της Διονυσίας και του Θεοδώρου, εντωμεταξύ. Τώρα ντάξει, έγινε λάθος. Το λάθος δηλαδή ακολουθεί, κατά λάθος, εμένα. Σ'ακολουθεί.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Τώρα σχετικά με την αναζήτηση βοήθειας, τότε στην περίοδο της χρήσης ή αν είχες μπει σε κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης. Ήταν εύκολο να ζητήσεις βοήθεια, όταν αποφάσισες ότι θέλεις βοήθεια?

Μαρία : Ε όχι, γιατί δεν πίστευα ότι θα την πάρω, δεν έβλεπα δηλαδή και κανέναν καθαρό. Εγώ έβλεπα πιωμένους, στη ζωή μου, και κάτι καθαρούς, οι οποίοι πίνανε, οι οποίοι είχανε πάει στα προγράμματα και ξαναήταν στην πιάτσα, δηλαδή η ζωή μου ήτανε μες στην πιάτσα. Δεν έβλεπα παραέξω, να δω κανέναν καθαρό ή να πιστέψω τελοσπάντων ότι αυτός ο άνθρωπος έπινε και καθάρισε και είναι καλά.

Ερευνήτρια: Δε σου φαινότουσαν καλά αυτοί που είχαν τελειώσει προγράμματα.

Μαρία : Ναι, πήγα στην Παρέμβαση ας πούμε, μου είπαν εδώ καθαρίζουν, είχα ακούσει ότι καθαρίζουν εκεί άνθρωποι, μήκα εκεί μέσα ας πούμε και είδα κάτι μωραλαμένους καθαρούς, με το μάτι του τρελού, να μου λένε ας πούμε «κάτσε εκεί και μην κάθεται εκεί και δεν κάνει να κάθεται στον ήλιο και να κάτσεις στη σκιά, και κάτι τέτοια». Ε, δεν ήτανε καλά. Δεν ήτανε καλά, δηλαδή. Θυμάμαι ένα τύπο, αυτόν τον Παρασκευά, Παναγία μου και Χριστέ μου. Δεν ήτανε καλά το παιδί δηλαδή και εκεί αντί να γίνω σαν και αυτόν, τους έβλεπα δηλαδή πολύ πακετομένους που είχανε σταματήσει να πίνουνε. Και το ένιωθα ως τιμωρία, δηλαδή θα σταματήσω να πίνω

και κοίτα να δεις τι έχω να πάθω τώρα. Νόμιζα ότι θα είμαι μες στην τρέλα και μες στη φρίκη και με νύχια και με δόντια να, εε δεν το 'θελα αυτό. Μετά πήγαινα σε κάτι ψυχολόγους, μου λέγανε κάτι θεωρητικά εκεί, κάτι περίεργα, λέω «ρε συ, εγώ θέλω να πιω. Πώς δε θα πάω να πιω τώρα εγώ μετά? Μου λες?», δε μου λέγανε.

Ερευνήτρια: Δεν είχαν την εμπειρία, δηλαδή.

Μαρία : Ε, ναι, «να κάτσεις στο υπόστεγο, με μια πορτοκαλάδα και μην πιεις». Δε το θεωρούσα απάντηση τώρα εγώ αυτό. Δηλαδή σαν να μην καταλαβαίνανε πώς είναι να είσαι ναρκομανής και να έχεις την ανάγκη του να πα να πιεις, γκε γκε? Όταν βρήκα ανθρώπους που το καταλάβανε, τον πρώτο που βρήκα, εκεί στην Πορτογαλία έναν τυπάκο, δε μίλαγε καν αγγλικά, πορτογαλικά μου τα 'λεγε, κατάλαβα τι μου 'λεγε ρε παιδί μου, στα πορτογαλικά! Δηλαδή δε φταίει ότι δεν καταλάβαινα, δεν μου το λέγανε. Μου 'πε στα πορτογαλικά ότι « και εγώ ήμουν σαν εσένα, κοίτα να δεις γίνεται, κάτσε εδώ, μην πας πουθενά». Και κάθισα. Εννιά μήνες.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Υπήρχε εκεί προσωπικό?

Μαρία : Ναι, υπήρχε προσωπικό και ήταν ένας τυπάκος και αυτός έτσι κάπως παράλυτος και αυτά, που μίλαγε μόνο πορτογαλικά και με κοίταξε μ'αυτά του τα μάτια και μου 'πε «κοριτσάκι μου κάτσε εδώ και εγώ ήμουν σαν και σένα». Αυτό ήτανε.

Ερευνήτρια: Α, υπήρχε δηλαδή προσωπικό που είχε την ίδια εμπειρία με σένα.

Μαρία : Ακριβώς.

Ερευνήτρια: Και έτσι έκατσε.

Μαρία : Ήταν εκπαιδευόμενος εκεί και ήτανε πρώην χρήστης, αυτό μου έκανε το καλό. Ήτανε στην ηλικία μου κοντά, ήτανε σακατεμένος και αυτός, τον πίστεψα τελοσπάντων, στα πορτογαλικά τον κατάλαβα. Τους άλλους δεν πολυασχολήθηκα με το προσωπικό, ούτε εκεί. Ήτανε πρώην χρήστες. Αλλά ήτανε λίγο περίεργοι. Αυτοί που με βοηθήσανε ήταν αυτός ο τυπάκος και οι υπόλοιποι ναρκομανείς εκεί μέσα που είχανε πάει να καθαρίσουνε. Γιατί το κάναμε, γινότανε, γινότανε όλοι μαζί να το κάνουμε. Έτσι βοηθήθηκα πιο πολύ, όχι απ'τους ειδικούς. Μακάρι να υπήρχανε πολύ ειδικοί ειδικοί άνθρωποι πρώην χρήστες. Seriously ειδικοί άνθρωποι όμως και seriously πρώην χρήστες. Για μένα θα 'τανε, η μαγική συνταγή ας πούμε.

Ερευνήτρια: Τώρα, σήμερα, ζητάς βοήθεια από κάπου?

Μαρία : Σε σχέση με παλιότερα? Ντάξει, δυσκολεύομαι, δεν το 'χω στο τσεπάκι, αλλά σε σχέση με παλιότερα, ναι. Ζητάω βοήθεια για το παιδί μου, πώς να είμαι μαμά. Γνωρίζω ότι δεν έχω ιδέα. Δηλαδή απ'το πώς φοράνε μια πάνα, τι νούμερο

παπούτσι άραγε φοράει το παιδί μου δε γνωρίζω, τι κάνετε όταν έχει αυτή τη συμπεριφορά και όχι μόνο από πρώην χρήστες ή ειδικούς, ψυχολόγους, απ'τις μανούλες στο παρκάκι. «Τι κάνεις, όταν αυτό? Ρε συ , έχει αυτή τη συμπεριφορά, ρε συ πώς βγάζουνε την πάνα, ρε συ κατουριέται? ρε συ..μέχρι για τη δουλειά μου, «παιδιά, έχω δουλειά, μπορείς κάποιος να κρατήσει το μικρό δυο ώρες ας πούμε, γιατί θέλω να δουλέψω? Στο σπίτι, χτυπάω στο γείτονα «ε, δεν μπορώ να εξαερώσω το καλοριφέρ, μπορείς να με βοηθήσεις?». Ακούγεται αστείο, δεν το 'κανα ποτέ. Εγώ βάζω πλακάκια, φτιάχνω υδραυλικά, έκανα τα πάντα μόνη μου. Όλα. Δε ζητάγα βοήθεια ούτε να βάλω μια λάμπα. Δηλαδή να κουβαλήσω, έχω μετακομίσει τρία σπίτια, μόνη μου, στην πλάτη μου. Δεν έπαιρνα μεταφορική, δε ζητάγα βοήθεια. Το 'κανα μόνη μου. Καμία σχέση, ναι. Βέβαια, εντάξει, πάλι δυσκολεύομαι. Πρέπει να φτάσω λίγο στο αμήν για να το κάνω, αλλά το κάνω. Ναι εντάξει, όχι, δε λέω.

Ερευνήτρια: Σε σχέση με πρόγραμμα, ζητάς βοήθεια?

Μαρία : Τελευταία όχι πολύ, όσο είχα συνηθίσει, όσο μου χρειάζεται όχι. Βέβαια εντάξει, όταν με καταλάβω ότι θα φτάσω πάλι στο αμήν, ναι. Ναι. Αλλά πρέπει να φτάσω λίγο στο αμήν. Δηλαδή θα ήθελα να έχω την.., θα ήθελα να το κάνω τελοσπάντων, να πάρω την απόφαση να το συντηρώ λιγάκι πιο πολύ, να μην το αφήνω να φτάνει στα όρια, γιατί αρχίζω πάλι και έχω συμπεριφορές και συναισθήματα και τελοσπάντων, γίνομαι κάπως μυστήρια. Θα μπορούσα να τ'αποφύγω αυτό. Θα ήμουν πιο λειτουργική αν το ζητούσα τακτικά. Αν το συντηρούσα.

Ερευνήτρια: Και αυτό το πρόγραμμα, γιατί ζητάς βοήθεια από αυτό το πρόγραμμα, ξέρω γω και δε ζητάς βοήθεια από την Παρέμβαση, από το 18ανω, από το ΚΕΘΕΑ?

Μαρία : Ντάξει, μου έχοννε μείνει αυτά που λέγανε τότε αυτά τα προγράμματα, γιατί πήγα σ'όλα, στα εισαγωγικά τους, και έχω ακούσει κάτι περίεργα, βέβαια, τα τελευταία χρόνια έχω σκεφτεί ότι ίσως ζητήσω βοήθεια απ'το 18. Γιατί κάποια θέματα, παρόλη τη δουλειά που έχω κάνει στους Нарκομανείς Ανώνυμους, δείχνουν να επιμένουν γερά. Και ίσως, τώρα πια να είναι πιο ανοιχτό το κεφάλι μου, επειδή έχω δει ανθρώπους να βγαίνουν από το 18 και έχω καταλάβει ότι γίνεται καλή δουλειά εκεί, απ'τα άλλα προγράμματα δεν έχω δει κάτι συνταρακτικό. Από το 18 έχω δει και ξέρω ότι ίσως θα μπορούσα να βλέπω δωρεάν και στη γειτονιά μου και κάποιον ψυχολόγο να κάνω κάποια επανένταξη. Γιατί θα μου έκανε καλό, κάποια θέματα ίσως χρειάζονται ειδικό πια. Αλλά αυτό μπορώ να το πω πια στα δέκα έντεκα χρόνια καθαρή. Πιο πριν, δε θα το δεχόμουν. Ότι κάποιος ας πούμε που μπορεί να

μην έχει κάνει χρήση, μπορεί εμένα να μου πει. Σε κάποια θέματά μου σήμερα, ναι μπορεί να μου πει.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα. Τότε ήταν πιο σημαντικό να ακούς την εμπειρία αλλωνών που έχουν περάσει το ίδιο πρόβλημα.

Μαρία : Βέβαια. Όσο όσο το θέμα ήτανε πώς δε θα πω, πώς το κάνετε εσείς ρε παιδιά, ήθελα να ακούω αλήθεια, δεν ήθελα να ακούω θεωρία. Τώρα, η εμπειρία κάποιου ανθρώπου που δεν έχει κάνει χρήση, με ανθρώπους ας πούμε που έχουνε θέμα με τη μαμά τους, οκ. Γιατί θέλω, δε θέλω να με βοηθήσει να μείνω καθαρή, ο συγκεκριμένος άνθρωπος. Θέλω να με βοηθήσει ας πούμε στο θέμα που έχω με τη μαμά μου. Ή στο θέμα της κατάθλιψης ας πούμε, που υποπτεύομαι, ξέρεις, ότι έχω εκεί ένα θεματάκι γερό που μόνη μου ή με το Ν.Α., τόσα χρόνια δεν έχει πάει και πολύ καλά. Είτε την εποχή που ασχολούμουνα πάρα πολύ με τους Ανώνυμους, είτε στην εποχή που δεν. Δεν πάει όσο καλά θα ήθελα. Μπορεί και να μην πάει, ούτε αλλιώς, δεν πειράζει. Αλλά θα ήθελα να το δοκιμάσω. Χωρίς φάρμακα και.., να πάω ρε παιδί μου σ'έναν άνθρωπο που ίσως είναι πιο ειδικός σε αυτό το θέμα. Πια δηλαδή μπορώ να εμπιστευτώ ότι κάποιοι άνθρωποι, μπορεί να είναι πιο ειδικοί. Παλιότερα, για τα δόντια μου, τους ανθρώπους ρώταγα γύρω γύρω, δεν πήγαινα σε οδοντίατρο. «Ρε συ, τι έκανες με το δόντι?». Μέχρι να εμπιστευτώ οδοντίατρο, ας πούμε. Οι ειδικοί για μένα τον πρώτο καιρό ήταν οι πρώην χρήστες, τέλος. Σιγά σιγά, ντάξει.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Ωραία.

Μαρία : Αυτά?

Ερευνήτρια: Δύο τελευταίες ερωτήσεις. Το τι πιστεύεις για τον εαυτό σου στην περίοδο της χρήσης, το άκουσα.

Μαρία : Α ναι, δεν με αντιμετώπιζα ως άνθρωπο, ήμουν ένα πράγμα. Αυτό.

Ερευνήτρια: Τώρα στο σήμερα? Πώς βλέπεις τον εαυτό σου σήμερα? Και σε σχέση με την εμπειρία της χρήσης βέβαια, γιατί κάνεις πολλά πράγματα γενικώς. Είσαι μαμά, είσαι εργαζόμενη.

Μαρία : Ναι, πάλι πολλές φορές νιώθω ένα πράγμα που προσποιείται ότι είναι άνθρωπος. Για να 'μαι ειλικρινής. Αλλά τελοσπάντων, έχω μάθει να κάνω αυτό. Δηλαδή αν μη τι άλλο, είμαι λειτουργική. Μπορώ να καθαρίσω το σπίτι μου βρίζοντας ή, χωρίς να μπορώ να δεχτώ ότι ξέρεις η ζωή μιας μανούλας μόνης είναι να μαγειρεύει, να καθαρίζει σπίτι και να ξέρω γω, παίζει με playmobil. Πολλές φορές τα κάνω, επειδή έτσι κάνουνε τώρα, έτσι πρέπει. Το νιώθω ότι έτσι πρέπει για το παιδί μου, αλλά δεν το χαίρομαι κιόλας. Το κάνω όμως, είμαι λειτουργική. Στη

δουλειά μου, σε μεγάλο βαθμό είμαι λειτουργική. Αν μπορώ να βάλω στην άκρη τους παράλληλους εθισμούς, όπως το να παίζω παιχνιδάκια στον υπολογιστή ας πούμε ή ξέρεις. Ντάξει. Ε, απ'τη μία είμαι πολύ ευχαριστημένη με τον εαυτό μου, όταν δω αντικειμενικά τι συμβεί και πού είμαι σήμερα ,απ'την άλλη, είμαι αρκετά ευχαριστημένη με τις σχέσεις μου με τους ανθρώπους, δεν είναι πια αυτή η ξεφτίλα. Σήμερα είμαι ειλικρινής μαζί τους, νοιάζομαι, είμαι εκεί όσο μπορώ, απ'την άλλη έχω δεχτεί και τις δέκα ατέλειές μου, σε μεγάλο βαθμό, ότι γενικά είμαι λίγο μονόχροτη, είμαι λίγο καταθλιπτικό τυπάκι, δε με κατηγορώ δηλαδή, τόσο πολύ, ότι φταίω εγώ για όλα. Αν κάποια στιγμή δε φανώ καλή μαμά ή καλή φίλη, ή καλός ναρκομανής στην ανάρρωση, δε με τιμωρώ και κατηγορώ τόσο πολύ. Από την άλλη, ναι ρε παιδί μου, δε είμαι και άνθρωπος που φυσάει στη ζωή και την αρπάζει απ'τα κέρατα, όχι. Δεν έχω πάρα πολλή όρεξη να ζήσω, αλλά ντάξει, οκ, έχω λίγη. Μαθαίνω δηλαδή να είμαι ευχαριστημένη με τον πήχη μου χαμηλά. Να μη χρειάζεται να πω όχι στα ναρκωτικά, ναι στη ζωή, με όλη μου την καρδιά. Μου φτάνει και μισή καρδιά. Δε χρειάζεται να είμαι η σούπερ μαμά. Μπορώ να είμαι μια συμπαθητική μανούλα. Τελοσπάντων να μην κάνω πάρα πολλή μεγάλη ζημιά ή όταν κάνω να λέω συγγνώμη. Δεν είναι ανάγκη να είμαι η σούπερ φίλη. Μπορώ να είμαι η φίλη που κάνει ότι μπορεί και λέει και κανά συγγνώμη. Μου κατεβάζω τον πήχη. Οπότε με κατεβασμένο πήχη, καλά είμαι σήμερα. Με ανεβασμένο πήχη, δεν είμαι και πολύ καλά. Είναι ποια οπτική θα διαλέξω. Άμα διαλέξω τον οπτική του χαμηλού πήχη, είμαι οκ. Άμα επιλέξω το σουπερ hero, όχι, δεν είμαι.

Ερευνήτρια: Ωραία, σ' ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σου.

Μαρία : Να 'σαι καλά.

Συνέντευξη Άγγελου 22/11/2015

Διάρκεια: 57.16'

Ερευνήτρια: Άγγελε θα ήθελα να μου διηγηθείς την ιστορία της ζωής σου από τα παιδικά σου χρόνια μέχρι και σήμερα.

ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Άγγελος: Σαν παιδί πήρα πολύ αγάπη, έχω και μια μεγάλη αδερφή εγώ είμαι ο μικρότερος στην οικογένεια, τα παιδικά μου χρόνια ήταν πολύ ζεστά ούτε τσακώθηκαν ποτέ οι γονείς μου ούτε θυμάμαι τίποτα προστριβές, αυτό που θυμάμαι είναι ότι ζούσα στον δικό μου φανταστικό κόσμο πολλές φορές με τη φαντασία μου σκεφτόμουνα. Πολλούς φίλους δεν είχα, ήξερα πάρα πολλούς αλλά φίλους δεν έκανα πολλούς ήμουνα κοινωνικός αλλά ως ένα σημείο δεν άφηνα πολύ τους ανθρώπους να με πλησιάσουν κι αυτό είχε ως αποτέλεσμα να νιώθω πολύ μοναξιά..

ΖΩΗ ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ

τα ναρκωτικά μπήκαν από νωρίς στη ζωή μου δηλαδή στο γυμνάσιο εγώ επιδίωξα το να πιάω είχα μια φίλη που μου έδωσε κάτι χάπια της γιαγιάς της και έτσι ξεκίνησα μου άρεσε πολύ το πώς ένιωσα, ένιωσα διαφορετικός ήταν και η περιοχή τέτοια υπήρχε πολύ αλήθεια τότε ήταν εκείνο το κίνημα της γενιάς με τη μουσική και έτσι, γενικώς η αλήθεια είναι ότι από την ηλικία των 13 δεν σταμάτησα ποτέ συνέχισα να παίρνω χάπια και χασίς ήμασταν μια παρέα παιδιών που κάθε βράδυ κάθε μέρα κάναμε αυτό παράλληλα με το σχολείο στα διαλλείματα κάναμε αυτό κάθε μέρα και στο σχολείο το πήραν χαμπάρι αυτό και η αλήθεια είναι ότι φώναζαν πολλές φορές τους δικούς μου και εμένα και της παρέας μου αλλά όχι ότι αυτό θα με σταμάταγε έτσι και οι δικοί μου το είχαν μάθει αλλά δεν το θεώρησαν και τόσο πολύ μεγάλο πρόβλημα το θεώρησαν πιο πολύ σαν εφηβική τρέλα και να σου πω και την αλήθεια γω το είχα έτσι στο μυαλό μου όχι ότι ήταν κάτι φοβερό έτσι ήταν πολύ ανέμελα χρόνια να σου πω και την αλήθεια είχε έρθει και η ασφάλεια στο σχολείο και ρωτούσαν τη μητέρα και κάτι άλλες μανάδες και τις ρωτούσαν διάφορα πράγματα κι αυτό πιστεύω ήταν επειδή έπαιζε πολύ ντρόγκα σ' όλη την περιοχή και γινόντουσαν διάφορα στα σχολεία γενικά εκεί που πήγαινα, ήταν συγκρότημα σχολείων και γινόντουσαν διάφορα ας πούμε. Τέλος πάντων έτσι συνεχίστηκε η ιστορία πολλά χρόνια χωρίς να έχω ιδιαίτερα προβλήματα χωρίς να έχω και τίποτα τσαμπουκάδες στο σπίτι είχα

αρκετή ελευθερία μέχρι που κάποια στιγμή μπήκανε και πιο σκληρά πράγματα ξεκίνησα και την ηρωίνη πάντα ήταν γύρω μου αλλά δεν είχα αποφασίσει εγώ να δοκιμάσω. Όταν δοκίμασα την ηρωίνη άρχισαν και άλλαζαν οι καταστάσεις και τα πράγματα. Ήταν τότε που τελείωσα το λύκειο κι έτσι έγινε μόνο αυτό, όλη μέρα το αυτό το πράγμα δηλαδή εγώ και κάποια άλλα άτομα που επιλέξαμε να ξεκινήσουμε γιατί ξεκινήσαμε όλοι την ίδια μέρα κάναμε μόνο αυτό και τίποτε άλλο δεν μας ενδιέφερε ούτε η δουλειά ούτε οι βόλτες ούτε τίποτα. Δεν ξέρω αυτό συνεχίστηκε για πάρα πολύ καιρό και το πρώτο πραγματικά πρόβλημα ήταν όταν πήγα στρατό. Μέχρι τότε μας είχαν πιάσει αρκετές φορές από δω από κει αλλά ποτέ τίποτα σοβαρό. Στο στρατό είδα για πρώτη φορά πόσο μεγάλος ήταν ο εθισμός μου, έβγαλα τα πρώτα στερητικά είχα πάρει μαζί μου μεθαδόνες και υπνωτικά για να το ξεπεράσω αλλά έβγαλα πολύ δύσκολα στερητικά παρ' όλ' αυτά έπρεπε να είμαι στο στρατό απίκο στις ασκήσεις κι όλα αυτά και κεί κατάλαβα ότι δεν είναι και τόσο ρόδινα τα πράγματα μέχρι τότε η ζωή πήγαινε πολύ ωραία πολύ ήσυχα εκεί διαπίστωνα ότι υπάρχουν πολλές δυσκολίες ας πούμε. Εκεί συνέβη ένα περιστατικό και μας πιάσανε δηλαδή ένας άλλος είπε ότι του έδωσα εγώ φίλος μου ήταν βέβαια εντάξει δεν του είχα πάρει λεφτά έτσι πέρασα στρατοδικείο και ήταν πολύ δύσκολα από κει και πέρα με είχαν αρκετά στην μπούκα ως ο ναρκομανής του στρατοπέδου όχι ότι δεν υπήρχαν κι άλλοι αλλά εμένα με είχανε βρει. Πέρασα κάποιες μέρες μέσα στο κελί στο πειθαρχείο του στρατοδικείου στη χώρα του νησιού που ήμουν και μετά στο στρατόπεδο με είχαν όλη μέρα σε σκοπιά και αγγαρείες και με φορτώναν και φυλακές. Από κει και πέρα πέρασα πάρα πολύ δύσκολα ζήταγα αναβολή δεν μου δίνανε και όλος ο στρατός ήταν καψόνι από κει και πέρα βέβαια δεν έδινε και πολύ σημασία σε όλο αυτό τη μια το βίωνα έτσι την άλλη έλεγα να πα να γαμηθεί, δεν με ενδιαφέρει. Όλο αυτό βέβαια με έκανε να σκέφτομαι ότι πρέπει να καθαρίσω και το λεγα αυτό κάποια στιγμή εγώ θα καθαρίσω δεν είμαι εγώ για τέτοια, δεν μου αξίζει εμένα όλο αυτό. Εκεί το έμαθαν και οι γονείς μου ήρθαν στο νησί, δεν το ξέρανε ότι έχω χωθεί έτσι στην ηρωίνη και πέσανε από τα σύννεφα οι άνθρωποι και από κείνη τη στιγμή μέχρι που έκοψα ήταν το πώς θα κόψω. Δηλαδή επί της ουσίας δύο χρόνια ήταν το καλό το πióμα με την ηρωίνη από κει και πέρα για έξι χρόνια προσπαθούσα να δω πώς θα γίνει να κόψω. Γιατί ξεκίνησε όλο αυτό στα 18 και τελείωσε στα 26. Πέρασα από πάρα πολλά προγράμματα κρατικά και μη και διάφορα ψυχιατρεία και διάφορες μορφές θεραπείας όπως η ναλτρεξόνη έβαλα και μόσχευμα κάποια στιγμή ναλτρεξόνης με παρακολουθούσανε ψυχίατροι αντικαταθλιπτικά χάπια και γκρουπ

θεραπείας αλλά τίποτα από όλα αυτά, ή μάλλον τώρα που το σκέφτομαι δεν ήμουν έτοιμος να απεξαρτηθώ δεν είχα πάρει εγώ την απόφαση γιατί το λέω αυτό γιατί υπήρχαν παιδιά που ήμασταν μαζί σ όλα αυτά τα προγράμματα που είχαν καθαρίσει. Συγκεκριμένα ένας φίλος μου με τη ναλτρεξόνη καθάρισε πήρε τρεις μήνες ναλτρεξόνη και σήμερα είναι ακόμη καθαρός. Εγώ δεν μπορούσα να δεχτώ βοήθεια και πάλι είχα την ιδέα ότι αν το αποφασίσω θα κόψω αλλά η αρρώστια ήταν πολύ πιο δυνατή από εμένα. Στην πορεία παντρεύτηκα έκανα ένα παιδί με μια γυναίκα μείναμε δύο χρόνια μαζί και στα δύο χρόνια χωρίσαμε γίνανε τα χειρότερα εκεί να με τρέχει στις αστυνομίες έβγαλα και κει κρατητήρια γίνανε μηνύσεις. Ακόμη μέχρι και σήμερα δεν το βλέπω το παιδί όχι ότι μ απασχολεί και ιδιαίτερα όλο αυτό, αυτή βέβαια το είπε σ όλο τον κόσμο και όλοι μάθανε για μένα μέχρι τότε δεν ξέρανε αυτό ήταν πλήγμα όσον αφορά το σόι την οικογένεια και για μένα με πείραξε πολύ όλο αυτό το στίγμα του ναρκομανή. Στη γειτονιά επίσης το μάθανε δεν μπορούσα να κρυφτώ πια φαινόμουν εξαρτημένος μέχρι τράκα μπορεί να κανα στον ψιλικατζή μέχρι πήγαινα στο φαρμακοποιό απέναντι έπαιρνα σύριγγες οι ένοικοι της πολυκατοικίας με βλέπανε και άλλαζαν πεζοδρόμιο είχε γίνει δηλαδή το πρόβλημα μου ορατό σε όλους και υπήρχε αυτό το στίγμα. Δεν νομίζω....

.... Απ τη στιγμή που για να πιείς κάνεις διάφορα και η αλήθεια είναι ότι έφτασα και γω σ ένα σημείο άρχισα να κλέβω και να είμαι συνέχεια με ανθρώπους για το πώς θα βρούμε χρήματα δηλαδή αυτό ήταν όλη μου η ζωή για χρόνια. Η έννοια μου πώς θα βρω περισσότερα χρήματα για να πιώ. Εννοείται ότι είχε πάψει να μου δίνει όλο αυτό ευχαρίστηση απλά ήμουν σε ένα μοτίβο ήθελα να κόψω αλλά δεν μπορούσα και κάθε φορά που έκανα μια απόπειρα είτε γιατί με δένανε είτε γιατί είχα κάποιο δικαστήριο και ήμουν ήδη με αναστολή από το στρατοδικείο είτε γιατί δεν πήγαινε άλλο , έφευγα πήγαινα στο εξοχικό σε γεωγραφικές αποδράσεις σε διάφορα μέρη πάντα γυρνούσα πίσω με άλλη μια αποτυχημένη προσπάθεια .

Για το πρόγραμμα να πω;

Ερευνήτρια: Ό,τι θέλεις να πεις.

ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ

Άγγελος: Κάποια στιγμή έφτασα σε μια φάση η οποία έμενα πάλι με τους γονείς μου αφού είχα χωρίσει είχα φύγει πια από αυτό το σπίτι που έμενα μόνος μου γιατί είχε φύγει η γυναίκα με το παιδί αρκετά πια πατωμένος πολύ μόνος δεν είχα δηλαδή κανέναν άνθρωπο στη ζωή μου. Οι γονείς σηκωνόντουσαν και φεύγαν απ το σπίτι και μ αφήνανε μόνο μου και πουλούσα ότι υπήρχε μέσα. Τι τηλεοράσεις τι...και έμενα

μόνος μου. Ούτε να φάω δεν είχα ας πούμε. Και εκεί πέρα πια είχα δει ότι πραγματικά χρειάζομαι βοήθεια. Όταν με κλείνανε έξω από το σπίτι έσπαγα πόρτες για να μπω και τέτοια και κατάλαβα ότι όλο αυτό δεν γίνεται να συνεχιστεί ας πούμε. Ε και να σου πω και την αλήθεια δεν μου άρεσε πια. Δηλαδή και το φάρμακο από μόνο του είχε σταματήσει να με ευχαριστεί. Ε και η βοήθεια ήρθε λίγο έτσι απροσδόκητα από έναν άνθρωπο που δεν πολύ πίστεψα. Μου είπε ότι υπάρχει ένα μέρος το οποίο θα πάω θα κλειστώ κάμποσο καιρό θα ναι κι άλλοι σαν εμένα αυτοί που θα μας ε...οι σύμβουλοι είναι και αυτοί πρώην ναρκομανείς που είναι καθαροί και θα μοιραζόμαστε λέει και θα μείνουμε...ε...εγώ δεν το είχα ξανακάνει αυτά, είχα κάνει κάτι group therapy αλλά καμία σχέση τώρα να κλειστώ έγκλειστος κι όλα αυτά. Τέλος πάντων όπως μου το περιέγραψε μου το περιέγραψε σαν κατασκήνωση ας πούμε θα πάμε και θα είναι σαν κατασκήνωση έτσι πήρα και γω δύο βαλίτσες ρούχα με σκοπό να πάω να κάτσω έξι μήνες. Στις τρεις μέρες έφυγα δεν άντεξα. Τρελάθηκα δεν είχα ξαναμείνει ούτε, έκατσα μια βδομάδα ψυχιατρείο στις επτά μέρες με βάλλανε μέσα σ ένα κλειστό σπίτι. Έφυγα κατευθείαν δεν μπόρεσα. Βγαίνω έξω πίνω και πάω νοσοκομείο. Μετά το νοσοκομείο ξανά πάλι ψυχιατρείο και μετά ξανά εκεί στο σπίτι. Και κατάφερα και έκατσα έξι μήνες. Λοιπόν, αυτούς τους έξι μήνες άνοιξε λίγο το μυαλό μου βρήκα κι άλλους σαν κι εμένα που προσπαθούσαν και πραγματικά είδα ότι δεν μου αξίζει όλο αυτό δηλαδή αυτή η ζωή που είχα μάθει να ζω, αυτή η κακοποίηση, δεν ήταν δηλαδή...ε...αυτό που πραγματικά ήθελα για μένα τελικά. Για πρώτη φορά δηλαδή ξύπναγα το πρωί και δεν χρειαζόταν να πιω κάτι και μπορούσα καιμίλαγα με άλλους ανθρώπους σαν κι εμένα και ένιωσα συντροφιά δεν ήμουν πλέον μόνος και αυτό ήταν και το πιο σημαντικό να σας πω την αλήθεια ότι ένιωσα ότι έχω ανθρώπους που με καταλαβαίνουν, φίλους, όχι συμβουλάτορες ας πούμε ή κριτές να με κρίνουν και να μου πούνε σήμερα δηλαδή έτσι όπως το σκέφτομαι τώρα αν με ρωτήσεις για τότε θα σου πω διάφορα αλλά σήμερα όπως το σκέφτομαι νομίζω ότι αυτό είναι το πιο σημαντικό που ένιωσα εκεί. Και έτσι μια μέρα τελειώνω και από κει και πηγαίνω έξω και εκεί βρήκα τους ναρκομανείς ανώνυμους. Και από τότε και μέχρι σήμερα που έχουν περάσει εννιά χρόνια που είμαι καθαρός συνεχίζω και πηγαίνω και κάνω συγκεντρώσεις, ομάδες, έχω έναν σπόνσορα που με καθοδηγεί έχω τη δουλειά μου. Ο κόσμος συνεχίζει και με κοιτάζει πολλές φορές να σου πω την αλήθεια με καχυποψία ή στη γειτονιά εντάξει τώρα πια δεν το νιώθω έτσι συνεχίζω να μη λέω για το ποιος είμαι και τι κάνω και που...δεν χρειάζεται αυτό είναι ένα δικό μου προσωπικό κομμάτι. Δεν χρειάζεται πιστεύω να λέω στους ανθρώπους για το

παρελθόν μου ούτε είμαι πολύ περήφανος να σου πω την αλήθεια για όλα αυτά που έχω κάνει αλλά προκειμένου να έχω τη ζωή που έχω σήμερα δηλαδή μέσα από όλο αυτό που πέρασα έγινα καλύτερος άνθρωπος. Είναι το...δηλαδή...πιο με ευχαριστούν και πιο απλά πράγματα της ζωής τα οποία βλέπω φίλους μου μη ναρκομανείς να μην τα εκτιμούν ε...χαίρομαι που είμαι καθαρός και βιώνω την κάθε μου μέρα έτσι λίγο με ευχαρίστηση να σου πω την αλήθεια, όχι πάντα αλλά επειδή συνηθίζω πολλές φορές και βλέπω και ανθρώπους φίλους μου παλιούς κοινωνικούς που δεν πίνουνε ούτε περάσανε από αυτή τη φάση νιώθω ότι δεν είμαι μ αυτό το σιχτίρισμα συνέχεια εγώ ε... επειδή έχω ζήσει ας πούμε πολλές δυσκολίες έχω δει πώς είναι να είσαι άφραγκος, πεινασμένος να μην έχεις που να μείνεις και να μη σε θέλει και κανείς σήμερα μπορώ και εκτιμάω το ότι έχω ας πούμε είκοσι ευρώ στην τσέπη μου ότι έχω το σπίτι μου να πάω ότι έχω πολλούς ανθρώπους έχω πάρα πολλούς ανθρώπους να παίρνω τηλέφωνο και να έρθουνε ...που είναι ναρκομανείς σαν κι εμένα και θα έρθουνε γιατί σήμερα ξέρεις ε ούτε κλέβω έχω μια αξιοπρέπεια είμαι εντάξει στις υποχρεώσεις μου, στη δουλειά μου δεν έχω αργήσει ποτέ όσον αφορά τουλάχιστον εκεί που ήμουν, τώρα εδώ επειδή είναι δική μου δουλειά έχω μια ελαστικότητα αλλά δεν έχω απουσιάσει ποτέ δεν έχει έρθει η μέρα, εκτός κι αν το χω κανονίσει που να τους έχω πει ότι θα ρθω και δεν θα ρθω. Δεν έχει κανείς να πει κάτι για μένα γι αυτό, είμαι δηλαδή κι αυτό γιατί το λέω γιατί όντως γιατί να μην το πω το μπράβο αφού το κάνω αφού είμαι εντάξει στις υποχρεώσεις μου σήμερα έχω μια κοπέλα θα το πω μου λέει στους γονείς μου ότι είμαστε μαζί. Της λέω όχι γιατί να τους το πεις, δεν θα ναι λέω και τόσο ευχαριστημένοι που είμαι ναρκομανής μου λέει και γω ναρκομανής είμαι. Λέω, δεν είναι το ίδιο. Ξέρεις, μου φάνηκε έτσι αυτό είναι μια, αλλά νιώθω καλά μ αυτή την κοπέλα που είμαστε, για πρώτη φορά στη ζωή μου έχω βρει έτσι ένα καλό παιδί όπως είναι αυτή για να κάνω σχέση τέτοια γιατί τώρα δεν είναι τόσο καλές οι σχέσεις μου με τις γυναίκες και γενικά να σου πω την αλήθεια εντάξει...ε Δεν είναι όλες οι μέρες καλές έχω και δύσκολες μέρες νιώθω ότι είναι μάταια όλα αυτά που κάνω, που δουλεύω, που σηκώνομαι να πάω για δουλειά, που αθλούμαι και ότι κάποια στιγμή ξέρεις, θα ξαναπιείς, λέω στον εαυτό μου αλλά αυτό το λέω από την αρχή και έχουν περάσει ξέρω γω τώρα εννιά χρόνια. Έχω κόψει και το κάπνισμα κάθε μέρα λέω θα ξανακαπνίσεις επίσης δεν έχω καπνίσει τώρα ενάμιση χρόνο οπότε ξέρεις δεν ακούω και τόσο τις σκέψεις μου ή το μυαλό μου. Προσπαθώ ξέρεις απλά να πάω παρακάτω, συνεχίζω και πολυαποφεύγω τους άλλους ναρκομανείς της γειτονιάς μου γιατί τα πράγματα δεν έχουν αλλάξει, δεν πέρασε μια

μέρα συνεχίζω και τους αποφεύγω δηλαδή όταν μου αρχίζουν τις ερωτήσεις τι κάνεις και τα έχεις καταφέρει αν και δυο τρεις τους έχω φέρει και στο πρόγραμμα άσχετα αν δεν κάτσανε και τίποτα, νιώθω τυχερός, η αλήθεια είναι ότι νιώθω τυχερός γιατί έχασα πολλούς φίλους από τα ναρκωτικά και προφανώς θα έπρεπε και γω να έχω φύγει πολλές φορές ξέρεις ξύπνησα και ήμουν στο νοσοκομείο αλλά νιώθω τυχερός που είμαι εδώ και ζω τελευταία είχα πάει και ένα ταξίδι στο εξωτερικό και κει τα καλύτερα λόγια τελικά. Έφυγα με τις καλύτερες εντυπώσεις δεν άργησα ποτέ στη δουλειά μου και ούτε λούφαρα ούτε τίποτα, έβγαινε η δουλειά κάθε μέρα. Ε, ήταν για μένα κι αυτό μια καλή εμπειρία. Και είμαι ευχαριστημένος γενικά από το πώς έχουν έρθει τα πράγματα. Αυτά.

Ερευνήτρια: Ωραία σ ευχαριστώ πολύ. Μπορείς να συνεχίσουμε να σου κάνω κάποιες ερωτήσεις; Τώρα θα σου κάνω κάποιες ερωτήσεις που αφορούν αρχικά για το διάστημα της χρήσης και της απεξάρτησης. Θα ήθελα να μιλήσεις λίγο για την εμπειρία σου σχετικά με τη χρήση και την απεξάρτηση. Πώς βίωσες εσύ την εμπειρία της χρήσης, της απεξάρτησης τι σήμαινε για σένα αυτό.

Άγγελος: Ήταν μια ανάγκη πάνω από όλα τα άλλα δηλαδή καθημερινά να πιώ δηλαδή ήταν μια φυλακή αυτό, μην τυχόν και χαρμανιάσω, μη τυχόν και νιώσω στερητικά. Και πώς θα έχω... καθημερινά την καθημερινή δόση της ημέρας. Τίποτα καθημερινά ήταν αυτό και περισσότερο χάπια και ηρωίνη ας πούμε. Και καμία ελευθερία. Αυτό. Και την απεξάρτηση; Σωστά τα λέω αυτά τώρα;

Ερευνήτρια: Ναι ναι μια χαρά.

Άγγελος: Τίποτα, η απεξάρτηση ήταν αυτό. Το ότι επιτέλους ήμουν ελεύθερος. Αυτό ένιωθα, ότι μπορώ να κάνω πράγματα. Εντάξει, δεν ξεκίνησα να ταξιδεύω και τέτοια, αυτό έγινε πολύ αργότερα, αλλά ένιωσα ότι δεν χρειάζεται να πω το πρωί για να λειτουργήσω σαν άνθρωπος. Για να πάω στη δουλειά μου μπορούσα να σηκωθώ να κάνω μπάνιο να ξυριστώ χωρίς να έχω πει. Και ερχόταν το βράδυ και ήμουν καθαρός και με ανθρώπους, έτσι; Ξέρω το λέω και το ξαναλέω αλλά είναι το πιο σημαντικό. Ήμουν συνέχεια με ανθρώπους δεν ήμουν μόνος μου πια, σε ένα δωμάτιο εγώ και η ουσία. Έτσι το βίωσα, ελευθερία και όχι πια μόνος, αν με ρωτήσεις δηλαδή τι είναι για σένα απεξάρτηση.

Ερευνήτρια: Είχες κάποιες δυσκολίες;

Άγγελος: Σε τι πράγμα;

Ερευνήτρια: Κατά τη διαδικασία της απεξάρτησης αντιμετώπισες δυσκολίες;

Άγγελος: Με τα συναισθήματα μου όσον αφορά το να τα διαχειριστώ. Τα συναισθήματα μου. Οι γονείς μου είχαν πάει κι αυτοί στο πρόγραμμα, στο family anonymous και καταλαβαίνανε ας πούμε, έτσι; Δηλαδή μπορούσαν να καταλάβουν. Η μόνη δυσκολία ήταν εγώ με μένα, στο πώς θα μάθω να βιώνω όλα αυτά που συμβαίνουν καθαρός.

Ερευνήτρια: Υπήρξε κάποιο συγκεκριμένο γεγονός που σε έκανε να ζητήσεις βοήθεια;

Άγγελος: Α ναι. Ήμουν μόνος ένα καλοκαίρι, δεκαπενταύγουστο, χωρίς να έχω να πιω χωρίς τίποτα, σε ένα σπίτι, όλοι οι άλλοι μου φίλοι ήταν καθαροί και είχαν πάει διακοπές, δεν μου σήκωναν καν τα τηλέφωνα, εε μετά βρήκα για να πιω αλλά τρώμαξα με την ιδέα πόσο θα πάει όλο αυτό. Αυτό ας πούμε, αυτό. Ήταν η τελευταία φορά δηλαδή που ζήτησα βοήθεια και μπήκα σε ένα κλειστό πρόγραμμα. Ήταν τόσο μεγάλη η μοναξιά μου για το κενό, που δεν υπάρχει νόημα ούτε τίποτα που δεν το άντεχα άλλο αυτό. Μόνος μου σε άδειο σπίτι χωρίς να έχω ούτε καν να φάω, ε ξέρω γω δεν μου έμοιαζε φοβερό ούτε αυτό δηλαδή πλέον. Ούτε να πιω ήθελα απλά ήθελα να αλλάξει όλο αυτό, το καθημερινό, αυτός ο εφιάλτης ας πούμε, αυτό.

Ερευνήτρια: Ωραία, τώρα σχετικά με την οικογένεια σου θυμάσαι πώς σε αντιμετώπιζανε την περίοδο της χρήσης; Τι σου λέγανε;

Άγγελος: Κάποια στιγμή είχαν συμφιλιωθεί οι άνθρωποι όσο μπορεί κανείς να συμφιλιωθεί ήταν κι αυτοί κατά κάποιο τρόπο συνεξαρτημένοι μέσα κι αυτοί στο πρόβλημα. Αλλά τις περισσότερες φορές με βρίζανε μου φωνάζανε, έ ναρκομανή, η αδερφή μου δεν μου μίλαγε, ούτε τα παιδιά της τα ανίψια μου μου έφερνε να βγούμε για αρκετά για κάνα δύο χρόνια τουλάχιστον, εντάξει ήμουνα, είχαν έναν άνθρωπο άρρωστο μες το σπίτι ας πούμε. Για να πάμε κάπου, πριν πάμε μαζί κανονίζανε πόση ποσότητα θα πάρω για να μην τυχόν και τους φέρνω άρον άρον πίσω. Βέβαια πάντα πηγαίναμε και σηκωνόμουνα και έφευγα εγώ, μόλις μου τελείωνε, έτσι; Ε τι άλλο; Ε ναι μου λέγανε δεν σε θέλουμε για γιό μας, δεν είσαι αυτός που είχαμε ονειρευτεί, κάθε φορά μου λέγανε ή θα κάνεις κάτι ή θα σε πετάξουμε στο δρόμο, πολλές φορές με είχαν πετάξει στο δρόμο, δεν υπήρχε εντάξει κατανόηση, τις περισσότερες φορές όχι. Παρ'όλ' αυτά πάντα προσπαθούσανε κάποια λύση. Να με βοηθήσουνε με το δικό τους τρόπο αλλά δεν γνωρίζανε πολλά τότε.

Ερευνήτρια: Αυτό εσένα σε επηρέαζε κάπως; Σε επηρέαζαν οι άσχημες σχέσεις ας πούμε;

Άγγελος: Στην αρχή της προσπάθειάς μου που ήμουν καθαρός τα σκεφτόμουν όλα αυτά και μου έβγαινε μεγάλη μνησικακία για τους γονείς μου. Τώρα πια όχι, τώρα πια, να σου πω και την αλήθεια μαζί τους μένω εντάξει τώρα θέλω να φύγω μέχρι το καλοκαίρι βέβαια αλλά όχι ότι με ενοχλούν ιδιαίτερα. Μου φέρονται πολύ ωραία οι άνθρωποι. Αλλά στις αρχές ναι μου έβγαινε μια έντονη μνησικακία, δεν ήθελα καθόλου ούτε πολλά πολλά, ούτε τίποτα ήθελα... πολλές φορές δηλαδήμίλαγαν και από το τίποτα εξοργιζόμουν από δύο απλές κουβέντες που λέγανε γιατί θυμόμουν όλα αυτά που συνέβαιναν τότε. Το πόσο πολύ, πόσο άσχημα με έχουν κρίνει ας πούμε, μου έχουν μιλήσει, όλα αυτά τα σκηνικά ήταν δηλητήριο ξέρεις μέσα μου, αυτό.

Ερευνήτρια: Πριν μου είπες ότι σε έλεγαν ναρκομανή;

Άγγελος: Ναι.

Ερευνήτρια: Τι πάει να πει αυτό για κάποιον που δεν είναι ναρκομανής να πει τον άλλο ναρκομανή.

Άγγελος: Νομίζω ότι είναι σαν βρισιά. Κάποιος που δεν είναι και να σε πει έτσι, ας πούμε. Αυτός είναι ναρκομανής, εεε και καλά είναι τίποτα. Πολύ μεγάλο, υποτιμητικό πολύ. Έτσι φαντάζει μέσα μου, αυτό, να σε πει ο άλλος έτσι. Έτσι φαντάζει μέσα μου εεε η αλήθεια είναι ότι έτσι είναι. Δεν είναι και τόσο... δεν είμαι περήφανος για όλο αυτό. Εγώ δεν λέω βέβαια κανέναν ναρκομανή ή το ένα το άλλο. Εντάξει η αλήθεια είναι ότι είναι μια αρρώστια. Έτσι το βλέπω σήμερα, αλλά είναι πολύ υποτιμητικό πιστεύω να σε φωνάζει ο άλλος πρεζάκια ή ναρκομανή. Πολλές φορές αυτό δηλαδή το κουβαλάω και σήμερα, έτσι; Όσον αφορά το σόι. Η πολλές φορές αντιλαμβάνομαι κάποιο βλέμμα και είναι το χειρότερο μου δηλαδή εγώ δεν το αντέχω να με υποτιμήσεις, να με κρίνεις. Τέλος πάντων σήμερα δεν νιώθω έτσι, ότι είμαι αυτό. Και νιώθω ότι δεν μου αξίζει ας πούμε, αυτό, γι αυτό με εξοργίζει ας πούμε. Τέλος πάντων επίσης όπως είπα και πριν, δεν είμαι περήφανος για όλα αυτά, που έχουν συμβεί και που έχω περάσει.

Ερευνήτρια: Σε κοιτάει κάποιος από το σόι στραβά;

Άγγελος: εεε όχι ακριβώς αλλά το έχω νιώσει, ναι. Πολλές φορές το έχω νιώσει. Μπορεί και γω να το σκέφτομαι όχι ότι μου χει κάνει κάτι επί τούτου βέβαια πολλά έχουν ακουστεί, έτσι; Και της πρώην γυναίκας μου, η πεθερά μου δηλαδή ή από κείνη τη μεριά το σόι έχουν πει πάρα πολλά για μένα ναι, τα οποία δεν μου αρέσουν και έχω δει ναι, ανθρώπους τώρα βέβαια επειδή έχουν περάσει τα χρόνια με βλέπουν και ξέρουν ότι είμαι πια καλά και δεν έχω να κρυφτώ από κανέναν. Επιτέλους έτσι; Δεν έχω να δώσω και λογαριασμό σε κανέναν, ούτως ή άλλως πολλά πολλά δεν έχω μαζί

τους γενικά. Και στο χωριό που πάω δηλαδή πιο αποστασιοποιημένος ήμουν με τις δικιές μου τις παρέες και τέτοια αλλά ναι τους έχω δει να με παρατηρούνε σε κοινωνικές δεξιώσεις και τέτοια.

Ερευνήτρια: γιατί λες;

Άγγελος: Για όλα αυτά που έχουν ακουστεί. Για όλα αυτά που έχω κάνει. Γιατί παλιότερα βρισκόμουν σε γάμους, σε κηδείες σε τέτοια και γω βαρούσα ντάγκλες ας πούμε και με δείχνανε ξέρεις δηλαδή λέγανε ψουψουψου ο ένας με τον άλλο και όλα αυτά που έχουν ακουστεί με βάση πάντα όλα αυτά που είχαν γίνει με την πρώην γυναίκα μου ας πούμε.

Ερευνήτρια: Σε επηρέασε αυτό στη χρήση; Όταν έβλεπες αυτά τα ψουψουψού όταν σε κρίνανε σε λέγανε ναρκομανή ή σου λέγανε όλα αυτά τέλος πάντων σε επηρέαζε αυτό τότε όταν έπινες;

Άγγελος: Ναι και τότε με επηρέαζε ένιωθα πολύ λίγος και εκεί μου γεννιότανε ή όταν με είχανε οι μπάτσοι σε τίποτα κρατητήρια και με ξεφτιλίζανε έτρωγα τίποτα ξύλο σε τίποτα κρατητήρια τον θυμάμαι τον εαυτό μου και τους έλεγα αυτό που έλεγα πριν κουφάλες εγώ μια μέρα θα καθαρίσω δεν μου αξίζει όλο αυτό. Και αυτό το πάθαινα είτε όταν με ξεφτιλίζανε τίποτα μπάτσοι ή όταν ήμουν στο σόι σε κοινωνικές δεξιώσεις και έφτανε η κουβέντα εκεί ή τους έβλεπα να είναι προκατειλημμένοι. Οι ματιές τους να έχουν αυτή την κριτική την ...ο καημένος. Ο καημένος αυτός, οι καημένοι οι γονείς και τέτοια. Η αλήθεια είναι ότι δεν ένιωθα ποτέ καημένος έτσι; Αλλά σίγουρα ένιωθα ανήμπορος να κάνω κάτι για όλη αυτή την αρρώστια που είχα. Αυτό το πράγμα συνέβαινε.

Ερευνήτρια: Στο τότε πως το αντιμετώπιζες αυτό;

Άγγελος: Στο στρατό πάντως που κάποιος είχε πει για μένα ότι θα πει στους άλλους ποιος πραγματικά είμαι γιατί είχαν έρθει καινούργιοι ας πούμε και δεν το ξέρανε τι είπες ρε; Επίθεση του έκανα και φώναξε όλους ότι είμαι πρεζάκιας. Τίποτα, χύμα. Χύμα ήμουν και έκανα τσαμπουκά. Δεν μου άρεσε.

Ερευνήτρια: Σήμερα οι σχέσεις με την οικογένεια σου είναι καλές.

Άγγελος: Ναι.

Ερευνήτρια: Δεν σε αντιμετωπίζουν αρνητικά;

Άγγελος: όχι καθόλου. Ούτε ότι είμαι άρρωστος λένε ούτε ότι είμαι ναρκομανής, ούτε τίποτα, πολύ καλή σχέση, ευτυχώς.

Ερευνήτρια: Ωραία, τώρα πάλι κατά τη διάρκεια της χρήσης στη διάρκεια της χρήσης ας πούμε έχεις φίλους που δεν είναι χρήστες;

Άγγελος: Ναι ναι πολλούς και σήμερα έχω. Ε τι ; Πώς με αντιμετωπίζανε;

Ερευνήτρια: Ε ναι και αν έχεις φίλους κατά τη διάρκεια της χρήσης ή προς το τέλος που να μην είναι χρήστες.

Άγγελος: και σήμερα τους έχω και πάντα τους συμβούλους μου κάνανε και σήμερα τους συμβούλους μου κάνουνε εεε παρόλο που αυτοί πίνουν και μεθάνε και όταν μεθάνε πολλές φορές τους πιάνουν και τα κλάματα και μου λένε πόσο πολύ με αγαπούσαν και με βλέπανε να αργοπεθαίνω και τότε μου λέγανε τι θα κάνεις για το πρόβλημα σου βέβαια τους έδινα και εγώ δικαιώματα τους ζήταγα δανεικά τους ζήταγα πράγματα και όλοι είχαν πάντα κάτι να... αυτό με θύμωνε,..πάντα όλοι θέλανε ήτανε γιατροί, ξέρανε τι πρέπει να κάνεις. Πρέπει να κόψεις, πρέπει να μπεις σε κλινική όλοι ξέρανε για το πρόβλημα όλοι ήταν απέξω από το πρόβλημα. Ξέρεις ο καθένας έχει μια γνώμη ας πούμε. Και ξέρεις θυμάμαι να βγαίνουμε και να έχω το κήρυγμα ξέρεις πρέπει να κόψεις και δεν είναι πράγματα αυτά και είσαι μια χαρά παιδί και είναι πολλά τα χρόνια που το κάνεις και θα πεθάνεις και πέθανε ο ένας και πέθανε ο άλλος ». Σήμερα μου λένε μπράβο που τα έχεις καταφέρει αλλά και πάλι και μ αυτό το μπράβο που μου λένε πάλι με κάνουν να νιώθω έτσι διαφορετικός. Δεν χρειάζεται ξέρεις σκέφτομαι όλο αυτό ας πούμε. Η αλήθεια είναι ότι δεν βγαίνω πλέον τόσο συχνά μαζί τους. Το αποφεύγω πια αλλά πιο νωρίς όταν ήμουν στις αρχές της προσπάθειας μου που έβγαίνα είχαμε πολύ αυτό ας πούμε, το μπράβο ας πούμε τώρα συγκεκριμένα κάναμε και μια μάζωξη και ο λόγος που δεν πήγα ήταν αυτός ότι θα αρχίσουν πάλι αυτά θυμάμαι που εσύ κρεπάλιαζες μου λέει μια τύπισσα και τώρα δεν πίνεις ούτε ένα ποτήρι και εσύ ήσουν ο μεγαλύτερος αλήτης από εμάς και τώρα ...τέλος πάντων όλο αυτό δεν μου άρεσε

Ερευνήτρια: Δηλαδή πώς το εννοείς ότι σε κοροϊδεύουν;

Άγγελος: Όχι δεν με κοροϊδεύουν ακριβώς αλλά εγώ το βίωσα εεεε ότι είμαι διαφορετικός.

Ερευνήτρια: Είσαι κάτι άλλο

Άγγελος: Ναι είμαι κάτι άλλο. Αυτό. Όχι ότι με κοροϊδεύουν άλλοι μου βγάζουν και έναν θαυμασμό που τα έχω καταφέρει και έχω κόψει μέχρι και το τσιγάρο, που αθλούμαι, όλοι έχουν κοιλιά και έχουν και τρία παιδιά. Εγώ δεν είμαι έτσι αλλά από την άλλη δεν θέλω να νιώθω και τόσο διαφορετικός ανάμεσα τους. Μάλλον δεν νιώθω ίσος. Δεν νιώθω ίσος και μέλος της παρέας τόσο πολύ. Νιώθω εκτός. Αυτό δεν μου συμβαίνει με τους ανθρώπους που είναι πρώην χρήστες και είμαστε καθαροί τώρα. Νιώθουμε ότι είμαστε ένα. Με τους άλλους νιώθω λίγο ξένος. Παρόλο που

μεγάλωσα μαζί τους. Με τους άλλους μεγάλωσα αλλά νιώθω ξένος ενώ με αυτούς που έχουμε κόψει μαζί νιώθω ότι είμαστε ίδιοι.

Ερευνήτρια: Άρα έχεις φίλους και που είναι πρώην χρήστες και άσχετους με τη χρήση.

Άγγελος: Ναι, Ναι έχω. Πρώην χρήστες έχω πάρα πολλούς από το πρόγραμμα. Άσχετους με τη χρήση γιατί είμαστε στην ίδια γειτονιά που ζω και τότε και που ζω και τώρα. Έχω πάρα πολλούς συμμαθητές, πολύ κόσμο.

Ερευνήτρια: Οκ. Όταν όμως αποκτάς κάποιο καινούργιο γνωστό ή κάνεις κάποια καινούργια επαφή είναι εύκολο να μιλήσεις για αυτή την εμπειρία; Θα το έκανες;

Άγγελος: Όχι αν και να σου πω την αλήθεια τώρα που ήμουν στη Γαλλία σε μια κοπέλα το είπα όλο αυτό το στόρι δεν ξέρω γιατί γιατί δεν είχα και πολλούς να μιλήσω ούτε ελληνικά δενμίλαγαν αυτή ήταν ελληνίδα και έδειξε και ενδιαφέρον και τις είπα δύο τρία πράγματα για τη ζωή μου σε κάποια φάση και αυτή έτσι με αντιμετώπισε μπράβο και συγχαρητήρια που τα έχεις καταφέρει όλα αυτά ότι έχω και γω κάποιο γνωστό που το έχει κάνει όλα αυτά τα γνωστά ξέρεις. Αλλά όχι μέχρι να της το πω τρεις φορές το είχα αρνηθεί γιατί το έλεγε ένας άλλος για μένα μέχρι να το παραδεχτώ είχα αρνηθεί δεν θέλω να λέω. Δεν νιώθω πολύ εντάξει.

Ερευνήτρια: Γιατί; Γιατί δεν θέλεις να λες;

Άγγελος: Ε, γι αυτό για το ότι δεν μου αρέσει δεν είμαι και πολύ περήφανος που ήμουν να ναρκομανής ας πούμε και για όλα αυτά που έχω κάνει εκεί στη χρήση δεν νιώθω πολύ καλά γι αυτό δεν ξέρω, νομίζω ότι δεν χρειάζεται να το ξέρει. Δεν χρειάζεται νιώθω ότι ίσως υποτιμήσει ή δεν ξέρω ...τι να μας πεις και συ; Η μπορεί και να μας κλέψει, τέτοια ξέρεις.

Ερευνήτρια: Ναι κατάλαβα. Στη γειτονιά σου που μεγάλωσες εδώ στο Περιστερι πώς σε αντιμετώπιζαν στη χρήση θυμάσαι;

Άγγελος: Ναι, ε στη χρήση ούτε γεια δεν μου λέγανε οι περισσότεροι με αποφεύγανε. Ο περιπτεράς δηλαδή στη γειτονιά με έβλεπε και μου έλεγε φύγε φύγε. Και γω... επειδή του έπαιρνα συνέχεια βερσεέτσιγάρα οι γιαγιάδες αλλάζαν πεζοδρόμιο αλλά σήμερα δεν έχει κανείς να πει τίποτα.

Ερευνήτρια: Σήμερα δεν έχεις τέτοια προβλήματα

Άγγελος: Ναι.

Ερευνήτρια: Λοιπόν μου είπες για τη γειτονιά σχετικά με εργασία, δούλευες κατά την περίοδο της χρήσης;

Άγγελος: Ναι

Ερευνήτρια: Στην οικογενειακή επιχείρηση; Οπότε οι δυσκολίες που αντιμετώπιζες με ανθρώπους είχαν πάλι να κάνουν με την οικογένεια.

Άγγελος: ναι, είχα ένα θείο που ήταν μαζί και έφευγα πολλές φορές από το μαγαζί γιατί ήμουν χάλια. Αλλά ο πατέρας μου με έδιωχνε πιο πολύ οι άλλοι με κοιτούσαν περίεργα. Αυτό στο μαγαζί.

Ερευνήτρια: Γιατί γνώριζαν ότι...

Άγγελος: Ναι και ότι επειδή να ήμουν χάλια εμφανισιακά ή μαστουρωμένος για αυτό.

Ερευνήτρια: Δεν σε πολυθέλανε ε;

Άγγελος: Μπα, όχι. Δεν ήμουν η καλύτερη παρέα ας πούμε.

Ερευνήτρια: Έχεις δουλέψει και εκτός της οικογενειακής επιχείρησης; Θυμάσαι δηλαδή στη ζωή σου κάποιον άλλο εργοδότη;

Άγγελος: Στη χρήση;

Ερευνήτρια: Στη χρήση και μετά τη χρήση.

Άγγελος: Όχι. Μετά τη χρήση ναι. Στην ανάρρωση έχω πάει σε πολλές , έχω δουλέψει. Στη χρήση μόνο σε ένα ψυλικάτζιδικο αλλά δεν υπήρχε άλλος, μόνο εγώ ήμουν. Δεν ήτανε ...της αδερφής μου. Μετά στην ανάρρωση πήγα σε ένα τουριστικό γραφείο, πήγα στη Ρόδο για κάτι έργα, τώρα στο εξωτερικό, και αλλού δεν θυμάμαι κάπου ακόμη.

Ερευνήτρια: Έχεις δουλέψει πάντως;

Άγγελος: Α και παλιότερα στη ΦΑΓΕ στη χρήση δούλευα. Αλλά όχι ότι είχα κάτι, δεν είχαν καταλάβει.

Ερευνήτρια: Στο διάστημα που απέχεις από τη χρήση είχες δυσκολίες που είχαν να κάνουν με τον εργοδότη σου ή με συναδέλφους;

Άγγελος: Όχι

Ερευνήτρια: Δεν είχες κάποια δυσκολία;

Άγγελος: Όχι. Όχι αλλά φοβόμουν μην τυχόν και μάθουν αυτό δεν είναι καλό για τη δουλειά.

Ερευνήτρια: Για το παρελθόν σου;

Άγγελος: Ναι

Ερευνήτρια: Οπότε αυτό δεν είναι κάτι το οποίο θα το πεις. Θα το έκρυβες δηλαδή.

Άγγελος: Ναι ναι ναι τίποτα δεν λέω για αυτό. Δεν είναι καλό για τη δουλειά ας πούμε.

Ερευνήτρια: Τι μπορεί να γίνει;

Άγγελος: Δεν ξέρω, αλλά δεν θα ήθελα. Τι να γίνει τώρα; Εντάξει, μπορεί και να ξέρουν ότι ήμουν... ότι έπινα και σήμερα δεν πίνω. Δεν είναι καλό σαν όνομα ούτε για το μαγαζί, ούτε ...δεν θα ήθελα να ξέρουν. Ο κόσμος λένε διάφορα, ξέρεις. Δεν κάνει. Για το όνομα της επιχείρησης ας πούμε.

Ερευνήτρια: Α ότι εσύ μπορεί να κάνεις κακό γενικά και στην επιχείρηση που δουλεύεις.

Άγγελος: Ναι ναι βέβαια, έτσι σκέφτονται, ξέρω γω;

Ερευνήτρια: Ωραία πάμε πάλι λίγο πίσω. Σχετικά με αστυνομικές συλλήψεις ή και κρατήσεις; Σε έχουν κρατήσει σε κάποιο κρατητήριο;

Άγγελος: Ναι πολλές φορές. Αρκετές δηλαδή

Ερευνήτρια: Πώς ήταν αυτό;

Άγγελος: Ε εντάξει, άσχημο. Ξύλο, βρισιές, εντάξει μια φορά μόνο έχω δικαστεί έτσι; Πάντα με αφήνανε. Αλλά αφού έτρωγα τίποτα ξύλο. Χαστούκια, με πιέζανε να τους πω κάποιον άλλο, να τους δώσω δηλαδή κάποιον άλλο που έχει ποσότητες και τέτοια. Πολλές φορές έλεγα ψεύτικα ονόματα απλά. Ο τάδε στην τάδε περιοχή. Και νομίζανε ότι ξέρεις συνεργάζομαι ας πούμε. Αυτό το έχω κάνει πάρα πολλές φορές. Έλεγα ό,τι να ναι.

Ερευνήτρια: Αυτοί πως σου φέρονταν εκεί;

Άγγελος: Άσχημα. Όταν άρχισα να συνεργάζομαι μου το αλλάζανε. Και άμα θέλεις να πιεις και καμιά πορτοκαλάδα και τέτοια αλλά όχι αυτό πάντα. Τις περισσότερες φορές απλά με κρατούσανε έτρωγα τίποτα χαστούκια ε, από δυο τρεις διαφορετικούς και μετά έβγαζα όλη τη νύχτα σε ένα κελί, την άλλη μέρα μου ανοίγανε και πήγαινα σπίτι πρωί πρωί. Αυτό.

Ερευνήτρια: και αφού σε αφήνανε και πήγαινες σπίτι μετά τι έκανες;

Άγγελος: Έπινα.

Ερευνήτρια: Σε επηρέαζε δηλαδή όλη αυτή η εμπειρία ή όχι;

Άγγελος: Δεν ξέρω αν με επηρέαζε. Σήμερα το θεωρώ σίγουρα πολύ ξεφτίλα όλο αυτό το κακό που συνέβαινε ας πούμε πώς το επέτρεπα. Τότε το θεωρούσα δεδομένο. Και νομίζω ότι σε έναν ναρκομανή ξηγιούνται έτσι τελικά. Είναι ο μόνος που δεν θα μιλήσει δεν θα φέρει αντίδραση. Ούτε στους κλέφτες δηλαδή ούτε στους δολοφόνους δεν ξηγιούνται έτσι. Αλλά στους ναρκομανείς ξηγιούνται έτσι. Ε έτσι είναι το σύστημα. Το έχω παρατηρήσει δηλαδή γενικά. Όλοι θα πούνε το δικηγόρο το ένα το άλλο ο ναρκομανής δεν θα ζητήσει τέτοια πράγματα, άρρωστος θα είναι, θα... ξέρω γω.

Ερευνήτρια: Δηλαδή πιστεύεις ότι φέρονται έτσι άσχημα επειδή μπορούν.

Άγγελος: Ναι ναι μόνο στους ναρκομανείς πιστεύω ότι φέρονται έτσι άσχημα, μόνο στους ναρκομανείς όσον αφορά αυτό. Εντάξει δεν ξέρω και σε τίποτα αναρχικούς ξέρω γω. Που τους πιάνουν στα επεισόδια. Αλλά ούτε σε ληστές ούτε σε δολοφόνους δεν φέρονται έτσι οι αστυνομικοί. Να τους ξυλοκοπάνε και να τους χλευάζουν μέσα σε ένα κελί όλη νύχτα ας πούμε.

Ερευνήτρια: Θυμάσαι να σε κοροϊδεύουν;

Άγγελος: Ναι πολλές φορές, ναι.

Ερευνήτρια: Θυμάσαι τι σου λέγανε;

Άγγελος: Πούστη, πρεζάκια, για τους γονείς μου.

Ερευνήτρια: Τι λέγανε;

Άγγελος: Πως είναι περήφανοι, αν είναι περήφανοι οι γονείς σου για σένα, έτσι όπως είσαι, τέτοια μου λέγανε ξέρω γω; εεε ναι ναι αυτά δεν θυμάμαι τώρα κάτι συγκεκριμένο. Και τίποτα χαστούκια που τρώγαμε πολλές φορές. Πολλές φορές ήμασταν και όλοι μαζί δεν ήμουν μόνος μου, τις περισσότερες δηλαδή. Πολλούς, όλους μαζί σε ένα κελί ας πούμε. Και μας βρίζανε γενικά, ομαδικά, πρεζάκια, πρεζάκηδες, θα πεθάνετε πίνοντας εδώ θα ξεράσετε το γάλα της μάνας σας και τέτοια. Εντάξει αυτά κάνουν οι μπάτσοι νομίζω όμως ε; Να το γράψεις αυτό.

Ερευνήτρια: Ότι είναι η δουλειά τους αυτή;

Άγγελος: Δεν ξέρω, δεν μ' αρέσει που το κάνουν αυτό στους ναρκομανείς. Βρίσκουν και το κάνουν, αυτό. Ένας ναρκομανής δεν θα προβάλλει αντίσταση το μόνο που θέλει είναι να πιεί τη δόση του. Δεν θέλει πολλά πολλά είναι άρρωστο παιδί, είναι αδύνατος είναι ταλαιπωρημένος, αστον ήσυχο. Νομίζω δεν χρειάζονται κελιά αυτοί οι άνθρωποι, χρειάζονται πρόγραμμα και θεραπεία, νοσοκομείο χρειάζονται δηλαδή. Φαρμακευτική αγωγή στην αρχή και μετά ψυχοθεραπεία ας πούμε και ψυχολογική υποστήριξη από ανθρώπους που γνωρίζουν όμως. Ένα κελί δηλαδή ή μια φυλακή δεν νομίζω ότι θα τους κάνει κάτι καλύτερο. Ισα ίσα που τους ταλαιπωρεί. Έτσι πιστεύω. Δεν κάνει κάτι γιατί το θέλει το κάνει εξ' ανάγκης ας πούμε. Δεν ξέρω νομίζω ότι ήταν πολύ πιο απλό αν όλοι αυτοί υπήρχαν κάπου που γραμμένοι και πήγαιναν κάθε μέρα σε ένα μέρος και έπαιρναν τη δόση τους και φεύγανε μετά, ξέρω γω; Δεν χρειαζόταν όλο αυτό. Ίσως βέβαια αυτό να είναι τραβηγμένο αλλά δεν ξέρω. Ίσως η εγκληματικότητα να είχε πέσει πολύ, όσον αφορά αυτό δηλαδή κλεψιές και αυτά που κάνει ένας ναρκομανής.

Ερευνήτρια: Ναι κατάλαβα.

Άγγελος: Νομίζω σε ξένα κράτη στην Ολλανδία για παράδειγμα νομίζω έτσι, έχουν ένα χώρο δίπλα στο πάρκο εκεί θα πάρεις ό,τι χρειαστεί έχει το κουτί να πάρεις τις ενέσεις σου έχει τον άνθρωπο που θα σου δώσει το ναρκωτικό, νομίζω ότι είναι κάπως έτσι τέλος πάντων δεν ξέρω ακριβώς κιόλας.

Ερευνήτρια: Αυτά τα γεγονότα σε επηρεάζουν ακόμη τα σκέφτεσαι ακόμη; Έχουν κάποιο αντίκτυπο;

Άγγελος: Όχι απλά δεν συμπαθώ και τους μπάτσους ακόμα. Καθόλου. Και πολλές φορές με έχουν σταματήσει και σήμερα. Τις προάλλες δηλαδή πήγαινα, μου ψάχνανε το αμάξι βρήκαν έναν καπνό που είχα για το θείο μου, μου λέγανε τι είναι αυτό, αυτός είναι παράνομος, ήταν αφορολόγητος και τέτοια. Με ζαλίσανε μια ώρα. Δεν μου δίνουν και πολύ σημασία έτσι; Ούτε έχουν και πολύ εξουσία πάνω μου. Ούτε μπορούν να μου κάνουν τίποτα. Σήμερα δεν νιώθω έτσι. Γιατί είμαι καθαρός ούτε αλκοόλ δεν πίνω. Αλλά ποτέ δεν τους συμπαθώ. Ποτέ δεν θα τους συμπαθήσω νομίζω κιόλας. Δεν μ' αρέσει γενικά, το να ασκείς εξουσία σε έναν άλλον. Η να νιώθεις... δεν μ' αρέσει δεν μ' αρέσει. Δεν νιώθω ότι αξίζει σε κάποιον να είναι πάνω από κάποιον άλλο. Ακόμη και το αφεντικό σου ακόμη, δεν νομίζω ότι αξίζει. Είμαστε όλοι ίσοι ας πούμε. Και ο υπάλληλος σου είναι ο υπάλληλος σου δεν είναι ...πρέπει να τον σέβεσαι. Σου παρέχει έργο.

Ερευνήτρια: Στο παρελθόν όταν ήξερες όταν αποφάσισες τελικά ότι είχες πρόβλημα με τα ναρκωτικά και έπρεπε να ζητήσεις βοήθεια ήταν εύκολο αυτό το να ζητήσεις βοήθεια; Να πάρεις ας πούμε την απόφαση;

Άγγελος: Ναι εύκολο ήταν. Να πάρω την απόφαση για μένα όχι για να ζητήσω βοήθεια ήταν και οι γονείς μου. Οι γονείς μου πιο πολύ φοβόντουσαν μην τον μάθει ο κόσμος, πώς θα το μάθει ο κόσμος και αυτά. Εγώ δεν ήμουν. Και γω δεν ήθελα αλλά...

Ερευνήτρια: Σκεφτόντουσαν εκείνοι δηλαδή τι θα πει ο κόσμος που παίρνει ναρκωτικά.

Άγγελος: Ναι όπως αποδείχτηκε βέβαια ο κόσμος το είχε τούμπανο. Το ξέρανε. Ναι αλλά τέλος πάντων δεν με εμπόδισε στο να ζητήσω βοήθεια το ότι θα στιγματιστώ. Ήμουν ήδη στιγματισμένος και από τα δικαστήρια και από αυτά ας πούμε. Δεν ήμουν...

Ερευνήτρια: Όταν ζήτησες όμως βοήθεια μου λες ότι έχεις πάει σε πολλά προγράμματα, σε ψυχιάτρους σε κρατικά εκεί είχες κάποιες δυσκολίες; Όταν ζήτησες βοήθεια οι άνθρωποι εκεί πώς σε αντιμετώπισαν;

Άγγελος: Στο 18 ήταν πολύ αυστηροί. Αυτό θυμάμαι. Πολύ αυστηρός ο ψυχίατρος εκείνος που ήταν το θυμάμαι ήταν πάρα πολύ αυστηρός μαζί μου. Αυτό. Δεν μου άρεσε αυτός ο τρόπος για αυτό έφυγα κιόλας.

Ερευνήτρια: Τι τρόπο είχε;

Άγγελος: Τον τιμώρησα δηλαδή.

Ερευνήτρια: Τι τρόπο είχε αυτός ο ψυχίατρος;

Άγγελος: Ε ήταν πολύ απόλυτος, δεν δεχόταν κουβέντα και με πολύ μεγάλη κριτική για όλα αυτά που έκανε η μάνα μου για μένα ας πούμε. Γιατί ήταν κοινά κάποια ραντεβού και με έκραζε ας πούμε αυτός. Δεν μπορώ να καταλάβω δηλαδή πώς νομίζει ότι μπορεί να βοηθήσει έναν ναρκομανή με τόσο αυστηρό τρόπο. Πού είναι από τη φύση, πιστεύω ότι οι ναρκομανείς είναι από τη φύση τους αντιδραστικά όντα ας πούμε. Δεν δέχονται πολλά πολλά ας πούμε. Όσον αφορά νόμους και κανόνες τώρα αυτός ο άνθρωπος με αυτόν τον τρόπο που προσπάθησε εμένα να με συνετίσει δεν ξέρω. Ε έφυγα κιόλας για αυτό το λόγο από το πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Όταν λες κριτική, εννοείς;

Άγγελος: Ε ήθελε να μου σπάσει τον εγωκεντρισμό μου ας πούμε. Νομίζεις λέει ότι για σένα τα κάνει όλα αυτά η μάνα σου; Σαν πολλά λέει δεν νομίζεις ότι έχουν κάνει για σένα; Είσαι λέει τόσο σημαντικός νομίζεις που θα κάθονται να ασχολούνται με σένα. Θα σταματήσουν να ασχολούνται για σένα. Όλο κάτι τέτοια μου έλεγε, τα θυμάμαι ακόμη και σήμερα. Και μου κάνει εντύπωση που το θυμάμαι δηλαδή τώρα. Γιατί δεν το είχα ξανασκεφτεί ακριβώς τι μου είχε πει. Αυτό.

Ερευνήτρια: Κάποια άλλη εμπειρία είχες από κέντρο;

Άγγελος: Είχα αλλά ήταν καλή η άλλη. Μια άλλη ψυχολόγα που πήγαινα πολύ καλή γυναίκα, πάρα πολύ καλή και συγκεκριμένα κιόλας μου έδινε πολύ κουράγιο ας πούμε με αυτά που μου έλεγε. Βέβαια είχα και μια άλλη που μου έλεγε ότι δεν είμαι καλά και χρειάζομαι φάρμακα να παίρνω. Γιατί έχω κατάθλιψη έτσι μου έλεγε. Που νομίζω ότι ένας ναρκομανής όταν κόβει θα έχει κατάθλιψη, έ, δεν είναι καλά. Είχα και αυτή την εμπειρία. Βέβαια δεν ξέρω ότι το έκανε επί τούτου από άγνοια το έκανε, μάλλον δεν ήξερε κι αυτή. Νόμιζε ότι ίσως να με βοηθήσουν τα φάρμακα. Αλλά μόνο φάρμακα νομίζω δεν ήθελα εκείνη την περίοδο απλά είχα ανάγκη να βρίσκομαι με ανθρώπους. Τέλος πάντων αυτό. Αλλά όχι ότι με έχουν αντιμετωπίσει ιδιαίτερα άσχημα εκτός από τότε που σου λέω στο 18 έτσι; Όλοι οι άλλοι ήταν συνεργάσιμοι. Πολλές φορές δηλαδή και εγώ που δυσκολευόμουν ή έκανα τα δικά μου, οι άλλοι ήταν συνεργάσιμοι.

Ερευνήτρια: έδειχναν κατανόηση.

Άγγελος: Ναι έδειχναν κατανόηση.

Ερευνήτρια: Σήμερα ζητάς βοήθεια από κάπου;

Άγγελος: Ναι έχω έναν υποστηρικτή και έχω και το πρόγραμμα. Έχω τους φίλους μου, τους ναρκομανείς ανώνυμους.

Ερευνήτρια: Γιατί έχεις επιλέξει αυτό το πρόγραμμα και όχι κάποιο άλλο; Υπάρχουν ιδιαίτεροι λόγοι;

Άγγελος: Γιατί είναι όλοι ναρκομανείς. Από ναρκομανείς για ναρκομανείς δεν σου λέει κανείς τι πρέπει πώς θα το κάνεις σου λένε με βάση την εμπειρία τους αυτά που έχουν περάσει και οι ίδιοι ας πούμε. Είναι άνθρωποι που έχουν περάσει από αυτά που έχεις περάσει εσύ και ξέρουν ας πούμε. Και πιο παλιοί από εμένα, έτσι; Αλλά τίποτα γιατί η μοναδική επιθυμία η μοναδική προϋπόθεση για να είσαι εκεί, είναι να έχεις την επιθυμία για να σταματήσεις να κάνεις χρήση, ας πούμε. Ούτε νόμους έχουν ούτε κανόνες πολλούς πολλούς, τίποτα. Είναι ένα πρόγραμμα αγάπης και αλληλοϋποστήριξης, βοηθάει ο ένας τον άλλο, με βάση αυτά που έχει περάσει ο καθένας, έτσι;

Ερευνήτρια: Αυτό λειτουργεί για σένα δηλαδή.

Άγγελος: Αυτό λειτουργεί και συγκεκριμένα επειδή τώρα τελευταία ένιωθα ότι ο υποστηρικτής μου με ειρωνεύεται και με κρίνει πριν οχτώ μήνες διέκοψα τη σχέση αυτή η αλήθεια είναι και έχω βρει τώρα έναν άνθρωπο που έχει πολύ αγάπη και τη νιώθω. Πολύ διακριτικός και πολύ αγάπη. Και νομίζω ότι αυτό είναι αυτό που ζητάω και που λειτουργεί για μένα. Ούτε ειρωνείες ούτε κριτικές έχουμε χορτάσει από αυτό.

Ερευνήτρια: Να σε αντιμετωπίζει ισότιμα δηλαδή.

Άγγελος: Να με αντιμετωπίζει ισότιμα ναι. Ισότιμα και όχι ότι τα ξέρει και ότι είναι παραπάνω από μένα και τι να μας πεις τώρα εσύ. Αυτό εισέπραξα από τον τελευταίο. Πολλές φορές τον έπαιρνα τηλέφωνο και με αντιμετώπιζε με μια ειρωνεία με ένα ηλίθιο χιούμορ, χλεύαζε το πρόβλημα μου, κατάλαβες; Εντάξει δεν του κρατάω κακία αλλά επειδή άρχισα να νιώθω ότι δεν είναι λειτουργικό πλέον όλο αυτό και ότι χαλιέμαι αντί να πάρω βοήθεια, βρισκόμουν να είμαι θυμωμένος και εντάξει λέω ότι δεν χρειάζεται όλο αυτό να το περνάω ας πούμε. Δε χρειάζεται ξέρω γω; Να έχω τώρα κι άλλο πρόβλημα πάνω από το κεφάλι μου. Και του είπα, κοίτα επέλεγα να τελειώσω αυτή τη σχέση γιατί δεν είναι πλέον λειτουργική γιατί, αυτό. Τίποτα λίγο να με αγαπήσω λέω σήμερα και αυτό νομίζω είναι μια πρόοδος. Ότι έφυγα από μια κακοποιητική τέτοια σχέση ας πούμε. Δε χρειάζεται . Αυτό.

Ερευνήτρια: Ωραία δύο τελευταίες ερωτήσεις θέλω να σου κάνω, αρχικά για την περίοδο της χρήσης τι πίστευες για τον εαυτό σου στο παρελθόν και τι πιστεύεις σήμερα για τον εαυτό σου σε σχέση και με όλη αυτή την εμπειρία.

Άγγελος: Κοίτα η αλήθεια είναι ότι δεν πίστευα ότι θα καθαρίσω νόμιζα ότι θα πεθάνω και γω όπως πολλοί φίλοι μου ας πούμε και πολλοί άλλοι. Τίποτα άρρωστο παιδί ήμουν αυτό έβλεπα μια αρρώστια και δεν μπορώ να δώσω τέλος σε όλο αυτό το μαρτύριο. Ήταν δηλαδή τα τελευταία αυτά χρόνια της χρήσης πολύ δύσκολα για μένα και το βίωνα έτσι και θυμάμαι που έλεγα και στους δικούς μου λυπάμαι που έχετε εμένα για γιό. Μακάρι να είχατε κάποιον άλλο αλλά τι να κάνω, δεν μπορώ να κάνω κάτι καλύτερο ας πούμε. Αυτό είναι έχω αυτή την αρρώστια, έχω μπλέξει. Σήμερα βέβαια νιώθω πολύ τυχερός και πολύ ήσυχος με όλο αυτό ακόμη και με όλα αυτά που πέρασα έπρεπε μάλλον να τα περάσω όλα αυτά για να είμαι έτσι όπως είμαι σήμερα ας πούμε. Σήμερα νιώθω ευγνώμων και κάποια στιγμή και ένα μέλος μου είχε πει είσαι από τους εκλεκτούς. Για να είσαι εδώ και να μην έχεις πεθάνει ή να είσαι σε καμιά φυλακή ή ψυχιατρείο δεμένος είσαι από τους εκλεκτούς που κατάφεραν και βγήκανε από όλο αυτό τον πόλεμο ας πούμε. Εντάξει έχω τις πληγές μου και γω μέσα μου βασανισμένοι όμως είμαστε όλοι, εντάξει ο καθένας έχει το σταυρό του. Και μ αυτό πορεύομαι, ξέρω γω; Εγώ νιώθω πολύ καλά με τον εαυτό μου σήμερα. Δηλαδή με έχω δεχτεί, μπορώ και κάνω παρέα με μένα, ας πούμε. Με έχω αγαπήσει ας πούμε, με φροντίζω και νιώθω εντάξει μέλος της κοινωνίας, σταματάω ακόμη και στα φανάρια τα κόκκινα. Χρήσιμο μέλος της κοινωνίας δεν παρανομώ δεν είμαι παράνομος δεν κάνω καμία παρανομία, είμαι τίμιος. Αυτό.

Ερευνήτρια: Θεωρείς ότι σαν ναρκομανής είσαι το ίδιο με τους υπόλοιπους ανθρώπους που δεν είχανε ποτέ αυτή την εμπειρία;

Άγγελος: Δεν ξέρω, ναι, πολλές φορές νιώθω ότι είμαι ίδιος, πολλές φορές νιώθω ότι είμαι καλύτερος, πολλές φορές νιώθω ότι είμαι χειρότερος. Ξέρω γω, εξαρτάται την περίπτωση. Τις περισσότερες φορές πιο λίγος νιώθω. Αλλά εντάξει και αυτό έχω ακόμη. Έτσι ένιωθα και πάντα μη νομίζεις ένιωθα λιγότερος. Αλλά νομίζω ότι αυτό θα διορθωθεί στην πορεία. Στην προσπάθεια που κάνω να τα βρω με τον εαυτό μου, όλο αυτό. Δεν με απασχολεί ιδιαίτερα, παλιότερα ήταν πιο έντονο τώρα, δεν με πολυαπασχολεί. Ε εντάξει, αυτό μου συμβαίνει όπως σου είπα και πιο πριν άλλοι έχουν παιδιά άλλοι έχουν τα δικά τους τα σπίτια, φτασμένοι, όσα χρόνια εγώ έπινα αυτοί κάνανε πράγματα ας πούμε. Απ την άλλη δεν έχω και τίποτα να ζηλέψω πολύ καλά νιώθω. Έχω πάρα πολλούς φίλους έχω ένα πρόγραμμα καθημερινό, και έχω

αγάπη μέσα μου. Νιώθω αγάπη μέσα μου. Γενικά και μια ησυχία που δεν τη βλέπω στους άλλους ανθρώπους. Ξέρω γω, σ αυτούς τους φίλους τους γνωστούς. Έχω μια ησυχία και έχω και κάποιες αρχές που έχω αποκτήσει στο πρόγραμμα στην ανάρρωση και ούτε αυτές τις βλέπω στους άλλους τόσο πολύ. Δεν ξέρω εντάξει ήσυχος νιώθω πάντως. Και προσπαθώ να είμαι μέλος αυτής της κοινωνίας. Άλλοτε περισσότερο άλλοτε λιγότερο άλλοτε τα καταφέρνω άλλοτε δεν τα καταφέρνω.

Ερευνήτρια: Οκ αυτά, σ ευχαριστώ πάρα πολύ.

Άγγελος: Και γω σ' ευχαριστώ!

Ερευνήτρια: Θα ήθελα να μου διηγηθείς την ιστορία της ζωής σου, ξεκινώντας από τα παιδικά σου χρόνια, μέχρι και σήμερα.

Στέλλα: Είμαι η Στέλλα...είμαι η Στέλλα ξεκινάω?

Ερευνήτρια: Όπως θες.

ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Στέλλα: Καλησπέρα σας, είμαι η Στέλλα, ευχαριστώ πολύ Βαρβάρα που ήρθες να μου πάρεις αυτή τη συνέντευξη, εε να ξεκινήσω, είμαι ...έτσι λίγο άβολα νιώθω τώρα..αλλά.. αυτό που θυμάμαι είναι έτσι απ'τη παιδική ηλικία το πρώτο το συναίσθημα ήτανε πολλή ντροπή, και πολύς φόβος και νομίζω αυτό είχε να κάνει, δεν ξέρω από τι είχε να κάνει, νομίζω έτσι γεννήθηκα, αλλά έτσι το θυμάμαι από πολύ μικρή, στοο από το δημοτικό, στο ότι.. παρόλο που εξωτερικά έδειχνα τελείως διαφορετικά και που μπορείς ξέρεις, να συναναστρεφόμουνα με τα άλλα παιδιά και να ήμουνα χαρούμενη, και να μη φαινότανε ξέρεις το συναίσθημά μου αυτό, μέσα μου όπως ήτανε πολύ έντονο, το να... έτσι είμαι ένα φοβισμένο και ντροπαλό παιδί και έτσι αυτό συνεχίστηκε και απλά έμαθα, έτσι στη διάρκεια να το κρύβω πάρα πολύ καλά, έτσι μεγάλωσα σε μια οικογένεια... στο σήμερα μπορώ να πω, έτσι ήτανε δυσλειτουργική, το πώς να συμπεριφερθεί και έπαιρνα διπλά μηνύματα. Τα διπλά μηνύματα ήτανε ξέρεις, απ'τη μία ήμουνα η μικρή όταν υπήρχε κάτι σοβαρό και δεν έπρεπε να ακούσω και από την άλλη αυτόματα, ξέρεις, όταν είχα κάνει κάτι, ήμουνα πάρα πολύ μεγάλη και είχα, ξέρεις, την ανάλογη τιμωρία. Έτσι και το άλλο που θυμάμαι ήτανε ότι συνεχώς, απλά στο σήμερα μπορώ να το αναγνωρίσω μέσα από τη δουλειά που έχω κάνει, ότι συνεχώς προσπαθούσα να γίνω αποδεκτή, όπου αυτό με έκανε ξέρεις να συμπεριφέρομαι και να δίνω στον καθέναν αυτό που ήθελε εε και αυτό είχε να κάνει με το ότι συγκρινόμουνα με τον αδερφό μου, που παρόλο που τον αγαπούσα πολύ, συγκρινόμουνα στο ότι δεν είχα την ίδια, ίση μεταχείριση εε απέναντι..κόλλησα..δεν είχα την ίδια μεταχείριση από τη μαμά μου. Που.. ξέρεις αυτό που έβλεπα ήταν ότι ήταν ένας.. ένα παιδί το οποίο έκανε ό,τι ήθελε, δεν διάβαζε, του φέρνανε καθηγητές να τον διαβάζουνε εε και ξες να ασχολείται συνεχώς μαζί του και εγώ να είμαι το παιδί που έκανε τα πάντα μόνο του και ποτέ δεν έπαιρνα ένα μπράβο. Και, ξέρεις, όταν εγώ ζητούσα να κάνω κάτι, που εκείνη την ώρα μπορεί να το έκανε

ο αδερφός μου, εμένα ήταν απαγορευτικό ενώ για τον αδερφό μου, ξέρεις, ήταν οκ. Αυτόματα αυτό με έβαζε σε μία σύγκριση ασυνείδητα και αισθανόμουν ξέρεις ότι δεν είμαι αρκετή και από την άλλη στον αντίποδα είχα τον πατέρα μου, ο οποίος έκανε τα πάντα, ό,τι και να ζητάγα οπότε και εγώ χρησιμοποιούσα αυτό τον άνθρωπο, εεε μάλλον περιμένοντας ξέρεις να γυρίσει στο σπίτι, εε ένιωθα ασφάλεια γιατί ήξερα ότι εκείνη την ώρα μπορούσα να συμπεριφερθώ και να κάνω ότι δεν μπορούσα να κάνω την ώρα που ήταν μόνο η μάνα μου και ο αδερφός μου. Ξέρεις, ένιωθα ότι υπήρχανε δύο μέτωπα. Ένα ξέρεις, που όταν έλειπε ο πατέρας μου εγώ έπρεπε να συμπεριφερθώ και να μην μπορώ ξέρεις να εκφράσω ανοιχτά αυτό που ήθελα, το φόβο ξέρεις ή ότι δεν θα το πάρω ή ότι θα τιμωρηθώ. Και από την άλλη ξέρεις υπήρχε το άλλο κομμάτι το οποίο όταν υπήρχε ο πατέρας μου, εγώ έκανα εε ότι ήθελα, παρόλο που με απειλούσε η μάνα μου ότι όταν θα φύγει ο πατέρας μου εε θα ξέρω τις συνέπειες, αλλά αυτό ξέρεις δε με σταμάταγε, ξέρεις, να το κάνω. Και βέβαια, ξέρεις, όταν έφυγε ο πατέρας μου για δουλειά στο εξωτερικό, εκεί ένιωσα, ξέρεις, πάρα πολύ άβολα, ένιωσα ότι δεν είχα το στήριγμα εε αυτό που είχα, και αυτό με έκανε να νιώθω ξέρεις ακόμα πιο φοβισμένη, να είμαι πολύ προσεκτική στο πώς θα εκφραστώ και τι θα κάνω, να κάνω ξες πράγματα τα οποία δεν ήθελα μαζί με τη μητέρα μου, ενώ αντίθετα ο αδερφός μου μπορούσε να κάνει ό,τι θέλει, και παρόλο που προσαρμοζόμουνά όπου και να πάω, αλλά στο διάστημα μέχρι να πάω, εγώ ένιωθα πάρα πολύ άβολα, ένιωθα ξέρεις μέσα μου μια θλίψη εε γιατί εγώ ξέρεις να έχω αυτή τη συμπεριφορά και αυτό που ένιωθα είναι ότι η μάνα μου δε μ'αγαπάει. Οπότε συνεχώς έψαχνα να βρω τρόπους για να αποδείξω και να ξέρεις,, ασχοληθεί μαζί μου με το λάθος τρόπο, μπήκα στη διαδικασία να γίνω αντιδραστική, ώστε ξέρεις έτσι να πάρω την προσοχή της, περισσότερο από αυτό που ξέρεις έπαιρνα. Και έτσι σιγά σιγά, ενώ ήμουνά πάρα πολύ καλή μαθήτρια και μ'αρέσανε τα γράμματα και από τους καθηγητές είχα την παρότρυνση και η ίδια και η μητέρα μου, ξέρεις, όπου θέλει η μικρή να τη στείλεις, εν αντιθέσει με τον αδερφό μου, παρόλα αυτά σιγά σιγά, όλο αυτό άρχισε να μην έχει και τόσο νόημα, και να αρχίσω να, μεγαλώνοντας έτσι και μπαίνοντας στο γυμνάσιο, να.. ψάχνω τρόπο διαφυγής. Και ο τρόπος διαφυγής ήτανε να φεύγω απ'το σπίτι, να πηγαίνω στο σχολείο αλλά να καθυστερώ και να.. ξέρεις.. να αναπτύσσω παρέες και να ασχολούμαι με το οτιδήποτε άλλο αρκεί να μη γυρίσω στο σπίτι. Γιατί έπρεπε γυρίζοντας στο σπίτι, έμπαινα σε ένα ρόλο τον οποίο δε μου άρεσε, ένιωθα πολύ άβολα, έπρεπε να κάνω ξέρεις αυτό που ήθελε και εμένα αυτό με έπνιγε. Και μέσα απ'αυτό..έτσι.εε..επειδή ασχολιόμουνά και

πριν με τον αθλητισμό σιγά σιγά βρήκα διέξοδο μέσα στον αθλητισμό και ήμουν πάρα πολλές ώρες σε όλο αυτό, έτσι χαρακτηριστικό είναι, το θυμάμαι ότι όλοι οι φίλοι που είχα που λέγανε «πόπο τι καλοί γονείς έχεις και πώς θα θέλαμε να έχεις τους γονείς και γω» εε..αυτό που ένιωθα ήτανε θλίψη και τους έλεγα ξέρεις, ότι αν θέλανε να τους δώσω τους γονείς μου γιατί εγώ δεν τους θέλω..εε. και ήτανε ξέρεις αυτό που βλέπανε εξωτερικά γιατί υπήρχανε έτσι άνεση οικονομική, υπήρχε έτσι μια ελευθερία με τα ωράρια, το οποίο εγώ ξέρω ότι ήταν ο καθένας στον κόσμο τους και μόνο μαζί μας δεν ασχολούνται πια, εε..ο πατέρας είχε έτσι πρόβλημα, ήταν εθισμένος με το τζόγο, και έτσι ξέρεις άρχισα να αντιλαμβάνομαι ξέρεις κάποια πράγματα. Εε και σιγά σιγά, έβρισκα όλο και περισσότερο ξέρεις διαφυγή μέσα σε αυτό, το να ασχολούμαι ξέρεις συνεχώς με τον αθλητισμό και να γυρίζω ξέρεις στο σπίτι και να μη μιλάω και σιγά σιγά άρχισα να πηγαίνω στο σχολείο να μην έχει ενδιαφέρον, άρχισα να ..οι πρώτες μου αντιδράσεις ήτανε..ξέρεις να είμαστε ξέρεις ένα σύνολο ..μειονότητα όπου είχαμε αρχίσει την επανάσταση όπου ήτανε είτε με την ποδιά, που απαγορευόταν να βάλουμε κάτι άλλο είτε με το να θέλουμε να πάμε στο Πολυτεχνείο, όπου μας απαγορευότανε και εμείς αρχίσαμε ξέρεις να αντιδράμε διαφορετικά που σήμαινε αποβολή ..και σιγά σιγά μπήκα και άρχισα να πολιτικοποιούμαι έτσι και να ψάχνομαι πάνω σ' αυτό εε όπου πάλι ήτανε ξέρεις ένας τρόπος διαφυγής, βρήκα ένα καινούριο παιχνίδι να ασχοληθώ..εε και μέσα απ' αυτό άρχισα να γνωρίζω καινούριους ανθρώπους, σιγά σιγά άρχισα ξέρεις στην Καλλιθέα έτσι που μεγάλωσα και η μητέρα μου είχε ένα μαγαζί μαζί με την αδερφή της και μέσα έτσι από κοινούς γνωστούς που βρισκόμασταν εκεί στην πλατεία αρχίζαμε και μαζευόμασταν εκεί είτε με μουσικές ξέρεις αναζητήσεις και εμένα ξέρεις αυτό με έκανε συνεχώς να ξεχνάω το πρόβλημα αυτό που είχα στο σπίτι και στην ουσία να το καλύπτω..και ένιωθα ξέρεις, όταν ήμουν εκεί, ένιωθα ανακούφιση ξέρεις για όλο αυτό γιατί ήμουν με ανθρώπους που ήμουν αποδεκτή εε..και δεν χρειαζότανε ξέρεις να κάνω κάτι για να με δουν..ε.και για μένα ήτανε πάρα πολύ αρκετό αυτό, και σιγά σιγά ξέρεις όλο και μεγάλωνε αυτός ο πόνος και αυτό το συναίσθημα το βαρύ που ένιωθα ξέρεις μπαίνοντας στο σπίτι, εε ήταν η χειρότερη ώρα όταν επέστρεφα στο σπίτι, δεν ήθελα ξέρεις να βρίσκομαι εκεί με αυτούς τους ανθρώπους, εε αρχίσανε τα προβλήματα έτσι και γινόντουσαν όλο και πιο έντονα στο σπίτι, ο πατέρας μου ερχόταν έτσι κάθε τρεις μήνες και όλο αυτό το κάλυπτε μέσα από υλικά πράγματα, αυτήν ξέρεις την απουσία του και τη δική του ακυβερνησία μέσα από το πρόβλημα του εθισμού που είχε με το τζόγο, και κάλυπτα ξέρεις όλα αυτά μέσα από

υλικά πράγματα, όπου..εμένα ξέρεις μου ήτανε λίγο αδιάφορα, ήτανε ξέρεις πάρα πολύ καλά όταν ήτανε εκεί και όταν έφευγε ερχότανε πάλι αυτό το βαρύ συναίσθημα ότι έμενα μόνη μου και ότι με εγκατέλειπε για άλλη μία φορά, και σιγά σιγά έτσι άρχισα όλο και πιο πολύ να λείπω από το σπίτι χωρίς να τους ενδιαφέρει που είμαι και τι κάνω, εε.. δεν μπορούσανε ξέρεις να με σταματήσουνε, έβρισκα συνεχώς δικαιολογίες, απ'την άλλη ξέρεις επειδή ήμουν με ανθρώπους που γνωρίζανε και με βλέπανε εκεί στην πλατεία αισθανόντουσαν και έτσι μια ασφάλεια και δε ζητούσανε ξέρεις κάτι παραπάνω. Εε..τους βόλευε, και σιγά σιγά έτσι μέσα απ'αυτές τις παρέες, έτσι εμφανίστηκε, μέσα από ένα φλερτ που είχα με έναν άνθρωπο που γούσταρα, εε που ασχολιότανε με τη μουσική, εε..ξέρεις..αυτοί οι άνθρωποι πίνανε τότε χωρίς εγώ να ξέρω καν τι σημαίνει όλο αυτό, αλλά θυμάμαι ότι εγώ ξέρεις ήμουν ένα παιδί ξέρεις πάρα πολύ ζωντανό, πολύ ευδιάθετο, χαρούμενο, και που...ξες βγαίναμε κάναμε και που δε χρειαζόταν ξες να πω κάτι, ήμουν απ'τη φύση μου έτσι, και ξαφνικά ξέρεις άρχισαν να με ελκύουνε αυτοί οι άνθρωποι, ξέρεις έβλεπα έτσι αυτήν τους τη στάση που είχαν ξέρεις όταν ήτανε πιωμένοι, και άρχισε να με εξιτάρει όλο αυτό.

ΖΩΗ ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ

Και..έτσι.. σιγά σιγά άρχισα ξέρεις να παρακολουθώ να βλέπω ξέρεις τι κάνουνε, και λόγω ηλικίας επειδή ήμουν αρκετά μικρή για κείνη την εποχή, στα δεκαπέντε, και αυτοί ήταν λίγο..ήταν αρκετά μεγαλύτεροι από μένα, εε το λιγότερο μία πενταετία και πάνω, εε..με θεωρούσαν το μικρό της παρέας και με προστατεύανε με προσέχανε και δε μ'αφήνανε, και έτσι πολύ γρήγορα κατάλαβα ότι το χρήμα είναι έτσι κινητήριος δύναμη, η οποία μπορεί να εξαγοράσει έτσι πολλά πράγματα, το είχα καταλάβει αυτό, και...εε...μέσα από την οικονομική άνεση που είχα, μπόρεσα ξέρεις να προσελκύσω αυτούς τους ανθρώπους, τη δεδομένη στιγμή που χρειαζόντουσαν χρήματα να τους τα προσφέρω και να τους πω ότι ξέρεις για αντάλλαγμα ότι θα μου δώσουνε να πω. Και..έτσι πάρα πολύ εύκολα πήρα μπορώ να πω αυτό, παρόλο που μου βάζανε ξέρεις περιοριστικούς όρους και τους έλεγα ξέρεις «ναι θα πω μία φορά και θα δοκιμάσω και δε θα ξαναπιώ». Εε εγώ ξέρεις το είχα βάλει στόχο ότι θα το πάρω αυτό, και σιγά σιγά έτσι χωρίς να το καταλάβω έφτασα σ'αυτό το σημείο, έτσι ξεκίνησα ήπια πρώτα ένα τσιγάρο, δε μου άρεσε για να είμαι ειλικρινής, γιατί εε δε μ'άρεσε να μην έχω τον έλεγχο και έτσι επειδή με έκανε λίγο βαριά δε μου άρεσε, δεν ήτανε στην ιδιοσυγκρασία μου. Και έτσι, η πρώτη μου επαφή έτσι με τις σκόνες ήτανε με την κόκα που ήπια όχι ήπια, βάρεσα πρώτη φορά, και ήτανε από μία

κοπέλα, η οποία γούσταρε έτσι το αγόρι που ήμουνα τότε μαζί, και της είπα ότι ξέρεις θα τις δώσω τα χρήματα και θα μου φέρει να πιω. Και μου έβγαλε φυσικά να πιω, και από κει ξεκίνησε έτσι η διαδικασία, το επόμενο ο επόμενός μου στόχος ήτανε ξέρεις να πιω πρέζα και έκανα τα πάντα, το οποίο έφτασα σ' αυτό το σημείο και το πήρα αυτό που ήθελα, και θυμάμαι έτσι την πρώτη φορά που ήπια ξέρεις ήταν, ένιωσα ότι αυτό είναι που μου ταιριάζει, ήτανε ξέρεις πολύ ανακουφιστικό όλο αυτό που ένιωσα, που πήρε αυτόματα όλα αυτά τα άβολα συναισθήματα που ένιωθα και όλο αυτό τον πόνο μέσα μου, τον οποίο δεν ήξερα πώς να τον εκφράσω, σε ποιον να τον εκφράσω, και είπα ξέρεις αυτό είναι για μένα, εε μου έδωσε το μέσο για να μπορώ να αρχίσω να εκφράζομαι, να μην φοβάμαι, να μην ντρέπομαι γι' αυτό που ένιωθα, εε να μπορώ ξέρεις πολύ άνετα να μιλήσω και να εκφράσω αυτό που ένιωθα την οποιαδήποτε στιγμή χωρίς να φοβάμαι το πώς θα το πω, πώς θα εκφράσω, τι συνέπειες θα έχει αυτό και έτσι πάρα πολύ γρήγορα, έτσι μπήκα σε αυτή τη διαδικασία, εε..και..εε..σιγά σιγά ξέρεις έμπαινα όλο και πιο όλο και πιο πολύ μέσα σε όλο αυτό, στην αρχή ήταν έτσι...στην αρχή τα πρώτα χρόνια ήταν έτσι γιατί ..λόγω της οικονομικής αλλά και το.. της εποχής εκείνης υπήρχε έτσι μία τελείως διαφορετική εε..κατάσταση εκεί που βρισκόμουνα μαζί με τους άλλους και ήμασταν έτσι παρέα, ήμασταν με πολλά ενδιαφέροντα και θυμάμαι πίναμε, να πάμε σινεμά, να ..μετά να καθίσουμε να συζητήσουμε, με ταξίδια, με διάφορες έτσι αναζητήσεις και έτσι περάσανε τα πρώτα χρόνια και εγώ δεν είχα καταλάβει ούτε καν ότι είχα αρρωστήσει, γιατί δεν είχε τύχει να έχω έλλειψη απ' όλο αυτό, και καταλάβαινα βέβαια ότι έχω πρόβλημα, καταλάβαινα ότι κάτι συνέβαινε, αλλά ούτε καν μπορούσα να διανοηθώ ότι ήθελα να το σταματήσω, ούτε καν. Έτσι οι πρώτες έτσι επιπτώσεις ήρθαν ξέρεις όταν έγινε η πρώτη εξακρίβωση και ξέρεις έγινε καταγραφή ότι ξέρεις είμαι τοξικομανής, όπου ξέρεις, παρόλο το φόβο που ένιωθα ξέρεις για όλο αυτό, εγώ σκεφτόμουνα πώς θα φύγω, ξέρεις δε με ενδιέφεραν οι συνέπειες, δε μ' ενδιέφερε που το μάθαν οι δικοί μου, η σκέψη ήτανε στο πώς θα τελειώσω όλο αυτό για να φύγω για να πάω να πιω. Και εκεί ξέρεις αρχίσανε τα πρώτα σημάδια το ότι είχα αρρωστήσει, το ότι είχα τα στερητικά συμπτώματα, αλλά δεν υπήρχε καν στο στη σκέψη μου ότι ήθελα ξέρεις να λύσω το πρόβλημα και να σταματήσω. Πίστευα ότι.. ο μόνος τρόπος ήτανε ξέρεις να συνεχίζω να πίνω, ήταν αυτό το οποίο μπορούσα να συνεχίζω να κάνω, μέσα απ' αυτό ζούσα, μέσα απ' αυτό μπορούσα να λειτουργήσω, και έτσι πάρα πολύ γρήγορα, άρχισα ξέρεις να μπαίνω όλο και πιο βαθιά μέσα σε αυτή την κατάσταση και επειδή δεν εμπιστευόμουνα εε και ο μεγαλύτερός μου φόβος ήτανε να

μη μείνω ξέρεις χωρίς αυτό, εε γι' αυτό ήμουν ξέρεις συνεχώς και στην πρώτη γραμμή και δεν εμπιστευόμουν κανέναν ότι ήταν αρκετός για να περιμένω να μου το φέρει, αυτό μ' έκανε ξέρεις να εξελίσομαι μέσα σ' αυτό σε ένα ρόλο εεε ...πολύ δύσκολο, αλλά χωρίς συναίσθηση το τι κίνδυνο έκρυβε, απλά με σκοπό ξέρεις να πάρω αυτό που ήθελα το κόστος δε μ' ενδιέφερε. Και το κόστος βέβαια ήξερα ότι αν με συλλάβουν ήταν ότι κινδυνεύω ξέρεις να πάω φυλακή, εε πίστευα ότι ήτανε πολύ μακριά από μένα όλο αυτό, ότι εγώ με το να προσέχω και να.. τις κινήσεις μου και όλο αυτό, μπορώ ξέρεις να το αποφύγω, εε και παρόλο που ξέρεις είχα τα δείγματα, δυο τρεις φορές να με έχουνε συλλάβει, απλά να.. λόγω συγκυριών να μπορώ ξέρεις να φύγω είτε με αφήνουνε ξέρεις με εγγύηση είτε ξέρεις να μην εε.. να μου κάνουνε ξέρεις κάποιο δικαστήριο, πίστευα ότι ξέρεις είμαι πολύ έξυπνη και ότι τα είχα καταφέρει. Και έτσι, μπαίνοντας όλο και πιο βαθιά μέσα σε όλο αυτό, προσπαθούσα ξέρεις να καλύψω όλο αυτό που ένιωθα, εε δεν μπορούσα να αντιληφθώ ξέρεις τις συνέπειες γιατί.. επειδή ξέρεις ήμουν πολύ καλά μέσα σε όλο αυτό, το να έχω τις βασικές μου ανάγκες πολύ καλυμμένες, το να έχω το σπίτι μου, το να έχω ανθρώπους οι οποίοι δεν κάνανε χρήση, γιατί ξέρεις από ένα σημείο και ύστερα για να καλύψω ξέρεις όλη αυτή την.. το νταλαβέρι που έκανα δεν βρισκόμουν με ανθρώπους που κάνανε χρήση, είχα απομακρυνθεί πια από αυτό το κομμάτι και οι συναναστροφές ήτανε με ανθρώπους που δεν είχαν καμία σχέση με όλο αυτό και έτσι μπορούσα να καλύπτω όλο αυτό που έκανα στην προσωπική μου ζωή. Εε γνωρίζαν όλοι φυσικά ότι έπινα, αλλά μπορούσα ξέρεις να είμαι εξωτερικά πάρα πολύ καλά εμφανισιακά, δεν μου λέγανε ξέρεις τίποτα, κάναν ότι δεν καταλαβαίνουνε, ξέρεις το οτιδήποτε για να μη δούμε το πρόβλημα. Το ίδιο συνέβαινε ξέρεις και στο σπίτι, όπου κάποιες φορές ξέρεις το να συζητήσουμε για να κόψω ήτανε τελείως χειριστικό από μεριά μου είτε γιατί φοβόμουν μη με συλλάβουνε και έμπαινα σε κάποιο σε κάποια κλινική, είτε για να αποσπάσω μετά ένα χρηματικό ποσό ώστε να με βοηθήσει στη χρήση μου. Και έτσι σιγά σιγά έμπαινα όλο και πιο βαθιά, το κάλυπτα εξωτερικά, εε ήμουν στο να πηγαίνω ξέρεις βόλτες, να ψωνίζω, να πίνω και να είναι μόνο αυτή η απασχόλησή μου και να κάνω ξέρεις ένα ραντεβού το μήνα όπου έτσι έδινα αρκετά μεγάλες ποσότητες, εε και ήταν όλα πολύ τακτοποιημένα στη ζωή μου εε και έτσι επειδή ήμουν πάρα πολύ τακτοποιημένη και πηγαίναν όλα πάρα πολύ καλά, εε έτσι δεν άργησε ξέρεις και έρθει και το και η σύλληψη, η οποία ήτανε έτσι σοκαριστική, εε ήτανε κάτι το οποίο ξέρεις όταν συνέβη ήξερα ότι σε αυτή την περίπτωση ήτανε μη αναστρέψιμη, ήτανε η πορεία μου καθορισμένη, ήταν ότι θα πάω φυλακή, ήξερα ότι

θα είναι μεγάλο το χρονικό διάστημα, δεν ήξερα πόσο, αλλά ήξερα ότι είχε φτάσει ξέρεις να πληρώσω τη συνέπεια όλων αυτών και ακόμα και την ώρα που συνέβαινε αυτό ήταν έτσι .. στο σήμερα ξέρεις είναι ένα κομμάτι πάρα πολύ δύσκολο, πολύ επίπονο, είναι ένα κομμάτι το οποίο με έχει στιγματίσει μέσα μου σαν άνθρωπο, δεν ξέρω αν ποτέ ξέρεις το ξεπεράσω αυτό το κομμάτι, έχει πολύ πόνο, εε... παρόλο ξέρεις που ήταν πολύ ακραία..όλο το σκηνικό της σύλληψης, ήτανε μπήκανε μέσα για να με σκοτώσουνε, ξέρεις ήταν έτσι ακραίο όλο αυτό το περιστατικό, ακόμα και τότε δεν είχα συναίσθηση και εγώ θυμάμαι ότι εε το σκεπτικό μου ήτανε το πώς θα τελειώσει όλο αυτό να με πάνε στην ασφάλεια για ναα..και σκεφτόμουνα τον τρόπο για να μου φέρουνε ξέρεις να πιω. Αυτή ήταν η πραγματικότητα έτσι όπου..εε..μέσα σ'όλο αυτό, σ'αυτή την κατάσταση εγώ ήμουν με ανοιγμένα τα σαγόνια, εε με εγκεφαλική διάσειση και περίμενα να τελειώσουν την έρευνα στο σπίτι και να με πάνε στο νοσοκομείο και παρόλη αυτή την κατάσταση εγώ το μυαλό μου δε έβλεπε ούτε σκεφτόταν όλο αυτό που είχα υποστεί, σκεφτόμουνα πώς θα βρω τρόπο να πιω. Και έτσι..εε..μπαίνοντας στη φυλακή ήταν έτσι σοκαριστικό όλο αυτό, εκεί για μένα ήτανε, ταμπουρώθηκα εκεί για να μπορέσω να ανταπεξέλθω, σήκωσα ένα τοίχο, ο οποίος ακόμα και σήμερα υπάρχει, ξέρεις το γκρεμίζω πολύ σιγά, εε χρειάστηκε ξέρεις να σηκώσω αυτό τον τοίχο μαζί με το πίομα για να μπορέσω να ανταπεξέλθω και να επιβιώσω μέσα σε όλη αυτή την κατάσταση, έπρεπε να φανώ πάρα πολύ δυνατή, δεν έπρεπε να εκφράσω κανένα συναίσθημα, δεν έπρεπε να φοβάμαι, δεν έπρεπε ξέρεις να κάνω τίποτα, έπρεπε να είμαι πολύ δυνατή και ο μόνος τρόπος ο οποίος ήξερα ήτανε να πίνω, για μένα εκεί ήτανε ξέρεις η μεγαλύτερη ζημιά και εε...και έφτασα έτσι σε ένα σημείο που κάποια στιγμή πίστευα ότι..εε..φοβήθηκα ότι δε θα ανοίξει ξέρεις αυτή η πόρτα για να φύγω, είχα φοβηθεί ξέρεις με όλο αυτό που ζούσα και έβλεπα και έπρεπε να συναναστραφώ και ήτανε τόσο ακραίο και έξω από τη δική μου ιδιοσυγκρασία, που ήτανε πολύ σοκαριστικό, δεν το άντεχα, είχα φτάσει πια στο τέλος που δεν το άντεχα και φοβόμουνα ξέρεις το ότι ..περίμενα έτσι την..εε..να πάρω την αναστολή και φοβόμουνα ξέρεις ότι δε θα την πάρω και ότι ξέρεις με όλα αυτά που συμβαίνανε μέσα, με όλα αυτά που γνώριζα εε ήξερα ότι μπορούσανε ανά πάσα στιγμή να βρεθώ ξέρεις εκεί μέσα χρωσμένη και δημιουργώντας ένα καινούριο δικαστήριο από μέσα το οποίο ήτανε πολύ πιο δύσκολο απ'ότι ξέρεις αυτό που είχα και έτσι θυμάμαι αξέχαστα πηγαινα ξέρεις στο τέλος για να πάω επισκεπτήριο με την πλάτη στο τοίχο, δεν ήξερα από πού να προφυλαχτώ, φοβόμουνα ξέρεις για όλο αυτό, έπρεπε στους δικούς μου να μη δείξω

όλο αυτό, έβγαίνα και έκαναν ότι δε τρέχει τίποτα..εεε.. και όταν ξέρεις τελείωσε όλο αυτό, κράτησε τρία χρόνια, ήτανε ξέρεις πολύ σοκαριστικό, βγήκα και θυμάμαι ούτε να περπατήσω δε μπορούσα, φοβόμουνα να περάσω και το δρόμο, βγήκα πίστευα ότι με το να σταματήσω να κάνω νταλαβέρι ότι αυτός ήταν ο τρόπος, δεν ήξερα κάτι άλλο, ένιωθα ξέρεις τεράστια απόγνωση και απελπισία, εε είχε αρχίσει η αντίστροφη μέτρηση αλλά εγώ δεν το ήξερα αυτό, εε ήμουνα πολύ φοβισμένη, πολύ σοκαρισμένη, φοβόμουνα ξέρεις να εκφράσω και το παραμικρό, φοβόμουνα ότι θα με ξαναπιάσουν και θα με βάλουν μέσα κάθε φορά που χρειαζόταν να πάω να δώσω παρόν, και δεν ήξερα για πρώτη φορά ποια είμαι και προς τα πού πηγαίνω και το τι θέλω ξέρεις να κάνω. Ένιωθα φοβερή ξέρεις απόγνωση, θυμάμαι ξέρεις ότι έπινα και έκλαιγα και ζητούσα ξέρεις κάποια λύτρωση, η οποία..δεν μπορούσε να μου τη δώσει ούτε το πτόμα, είχα αρχίσει να παρανοώ ότι κάτι έχει συμβεί, ότι έχω παρανοήσει, ότι έχω τρελαθεί, εε το οικογενειακό μου περιβάλλον ξέρεις είχανε απελπιστεί όλοι και πια δε μου λέγανε τίποτα, είχαν πάρει απόφαση ότι μάλλον θα πεθάνω έτσι και νομίζω αυτό ήταν το χειρότερο για μένα γιατί όσο αντιδρούσανε πριν, έστω ξέρεις που μου λέγανε, κάνανε..εε..κάτι γινότανε, και βλέποντας αυτή τη συμπεριφορά ήτανε κάτι το οποίο δε μπορούσα να διαχειριστώ και αυτό με έκανε ξέρεις να θέλω να πίνω παραπάνω, να πίνω αλλά να μη μπορώ ξέρεις..να υπάρχει και ο φόβος να μην αρρωστήσω. Γιατί αν πάω στο παρόν και με πάρουνε ..πώς θα ξαναπάω φυλακή, και υπήρχε ξέρεις αυτός ο φαύλος κύκλος της απόγνωσης, απελπισίας, απομόνωσης..εε..με το φίλο μου, που ξέρεις ήμουνα και πριν, υπήρχε τεράστιο πια χάσμα, δεν μπορούσε να καλυφθεί τίποτα, γενικά ένιωθα ξέρεις μόνη μου και χωρίς να ξέρω πού πρέπει να απευθυνθώ και τι πρέπει να κάνω, και έτσι θυμάμαι έναν φίλο ο οποίος ήτανε απ'τους τελευταίους που είχαμε επαφή και πίναμε μαζί και τα λέγαμε, ξέρεις τον επήρα τηλέφωνο για να..έψαχνα παρέα ακόμα και για να πιω, δεν μπορούσα να πίνω μόνη μου, και τον πήρα τηλέφωνο ξέρεις για να τον κεράσω και να πάω να τα πούμε, μου είπε ξέρεις ότι έχει πάει σε ένα πρόγραμμα, εεε..πήγαινε σε ένα πρόγραμμα, στο N.A., είναι ένα πρόγραμμα δώδεκα βημάτων, και ότι ξέρεις δεν πίνει. Εε επειδή ξέρεις δεν κατάλαβα τι μου έλεγε, παρόλο που στο N.A. με είχε πάει ένας φίλος ο οποίος έμενε στην Αγγλία, είχε καθαρίσει και είχε έρθει στην Ελλάδα και προσπαθούσε ξέρεις να με βοηθήσει, με είχε πάει αλλά ούτε που θυμόμουνα, στο χώρο αυτό, ήτανε πριν με συλλάβουνε, ξαναβρισκόμουνα πάλι αντιμετώπη και άκουγα για αυτό. Αλλά δεν το πίστευα, νόμιζα ότι ξέρεις θέλει να με αποφύγει, και μου λέει ξέρεις έλα απ'το σπίτι, το σκεπτικό μου ήταν ότι θα πάω εκεί και θα τον

ψήσω και θα πιούμε, πάω στο σπίτι, τον βλέπω ξέρεις ότι δε θέλει να πει, δε μπορούσα να το καταλάβω ήταν ένας άνθρωπος ξέρεις που ήταν ίδιος με μένανε,

ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ

και θυμάμαι ήτανε τέτοια μέρα, 25 Νοεμβρίου, παραμονή έτσι της γιορτής μου, πολύ σημαδιακή, έτσι η σύλληψή μου έγινε παραμονή της γιορτής μου, και πήγα φυλακή, και παραμονή της γιορτής μου πήγα για πρώτη φορά στο Ν.Α. για να πω έναν καφέ, ήμουνα πιωμένη, πάνω μου κράταγα stuff, και πήγα μέσα και κάθισα ξέρεις εε, αισθανόμουνα πολύ φοβισμένη, εε δεν καταλάβαινα τι λέγανε, εε απλά εε είδα κάποιους ανθρώπους τους οποίους ήξερα απ' τη χρήση εε το μυαλό μου η μετάφραση ήτανε ότι όταν ήρθανε ξέρεις να με πλησιάσουνε ότι θέλουνε να τους φτιάξω, εε η μετάφρασή μου ήτανε ότι κάτι πίνουνε κρυφά και για να μην τους πιάσουνε ξέρεις κάνουν όλο αυτό, εε γενικώς η μετάφραση που έκανα ήταν ότι έχουνε βρει μία φόρμουλα για να μην πίνουνε, πίνοντας. Ήτανε αυτό που ήθελα να κάνω και χρόνια, να σταματήσω, πίνοντας. Και έτσι θυμάμαι φεύγοντας από κει, εε πήγα στο σπίτι και ενώ είχα να πω ξέρεις, δεν ήπια και καθόμουνα με τις ώρες και κοίταγα το stuff και προσπαθούσα να καταλάβω τι είχε συμβεί. Και είχα συνεχώς ξέρεις μια εικόνα στο μυαλό μου, εε για όλους αυτούς τους ανθρώπους και για αυτούς που δεν ήξερα και κάτι είχα νιώσει. Και έτσι αμυδρά, χωρίς να το καταλάβω, άρχισα με πολύ φόβο να πηγαίνω πιωμένη, και παρόλο που δεν καταλάβαινα το τι λέγανε, θυμάμαι ότι πήγαινα όταν ξεκίναγε η συγκέντρωση, γιατί φοβόμουνα και ντρεπόμουνα μην έρθω σε επαφή, μη με ρωτήσουν κάτι και δεν ήξερα τι έπρεπε να πω και έφευγα πάλι πριν τελειώσει η συγκέντρωση για να έρθω σε επαφή. Και..αλλά πήγαινα. Δεν ξέρω τι με πήγαινε, αλλά πήγαινα. Και έτσι μέσα σε έναν μήνα, στις 25 Δεκεμβρίου εε έπινα ξέρεις κάτι μεθαδόνης και είπα ξέρεις ας το προσπαθήσω, αλλά χωρίς ξέρεις..δεν ξέρω πώς έγινε, ήτανε ..ακόμα και σήμερα δεν μπορώ να το εξηγήσω με τη λογική, ήτανε η πιο εύκολη χαρμάνια που έχω βγάλει στη ζωή μου, εε δεν δυσκολεύτηκα καθόλου, ήτανε για μένανε..δεν μπορώ να το εξηγήσω, μάλλον ξέρεις ήμουνα έτοιμη, έψαχνα κάτι απεγνωσμένα το οποίο θα με βοηθούσε και αυτό που βρήκα ξέρεις ήτανε άνθρωποι σαν και μένα, που σκεφτόντουσαν και πράτταν σαν και μένα, παρόλο που ήταν ξέρεις πολύ άβολα γιατί δεν τους ήξερα, αυτό που άκουγα, αυτό που ένιωθα με έκανε να νιώθω όμορφα και ήταν αυτό το συναίσθημα ξέρεις που με βοήθησε να σταματήσω, με βοήθησε να καθαρίσω, ήτανε αυτή η αποδοχή που πήρα, η αγάπη από ανθρώπους που δε με ξέρανε και έτσι ξεκίνησε το ταξίδι της ανάρρωσής μου, έτσι τον άλλο μήνα κλείνω 16 χρόνια καθαρότητας, είναι το πιο σημαντικό

πράγμα που έχω κάνει στη ζωή μου, για μένα είναι ένα ταξίδι το οποίο έχει τα πάντα, έχω περάσει και έχω γευτεί ό,τι μπορεί να φέρει σε έναν άνθρωπο η ζωή του, έχω..ο μεγαλύτερός μου φόβος κάθε φορά ήταν ότι εάν μου συνέβαιναν αυτά τα πράγματα εγώ δε θα μπορούσα να μην πω, δε θα μπορούσα ξέρεις να τα καταφέρω, δε θα μπορούσα να ζήσω, είχα αυτή την πεποίθηση ότι εάν σταμάταγα πέντε λεπτά δε θα μπορούσα να ζήσω. Και έτσι με τη βοήθεια και την ανιδιοτέλεια ξέρεις όλων αυτών των ανθρώπων, εε πήρα έτσι πάρα πολλή δύναμη, πήρα πάρα πολύ κουράγιο, πήρα πολλή στήριξη και έτσι μέσα από τη εμπιστοσύνη που μου δώσανε και τη βοήθεια, μέσα από το να, ξέρεις το να μοιράζομαι και να κάθονται τόσοι άνθρωποι να με ακούνε χωρίς να με διακόπτουνε, το να με εμπιστεύονται να μου δώσουνε να κάνω μία υπηρεσία, το να με εμπιστευτούν να με βάλουνε στα σπίτια τους να με κοιμίσουν, να περάσω μαζί τους γιορτές, όλα αυτά που στην αρχή ήτανε πάρα πολύ δύσκολα και δεν ήξερα πώς μπορώ να τα διαχειριστώ, δεν ήξερα πώς είναι να είσαι να ζεις καθαρός και να αντιμετωπίζεις τη ζωή, πίστευα ότι δε θα τα καταφέρω, παραδειγματίστηκα έτσι από κάποιους ανθρώπους που για μένα είναι φάρος στην ανάρρωσή μου ακόμα και σήμερα, εε ζήλεψα αυτό που είχανε, τους άκουγα και μιλάγανε, εγώ ήμουνα από τους ανθρώπους που δεν μιλάγαν, ντρεπόμουνα να μιλήσω και έλεγα από μέσα μου, ξέρεις υπήρχε και πάντα αυτή η σκέψη «πόπο θα τα καταφέρω να εκφραστώ και να ανοίξω το στόμα μου και να πω ξέρεις όλα αυτά που με απασχολούν;». Και σήμερα είμαι σ'αυτή τη θέση, είμαι από τους ανθρώπους που μιλάω, δε δυσκολεύομαι, έχω πολλούς ανθρώπους στη ζωή μου, μέσα από αυτό το χώρο, έχω δημιουργήσει έτσι τις πιο σημαντικές σχέσεις στη ζωή μου μέσα απ'αυτό τη διαδρομή, ή μέσα από αυτή τη διαδρομή ξέρεις έμαθα σιγά σιγά να αναγνωρίζω και να βλέπω πράγματα του εαυτού μου, σιγά σιγά ξέρεις να αποδέχομαι όλα αυτά τα κομμάτια που δυσκολευόμουνα, τα οποία με οδήγησανε στο να πω, εε σιγά σιγά ξέρεις μπορώ και..έχω βάλει στόχο στη ζωή μου ότι για μένα το πιο σημαντικό είναι να συνεχίσω να βρίσκομαι σ'αυτή τη διαδικασία, και έτσι ο πιο σημαντικός λόγος για μένα είναι ότι είναι μια επανόρθωση στον εαυτό μου ξέρεις για όλο αυτό που έχω κάνει στη χρήση, με το να κάνω ξέρεις νταλαβέρι και να μην ξέρω πού έχει πάει όλο αυτό, πόσοι άνθρωποι ξέρεις άθελά μου μπορεί να έχουν πεθάνει, ξέρεις έχουν αρρωστήσει, και έτσι μέσα στις επανορθώσεις που χρειάστηκε να κάνω και συνεχίζω να κάνω, έτσι η πιο σημαντική επανόρθωση και στόχος στη ζωή μου είναι να συνεχίσω να βρίσκομαι στο Ν.Α. και να βοηθάω ανθρώπους που έρχονται εκεί μέσα, και είναι για μένα το λιγότερο που μπορώ να κάνω για να επανορθώσω ξέρεις για το

προηγούμενο κομμάτι της ζωής μου πάνω σ' αυτό, ξέρεις μέσα από όλο αυτό που μπορεί να έχει συμβεί το να μπορέσω ξέρεις να δώσω ζωή, γιατί το να μένεις καθαρός είναι ξαναέρχεται στη ζωή, είναι πολύ σημαντικό να βλέπω ανθρώπους να καθαρίζουνε, να βλέπω ανθρώπους που έχουν έρθει ξέρεις πιωμένοι και σιγά σιγά εε μένουνε καθαροί, και συνεχίζουν ξέρεις αυτό το ταξίδι της ανάρρωσης μαζί μου, εε είναι το πιο σημαντικό ξέρεις άσχετα αν στην καθημερινότητά μου και στη διαδρομή της ζωής μου χάνομαι πολλές φορές ξέρεις μέσα στην καθημερινότητά μου και μέσα στο κεφάλι μου και στον εγωκεντρισμό μου και βάζω εε προτεραιότητες και ότι τα πιο σημαντικά πράγματα είναι άλλα στη ζωή μου, και ότι εγκλωβίζομαι ξέρεις ότι αν δεν τα έχω δε θα μπορώ να ζήσω. Σήμερα ξέρω ότι είμαι ικανή να κάνω ξέρεις και έχω καταφέρει τα πάντα, έχω κάνει το πιο δύσκολο ξέρεις να μείνω καθαρή, εε και ξέρεις εε πιστεύω ότι σήμερα δεν έχω αυτό το φόβο που ξεκίνησα, σήμερα έχω άλλους φόβους, έχω υγιείς φόβους, οι οποίοι με κάνουνε ξέρεις να είμαι πιο προσεκτική, με βοηθάνε στο να μην είμαι παρορμητική, με βοηθάει στο να είμαι πιο προσεκτική στο πού θέλω να πάω, με ποιους ανθρώπους ξέρεις θέλω να είμαι, σήμερα ο στόχος μου είναι να βλέπω εκεί που θέλω να πάω. Γιατί η δική μου τάση είναι αλλού να θέλω να πάω και αλλού να κοιτάω. Συνεχίζω και έχω ξέρεις έτσι αυτό το κομμάτι το αυτοκαταστροφικό εε ξέρεις ο εθισμός μου συνεχίζει και υπάρχει και σήμερα, και απλά ξέρω ότι ο μόνος τρόπος που έχω να τον αντιμετωπίσω είναι να βρίσκομαι στη διαδικασία, είναι στο να έχω επαφή μέσα στο χώρο και να βρίσκομαι στις ομάδες, το να μπορώ εε να είμαι ειλικρινής όσο επιτρέπω στον εαυτό μου, γιατί μόνο έτσι ξέρεις μπορώ να πάρω τη βοήθεια, και ελπίζω έτσι να συνεχίσω αυτό το ταξίδι, είναι το πιο όμορφο για μένα, έτσι το απολαμβάνω σήμερα, είμαι στην καλή πλευρά, είμαι στο ότι στην ώρα που γεύομαι νομίζω τα καλύτερα, μετά από ένα δύσκολο χρονικό διάστημα το οποίο πέρασα και έτσι μ' έμαθε πάρα πολλά πράγματα... στη ζωή μου... πάλι... εε δεν ξέρω τι άλλο έχω να πω... αυτά. Ευχαριστώ πολύ.

Ερευνήτρια: Ευχαριστώ πάρα πολύ. Θέλεις να το σταματήσω πριν να κάνουμε τις ερωτήσεις ή θες να συνεχίσουμε?

Στέλλα: Ό,τι θες.

Ερευνήτρια: Ωραία, λοιπόν θα σου κάνω τώρα κάποιες ερωτήσεις, οι οποίες αφορούν και το διάστημα της χρήσης και το διάστημα της απεξάρτησης. Καταρχάς, πώς ένιωσες εσύ την εμπειρία της χρήσης και της εξάρτησης. Δηλαδή πώς το περιέγραφες, τι σημαίνει να είσαι εξαρτημένη από ουσίες.

Στέλλα: Αυτό που ένιωσα ήτανε, έτσι όπως το αντιλαμβάνομαι σήμερα, ήμουν ένα πολύ φοβισμένο πλάσμα που δεν ήξερε να ζήσει, έψαχνε απεγνωσμένα τρόπους για να μπορέσει να ανταπεξέλθει σε όλο αυτό που είχε να κάνει με τη ζωή, και όσο χρειάζότανε ξέρεις να ενταχθώ για να αντιμετωπίσω τον εαυτό μου και το πώς ξέρεις ήθελα να σταθώ στη ζωή μου και στην κοινωνία, αυτό με δυσκόλευε όλο και περισσότερο. Στην ουσία νομίζω ήμουν φοβισμένη στο να μπορώ να ζήσω.

Ερευνήτρια: Η απεξάρτηση? Πώς βίωσες τη διαδικασία της απεξάρτησης? Είχε η διαδικασία της απεξάρτησης δυσκολίες?

Στέλλα: Διαδικασία νομίζω ήτανε..μ'αυτό που είχα περάσει στη χρήση, μ'αυτό που χρειάστηκε να κάνω για να απεξαρτηθώ, πάλι το ίδιο συναίσθημα, ήταν ο φόβος του ότι δεν ήξερα το πώς έπρεπε να συμπεριφερθώ, τι έπρεπε να κάνω, πίστευα ότι θα έπρεπε να γνωρίζω και απλά μου ήταν πάρα πολύ εύκολο στο χώρο που βρέθηκα, μέσα από την εμπειρία των άλλων ανθρώπων, να με βοηθήσει στο να βρω και τον δικό μου ξέρεις εαυτό. Τι ήταν αυτό που μου άρεσε, ότι..πολύ βασικό ήταν και το πιο σημαντικό νομίζω, ότι τη στιγμή που έβλεπα ανθρώπους που ήξερα ότι έπινα μαζί τους και τους έβλεπα ότι ήτανε καθαροί, εε ήτανε το πιο σημαντικό, γιατί μέσα από αυτό εγώ πήρα ξέρεις τη δύναμη ότι γίνεται, ότι ξέρεις μπορώ να τα καταφέρω. Και μέσα από τη δική τους παρότρυνση, γιατί εγώ δεν πίστευα ότι θα μπορούσε να συμβεί, σε μένα, μέσα από τη δική τους πίστη, εμπειρία και παρότρυνση..εε.. κατάφερα να μπορώ να μπω σε αυτή τη διαδικασία.

Ερευνήτρια: Υπήρχε κάποιο συγκεκριμένο γεγονός που σε έκανε να ζητήσεις βοήθεια? Περιέγραψες βέβαια στην ιστορία σου την περίοδο της χρήσης, αλλά υπήρχε κάτι που σου έκανε το κλικ?

Στέλλα: Εεε νομίζω η απόγνωση που ένιωσα και η απελπισία, ήτανε το κυρίαρχο συναίσθημα, αλλά χωρίς να ξέρω ότι υπάρχει τρόπος, γιατί ήμουν πολλή αρνητική με τα κρατικά προγράμματα και με τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφερόντουσαν στους χρήστες, ήταν έξω από τη δική μου αντίληψη και πόσο μάλλον ξέρεις έχοντας βγει από τη φυλακή και έχοντας υποστεί μεγάλη κακοποίηση μέσα σε όλο αυτό το περιβάλλον, μου ήταν πάρα πολύ δύσκολο να πιστέψω ότι πηγαίνοντας σε ένα κρατικό πρόγραμμα, άνθρωποι οι οποίοι δεν είχανε την εμπειρία στο βιωματικό κομμάτι, αλλά μόνο στο θεωρητικό, ότι σε μένα θα μπορούσαν να δώσουνε τη λύση.

Ερευνήτρια: Ωραία, τώρα πάλι σχετικά με την περίοδο της χρήσης. Θυμάσαι στην οικογένειά σου τι σου λέγανε, πώς σου συμπεριφερόντουσαν την εποχή που παίρνεις ναρκωτικά?

Στέλλα: Εεε προσπαθούσανε με τον οποιοδήποτε τρόπο, είτε άλλες φορές με το καλό, να με πάρουνε με το φιλότιμο, άλλες φορές με την απειλή, άλλες φορές το ότι εε με το να με φέρουν αντιμέτωπη ξέρεις ότι έχω ξεφτιλιστεί, ότι θα έπρεπε να ντρέπομαι ξέρεις για όλο αυτό, νομίζω ότι είχανε χρησιμοποιήσει τον οποιοδήποτε τρόπο, αλλά δεν ήτανε αρκετός ώστε να μπορέσω εγώ ξέρεις να πάρω αυτή την απόφαση, για να εε μπω στο ναα...φύγω από όλο αυτό τον κυκεώνα. Των ουσιών.

Ερευνήτρια: Όταν λες απειλή τι εννοείς και "ότι θα έπρεπε να ντρέπεσαι"? Θα έπρεπε να ντρέπεσαι τον κόσμο, τους έξω για αυτό που κάνεις? Ντρεπόντουσαν εκείνοι?

Στέλλα: Εεε νομίζω είχε να κάνει το πρώτο, το τι λέει ο κόσμος, γιατί πια όλος ο κόσμος ήξερα ότι πίνω, το δεύτερο η ντροπή που ένιωθαν οι ίδιοι σα γονείς απέναντι σ' αυτό και το τρίτο...να με φέρουν αντιμέτωπη ξέρεις εμένανε στο τι προκαλώ στον εαυτό μου, αλλά νομίζω ότι ήταν λάθος τρόπος προσέγγισης εε σε αυτό το κομμάτι, παρόλο που με τις πράξεις τους ήτανε συνεχώς παρών όταν χρειαζότανε ξέρεις να είναι παρών και να με βοηθήσουνε, εε ξέρεις το κάνανε και ήτανε απίκο. Δηλαδή όπως στο κομμάτι της φυλακής, που ήταν ένα κομμάτι πάρα πολύ δύσκολο εε και πολύ επίπονο και για τους ίδιους, σήμερα ξέρεις μπορώ να το δω αυτό, εε ήτανε ξέρεις ήταν ειδικά η μητέρα μου, και ο αδερφός μου απίκο ξέρεις σ' όλα αυτή τη διαδικασία και νομίζω ότι ο δικός μου τρόπος και η συμπεριφορά σε αυτό το κομμάτι εκείνη την εποχή, εε ήτανε πάρα πολύ ακραίος και πολύ δύσκολος για να με διαχειριστούν.

Ερευνήτρια: Στο τότε, όταν σου έλεγαν δηλαδή αυτά τα πράγματα, πάλι την περίοδο της χρήσης, απειλητικά ή ότι θα έπρεπε να ντρέπεσαι και τα λοιπά και τα λοιπά, θυμάσαι αυτό σε επηρέαζε καθόλου?

Στέλλα: Εεε αυτό με επηρέαζε και επειδή δεν..με στεναχωρούσε, ντρεπόμουνα, άκουγα όλα αυτά που μου λέγανε, ένιωθα πάρα πολύ άβολα, το στομάχι μου ξέρεις γινότανε κόμπος και φεύγοντας από εκεί, αυτό που είχα να κάνω για να μπορέσω ξέρεις να καλύψω όλο αυτό που ένιωθα ήταν να πηγαίνω ξέρεις να πίνω ακόμα περισσότερο.

Ερευνήτρια: Στο σήμερα πώς είναι οι σχέσεις σου με την οικογένεια? Έχουν αλλάξει όλα αυτά? Πώς σε αντιμετωπίζουν σήμερα?

Στέλλα: Στο σήμερα έχουν αλλάξει σε πολλά επίπεδα οι σχέσεις μας, βέβαια συνεχίζουνε αυτά τα πρωταρχικά στοιχεία που επηρέασανε τη σχέση συνεχίζουνε και

υπάρχουνε σήμερα, γιατί...εε..σήμερα εγώ αλλάζω, ξέρεις εκείνοι δεν έχουνε κάνει κάτι.

Ερευνήτρια: Οκ. Τώρα πάλι κατά τη διάρκεια της χρήσης, οι παρέες σου κατά τη διάρκεια της χρήσης, έχεις φίλους ας πούμε που είναι άσχετοι με τη χρήση?

Στέλλα: Ναι, έχω.

Ερευνήτρια: Πώς σε αντιμετωπίζουν αυτοί που δεν είναι χρήστες?

Στέλλα: Στο σήμερα...

Ερευνήτρια: Στο τότε.

Στέλλα: Στο τότε...εγώ σιγά σιγά απομακρύνθηκα από αυτούς τους ανθρώπους, γιατί δεν ήθελα να τους φέρνω σε δύσκολη θέση έχοντας μπει εγώ ξέρεις μέσα σε όλο αυτό και εε κινδυνεύοντας ξέρεις αν είναι μαζί μου μέσα σε μια εξακρίβωση να τους τρέξουνε, χωρίς να έχουνε έτσι καμία σχέση, και σιγά σιγά νιώθοντας ότι...εε...ένιωθα άβολα, γιατί, προσπαθούσα συνεχώς να έχω σχέσεις επιφανειακές, γιατί όταν ξέρεις οι άνθρωποι αυτοί εξελισσόταν στη ζωή τους, κάνανε ξέρεις σπουδάζανε, δημιουργούσανε πράγματα στη ζωή τους, εγώ δεν είχα ξες κάτι να δημιουργήσω. Εγώ το μόνο πράγμα που δημιουργούσα ήτανε να πίνω. Άρα, έχοντας ξέρεις αυτή τη γνώση, σιγά σιγά απομακρυνόμουν ασυνείδητα απ' όλους αυτούς τους ανθρώπους, που είχα πριν ξέρεις κοντά μου, και απομονωνόμουν και έμενα όλο και περισσότερο ξέρεις εγώ και το stuff.

Ερευνήτρια: Ναι. Τώρα στο σήμερα, ποιοι είναι οι φιλικόι σου κύκλοι? Είναι από το πρόγραμμα, είναι εκτός προγράμματος?

Στέλλα: Σήμερα, οι φίλοι μου, το μεγάλο ποσοστό είναι από το Ν.Α., αλλά έχω και ανθρώπους τους οποίους έχω ξαναβρεί, που ήτανε έτσι παιδικοί φίλοι και σήμερα τους έχω ξαναβρεί και χαίρονται ξέρεις που βρίσκομαι σε αυτή τη διαδικασία, είναι άνθρωποι που αγαπάω, ξέρεις μοιράζομαι πράγματα μαζί τους, έχω έτσι καινούριους ανθρώπους που δεν ήξερα από πριν αλλά ούτε έχουνε σχέσεις με ουσίες, τους οποίους έχω γνωρίσει μέσα από δουλειές, μέσα από διάφορα άλλα κοινωνικά έτσι..κοινωνικές επαφές και γνωρίζουνε έτσι για την πριν ζωή μου, και έχω πάρει ξέρεις πάρα πολλή έτσι αποδοχή και αγάπη και είμαι έτσι χαρούμενη γι' αυτό..

Ερευνήτρια: Γνωρίζοντας κάποιον καινούριο άνθρωπο, η εμπειρία σου αυτή, όλη αυτή η ιστορία της ζωής σου, όλα αυτά που έχεις ζήσει, είναι κάτι για το οποίο μπορείς εύκολα να μιλήσεις? Δηλαδή θα το πεις, θα το επικοινωνήσεις άμεσα?

Στέλλα: Εε άμεσα είναι ανάλογα τον άνθρωπο, που θα έχω απέναντί μου, και τι θα μου..τι θα με εμπνεύσει αυτός ο άνθρωπος. Και κατά πόσο θα θέλω να δημιουργήσω κάποια σχέση μαζί του και σιγά σιγά ξέρεις να φτάσω σε κάποιο σημείο για να ανοιχτώ σε ένα τόσο προσωπικό κομμάτι και αυτό..εε..έχει να κάνει στο πόσο ξέρεις ο άλλος εε τι εικόνα έχει για έναν χρήστη. Γιατί υπάρχει και αρκετή προκατάληψη πάνω σ' αυτό, και κοιτάω να είμαι λίγο διακριτική, όχι ότι έχω πρόβλημα εγώ ξέρεις το τι..γι' αυτό για το ότι ήμουνα πρώην χρήστρια, για το πώς θα με επηρεάσει αν έχει να κάνει με δουλειά, θα πρέπει να είμαι προσεκτική, εε..

Ερευνήτρια: Δηλαδή δεν είναι κάτι το οποίο θα το έλεγες άμεσα?

Στέλλα: Όχι.

Ερευνήτρια: Γιατί? Φοβάσαι πώς θα αντιδράσει ο άλλος?

Στέλλα: Ναι.

Ερευνήτρια: Έχεις κάποια εμπειρία που ο άλλος αντιδράει άσχημα?

Στέλλα: Όχι, αλλά όταν έχει τύχει να αναπτύξουμε κάποια συζήτηση γύρω από αυτό, βλέπω την αντιμετώπιση που έχουνε, οπότε δε χρειάζεται να μπω σε προσωπικό επίπεδο για να εε...

Ερευνήτρια: Τι λένε για τους χρήστες?

Στέλλα: Εε υπάρχει ξέρεις μια προκατάληψη, η εικόνα είναι ξέρεις ότι εε..κατ' αρχάς υπάρχει ένας διαχωρισμός πιστεύουν ότι μόνο τα πρεζάκια έχουνε πρόβλημα εε γιατί δείχνουν..εεε..αυτό που παρουσιάζεται και προβάλλεται είναι ξέρεις η εικόνα η οποία δείχνει εξαθλιωμένους ανθρώπους, οι οποίοι βρίσκονται έτσι σε συγκεκριμένα σημεία της Αθήνας, εε και εγώ γνωρίζω ότι υπάρχει ξέρεις εε πολύ μεγάλο θέμα σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, το οποίο απλά όσο πιο καλά οικονομικά είσαι, τόσο πιο καλά κρύβεται. Και είσαι και αποδεκτός. Γιατί γνωρίζουμε όλοι πιστεύω, ότι υπάρχουνε άνθρωποι οι οποίοι είναι και κοινωνικά αποδεκτοί και όλοι ξέρουμε ότι είναι χρήστες. Και έχει τελείως διαφορετική αντιμετώπιση ένας χρήστης ο οποίος βρίσκεται στο δρόμο. Δε γίνεται αποδεκτός.

Ερευνήτρια: Σα να λες δηλαδή ότι το θέμα της χρήσης υπάρχει γενικά, απλά μιλάμε για τους χρήστες τους φτωχούς και οι άλλοι οι οποίοι κάνουν χρήση στο σπίτι τους, έχουν λεφτά...

Στέλλα: Ναι. Μπορούνε να καλύψουνε ξέρεις με τα εξωτερικά πράγματα τη χρήση τους.

Ερευνήτρια: Ωραία. Τώρα κατά τη διάρκεια της χρήσης εργαζόσουνα? Και αν εργαζόσουνα, είχες δυσκολίες?

Στέλλα: Κατά τη διάρκεια της χρήσης μου, γελάω γιατί εργαζόμουνα στο να..είτε να απασχολούμαι στο μαγαζί της μητέρας μου, είτε σε κάποιο μαγαζί που άνοιγε ο αδερφός μου είτε σε κάποια διαστήματα που άνοιγα εγώ τα μαγαζιά τα οποία έκανα για ένα διάστημα, και μετά φυσικά στην πορεία δεν μπορούσα να το στηρίξω, δε με ενδιέφερε, όλο αυτό, εε αυτός ήταν ο τρόπος ο οποίος εργαζόμουνα...

Ερευνήτρια: Άρα δεν είχες κάποιο συγκεκριμένο εργοδότη εκτός του οικογενειακού περιβάλλοντος?

Στέλλα: Όχι.

Ερευνήτρια: Και δεν είχες έρθει αντιμέτωπη με τέτοια θέματα.

Στέλλα: Όχι, δεν είχα, ποτέ.

Ερευνήτρια: Αργότερα, αφού είχες σταματήσει τα ναρκωτικά, είχες δυσκολίες να βρεις δουλειά? Είχες θέματα με εργοδότες, με συναδέλφους?

Στέλλα: Δεν είχα γιατί δε χρειάστηκε λόγω του ότι εε άνοιξα δικό μου μαγαζί και δε χρειάστηκε να μπω σε αυτή τη διαδικασία, εε και πριν ανοίξω το δικό μου μαγαζί, έτσι μέσα από γνωστούς που ήτανε μέσα από το χώρο, του Ν.Α., στην αρχή έτσι για να απασχολούμαι με παίρνανε στα μαγαζιά τους, οπότε δεν έχω εμπειρία πάνω σ'αυτό, ξέρεις να έχω βγει έξω στην αγορά και να πρέπει να έρθω αντιμέτωπη με αυτό, που νομίζω ότι είναι πάρα πολύ δύσκολο, γιατί το έχω ακούσει.

Ερευνήτρια: Έχεις ακούσει ότι όταν έχει ένας άνθρωπος μητρώο παραδείγματος χάρη..

Στέλλα: Ναι, είναι πάρα πολύ δύσκολο, το..κατ'αρχάς το βίωσα εγώ προσωπικά στο ότι..εε δεν μπορούσα να έχω άδεια στο μαγαζί λόγω του ποινικού μου μητρώου. Ούτε δική σου επιχείρηση δε μπορούσες να έχεις. Σε συγκεκριμένα επαγγέλματα, λόγω ποινικού μητρώου δε μπορούσα να έχω άδεια ασκήσεως επαγγέλματος.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Στέλλα: Απίστευτο ε?

Ερευνήτρια: Τώρα, για κάποια..θυμάσαι έτσι χαρακτηριστικά σχετικά με κάποια αστυνομική σύλληψη? Ή κράτηση? Είπες κάποια πράγματα για τη φυλακή..Πώς σε αντιμετώπισανε? Αστυνομικοί, προσωπικό, οποιοδήποτε..

Στέλλα: Ε ο τρόπος ο οποίος με αντιμετώπισανε... αστυνομικοί..χιμμ. Τώρα οι αστυνομικοί, τι να πούμε τώρα, αυτό το κομμάτι το οποίο..εε μπαίνοντας για να με συλλάβουνε είχανε πυροβολήσει, σπάσανε πόρτες, κάνανε, κινδύνεψα να με σκοτώσουνε, εε με απειλούσανε με τα όπλα, με σακατέψανε και αφού τελείωσε όλο αυτό που είπανε συγγνώμη όταν χρειάστηκε να τους κάνω..λόγω του ότι φοβηθήκανε

για να μη τους κάνω καταγγελία...το ότι εκμεταλλευόντουσαν και κλέβανε τα πράγματα μέσα από το σπίτι, εε το ότι παίρνανε τα χρήματα και μου λέγανε ότι «σε συμφέρει να βάλουμε λιγότερα χρήματα», το ότι μέσα τώρα στη φυλακή υπήρχανε υπάλληλοι οι οποίοι ήτανε πάρα πολύ καλοί και με βοηθήσανε, και υπήρχανε και άλλοι οι οποίοι τους πλήρωνα για να μου κάνουν εισαγωγή..?στο ότι αν είχες λεφτά εξαγόραζες τα πάντα μέσα από τη φυλακή, τους υπαλλήλους? Και φαντάσου το ότι εγώ είχα και τη στήριξη της οικογένειας και την οικονομική. Το ότι αν δεν είχες λεφτά μέσα, ήσουνα πεταμένος? Για τα βασικά είδη πρώτης ανάγκης, το να έχεις το σαμπουάν σου, μιλάμε για πολύ βασικά, το ότι έπρεπε να κάνεις το οτιδήποτε, το χρησιμοποιούσαν οι υπάλληλοι, για να αποσπάσουν χρηματικά ποσά είτε το οτιδήποτε άλλο..

Ερευνήτρια: Γιατί οι αστυνομικοί φέρονται έτσι σε ένα χρήστη?

Στέλλα: Ε γιατί.. θυμάμαι αυτό που μου λέγανε χαρακτηριστικά «παλιοπρεζάκι που θέλεις τόσα λεφτά για αν πίνεις και εμείς παίρνουμε παράδειγμα εκατό χιλιάδες μισθό και εσύ τα χαλάς την ημέρα σου». Το ότι γενικά δεν έχουνε τη μόρφωση το πώς πρέπει να συμπεριφερθούν σε ένα χρήστη, γιατί μιλάμε για έναν άνθρωπο ο οποίος είναι άρρωστος? Και δεν υπάρχει η κατάλληλη παιδεία στο πώς πρέπει ξέρεις να συμπεριφερθείς σε έναν άνθρωπο, ο οποίος έχει στερητικά και τον επετάνε μέσα στα κρατητήρια που δεν έχει φως, που σε ξεφτιλίζουνε, που δε σε αφήνουνε να πας στην τουαλέτα, εε στο ότι έρχεται ο καθένας από το να στην πέσει εε και να βγάλει όλο το κόμπλεξ του εκείνη την ώρα, γιατί ξέρει ότι δεν μπορείς να κάνεις τίποτα. Και ούτε να αποδείξεις τίποτα. Οπότε είσαι έρμαιο του καθενός.

Ερευνήτρια: όλα αυτά τα γεγονότα, και με τις συλλήψεις και με τη φυλακή, έχουνε ακόμα αντίκτυπο στη ζωή σου?

Στέλλα: Εε, έχουνε και δε νομίζω ότι είναι, με έχουνε στιγματίσει τόσο βαθιά μέσα μου που δε νομίζω ότι ..ότι δουλειά εε κάνω, να χρειαστεί να κάνω πάνω σ' αυτό, νομίζω ότι πάντα θα υπάρχει μέσα μου, ξέρεις αυτό το κομμάτι μου προκαλεί πάρα πολύ πόνο, εε δε νομίζω ότι είναι ένα κομμάτι το οποίο θα φύγει ποτέ. Είναι απ' αυτά ξέρεις που μένουν ανεξίτηλα. Είναι, νομίζω..δεν μπορώ να το περιγράψω, μόνος κάποιος που έχει περάσει από κει, ξέρεις είναι πράγματα, τα οποία δεν μπορείς να περιγράψεις. Ξέρεις είναι..το να βρίσκεσαι με ανθρώπους σαν χρήστης που χρειάζεσαι μια ιδιαίτερη μεταχείριση, το ότι είσαι άρρωστος, το ότι χρειάζεσαι κάποια βοήθεια, εε ειδικά τον πρώτο καιρό ξέρεις ακόμα και για τα σωματικά, και το ότι συνυπάρχεις εκεί, με ανθρώπους κάθε κατηγορίας από τον άνθρωπο που έχει

κάνει έγκλημα, με τον άλλο που έχει κάνει οικονομικά εγκλήματα, με τον άλλο που έχει κλέψει..άρα στο να επιβιώσεις εκεί μέσα, έρχεσαι και αντιμέτωπος με τον οποιοδήποτε άνθρωπο, θέλοντας και μη, και χρειάζεσαι δεν ξέρω τι δύναμη και τι, για να ανταπεξέλθεις και να μη σε επηρεάσει όλο αυτό και να περάσεις αλώβητος μέσα από αυτή τη διαδικασία.

Ερευνήτρια: Οκ. Τώρα, σχετικά με την αναζήτηση βοήθειας, μίλησες εσύ λιγάκι για τα κρατικά προγράμματα, δεν ξέρω αν είχες επαφή με άλλους ειδικούς, με ψυχιάτρους, ψυχολόγους, δεν ξέρω τι. Ήταν εύκολο να ζητήσεις βοήθεια, δηλαδή όταν αποφάσισες ότι εγώ θέλω τώρα να ζητήσω βοήθεια για το πρόβλημα που έχω με τη χρήση, μπορούσες να το κάνεις? Είχες δυσκολία να το κάνεις?

Στέλλα: Είχα δυσκολία, κάθε φορά που ερχόμουν αντιμέτωπος έτσι με κάποιους ανθρώπους, έβλεπα ότι υπήρχε ξέρεις μία, δεν ξέρω αν ήταν η δική μου θέση, το ότι υπήρχε πολλή άρνηση και πολύς φόβος από κάτω, αλλά αισθανόμουν ότι μέσα από τις ερωτήσεις που μου κάνανε ότι δεν μπορούσαν ξέρεις να με βοηθήσουνε. Στο σημείο που βρισκόμουνα. Χρειάζεται ξέρεις πολλή ιδιαίτερη προσέγγιση και άγγιγμα σε έναν χρήστη για να μπορέσεις να του δώσεις το κίνητρο για να σταματήσει να πίνει.

Ερευνήτρια: Όταν λες ερωτήσεις που σου κάνανε? τι ένιωθες δηλαδή?

Στέλλα: Ήταν είτε πολύ τυπικές είτε πολύ άκυρες για την κατάσταση που βρισκόμουν εκείνη τη στιγμή. Περισσότερο είχε να κάνει έτσι, το είδα έτσι και από την εμπειρία μου, σε κλινικές δυο τρεις φορές που είχα πάει, ότι περισσότερο ξέρεις τους ενδιέφερε, όταν ξέρεις τους έλεγα ότι το να με κάνουνε φυτό, δε με βοηθάει, ξέρεις με τα φάρμακα και να μη μπορώ να κουνηθώ από το κρεβάτι, είτε να μη μπορώ να πιάσω ξέρεις κάτι να διαβάσω. Αυτό που χρειαζόμουνα ήταν να μου φύγουνε ξέρεις τα σωματικά, για να μπορέσω ξέρεις σιγά σιγά να πάρω βοήθεια. Και αυτοί, το μόνο που τους ενδιέ...όταν το έλεγα αυτό, η αντίδρασή τους ήτανε, μέσα από τη συζήτηση που κάνανε στους δικούς μου, εε το λέω γιατί θέλω να φύγω, και μου δίνανε περισσότερα φάρμακα για να κάθομαι εκεί, για να αποσπάνε τα χρήματα από τους γονείς μου.

Ερευνήτρια: Σα να μη σε πίστευαν δηλαδή σ' αυτό που έλεγες.

Στέλλα: Ναι.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Και αυτό δε σε βοηθούσε, δηλαδή. Πώς το διαχειριζόσουν αυτό που κάνανε?

Στέλλα: Όταν, ξέρεις, είδα ότι είχαν αυτή τη συμπεριφορά, το σκεπτικό μου ήτανε, από κει και ύστερα, ότι θα καθίσω και δε θα ξαναμιλήσω, δε θα εκφράσω όλο αυτό που ...στην ουσία είχα πάει να ζητήσω βοήθεια, ώστε να με εμπιστευτούν, και μόλις θα με εμπιστευτούν και θα μπορώ ξέρεις να φύγω, να σηκωθώ ξέρεις να φύγω.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Τώρα σήμερα...μου μίλησες για τους Ναρκομανείς Ανώνυμους και ότι ακόμα ζητάς βοήθεια από αυτό το συγκεκριμένο πρόγραμμα. Γιατί επιλέγεις αυτό το πρόγραμμα και δεν επιλέγεις ένα άλλο πρόγραμμα?

Στέλλα: Ε, γιατί σε αυτό βρήκα αυτό που..σε μένα ταίριαζε, ήταν ένα πρόγραμμα το οποίο απαρτίζεται από ανθρώπους που είναι πρώην χρήστες, έχουνε προσωπική εμπειρία οι ίδιοι, άρα νομίζω ότι είναι οι πιο καλύτεροι οδηγοί της ζωής μου, για να με βοηθήσουν σε αυτό που χρειάζεται να κάνω. Μέσα από την προσωπική τους εμπειρία, μέσα από το ότι δε χρειάζεται ξέρεις να πω πολλά για να καταλάβουν πώς νιώθω. Γιατί είναι ίδιο, είναι ίδιοι με μένανε.

Ερευνήτρια: Ωραία. Και οι άλλες δύο τελευταίες ερωτήσεις..Τι πίστευες για τον εαυτό σου στην περίοδο της χρήσης?

Στέλλα: Τι πίστευα στην περίοδο της χρήσης?

Ερευνήτρια: Πώς έβλεπες τον εαυτό σου στην περίοδο της χρήσης?

Στέλλα: Μμμ..δεν ξέρω. Πώς τον έβλεπα..δε νομίζω ότι με 'βλεπα. Έβλεπα ότι..η αντίληψη που είχα είναι ότι δεν ενοχλώ κανέναν, ότι ξέρεις αν ο άλλος χρειάζεται να πει για να διασκεδάσει, ο καθένας ξέρεις βρίσκει τι του ταιριάζει και κάνει. Εμένα μου ταίριαζε να πίνω, δεν ενοχλούσα κανέναν..

Ερευνήτρια: Ήτανε πάρα πολύ φυσιολογικό δηλαδή κάποιιοι να πίνουν και κάποιιοι όχι.

Στέλλα: Ήτανε πάρα πολύ φυσιολογικό. Φυσιολογικό γιατί, έτσι είχα βρει τον τρόπο να ζω. Πίστευα ότι ζούσα.

Ερευνήτρια: Σήμερα τι πιστεύεις για τον εαυτό σου?

Στέλλα: Σήμερα τι πιστεύω για τον εαυτό μου..Ότι.. σήμερα μου φαίνεται..ειλικρινά δεν ξέρω. Πώς να περιγράψω αυτή την περίοδο της ζωής μου, νομίζω ότι μιλάω για έναν άλλο άνθρωπο, τον οποίο δεν ξέρω. Στο σήμερα. Εε σήμερα νομίζω ότι, χρειάστηκε ξέρεις να κάνω όλο αυτό το ταξίδι για να βρεθώ εδώ. Για να βρω τον εαυτό μου, για να βρω νόημα στη ζωή μου, για να βρω ξέρεις αυτό που πίστευα ότι είμαι διαφορετική και ότι κανένας δεν μπορεί να με καταλάβει, εε σήμερα να είναι ξέρεις το νόημα της ζωής μου ότι ξέρω ποια είμαι, σήμερα δε χρειάζεται ξέρεις να φοβάμαι να ζήσω, δε φοβάμαι όλα αυτά που θα μου φέρει η ζωή και να μην ξέρω πώς

χρειάζεται να τα αντιμετωπίσω, και να πρέπει για όλα αυτά ξέρεις να πω για να κρυφτώ, στην ουσία, από τα προβλήματα. Σήμερα..μ'αρέσει έτσι η ζωή μου, μ'όλες τις δυσκολίες της, μ'όλες τις χαρές της, με τα πάντα, νομίζω ότι σήμερα δεν το αλλάζω όλο αυτό που έχω, είμαι περήφανη, αν χρειάστηκε ξέρεις να περάσω όλη αυτή τη διαδικασία για να βρεθώ εδώ, εε χαίρομαι που είμαι πρώην και βρίσκομαι σήμερα εδώ, μέσα απ'αυτό νομίζω μέσα από τη δική μου εμπειρία μπορώ να βοηθήσω άλλους ανθρώπους και αυτό είναι το πιο σημαντικό, έχει νόημα σήμερα η ζωή μου, αυτό είναι το πιο σημαντικό και το νόημα δεν έχει να κάνει τι δουλειά κάνω, εε ποιο είναι το σπίτι μου, εε τι φοράω ή οτιδήποτε άλλο, το πιο σημαντικό είναι για μένα εστω και ένας άνθρωπος να καθαρίσει είναι το πιο σημαντικό.

Ερευνήτρια: Ωραία. Για σένα ο χρήστης και ο πρώην χρήστης είναι ίδιος με όλους τους άλλους ανθρώπους? Είναι το ίδιο? Δηλαδή ανήκει σε κάποια ιδιαίτερη κατηγορία ανθρώπων ή όχι? Πώς το βλέπεις αυτό?

Στέλλα: Ε νομίζω είναι ιδιαίτερος, γιατί είναι πολύ ευαίσθητοι. Είναι ιδιαίτεροι άνθρωποι, είναι πολύ ευαίσθητοι, και νομίζω ότι όλοι τους είναι υπέροχα πλάσματα που αν τους δοθεί η ευκαιρία και οι κατάλληλοι άνθρωποι, μπορεί να δημιουργήσουν και να κάνουν υπέροχα πράγματα.

Ερευνήτρια: Ωραία. Ευχαριστώ πάρα πολύ για το χρόνο σου, σ'ευχαριστώ και για το χρόνο σου και για τη συνέντευξη.

Στέλλα: Ευχαριστώ και γω.

Συνέντευξη Μαρίνας 3/7/2016

Διάρκεια 45.66'

Ερευνήτρια: Θα ήθελα να μου διηγηθείς την ιστορία της ζωής σου, ξεκινώντας από τα παιδικά σου χρόνια μέχρι και σήμερα.

ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Μαρίνα : Λοιπόν, γεννήθηκα πριν 35 χρόνια στην Αθήνα, από...και μεγάλωσα στη Νέα Σμύρνη..η οικογένειά μου ήταν τετραμελής, οι γονείς μου δούλευαν πάρα πολύ, θυμάμαι να μεγαλώνω συνέχεια με νταντάδες και τις γιαγιάδες μου, θυμάμαι να αλλάζω συνέχεια σχολεία, θυμάμαι.. ότι γενικά ήμουν ένα πολύ φοβισμένο παιδί, συμμετείχα σε διάφορες δραστηριότητες, αλλά δεν ήθελα να έχω και πολλές πολλές επαφές με κόσμο, θυμάμαι να λέω ψέματα από μικρή και να κλέβω, ενώ η οικογένειά μου δεν είχε τέτοιο πρόβλημα, φοβόμουν μάλλον ότι αν πω την αλήθεια θα με μαλώσουν, οπότε αναγκαστικά είχα μάθει να λέω ψέματα, ήμουν πολύ καλή μαθήτρια από τις αρχές, πάντα ασχολιόμουν με τον αθλητισμό, έχω ένα αδερφό μικρότερο κατά δύο χρόνια, θυμάμαι την οικογένειά μου πάντα σε ήθη, έθιμα και τα λοιπά, είμαστε μαζεμένοι με θείες, θείους και τέτοια, και να φοβάμαι πάρα πολύ τον πατέρα μου. Ήταν αυστηρός και οξύθυμος ιδιαίτερα, με αρκετές εξάρσεις βίας, κυρίως λεκτικές, όπου όλο αυτό κορυφώθηκε στην εφηβεία, όπου για μένα θεωρώ ότι ήταν η πιο έτσι ευαίσθητη περίοδος, δε θυμάμαι και πάρα πολλά προηγούμενα από την παιδική ηλικία, θυμάμαι αυτά που είπα, θυμάμαι ότι φοβόμουν πολύ, ότι μας μάλωνε αρκετά, ότι είχα ένα πολύ αυστηρό πρόγραμμα σαν παιδί, το οποίο αυτό και με ωφέλησε στο να βάζω πάντα στόχους στη ζωή μου και να είμαι οργανωτική και μεθοδική και να τους καταφέρνω, απ'την άλλη όλη αυτή η αυστηρότητα σα παιδί, να πηγαίνω ιδιωτικό σχολείο, να γυρνάω, να τρώω, να διαβάζω για το σχολείο, να πηγαίνω φροντιστήρια γλώσσες, να πηγαίνω αθλητισμό κάθε μέρα και τα λοιπά, μου στέρησε το παιχνίδι, μου στέρησε την ελευθερία και με γέμιζε «πρέπει». Ένα πράγμα που το κουβαλάω μέχρι σήμερα και νιώθω ενοχές όταν περνάω καλά και νομίζω ότι πρέπει να στερούμαι, πρέπει να φοβάμαι, πρέπει να προσέχω, να είμαι συνέχεια σε μια επιφυλακή, να μη χαίρομαι τη ζωή δηλαδή. Αυτό ήταν το μήνυμα που πήρα, απ'την οικογένειά μου... εκεί λοιπόν γύρω στα 15 είναι η μετακόμιση από το κέντρο της Αθήνας σε ένα προάστιο, όπου δε μου άρεσε καθόλου όλο αυτό, ούτε εμένα ούτε

του αδερφού μου, γιατί στην Αθήνα είχαμε την ελευθερία να πάρουμε το λεωφορείο και να πάμε στους φίλους μας, ενώ εδώ δεν υπήρχαν καθόλου μέσα, εξαρτιόμασταν από τους γονείς, ήμασταν συνέχεια στο σπίτι και οι καβγάδες κορυφώνονταν. Ήταν καθημερινοί, πάρα πολύ άσχημοι, γύρναγε ο πατέρας μου από τη δουλειά και εγώ φοβόμουν ότι ‘ωχ τι θα γίνει πάλι, ποιον θα βρίσει, ποιον θα χτυπήσει’, συνέχεια μια κριτική, ‘όλοι έχουνε παιδιά, εσείς είσαστε κωλόπαιδα’ και αυτό γιατί το ποτήρι μπορεί να ήτανε σε άλλη θέση. Τότε πίστευα ότι ευθύνομαι εγώ, ότι εγώ είμαι κακό παιδί, ότι δεν τα κάνω καλά τα πράγματα και δεν αξίζω την αγάπη. Και αυτό ένα μήνυμα μέχρι σήμερα, ότι δεν είμαι αρκετά καλή. Και δεν αξίζω την αγάπη. Και προσπαθούσα λοιπόν να ικανοποιώ όλες τις προσδοκίες που είχαν οι γονείς μου από μένα. Απ’τη μία αισθάνομαι ευγνωμοσύνη για όλα τα ερεθίσματα που μου δώσανε, το διάβασμα, την...τον αθλητισμό, μια κουλτούρα, τα εφόδια που μου δώσανε να σπουδάσω, η μητέρα μου ας πούμε πάντα μου έλεγε να είμαι ανεξάρτητη, να έχω τα δικά μου χρήματα και αυτό βέβαια λειτούργησε τελείως διαφορετικά, να είμαι αυτάρκης, να μη χρειάζομαι κανέναν, μια περηφάνια, να το παίζω αντράκι και τα λοιπά, εεεε και κάπου εκεί, είχαμε πει πάρα πολλές φορές, γενικά έχω μια υπερευαισθησία, που δε τη θεωρώ σήμερα κακή όμως, δηλαδή την έχω ερμηνεύσει ως ότι έχω καλές αισθήσεις, από το ευ- το αρχαίο και την αίσθηση. Εεε μου λέγανε, ενώ με βρίζανε, ότι δεν έπρεπε να κλαίω και ότι είμαι υπερευαίσθητη, οπότε και γω έμαθα να θάβω αυτά τα συναισθήματα. Εεμ..κλεινόμουνα πολύ στον εαυτό μου και σ’ένα τετράδιο, που είχα και έγγραφα, και έκλαιγα συνεχώς, προσπαθούσα να τα βρω, να υπάρχω ισορροπίες μέσα στην οικογένεια και πολλές φορές είχαμε πει στον πατέρα μου ότι δεν αντέχουμε άλλο, απειλούσε με εγκατάλειψη, ότι «θα φύγω» και ξέρεις μου έχει μείνει αυτό το πράγμα, ο φόβος της εγκατάλειψης από τους ανθρώπους μέχρι σήμερα, εεμ και μετά...προσπάθησα να φεύγω απ’το σπίτι και να μη βιώνω όλα αυτά και να βρω αγάπη σε μια ερωτική σχέση. Όπου φυσικά εκεί έκανα το ίδιο πράγμα. Δηλαδή ήταν ένα μοτίβο συνεξαρτητικό. Φοβόμουνα ο άλλος άνθρωπος μη φύγει και προσαρμοζόμουνα σε ό,τι ήθελε, ό,τι ήθελε, δηλαδή υπερβολικά πράγματα, βγαίναμε έξω στην καφετέρια και μου έλεγε «χωρίζουμε, γιατί κοιτάς δεξιά». «Μην έχεις άντρες φίλους, γιατί όλοι στην πέφτουνε, μην έχεις γυναίκες φίλες, γιατί όλες είναι πουτάνες και θέλουν να σε βάλουνε...να μας χωρίσουνε». Πολλή καταστροφική σχέση, με χώριζε ανά τρεις μέρες, τα βρίσκαμε, ήπια μαζί του...για αποδοχή. Για να μη με θεωρήσει ξενέρωτη.

ΖΩΗ ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ

Και..τελοσπάντων, ήταν ένα πράγμα άσχημο και αυτό, χωρίσαμε, θυμάμαι ότι μόλις ήπια τσιγάρα, είπα «α εσύ πίνεις μπάφους, εγώ θα κλέψω τα χάπια της γιαγιά μου, για να σου δείξω». Φοβόμουνα λίγο βέβαια, αλλά ήταν αυτό. Εκεί κάπου όταν χωρίσαμε οριστικά, πονούσα πάρα πολύ και προσπάθησα να βοηθήσω μια φίλη που είχε μπλέξει με ηρωίνη να ξεμπλέξει, και γυρνώντας απ'το σχολείο μια μέρα, σταματάμε κάπου, παίρνει κάτι, της έλεγα "πέτα το", και η κουβέντα της ήτανε "ρε μαλάκα τι κάθεται και στεναχωριέσαι, εγώ όταν ήπια, ήμουν η πιο ευτυχισμένη γυναίκα στον κόσμο". Και μου έκανε κλικ μέσα στον εγκέφαλο αυτό, και ήπια, δοκίμασα πρώτη φορά. Και ήταν αυτό, σαν αυτό που πάντα έψαχνα. Σταμάτησα να πονάω, σταμάτησα να σκέφτομαι, ήμουν σε έναν κόσμο που δεν υπήρχε τί-πο-τα, παρά μόνο αυτό, είχαν σβήσει όλα. Και απ'την πρώτη μέρα, κόλλησα. Ήταν αυτό. Ξέρεις μου λέγανε όλοι τότε, επειδή ήμουν μικρούλα, ήμουν 17 χρονών, ότι «Μαρίνα σταμάτα, θα κολλήσεις, θα γίνεις πουτάνα, θα γίνεις έτσι», και έλεγα «όχι, εγώ θααα..κόβω όποτε θέλω». Θυμάμαι σαν τώρα ας πούμε την πρώτη μου χαρμάνια, που δεν μπορούσα να κοιμηθώ, είχα νεύρα, πόναγε το σώμα μου και τέτοια, και πήγα αμέσως να πιω, και κράτησε πολύ λίγο όλος αυτός ο έρωτας με την πρέζα. Πάρα πολύ λίγο. Είχα ξεφύγει εντελώς ένα καλοκαίρι, το χρειαζόμουνα όμως αυτό, και μετά τα χρόνια τα υπόλοιπα, για τα επόμενα εφτά χρόνια, ήτανε το ίδιο μοτίβο. Να ξυπνήσω, να βρω να έχω, να κάνω ωτοστόπ, να βρω κανέναν να τον χειριστώ, έπινε δεν έπινε, να κάνω σεξ για να έχω να πιω, να είμαι με άκρες που έχουνε stuff, να κάνω νταραβέρι, να κλέβω εκκλησίες, να ξεπουλάω τις αρχές μου, το κορμί μου, να λέω ψέματα στους γονείς μου για λεφτά...τη δεύτερη χρονιά που έδωσα πανελλήνιες, πέρασα στη σχολή της επιλογής μου και πίστεψα ότι επειδή είναι εκτός Αθηνών θα..., έφταιγε το μέρος. Εάν πάω σ' αυτό το νησί, θα τα καταφέρω. Και εκεί όμως, έψαξα και βρήκα αυτούς τους ανθρώπους που πίνανε, και ήτανε απ'τις καταστροφικότερες χρονιές, γιατί άρχισα τα βαρέματα, επειδή ήταν πολύ ακριβά, η τιμή των ναρκωτικών, πεθαίναν άνθρωποι γύρω μου και γω έλεγα «δε θα συμβεί σε μένα», ένα παγωμένο, δηλαδή ακόμα και στις κηδείες που πήγαινα, δεν ένιωθα τίποτα, ερχόταν ο αδερφός μου να με δει για διακοπές, δεκαπέντε χρονών ήταν το παιδάκι τότε, και τον παράταγα και γύρναγα 3 η ώρα το πρωί. Ήμουν στην τουαλέτα μέσα με τα σέα καρφωμένα, μ'έβρισκε, ντάγκλα το κεφάλι κάτω, να κάθομαι στη λεκάνη, το κεφάλι μου μες στα πιάτα με τα φαγητά, να μου λέει..να διώχνει τους ανθρώπους που έκανα παρέα, και να του λέω, επειδή τον αισθανόμουνα απειλή «δε θέλω να σε ξέρω για αδερφό μου», πράγματα τα

οποία, ξέρεις, ακόμα και σήμερα που τα μοιράζομαι, πονάνε, αλλά αυτά έχει η χρήση. Του έχω ζητήσει άπειρες φορές συγγνώμη και έχω κάνει επανορθώσεις ας πούμε για τη σχέση μας, και ξέρω ότι με αγαπάει πάρα πολύ σήμερα, αλλά δεν παύει να πονάνε πολύ όλα αυτά, και καλώς πονάνε, για να με αγαπάω λίγο περισσότερο σήμερα και να θυμάμαι τι έχω περάσει. Τελοσπάντων, μετά γυρνάω στην Αθήνα για το καλοκαίρι, μετά το πρώτο έτος της σχολής, και με χτυπάει μια μηχανή, γιατί πέρναγα το δρόμο από χάπια, στον κόσμο μου, και σπάω όλο μου το πρόσωπο, βρίσκομαι στο νοσοκομείο για μια βδομάδα με τρελά στερητικά, εκεί ήτανε που οι γονείς μου τα παίζανε όταν είδανε ας πούμε τι σημαίνει να βγάζεις χαρμάνια, βγήκα απ' το νοσοκομείο, πάλι νόμιζα ότι θα μπορώ να πιώ όσο έπινα, και μέσα είχα λυσσάξει να πιώ, αλλά ήτανε σπασμένη η μύτη μου, με ταμπόν μέσα απ' το χειρουργείο, τα δόντια σπασμένα, παραμορφωμένα, μου βάζαν τους ορούς, τα χέρια μου διαλυμένα, οι φλέβες, σπάγαν οι φλέβες, δεν μπορούσαν να πιω, παθαίνω ένα overdose, μετά πάλι παραμύθιασα τον εαυτό μου ότι θα μπορώ να πίνω μια φορά τη μέρα και δεν είμαι άρρωστη...είχα πάθει κατάθλιψη θυμάμαι τότε, με έβλεπα πώς ήμουνα στον καθρέφτη και έλεγα «καλύτερα να έχεις πεθάνει», μου λέει ένας οικογενειακός φίλος να πάω στη δουλειά για να ξεκολλήσω το κεφάλι μου απ' αυτό που μου συνέβαινε, οι γονείς μου πλήρωναν ακόμα τα ενοίκια εκεί στη σχολή, για να μη μου χαλάσουν το όνειρο, με έγραψε ενδιάμεσα ο πατέρας μου σε μια άλλη σχολή που ποτέ δεν ήθελα να πάω, αλλά απ' τις ενοχές μου πήγα, και έφυγα στη μία βδομάδα και αυτός πλήρωνε .1500 ευρώ το μήνα, γιατί αυτό ήταν το συμβόλαιο, εε πάω εκεί στη δουλειά, κλεινόμουνα στις τουαλέτες για να βαρέσω, δεν έβρισκα, αίματα στα ρούχα, πρηζόντουσαν, έριχνα έξω, βάραγα ντάγκλες, έκλεβα λεφτά, γύρναγα, πήγαίνα εκεί στον OKANA να γίνω, μετά από τρεις ώρες, με ψάχνανε, έφευγα απ' τη δουλειά όταν ήμουνα χαρμάνια για να πιώ, μου πέφταν τα σέα , τα βρήκαν οι άνθρωποι, και πήραν τους γονείς μου και πολύ απλά είπαν «βοηθήστε τη Μαρίνα, έχει πρόβλημα», και πολλά άλλα μέσα σ' αυτή τη χρήση. Πολύ άσχημα και δύσκολα, παράνοιας, κυνηγητά, βρισίματα, ξύλο, χαρμάνια, τρέλα γενικώς, και εκείνη τη φάση ήταν που μέσα μου, πάλι οι γονείς μου είπαν «έλα να σε βοηθήσουμε» και οφείλω να πω ότι σ' αυτά μου φερθήκανε πολύ ωραία, να κάνουμε κάτι, να πας σ' ένα πρόγραμμα, είχα πάει σε προγράμματα, σε ψυχιάτρους, στην εκκλησία, έφευγα μόνη μου σε νησιά, αλλά πάντα έκανα αντικατάσταση του ενός ναρκωτικού με το άλλο, γιατί δε διανοούμουν τον εαυτό μου να μην πίνω κάτι. Έπρεπε πάντοτε το κεφάλι μου να ήτανε γεμισμένο. Γιατί δε μ' άρεσε αυτή η πραγματικότητα ή δε μπορούσα να τη διαχειριστώ αυτή την πραγματικότητα που

ζούσα. Κοινώς δεν υπήρχα, δεν υπήρχα ποτέ, όχι μόνο στα ναρκωτικά. Πάντα ήμουν το υποχείριο των άλλων. Το μόνο που κατόρθωσα να πω ήταν «εγώ αγαπώ αυτή τη σχολή, θέλω να κάνω αυτό», εεε πάντα έβαζα τους άλλους πάνω από μένα, και τελοσπάντων μου λένε, πάλι ο πατέρας μου, ‘κάτσε εδώ να σε βοηθήσουμε», τα μαζεύω για ακόμα μία φορά να φύγω απ’το σπίτι, να πάω να κάνω ωτοστόπ, να πάω στο γκόμενό μου το νταραβερτζή. Και πάω κάτω και κάτι σαν μέσα μου να μου λέει «που θα πας, πάλι? δεν κουράστηκες?». Είχα κουραστεί να με ακουμπάνε χέρια που δε γούσταρα, απλά για να πω, είχα κουραστεί όλο αυτό το κυνηγητό, είχα κουραστεί να φοβάμαι μη με δέσουνε, μη μείνω χαρμάνια, μη το stuff δεν είναι καλό, πώς θα βρω λεφτά, είχα κουραστεί. Και είπα εντάξει. Και ήρθα εδώ, είχα πάντα καβάζα στο σπίτι μου φάρμακα, για τη δεύτερη μου, για το δεύτερο ναρκωτικό της επιλογής μου ήταν τα βαρβιτουρικά χάπια, αν και έπινα τα πάντα, ότι βρισκότανε μπροστά μου, και μου πήραν το κινητό, κλείστηκα μέσα μια βδομάδα, με τρέλα, ήθελα να πω, είχα πάει να πηδήξω πάνω, απ’τον τρίτο όροφο του σπιτιού, πάντα με προλαβαίνανε, πάντα ήταν κάποιος κοντά μου, παραμύθιασα τον εαυτό μου..τον αδερφό μου ένα βράδυ και του λέω «έλα πάμε, πάρε με μαζί σου μια βόλτα, δεν αντέχω, έχω κλειστεί εδώ μέσα μια βδομάδα, και στα..εκεί που πηγαίναμε με 90 χιλιόμετρα, άνοιξα την πόρτα να πηδήξω, να ξεφύγω, να πάω να πω, με πλάκωσε στο ξύλο, είχα φτάσει 40 κιλά, με φοβία για το νερό, αυτή τη βρώμα της τοξίνης, με παρακαλάγανε οι γονείς μου να μπω για μπάνιο και ήμουνα τέλη Μαΐου μέσα στα παπλώματα, να ιδρώνω, να κρυώνω και να λέω, θέλω να πεθάνω, είχα κουραστεί απ’τα off, είχα κουραστεί, νόμιζα ότι θα πεθάνω έτσι, μέχρι που ήρθε η ξαδέρφη μου κάποια στιγμή, καλή της ώρα, και μου είπε για ένα φίλο, ο οποίος πίναμε μαζί και καθάρισε, και μέσα μου υπήρχε αυτή η σπίθα, βέβαια είχα πάει σε άλλα προγράμματα, και ήμουνα απελπισμένη, λέω «ούτε αυτοί με βοηθήσανε, ούτε οι ψυχίατροι, ούτε η εκκλησία, ούτε εγώ που έχω φύγει, κανείς». Οπότε είμαι αναγκασμένη και θέλω να μου πάρει ο Θεός τη ζωή ΤΩΡΑ. Τέτοια απελπισία. Πολύ χτύπημα, πολύ εμετό, πολλή διάρροια, κάρφωμα, τα σέα ας πούμε, τα μπαμπάκια, τα σκατά όλα αυτά, πολλή, πολλή ταλαιπωρία, να μη κοιμάμαι, και αποφάσισα να πάω τελοσπάντων σ’αυτό το πρόγραμμα, να δω αυτό το φίλο, πώς καθάρισε, και μέσα μου ήταν η πρώτη φορά πουμίλαγα σε ανθρώπους και αισθάνθηκα ότι κάποιος με καταλαβαίνει, με συμπονά, με συναισθάνεται. Και παλιά άκουγα κλειστό και έλεγα «δε παν να γαμηθούνε», λέω εδώ θέλω να μπω μέσα.

ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ

Και ήταν ένα treatment το οποίο είχε δανειστεί αρχές δώδεκα βημάτων, πήρα πάρα πολλή αγάπη εκεί μέσα, είδα ότι αυτό το πρόγραμμα απευθύνεται σε μένα μόλις έγραφα το πρώτο βήμα, μου ήταν αδιανόητη η πλήρης αποχή, έκανα πάρα πολλές μαλακίες που μου λέγαν να μην κάνω, αλλά ήμουν μικρούλα τότε, και ως συμπτώματα του εθισμού, αναγνωρίζω σήμερα ας πούμε, να παίρνω την επιβεβαίωση απ'τους άντρες, να κάνω σεξ ενώ ψάχνω την αγάπη, να μου πει κάποιος άλλος ότι αξίζω, γιατί εγώ δεν πίστευα καθόλου στον εαυτό μου, πολύ πόνο, πολύ πρόβλημα με τη διατροφή και τους εμετούς, δεν άντεχα το πετσί μου και κει κόντευα να πεθάνω κάποια στιγμή, στην αρχή της ανάρρωσης, αλλά αυτό το ταξίδι, δεν το συγκρίνω με κανένα. Τη σχέση που έχω με τον εαυτό μου σήμερα, με τη βοήθεια αυτού του προγράμματος, δεν την είχα ποτέ μου. Ξέρω τι γίνεται, έχω ανθρώπους που έχω χτίσει σχέσεις, έχω εκπληρώσει τα περισσότερα απ'τα όνειρά μου, έχω ελπίδα, έχω άλλα όνειρα, θέλω να ζω όμορφα, ό,τι και να συμβαίνει, έχω αντιμετωπίσει πάρα πολύ δύσκολες καταστάσεις, με θανάτους, πολύ αγαπημένων μου ανθρώπων, να βλέπω τη γιαγιά μου σε πολύ άσχημες καταστάσεις με καρκίνο, το νομό μου, τη μάνα μου σε χειρουργεία πολύ δύσκολα, χωρισμούς πολύ δύσκολους, με ξύλο, με δικαστήρια, με απειλές, με φωνές, δεν ήπια για κανέναν λόγο, δε θέλησα να πιω, πάρα πολύ πόνο όλα αυτά τα πράγματα, όμως είμαι καθαρή. Και η επιθυμία μου είναι αυτή. Να είμαι καθαρή, να ζω όμορφα, και όλος αυτός ο πόνος μου έχει δώσει μια κινητήριο δύναμη, να κάνω καλό στον εαυτό μου, να βοηθώ ανθρώπους, με έχει κάνει πιο ανθρώπινη, με έχει κάνει να ακούω λίγο την εσωτερική θεϊκή φωνή του ανώτερου εαυτού μου, να αισθανθώ λίγο ότι με φροντίζει κάτι άλλο, ότι δε χρειάζεται να ανησυχώ για τα πράγματα, με έχει κρατήσει ζωντανή, καθαρή, μου στέλνει δώρα, πνευματικά κυρίως δώρα, έχω φίλους σήμερα, έχω μια πολλή όμορφη ζωή, τα επαγγέλματά μου και τα δύο είναι αυτά που μ'αρέσουν, παρ'όλη την κριτική που έχω φάει απ'τους γονείς μου, έχω πιστέψει για αυτά, έχω προσευχηθεί για αυτά, προσεύχομαι για όλους τους ανθρώπους του κόσμου σήμερα, δεν είμαι εγώ το κέντρο, γενικώς έχει γίνει μία φοβερή δουλειά, έχω ακόμα πολλά ελαττώματα και περιορισμούς και νιώθω ευγνωμοσύνη ακόμα και γι'αυτά που τα έχω όμως, και γενικά μ'αρέσει όλη αυτή η διαδικασία γιατί ποτέ δε βαριέμαι. Έχω συγχωρήσει τους γονείς μου, τον εαυτό μου δεν ξέρω αν τον έχω συγχωρήσει, πραγματικά. Προσπαθώ όμως, πολύ. Προσπαθώ και να μαλακώνω και να με φροντίζω σε κάθε επίπεδο, σωματικό, με τη διατροφή, να ασκούμαι, να πηγαίνω στους γιατρούς, σ'αυτά είμαι

πολύ τυπική. Στο συναισθηματικό να είμαι στις ομάδες, να μιλάω με ανθρώπους που ξέρω ότι με αγαπάνε, πολύ όμορφο αυτό, να αισθάνεσαι αυτές τις αγνές, ουσιαστικές σχέσεις στη ζωή. Τα μεγαλύτερα νοήματα, αυτό δίνει χρώμα, συναίσθημα, χαρά, απαλύνει τον πόνο σου πολλές φορές...την πνευματική μου υγεία, ξέρω γω με το να γράφω ή να είμαι κοντά στο δικό μου Θεό, αυτό που εγώ πιστεύω, και να βλέπω και τα όμορφα. Στη ζωή, να βλέπω όλο αυτό το θαύμα, και να μη γκρεμίζομαι, να μη πνίγομαι σε μια κουταλιά νερό. Δηλαδή μπροστά σ'όλο αυτό το μεγαλείο της ζωής, έχω μάθει ότι δεν είμαι, δεν είναι τα προβλήματά μου τα μεγαλύτερα του κόσμου. Είναι και άλλοι άνθρωποι πολύ χειρότερα. Και να βγαίνω από αυτόν τον εγωκεντρισμό. Ξέρεις γενικά θα έλεγα ότι είμαι αρκετά ανασφαλής σαν άνθρωπος, αλλά έχω βρει αυτόν τον τρόπο. Το διαλογισμό, την προσευχή, την περισυλλογή, να κάνω αυτά που μ'αρέσουν, να είμαι κοντά σε ανθρώπους που με πάνε παρακάτω, υπάρχει μια σύνδεση, και πιστεύω λίγο πιο πολύ σε μένα. Η αλήθεια είναι ότι θα ήθελα να έχω περισσότερη αυτοπεποίθηση, αλλά γίνονται βήματα, και θεωρώ ότι το κομμάτι που έχει μείνει ακόμα και θέλει πάρα πολλή δουλειά, είναι αυτών των ερωτικών σχέσεων που μου ξυπνάει όλα αυτά τα απορριπτικά, εγκατάλειψης, και δεν ξέρω γιατί τα φοβάμαι τόσο πολύ, δηλαδή βλέποντας όλα αυτά που έχω αντιμετωπίσει. Τα συναισθήματά μου μάλλον φοβάμαι, το να είμαι ευάλωτη, το το, αλλά βλέπω ότι τώρα έχει γίνει πολλή δουλειά, γιατί παλιά είχα θέματα με την εικόνα, δεν μπορούσα να παραδεχτώ, δε θα έκλαιγα σε ένα life story, και τώρα αυτά τα δάκρυα ήτανε συγκίνησης. Αυτό. Και κλείνοντας αυτό θέλω να πω, ότι έχω, αν με ρώταγες ας πούμε πού νομίζεις απ'το 0 μέχρι το 10 ότι έχεις φτάσει τους στόχους σου, θα έλεγα στο 8. Η αυτοεκτίμησή μου είναι στο 5 όμως, με βάση το 10. Σήμερα, μπορεί μια άλλη μέρα να είναι πιο ψηλή. Ααχ, δεν ξέρω δεν τον αλλάζω αυτόν τον τρόπο ζωής, με τίποτα, για κανένα ναρκωτικό, για κανένα ποτό, για κανένα πύμα. Και απλά τα θεωρώ ότι είμαι παρούσα στη ζωή και κάνω το καλύτερο. Και εξελίσσομαι. Αυτά. Δεν ξέρω αν θες να με ρωτήσεις κάτι άλλο...

Ερευνήτρια: Μαρίνα, σ'ευχαριστώ πάρα πολύ. Ας το σταματήσουμε ένα λεπτό.

Ερευνήτρια: Ωραία, ας συνεχίσουμε τώρα με τις ερωτήσεις. Με δικά σου λόγια, θα ήθελα να μου πεις πώς ήταν για σένα η εμπειρία της χρήσης.

Μαρίνα: Ααχ..καταστροφική ήτανε, για ένα τρίμηνο μου κράτησε όλο αυτό, της περιπέτειας και περνάω γαμάτα και σας γράφω στ'αρχίδια μου και να πάτε να γαμηθείτε όλοι, εε με πάρα πολλές συνέπειες, ξεπουλήματος αρχών, την οικογένειά μου, ψέματα εννοείται σε όλους, παράτημα όλων των ενδιαφερόντων που είχα, ακόμα

και του πανεπιστημίου, κλεψιές, ξεπούλημα του σώματος και της ψυχής, και έναν πνευματικό θάνατο, ο οποίος έγραφε μια λέξη και αυτή ήταν η πρέζα σε καθημερινή βάση, η μαρίνα δεν υπήρχε και δεν σκεφτόταν τίποτα άλλο εκτός από την πρέζα και πώς θα πιεί.

Ερευνήτρια: Η διαδικασία της απεξάρτησης τώρα? Πώς τη βίωσες αυτή?

Μαρίνα: Δύσκολη, αλλά όχι ακατόρθωτη. Βρέθηκαν κατάλληλοι άνθρωποι, οι οποίοι με στήριξαν, γιατί μόνη μου δε μπορούσα και έκανα κουράγιο απ'το φόβο μην ξαναγυρίσω πίσω, αλλά ήταν πολύ σημαντικό το πλαίσιο, στο οποίο ήμουν και εξακολουθώ να είμαι μέχρι και σήμερα.

Ερευνήτρια: Είχες δυσκολίες, ας πούμε, που να είχανε να κάνουν με άλλους ανθρώπους? Εκτός από προσωπικές, συναισθηματικές ή οτιδήποτε άλλο?

Μαρίνα: Στη διάρκεια της απεξάρτησης?

Ερευνήτρια: Ναι.

Μαρίνα: Σε...εκτός από διαπροσωπικές ή?

Ερευνήτρια: Εκτός από συναισθηματική δυσκολία ή οτιδήποτε άλλο, αν κάποια δυσκολία αφορούσε άλλους?

Μαρίνα: Που σχετίστηκα σε διαπροσωπικό επίπεδο?

Ερευνήτρια: Ναι.

Μαρίνα: Ναι είχα πάρα πολλές και με τους γονείς μου και με σχέσεις ερωτικές..

Ερευνήτρια: Οκ. Υπήρχε κάτι συγκεκριμένο που σε έκανε να ζητήσεις βοήθεια?

Μαρίνα: Το διατροφικό, η βουλιμία, η σωματική κακοποίηση σε μια σχέση..

Ερευνήτρια: Όχι, εννοώ και από τη μετάβαση, δηλαδή όταν λες «α, έχω πρόβλημα με τα ναρκωτικά και θέλω να ζητήσω βοήθεια», έγινε κάτι και το κατάλαβες, έφτασες σε αυτό το σημείο?

Μαρίνα: Και η πίεση των γονιών και εγώ είχα κουραστεί σε κάποια φάση και δεν άντεχα άλλο, να προσπαθώ μόνη μου.

Ερευνήτρια: Ωραία, τώρα σχετικά με την οικογένεια, πώς σε αντιμετώπιζαν την περίοδο της χρήσης? Τι σου έλεγαν, αν θυμάσαι?

Μαρίνα: Να προσπαθήσω, να πάω σε ένα πρόγραμμα, να με βοηθήσουνε, να με τρέχουνε σε ψυχιάτρους για φάρμακα, ο αδερφός μου στα τελευταία δε μου μίλαγε δύο χρόνια..γενικώς, ήταν δίπλα μου όμως. Η μάνα μου έκλαιγε πάρα πολύ, έλεγε «τι είναι αυτά», αυτό θυμάμαι.

Ερευνήτρια: Αρνητική αντιμετώπιση, κριτική είχες?

Μαρίνα: Ναι, κάποια στιγμή είχα γυρίσει πάρα πολύ πρωί στο σπίτι, μου λέγαν που είσαι πάλι, φέρε τα ναρκωτικά εδώ, μου είχαν πάρει τα λεφτά, ήμουν αγρίμι, μου είχε χώσει μια μπουνιά ο πατέρας μου στο μάτι, και απ'τον αδερφό μου, δεν ήθελε να ασχολείται, μου έπαιρνε το stuff το πέταγε, τέτοια πράγματα.

Ερευνήτρια: Σήμερα οι σχέσεις σου πώς είναι?

Μαρίνα: Έχουν αποκατασταθεί σε έναν πολύ μεγάλο βαθμό, απλά επειδή θεωρώ ότι και μια οικογενειακή αρρώστια, όταν δεν αντέχω, αποστασιοποιούμαι.

Ερευνήτρια: Ωραία, τώρα για τις παρέες σου στην περίοδο της χρήσης, είχες φίλους που δεν ήταν χρήστες?

Μαρίνα: Τους είχα κάνει όλους πέρα, αυτούς που δεν πίνανε.

Ερευνήτρια: Τους έκανες εσύ πέρα. Σε έκαναν κάποιοι πέρα?

Μαρίνα: Όχι.

Ερευνήτρια: Τους είχες κάνει εσύ. Άρα κατά τη διάρκεια της χρήσης σου, οι παρέες σου είναι χρήστες μόνο?

Μαρίνα: Μμμ. Ή και παιδιά ήτανε απ'το πανεπιστήμιο ή που πήγαινα να μάθω ξέρω γω μια ξένη γλώσσα ή κάτι, αλλά δεν τους ήθελα εγώ. Δεν είχα κάτι να πάρω απ'αυτούς. Ήθελα να κάνω παρέα μόνο με ανθρώπους που έπαιρναν ναρκωτικά.

Ερευνήτρια: Γιατί?

Μαρίνα: Γιατί τους θεωρούσα ξενέρωτους, δεν είχα τίποτα να μοιραστώ, ήταν αυτό το ενδιαφέρον μου..

Ερευνήτρια: Θυμάσαι κάποια αντιμετώπιση από μη χρήστες?

Μαρίνα: Δεν ήταν κακή καμία φορά. Δεν είχαν καταλάβει ή και η ξαδέρφη μου ας πούμε, όταν είχε καταλάβει ήταν δίπλα μου, δεν είχαμε..κανέναν. Ούτε στη δουλειά μου, αυτά που είπα πριν, με αντιμετώπισε κανείς άσχημα.

Ερευνήτρια: Ωραία. Οι φίλοι σου σήμερα?

Μαρίνα: Οι φίλοι μου είναι λογής λογής σήμερα, έχω κάνει πάρα πολλά αυτά τα δεκατρία χρόνια, έχω αλλάξει δουλειές, είμαι στο τέταρτο πτυχίο, είναι βασικά πάρα πολλά τα κοινωνικά δίκτυα τα οποία έχω σχετιστεί, και έχω φίλους από τις ομάδες, έχω φίλους απ'το πανεπιστήμιο, έχω φίλους από την άλλη δουλειά μου, από το σχολείο παιδικούς φίλους, από διάφορα άλλα πτυχία, από τη δουλειά μου την τωρινή, από το νησί που ήμουν, γενικά είμαι ανοιχτή και σε καινούριες σχέσεις, όχι σε αυτό το επίπεδο είμαι πολύ ευχαριστημένη.

Ερευνήτρια: Ωραία. Με ανθρώπους τώρα που δεν είσαι από τις ομάδες μαζί, είναι από άλλα περιβάλλοντα, γνωρίζουν για τη δική σου ιστορία?

Μαρίνα: Εε.. κάποιοι ναι και κάποιοι όχι.

Ερευνήτρια: Γιατί?

Μαρίνα: Γιατί κρίνω ότι κάποιοι δεν μπορούν να το ακούσουν ή θα κινδυνεύσει η επαγγελματική μου θέση, οπότε προστατεύω τον εαυτό μου.

Ερευνήτρια: Γνωρίζοντας έναν καινούριο άνθρωπο, στο σήμερα, είναι κάτι το οποίο το λες ή δεν το λες?

Μαρίνα: Εξαρτάται τι άνθρωπος θα είναι και σε τι επίπεδο θα σχετιστώ. Δηλαδή αν είναι ένας άνθρωπος, ο οποίος έχω την πρόθεση να σχετιστώ βαθιά, θα το πω. Αν είναι ένας άνθρωπος, τον οποίο τον βλέπω και περνάω λίγο χρόνο και τα λοιπά, δε νομίζω ότι έχει και νόημα.

Ερευνήτρια: Αυτό που είπες πριν, για την επαγγελματική σου θέση..

Μαρίνα: Δε θα πάω στο συμφοιτητή μου τώρα που κάνω μαζί του διδακτορικό, να του πω «ξέρεις, έχω περάσει αυτή την ιστορία».

Ερευνήτρια: Γιατί?

Μαρίνα: Γιατί είναι λίγο ταμπού.

Ερευνήτρια: Δηλαδή?

Μαρίνα: Γιατί οι περισσότεροι άνθρωποι το αντιμετωπίζουν σαν κάτι αρνητικό και ίσως κινδυνεύσει ο διορισμός μου ή ο βαθμός που θα πάρω,

Ερευνήτρια: Ωραία, τώρα σχετικά με τις δουλειές. Δούλευες στην περίοδο της χρήσης?

Μαρίνα: Ε για πολύ λίγο, για κανά χρόνο.

Ερευνήτρια: Εκεί? Είχες δυσκολίες εκεί πέρα?

Μαρίνα: Από τους ανθρώπους? Όχι. Μου φέρθηκαν πολύ καλά.

Ερευνήτρια: Δηλαδή δεν είχαν πρόβλημα με το ότι εσύ κάνεις χρήσης?

Μαρίνα: Μπορεί να είχαν, αλλά η στάση τους ήταν στο πώς θα βοηθηθώ.

Ερευνήτρια: Δεν είχες δηλαδή κάποια αρνητική αντιμετώπιση ή να φύγεις ή να σου πούνε «φύγε».

Μαρίνα: Όχι.

Ερευνήτρια: Ωραία. Στο σήμερα, δουλεύεις?

Μαρίνα: Δουλεύω.

Ερευνήτρια: Εκεί? Είναι κάτι το οποίο θα το έλεγες?

Μαρίνα: Σε κάποιους ανθρώπους που έχω κάνει φιλικές σχέσεις, το έχω πει.

Ερευνήτρια: Ήταν εύκολο αυτό?

Μαρίνα: Ναι, γιατί υπήρχε εμπιστοσύνη και αγάπη.

Ερευνήτρια: Δε θα το έλεγες πάλι σε όλους?

Μαρίνα: Ε όχι, δε θα πάω να το πω σε όλους στη δουλειά μου.

Ερευνήτρια: Γιατί?

Μαρίνα: Γιατί έχουνε κλειστό μυαλό.

Ερευνήτρια: Μπορεί να χάσεις τη δουλειά σου?

Μαρίνα: Μπορεί κάπως αυτός να σταματήσει..., δε νομίζω να χάσω τη δουλειά μου, ότι θα με κρίνουν απ' το παρελθόν, αλλά μπορεί να σταματήσει την ανέλιξη.

Ερευνήτρια: Ωραία. Είχες κάποια αστυνομική σύλληψη ή κράτηση στην περίοδο της χρήσης?

Μαρίνα: Όχι, μόνο ως μάρτυρας.

Ερευνήτρια: Δε σε είχαν συλλάβει ποτέ? Ούτε για εξακρίβωση?

Μαρίνα: Όχι, μόνο ως μάρτυρας σε κάτι μαχαιρώματα.

Ερευνήτρια: Εκεί πώς σε αντιμετώπισανε?

Μαρίνα: Ε, δε δώσανε και ιδιαίτερη βάση.

Ερευνήτρια: Δε τους ενδιέφερε δηλαδή το πώς φαινόσουνα εσύ ή ποια ήσουνα εσύ.

Μαρίνα: Όχι.

Ερευνήτρια: Ωραία. Έχεις ζητήσει βοήθεια στο παρελθόν εκτός από το πρόγραμμα που είσαι τώρα. Κάτι ανέφερές και για ψυχιάτρους. Ήταν εύκολο αυτό, το να ζητήσεις βοήθεια σε κείνη τη φάση?

Μαρίνα: Ναι.

Ερευνήτρια: Είχες μπει σε κάποιο πρόγραμμα, κλειστό, ανοικτό?.

Μαρίνα: Ανοικτό.

Ερευνήτρια: Δημόσιο φορέα, ιδιωτικό?

Μαρίνα: Δημόσιο.

Ερευνήτρια: Πώς σε αντιμετώπισαν εκεί?

Μαρίνα: Λίγο ψυχρά θα έλεγα. Χωρίς κατανόηση, ή ίσως ήτανε και η δικιά μου ψεύτικη στάση στο να μη βοηθώ, αλλά θυμάμαι ότι τότε έλεγα στον ψυχολόγο αυτό «πρέπει να μπω μέσα, δε μπορώ» και επειδή ήμουνα μικρή μου έλεγε ότι αυτά είναι για χρήστες μεγάλης ηλικίας.

Ερευνήτρια: Και άρα δε σε άφησες να μπεις στην επόμενη φάση.

Μαρίνα: Όχι.

Ερευνήτρια: Και μετά σταμάτησες να ζητάς βοήθεια από εκεί?

Μαρίνα: Έπινα, συνέχιζα και έπινα, πήγαινα και έπινα. Δεν το κανα για μένα βασικά. Το είχα κάνει για τους γονείς μου.

Ερευνήτρια: Άρα δεν πήρες βοήθεια από εκεί. Στο πρόγραμμα που είσαι τώρα, στους Ναρκομανείς Ανώνυμους, γιατί κατέληξες σε αυτό το πρόγραμμα και όχι σε κάποιο άλλο πρόγραμμα?

Μαρίνα: Γιατί αυτό μου ταίριαζε, και γιατί είναι άνθρωποι οι οποίοι έχουν περάσει τα ίδια πράγματα με μένα, γιατί ποτέ κανένας άλλος δε μου είχε πει για την πλήρη αποχή και μόνο έτσι μπόρεσε να βρω τον εαυτό μου, γιατί είναι ένα πνευματικό πρόγραμμα, που ξεκλειδώνει την ψυχή μου και είχα ανάγκη από αυτό πάντα, να καταλαβαίνω πώς νιώθω, τι νιώθω, και να μοιράζομαι την εμπειρία άλλων ναρκομανών σε ανάρρωση που τα έχουν καταφέρει.

Ερευνήτρια: Αυτό το είχες σε άλλα προγράμματα?

Μαρίνα: Όχι.

Ερευνήτρια: Άρα ήταν σημαντικό αυτό?

Μαρίνα: Ναι, πολύ.

Ερευνήτρια: Ωραία, άλλες δύο ερωτήσεις είναι. Τι πίστευες για τον εαυτό σου στην περίοδο της χρήσης. Πώς έβλεπες τον εαυτό σου.

Μαρίνα: Δεν τον έβλεπα. Βασικά ήμουν ένα αγρίμι. Το οποίο μόνο ήθελε να πίνει, πάρα πολλά χάπια, και ήμουν μες στο θυμό, και έβριζα τους πάντες και δε μ'ενδιέφερε, θα'κανα τα πάντα για να κάνω αυτό που θέλω. Δεν είχα καμία αυτό εικόνα, δηλαδή ήταν μόνο τα ναρκωτικά. Και πίστευα ότι είμαι και γαμάτη, μ'αυτή τη δύναμη που υποτίθεται μου δίνανε.

Ερευνήτρια: Σήμερα τι πιστεύεις για τον εαυτό σου?

Μαρίνα: Μμ..ότι..

Ερευνήτρια: Και σε σχέση με την εμπειρία αυτή.

Μαρίνα: Ναι. Γενικά ότι είμαι καλό άτομο, αρκετά ευαίσθητη, με πάρα πολλούς στόχους και όνειρα, και όρεξη για τη ζωή, για ταξίδια, εε ότι πάσχω λίγο σε θέματα αυτοπεποίθησης, γενικά ότι έχω καταφέρει πολλά, είμαι δυναμική, ανεξάρτητη, και όσον αφορά αυτή την εμπειρία, εε δε θα την άλλαζα με τίποτα, για κανένα λόγο, γιατί με έχει φέρει στο σήμερα να είμαι αυτή που είμαι, να έχω την όρεξη να βοηθήσω άλλους ανθρώπους, είναι ένα απ'τα όνειρα ζωής μου αυτό...Γενικά τα έχω βρει αρκετά με τον εαυτό μου, να νιώθω ησυχία και το τι μ'αρέσει, πώς θέλω να ζω, τι θέλω να κάνω, με ποιους να σχετίζομαι..

Ερευνήτρια: Δηλαδή αυτή η εμπειρία της χρήσης σε βοήθησε στο να βρεις τον εαυτό σου.

Μαρίνα: Μμμ. Ναι, γιατί πιστεύω ότι όταν φτάνεις κοντά στο θάνατο, αναθεωρείς τα πάντα, και είχα πολλές λάθος αντιλήψεις απ' το περιβάλλον και όλους τους φορείς τελοσπάντων κοινωνικοποίησης για το πώς θα έπρεπε να είμαι για να είμαι αποδεκτή.

Ερευνήτρια: Το οποίο άλλαξε απ' όλη σου τη ζωή.

Μαρίνα: Ναι.

Ερευνήτρια: Ωραία. Ευχαριστώ πάρα πολύ για το χρόνο σου.

Μαρίνα: Παρακαλώ.